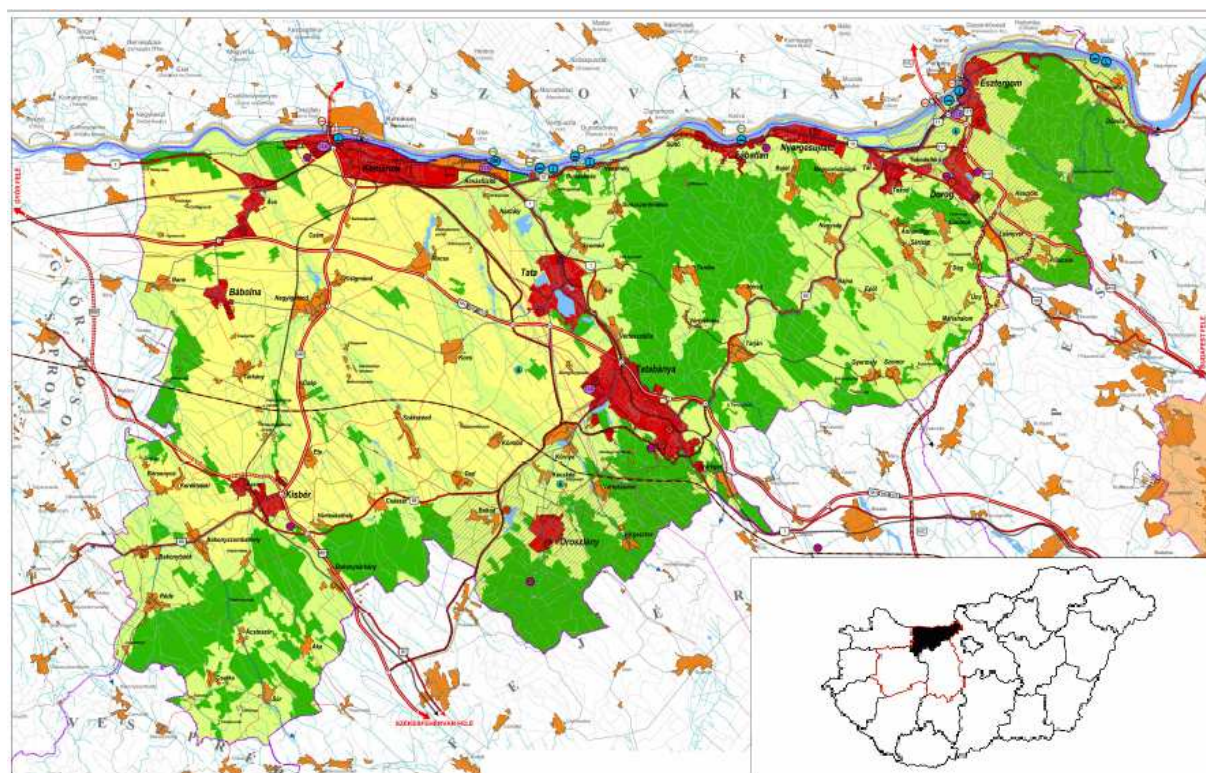

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ I. ELŐKÉSZÍTŐ FÁZIS

2. KÖTET

TATABÁNYA, 2007.

Készítette

Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzatának
GAZDASÁGFEJLESZTŐ SZERVEZETE KHT.

H-2800 Tatabánya, Fő tér 6. Pf. 111
Tel/fax: 06-34-310-096
E-mail: gfsz@axelero.hu
www.gfsz.hu

Gazdaságfejlesztő Szervezete Kht

Gíber Erzsébet, ügyvezető igazgató

Németh Márton, projekt menedzser

Moskovics Krisztina, projekt menedzser

Rákóczi Ferenc, projekt menedzser

MTESZ KEM Szervezete

Takács Zsuzsanna

Fűrész József

Juhász Sándor

Musicz László (környezetvédelmi szakértő)

Szabóné Csernai Éva (Top Csomópont Bt.)

Szabó Miklós (Úthálózat Mérnökiroda Kft.)

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	3
3. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE BELSŐ ADOTTSÁGAINAK SZÁMBAVÉTELE 8	
3.0. A GAZDASÁG ÉS AZ ÉLETKÖRÜLMÉNYEK JELLEMZŐI.....	8
3.0.0. Összefoglalás	8
3.0.1. Mezőgazdaság	9
3.0.2. Ipar.....	10
3.0.3. Építőipar	10
3.0.4. Kiskereskedelem.....	11
3.0.5. Idegenforgalom.....	11
3.0.6. Gazdasági szervezetek.....	12
3.0.7. Beruházás	13
3.0.8. Népeség, népmozgalom	13
3.0.9. Foglalkoztatottság, keresetek	14
3.0.10. Munkanélküliség	15
3.0.11. Lakásépítés	15
3.0.12. Közúti közlekedési balesetek	16
3.0.13. Igazságszolgáltatás	16
3.1. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	18
3.1.1 BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS	18
Összegző helyzetértékelés.....	21
3.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK	23
Oroszlányi Kistérség	24
Komárom-Bábolna Kistérség.....	24
Tatai Kistérség.....	24
Kisbéri Kistérség	25
Esztergom-Nyergesújfalui Kistérség.....	26
Dorogi Kistérség	26
Tatabányai Kistérség	27
Összegző helyzetértékelés.....	27
3.1.3 KKV POLITIKA, K+F.....	28
Összegző helyzetértékelés.....	29
3.1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA.....	30
Összegző helyzetértékelés.....	30
3.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉS	31
Összegző helyzetértékelés.....	32
3.1.6. TURIZMUS-POLITIKA, TERMÁLVÍZKINCS-HASZNOSÍTÁS	33
Termálvízkincs-hasznosítás	36
Összegző helyzetértékelés.....	37
3.2. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	38
3.2.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI	38
Összegző helyzetértékelés:	40
3.2.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEK	41
Összegző helyzetértékelés:	43
3.2.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER.....	44
Összegző helyzetértékelés:	46
3.3. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	47

3.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM	47
Dorogi kistérség:	48
Esztergom-Nyergesújfalu-Lábatlani kistérség:	49
Kisbéri kistérség:	50
Komárom-Bábolnai kistérség:	51
Tatai kistérség:	52
Tatabányai kistérség:	54
Összegző helyzetértékelés:	54
3.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME	55
Összegző helyzetértékelés:	67
3.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE	68
Tatabányai kistérség:	68
Esztergomi kistérség:	69
Összegző helyzetértékelés:	69
3.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS FELÚJÍTÁS	70
Összegző helyzetértékelés:	71
3.4. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	72
3.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA	72
Összegző helyzetértékelés:	76
3.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA	76
Összegző helyzetértékelés:	80
3.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA	80
Összegző helyzetértékelés:	82
3.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA	83
Összegző helyzetértékelés:	86
3.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA	87
Összegző helyzetértékelés:	91
3.5. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	92
3.5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS	92
3.5.1.1. Köztisztasági helyzet, hulladékgazdálkodás, talajvédelem	93
3.5.1.2. Vízbázis- és vízminőség-védelem, csapadék- és szennyvízkezelés	94
3.5.1.3. Levegőtisztaság-védelem	95
3.5.1.4. Helyi közlekedés-szervezés	96
3.5.1.5. Zaj- és rezgés elleni védelem	96
3.5.1.6. Energiagazdálkodás	97
Összegző helyzetértékelés:	104
3.5.2. A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ- KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)	105
Kistérségi szintű dokumentumok elemzése:	108
Összegző helyzetértékelés:	108
3.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, BÁNYÁSZAT, ENERGIA-POLITIKA, MEGÚJULÓ ENERGIÁK	109
3.5.3.1. Energiaátalakító rendszerek:	110
3.5.3.2. Bányászat:	111
3.5.3.3. Energiafelhasználók:	112
3.5.3.4. Megújuló energiák és a felhasználásuk mikéntje:	112
3.5.3.5. Környezetvédelem és az energetika kapcsolata:	114
3.5.3.6. Megyénk villamosenergia-ellátása	114
3.5.3.7. Megyénk vezetékes gázellátása	115

3.5.3.8. Megyénk távhőellátása, egyéb tüzelőanyagok.....	115
Összegző helyzetértékelés:	116
3.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA.....	117
Összegző helyzetértékelés:	121
3.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS).....	122
Összegző helyzetértékelés:	124
3.6. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE.....	126
3.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA	126
A kistérségi területfejlesztési programokról:	128
Összegző helyzetértékelés:	131
3.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS	132
A kistérségek helyzete a megyében	140
1. Tatabányai kistérség.....	140
2.Komáromi kistérség	140
3.Esztergom-Nyergesújfalu kistérség.....	141
4. Kisbéri kistérség.....	141
5. Dorogi kistérség	141
6. Oroszlányi kistérség	142
7. Tatai kistérség	142
Összegző helyzetértékelés:	143
3.7. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE.....	146
3.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET	146
Kistérségi tervekben szereplő adatok és megfontolások.....	148
Tatabányai kistérség.....	148
Tatai kistérség	151
Esztergomi kistérség	153
Kisbéri kistérség:	154
Oroszlányi kistérség:	155
Komárom-Bábolnai kistérség:.....	156
Összegző helyzetértékelés:	157
3.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZET- GAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS	157
Tatabányai kistérség:.....	158
Tatai kistérség:	159
Esztergom-nyergesújfalui kistérség:	163
Kisbéri kistérség:	164
Dorogi kistérség:	165
Oroszlányi kistérség	165
Összegző helyzetértékelés:	166
3.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE	167
Összegző helyzetértékelés:	168
3.7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE.....	169
Összegző helyzetértékelés:	170
3.7.5. A TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG ÉS MIKROROTÉRSÉGEINK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN.....	170
Összegző helyzetértékelés:	171

3.8. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE	172
3.8.1. DECENTRALIZÁCIÓ ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE (RÉGIÓ MEGYE, KISTÉRSÉGI SZINT).....	172
Összegző helyzetértékelés:	174
3.8.2. SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS	174
Összegző helyzetértékelés:	175
3.8.3. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EURO- RÉGIÓK, STB.	176
Összegző helyzetértékelés:	176
3.8.4. CIVIL SZFÉRE SZEREPE, LEHETŐSÉGEI	177
Összegző helyzetértékelés:	180
3.8.5. TERÜLETI TERVEZÉS	180
Összefoglaló helyzetértékelés:	181
3.8.6. FINANSZÍROZÁS	182
Összegző helyzetértékelés:	186
3.8.7. MONITOROZÁS	186
Összegző helyzetértékelés:	190
4. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE FEJLESZTÉSÉNEK MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI, ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKEKELÉS	191
4.1. ÖSSZEGZETT SWOT-ANALÍZIS	191
4.1.1. ERŐSSÉGEK	191
4.1.1.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:	191
4.1.1.2. A kulturális és természeti örökség, a humán erőforrás-fejlesztés terén:.....	192
4.1.1.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:	193
4.1.1.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:	193
4.1.2. GYENGESÉGEK.....	194
4.1.2.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:	194
4.1.2.2. A kulturális és természeti örökség, a humán erőforrás-fejlesztés terén:.....	195
4.1.2.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:	196
4.1.2.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:	197
4.1.3. LEHETŐSÉGEK.....	198
4.1.3.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:	198
4.1.3.2. A kulturális és természeti örökség, a humán erőforrás-fejlesztés terén:.....	199
4.1.3.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:	200
4.1.3.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:	201
4.1.4. VESZÉLYEK	202
4.1.4.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:	202
4.1.4.2. A kulturális és természeti örökség, a humán erőforrás-fejlesztés terén:.....	203
4.1.4.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:	203

4.1.4.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:	204
4.2. ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS	205
5. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE LEHETSÉGES FEJLŐDÉSI PÁLYÁI, A JÖVŐ „FORGATÓKÖNYVEI”	206
5.1. A „FELTARTÓZTATHATATLAN NÖVEKEDÉS” FORGATÓKÖNYVE	206
5.2. A „MEGTORPANÁS, SZÉTESÉS” FORGATÓKÖNYVE.....	207
5.3. A „HARMONIKUS, KIEGYENSÚLYOZOTT FEJLŐDÉS” FORGATÓKÖNYVE – A MEGYE KÍVÁNATOS JÖVŐKÉPE	209

3. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE BELSŐ ADOTTSÁGAINAK SZÁMBAVÉTELE

Az alábbiakban a KSH Veszprémi Igazgatósága Tatabányai képviseletén elkészült, 2006. március 16-án megjelentetett, a 2005. évre vonatkozó előzetes statisztikai adatokat tartalmazó kiadvány megállapításait ismertetjük (forrás: www.ksh.hu).

3.0. A GAZDASÁG ÉS AZ ÉLETKÖRÜLMÉNYEK JELLEMZŐI

3.0.0. Összefoglalás

A megyei székhelyű 49 főnél többet foglalkoztató ipari vállalkozások 2 274 milliárd Ft termelési értéket állítottak elő, összehasonlítva áron 33,8 %-kal többet, mint 2004-ben. A termelésbővülés az export 42,8 %-os növekedése mellett a hazai piacokon történő eladások közel 9 %-os bővülésének is köszönhető. Az ipari termelésnek jelentős hányadát adó gépipar több mint négytizedével növelte termelését, értékesítése mindkét relációban dinamikusan emelkedett. A feldolgozóipari ágazatcsoportok közül legnagyobb visszaesés az élelmiszeripart jellemezte, ahol a belföldi eladások közel 28 %-kal estek vissza, az export árbevétele pedig mindössze háromtizede a tavalyinak.

A megye építőipari szervezeteinek 2005. évi termelési értéke 32,1 milliárd Ft volt, 9,3 %-kal több mint 2004-ben. Az év végi szerződésállomány háromszorosa az egy évvel korábbinak és meghaladta az 54 milliárd Ft-ot.

A kereskedelmi szálláshelyeken az előző évinél 5,1 %-kal több vendég 6,2 %-kal több vendégéjszakát töltött el. A megyébe látogató 127 ezer vendég mintegy 383 ezer éjszakát maradt a szálláshelyeken, elsősorban szállodákban. A megye idegenforgalmában továbbra is a belföldi forgalom volt a meghatározó, de emelkedett a külföldi vendégéjszakák száma is. A kereskedelmi szálláshelyek 2,5 milliárd Ft-os árbevétele 10,3 %-kal több, mint egy évvel korábban.

2005. végén Komárom-Esztergom megyében 35 978 gazdasági szervezetet regisztráltak. A regisztrált vállalkozások közel 60 %-a volt egyéni, több mint négytizedük pedig társas vállalkozás. Fő tevékenységük szerint legnagyobb hányaduk az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás nemzetgazdasági ágához tartozott. A megyei székhelyű gazdasági szervezetek 153,4 milliárd Ft-ot költöttek beruházásra, nagy részét gépek, berendezések, járművek beszerzésére fordították. A fejlesztések nyolctizede az iparban valósult meg. 2005-ben a megyei székhelyű legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál és költségvetési intézményeknél 87 182 fő állt alkalmazásban, 1,5 %-kal többen, mint egy évvel korábban. A munkavállalók közel nyolctizedét foglalkoztató versenyszférában 2,6 %-kal nőtt, a költségvetési intézményeknél ugyanilyen mértékben csökkent a létszám. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi bruttó átlagkeresete 145 765 Ft volt, 8,5 %-kal magasabb az előző évinél. A nettó keresetek átlaga 9,9 %-kal haladta meg a 2004. évi szintet, összege 97 354 Ft volt. A keresetek reálértéke 6,1 %-kal múlta felül a tavalyit.

Komárom-Esztergom megyében 2005-ben az előző évinél 17,4 %-kal több, összesen 442 ezer tonna gabona termett. A búza termésmennyisége alatta maradt az előző évinek, kukoricából viszont rekord mennyiség termett. Az ipari növények közül a repcével

hasznosított terület nagyobb volt, de erősödött a napraforgó pozíciója is. Utóbbiból az előző évinél nagyobb területről az országos átlagnál magasabb hozamot értek el.

3.0.1. Mezőgazdaság

Komárom-Esztergom megyében 2005-ben az előző évinél 17,4 %-kal több, összesen 442 ezer tonna gabona termett. A búza termésmennyisége alatta maradt az előző évinek, kukoricából viszont rekord mennyiség termett. Az ipari növények közül a repcével hasznosított terület nagyobb volt, de erősödött a napraforgó pozíciója is. Utóbbiból az előző évinél nagyobb területről az országos átlagnál magasabb hozamot értek el.

2005. december végén 1 242 gazdasági szervezetet regisztráltak a megye mezőgazdaságában. 2005-ben Komárom-Esztergom megyében összesen 442 ezer tonna gabona termett, az előző évinél 66 ezerrel (17,4 %-kal) több. A kukorica vetésterület arányának növekedése nagyobb az országosnál, a betakarított rekord termésmennyiség pedig 39,9 %-kal magasabb az egy évvel korábbinál. Búzát a 2004. évvel gyakorlatilag közel azonos területről takarítottak be, a termett mennyiség viszont alatta maradt az előző évinek. A megye növénytermesztését alapvetően jellemző kalászos gabona- és kukoricatermelés mellett egyre nagyobb szerepet töltenek be az olajnövények – napraforgó, repce –, melyeknek termesztése agronómiai szempontból is kedvező a vetésszerkezetben, ugyanis a repce kiváló, a napraforgó pedig közepes előveteményt szolgáltat az őszi búza és az egyéb gabonanövények számára. Repcéből 46,6 %-kal nagyobb területről közel 5 ezer tonnát takarítottak be, hozama magasabb az országosnál. Az ipari növények közül tovább gyengült a cukorrépa, erősödött a napraforgó pozíciója. Az előbbi területe a 2004. évinél 20 %-kal, a 2000-2004 közötti évek átlagánál pedig 26,7 %-kal kisebb. A cukorgyárakba közel 77 ezer tonnát szállítottak, lényegesen kevesebbet mind az előző évinél, mind a 2000-2004 közötti évek átlagánál is. Ugyanakkor a napraforgó 7100 hektárnyi területe 100 hektárral nagyobb, mint a 2004. évi. A 2 280 kg/hektáros hozam közel azonos az egy évvel korábbival, és felülmúlta mind az előző öt év átlagát, mind az országosát. A burgonya betakarított területe nem érte el a 400 hektárt sem, erről a területről mintegy 15 ezer tonna termést takarítottak be a gazdálkodók, termésátlaga 40 470 kg/hektár lett, a második legjobb az országban. A szántóföldön termesztett szálaskormánynövények közül legjelentősebb a lucerna, amelyből 2005-ben szénában számítva 36 ezer tonna, a tavalyinak 82,5 %-a termett, viszont az előző 5 év átlagát 36,5 %-kal meghaladta. Egységnyi területre vetített mennyisége (5 910 kg) elmaradt ugyan az előző évitől, de magasabb az országosnál.

Komárom-Esztergom megye állatállománya a 2005. december 1-jei adatok szerint az egy évvel korábbihoz képest a sertések és a tyúkfélék kivételével valamennyi számbavett állatfaj esetében kisebb lett. Az állattartók összesen mintegy 14 ezer szarvasmarhát istállósztak, mely 7 %-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Közel azonos mértékben csökkentették állományukat a gazdasági szervezetek és a kistermelők. Mérséklődött a tehénállomány is, bár az egyéni gazdáknál a 2004. decemberinél lényegesen több található. Komárom-Esztergom megyében 2005. december 1-jén a sertésenyésztéssel foglalkozó gazdasági szervezetek és egyéni gazdálkodók együttesen 169 ezer sertést tartottak. A gazdálkodó szervezetek állománya 3 ezerrel lett több, miközben az egyénieknél nem következett be változás. A hízóalapanyag utánpótlást biztosító anyakocák száma 11 ezer, az egy évvel korábbihoz képest 20,8 %-kal nőtt. Mind a gazdasági szervezetek, mind az egyéni gazdák állomány-növekedése hasonló. Kevesebb juhot istállósztak a Komárom-Esztergom megyei gazdálkodók. Az állomány nagysága nem érte el a 19 ezret, melynek háromnegyede anyajuh. A megyében tartott közel kétezer ló többségét hobbi-, illetve sport célra tartották, csupán ötödük igásló.

A megyében tartott több mint 4,3 millió baromfi 98 %-a tyúkféle, melyből 1,9 millió tojó. A tyúkfélék száma a gazdasági szervezeteknél 11,7 %-kal több, az egyéni gazdálkodóknál 7 %-kal kevesebb, mint egy évvel azelőtt.

3.0.2. Ipar

2005-ben Komárom-Esztergom megye ipari termelésének értéke – a 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatait figyelembe véve – 2 389 milliárd Ft-ot tett ki, ami 32,9 %-kal magasabb, mint 2004-ben. Országosan 7,5, Közép-Dunántúlon 21,2 %-os volt a hasonló megfigyelési körbe tartozó ipari szervezetek termelésének bővülése. Komárom-Esztergom megye egy lakosára 7 583 ezer Ft termelési érték jutott 2005-ben, ami az országos átlag 4,7-szerese és a megyék rangsorában a legnagyobb érték.

A 49 főnél többet foglalkoztató megyei székhelyű ipari vállalkozások termelési volumene 33,8 %-kal haladta meg az egy évvel korábbi (országosan 7,8 %-os volt a növekedés). 2005-ben az ipari konjunktúra a belföldi értékesítésre is támaszkodott, az export 42,8 %-os növekedése mellett a hazai eladások is 8,9 %-kal nőttek. Az exportarány magas, a megyei ipari szervezetek 1 933 milliárd Ft értékben exportáltak, ami az összértékesítés 84,3 %-át jelentette.

A termelés több mint héttizedét adó 300 főnél többet foglalkoztató vállalkozások termelés-bővülése 32,9 % volt, az 51-300 fő alkalmazotti létszámmal működő szervezetek – elsősorban belföldi eladásaik határozott bővülése következtében – 41,1 %-kal növelték teljesítményüket. Az ipar fő ágai közül a bányászatban tovább mérséklődött a termelés, a kizárólag hazai piacokra termelő villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás termelési értéke is 7,4 %-kal csökkent Komárom-Esztergom megyében.

A feldolgozóiparon belül az előző évekhez hasonlóan továbbra is a gépipar súlya a meghatározó, a termelési érték közel kilenctizedét adja. A gépipari ágazatcsoport teljesítménye közel másfélszerese a tavalyinak, mindegyik ágazata növelte termelését. Legnagyobb súlyú alágazata, a híradástechnikai termék, készülék gyártása 57,5 %-kal bővítette termelését, de a közúti jármű gyártásának teljesítménye is mintegy másfélszeresére emelkedett. Értékesítésük mindkét relációban jelentősen bővült. Mindkét alágazat erősen exportorientált, termékeik több, mint kilenctizede irányult külföldre, ami a teljes ipari exportnak közel 70 %-át jelentette.

Az élelmiszeripar termelési értéke a 2004. évi szint kétharmadára esett vissza, hasonlóan a belföldi értékesítés árbevételéhez. Külpiacokon történt eladásainak volumene is jelentősen csökkent, így az ipari exportból való részesedése nem számottevő. Ágazatai közül legnagyobb mértékben a húsfeldolgozás területén csökkent a termelés.

A többi feldolgozóipari ágazat közül termelés-visszaesés jellemezte a textíliák, ruházati-, bőrtermékek-, valamint a fa, papír és nyomdaipari termékek gyártását. A vegyipar 12,4 %-kal termelt többet, mint 2004-ben, amiben exportjának 38 %-os bővülése játszott szerepet, hasonlóan a nemfém ásványi termékek gyártása valamint a kohászat és fémfeldolgozás alágazathoz. Utóbbiak az export mellett belföldi eladásaik volumenét is növelni tudták.

3.0.3. Építőipar

Az építőipari termelés 2005-ben országosan 15,5 %-kal haladta meg az egy évvel korábbi, ezen belül a legnagyobb alágazat, a szerkezetkész épületek és egyéb építmények

építése 23,2 %-kal bővült. Valamennyi régióban nőtt a termelés, legnagyobb arányban a fővárost is magába foglaló Közép-Magyarországon. Közép-Dunántúlon 8,9 %-kal emelkedett a termelési volumen. A Komárom-Esztergom megyei székhelyű, 4 főnél többet foglalkoztató építőipari szervezetek termelési volumene 9,3 %-kal bővült 2005-ben. A 32,1 milliárd Ft termelési érték legnagyobb hányadát kitevő szerkezetkész épületek építése alágazatban 6,7 %-kal nőtt a teljesítmény. A termelési érték közel egytizedével történt bővülése a létszám ennél kisebb mértékű növekedése mellett történt, így a termelékenység 2,1 %-kal nőtt. A megyei építőipari vállalkozások 2005-ben 36 milliárd Ft értékű szerződést kötöttek, 7,7 %-kal többet, mint egy évvel korábban. A szerződések közel kilenctizede épületek és egyéb építmények építésére vonatkozott. Az év végi, több mint 54 milliárd Ft értékű szerződésállomány háromszorosa az egy évvel korábbinak és túlnyomórészt szerkezetkész épület, egyéb építmény építésére vonatkozott.

3.0.4. Kiskereskedelem

Az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, valamint a csomagküldő kiskereskedelemben 2005-ben folyóan 5 644 milliárd forint értékű árut forgalmaztak. A kiskereskedelem változatlan áron számított forgalma 2005 egészében 5,6 %-kal haladta meg az előző év azonos időszakáét. 2005. december 31-én Magyarországon összesen 166 700 kiskereskedelmi üzlet működött. Az év folyamán 24 900 üzlet kezdte meg működését, míg az üzletbezárások száma 24 400 volt. Miközben az üzletek több mint egytizede kicserélődött, számuk csak csekély mértékben változott.

Komárom-Esztergom megyében 2005 végén több mint 5 ezer kiskereskedelmi üzlet várta a vásárlókat, az előző év azonos időpontjához viszonyítva 120-szal kevesebb. A kiskereskedelmi üzlethálózat eladóterének összesített alapterülete 471 ezer m², az egy üzletre jutó átlagos alapterület 94 m² nagyobb, mint egy évvel korábban. Az alapterület növekedést a nagy üzletláncok (TESCO) további terjeszkedése erősítette.

Üzlettípusok közül az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletek számának 2002. óta tartó csökkenése tovább folytatódott. Arányuk az összes kiskereskedelmi üzletállományon belül háromtizedre mérséklődött. A legerőteljesebb csökkenés a textilszaküzleteknél, valamint az elektromos háztartási cikkek szaküzleténél következett be. Míg az előbbiek száma tizedével, az utóbbiaké ötödével lett kevesebb. Legnagyobb számban és arányban a kenyér-, pékáru- és cukrászati termék-szaküzletek gyarapodtak, de több iparcikk jellegű üzlet és áruház várta a vásárlókat. A kiskereskedelmi üzletek számának csökkenése mellett az utóbbi egy év alatt 1 698-ra mérséklődött a vendéglátóhelyek száma. A működő vendéglátóhelyek kétharmada étterem, cukrászda, számuk csökkenő (de kevesebb lett a munkahelyi vendéglátó egység is), ugyanakkor a bárók, borozók száma tovább emelkedett.

3.0.5. Idegenforgalom

2005-ben az ország kereskedelmi szálláshelyeit az előző évhez képest 4 %-kal több külföldi, és közel ugyanennyivel több belföldi vendég kereste fel. Az eltöltött vendégéjszakák száma kismértékben emelkedett, ugyanakkor a szállásdíj-bevétele számottevően nőtt.

Komárom-Esztergom megyében 2005. július 31-én 10 206 férőhellyel várták a kereskedelmi szálláshelyek az ide látogatókat. Csökkent az üdülőházak kapacitása, melyet ellensúlyozott a szállodák, a panziók, valamint a turistaszállások kiadható férőhelyeinek bővülése, de eggyel nőtt a kempingek száma is. Ez utóbbiaknál a férőhely-növekedés 2,1 %-os.

Ugyanakkor nem változott az ifjúsági szállók száma és férőhelye. Az előzetes adatok szerint az országosnál erőteljesebben emelkedett a megye kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalma, a vendégek száma 5,1, vendégéjszakáké pedig 6,2 %-kal lett több. A 127 ezer vendég mintegy 383 ezer éjszakát töltött el a szálláshelyeken. Folytatódott a belföldiek által eltöltött vendégéjszakák csökkenése, miközben a külföldi vendégéjszakák száma 15 %-kal emelkedett. A vendégforgalom havi alakulását nézve a legtöbb vendég júliusban és augusztusban kereste fel a megye szálláshelyeit, míg a belföldiek júniusban, a külföldiek augusztusban érkeztek a legnagyobb számban. A korábbi évekhez hasonlóan a kereskedelmi szálláshelyek éves forgalmuk 54 %-át a május és augusztus közötti időszakban realizálták. A vendégéjszakák szállástípusonkénti összetétele az egy évvel korábbihoz képest 2005-ben jelentősen változott: miközben a kempingekben eltöltött éjszakák száma közel azonos volt az előző évihez, addig a nyaralóházak forgalma még a felét sem érte el. A többi szállástípus esetében – a panziók kivételével – 40-50 %-os növekedést regisztráltak. Továbbra is a szállodák a legkedveltebbek, ahol a vendégek száma 42,2 %-kal, a vendégéjszakáké pedig 39,6 %-kal emelkedett.

Az átlagos tartózkodási idő a megye kereskedelmi szálláshelyein 3 éjszaka volt, valamelyest hosszabb, mint egy évvel korábban. A külföldiek átlagosan 4,5 éjszakát, a belföldiek pedig 2,3 éjszakát maradtak a szálláshelyeken. A megyébe látogató 39 ezer külföldi vendég 83 %-a az Európai Unió országaiból jött. Bár számuk csökkenő, de legtöbbször továbbra is Németországból érkeztek. Jelentős számú a holland és az osztrák turista, de nőtt a belga és a dán vendégek száma is. A leghosszabb ideig, több mint 6 éjszakát a hollandok tartózkodtak itt, 5 éjszakánál tovább maradtak a belgák, ettől alig maradtak el a dánok. A németek viszont átlagosan 4,7 éjszakát töltöttek itt. Leghosszabb ideig, 11,6 éjszakára az ázsiai országból érkezők maradtak, amelyben feltehetően szerepet játszottak a Suzuki Rt-nél (és a tatabányai nagyberuházásoknál) dolgozó japánok is.

A Komárom-Esztergom megyei kereskedelmi szálláshelyek összesen 2,5 milliárd forint bevételt realizáltak a január elsejétől december végéig tartó időszakban, ami folyóáron 10,3 %-os növekedést jelentett az egy évvel korábbihoz képest. Az összes bevétel 54 %-a a szállásdíjakból, 26 %-a szálláshelyi vendéglátóegységek forgalmából, 20 % pedig a szálláshelyek által nyújtott egyéb szolgáltatásokból származott. 2005 decemberében a megye 34 szálláshelye 2 830 férőhelyén fogadtak el üdülési csekket, ezek közel fele szálloda. A szállodákban az egy éjszakára jutó szállásdíj átlagosan 5134 forintot ért el, ezen belül a wellness-szállók átlagára ennél jóval magasabb, 8 440 Ft körül alakult. A vendégek többsége a négycsillagos szállodákat vette igénybe (bár ezek száma a megyében minimális), ahol egy vendégéjszakáért átlagosan 5 827 Ft-ot kellett fizetni.

A 2005. év folyamán a megye határállomásain a személyforgalom megközelítette a 11 millió 400 ezret. Legtöbbször az 1891-92-ben épült, a II. világháború után újjáépített komáromi hidat vették igénybe, de közel hasonló nagyságrendű forgalmat bonyolított le az új Mária Valéria híd is Esztergomban. Ez utóbbinál jelentős a hajóforgalom is.

3.0.6. Gazdasági szervezetek

2005. december 31-én a regisztrált gazdasági szervezetek száma Magyarországon 1 millió 299 ezer volt, 12 ezerrel több, mint egy évvel korábban. A bejegyzett vállalkozások száma 10 ezerrel, a nonprofit szervezeteké pedig 2 ezerrel emelkedett. A költségvetési és társadalombiztosítási szervezetek száma viszont kis mértékben csökkent. A regisztrált vállalkozások számát ellentétes folyamatok alakították. A nyilvántartott társas vállalkozások száma az elmúlt 12 hónapban 16 és fél ezerrel emelkedett, miközben az egyénié 6 és fél ezerrel csökkent.

Az országoshoz hasonló folyamatok jellemezték Komárom-Esztergom megyét is, ahol a regisztrált szervezetek száma megközelítette a 36 ezret, melynek 34,8 %-a társas, 58,2 %-a egyéni vállalkozás. A közel 13 ezer társas vállalkozás közül 5 182 a betéti, 5 770 a korlátolt felelősségű társasági formát választotta. Számuk 2005. év során 1,5 illetve 7,6 %-kal emelkedett. 2005. decemberének végén a gazdasági szervezetek körében nem érte el a fél százalékot sem a szövetkezetek aránya, még ennél is kevesebb a részvénytársaságoké. Bővült a nonprofit szervezetek köre, arányuk megközelítette a 6 %-ot. Az országosnál kisebb mértékben csökkent a Komárom-Esztergom megyei egyéni vállalkozók köre, közel 21 ezer szerepelt a nyilvántartásokban. Többségük főfoglalkozásban folytatta tevékenységét, de a mellékfoglalkozás keretében dolgozók száma is jelentős, arányuk 38 %-ot tett ki.

A 2005. év végén a regisztrált vállalkozások több mint egyharmada ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, közel ötöde pedig továbbra is a kereskedelem, javítás gazdasági ághoz tartozott. A legnagyobb mértékű cégszám-növekedés a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás, a bányászat és a pénzügyi közvetítés területén ment végbe, ahol számuk 15,2, 6,9, illetve 5,8 %-kal emelkedett.

3.0.7. Beruházás

2005-ben az országosan megfigyelt szervezetek 3 074 milliárd Ft-ot költöttek beruházásra. A ráfordítások felét közép-magyarországi székhelyű vállalkozások fektették be, Közép-Dunántúlra a fejlesztések 11,3 %-a jutott. A régió megyéi közül Komárom-Esztergom megyében költöttek a legtöbbet erre a célra, itt az egy lakosra vetített érték meghaladta a 487 ezer Ft-ot. Országosan az egy főre jutó beruházási teljesítményérték 305 ezer Ft volt.

Komárom-Esztergom megye megfigyelt szervezeteinek beruházási értéke 153,4 milliárd Ft volt, folyó áron 8,1 %-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A fejlesztésekre szánt összeg egynegyede épület és egyéb építmény, gépek, berendezések, járművek beszerzésére együttesen 112 milliárdot fordítottak. A gépberuházások több mint héttizedét import gépek tették ki, de megnőtt a hazai gyártású berendezések aránya is. A nemzetgazdasági ágak közül továbbra is az ipar a legnagyobb beruházó, annak ellenére, hogy az itt felhasznált 123 milliárd Ft elmarad a tavalyitól. Az ipari fejlesztések jelentik a megye össz-ráfordításainak nyolctizedét. A beruházási érték 18,4 %-a épület és egyéb építmény, erre a célra az egy évvel korábbinál kevesebbet, az új gépek, berendezések, járművek beszerzésére ugyanakkor többet költöttek. Az ipari beruházások szinte teljes egészében a feldolgozó-iparban, azon belül is döntően a gépiparban realizálódtak és elsősorban technikai fejlesztést szolgáltak. A többi gazdasági ág közül a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás ágazatcsoportnál meghaladta, a kereskedelem, javítás, valamint az egyéb közösségi személyi szolgáltatás területén pedig megközelítették a beruházások az 5-5 milliárd Ft-ot.

3.0.8. Népeség, népmozgalom

Magyarországon 2006. január 1-jén 10 077 ezer fő élt, az előző év elejéhez képest 21 ezerrel kevesebb. 2005-ben az országban emelkedett a születések és a halálozások száma, a házassági mozgalom alacsony szinten stagnált.

Komárom-Esztergom megye lakónépessége ez év elején 316 ezer fő volt, közel azonos, mint az előző év azonos időpontjában. A 2005. évi előzetes népmozgalmi adatokban kedvező jelenség, hogy mérséklődött a természetes fogyás és többen költöztek ide, mint ahányan más térséget választottak lakóhelyként.

A megyében az országosnál kedvezőbb jelenség figyelhető meg a házasságkötési folyamatokban, a 2005. évi 1 350 házasságkötés 3,3 %-kal, mintegy 40 párral több az egy évvel korábbinál. Az előző évihez hasonlóan mintegy 900 házasságot bontottak fel a bíróságok a megyében.

2005-ben 2 950 kisgyermek születését anyakönyvezték a megyében, egy százalékkal kevesebbet, mint az előző évben. Az 1000 lakosra számított érték magasabb ugyan, mint a közép-dunántúli régióban, de elmaradt az országostól. A halálozások száma az év során erőteljesen ingadozott, és az év egészét tekintve 1,5 %-kal kevesebb, mint az előző évben. A megye lakosai közül 4 100-an haltak meg. A 13,0 ezrelékes halálozási arány a régióban itt a legmagasabb, de alatta maradt az országosnak. A csecsemők korosztályában folyamatosan csökkenő halandóság tovább folytatódott. 1000 élveszülöttből kevesebb, mint 7 nem érhetette meg az első életévét, országosan hét megyében regisztráltak ennél kedvezőtlenebb értéket.

3.0.9. Foglalkoztatottság, keresetek

2005-ben országosan a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál és a költségvetési intézményeknél 2 millió 787 ezren álltak alkalmazásban, közel annyian, mint egy évvel korábban. A versenyszférában 0,2 %-kal nőtt, a költségvetésben pedig 1,3 %-kal csökkent a létszám. Komárom-Esztergom megyében az országoshoz hasonló megfigyelési körben az egy évvel korábbinál 1,5 %-kal több, összesen 87 182 fő állt alkalmazásban. A munkavállalók közel nyolctizedét a versenyszférában működő szervezetek alkalmazták, ahol 2,6 %-kal dolgoztak többen. A költségvetési szervek ugyanilyen mértékben csökkentették alkalmazottaik számát.

A megyében alkalmazottak fele az iparban tevékenykedett, ahol 0,9 %-kal nőtt a létszám. Az ipari munkavállalók száma a feldolgozóiparban emelkedett, a bányászat és a villamosenergia, gáz, gőz, vízellátás szervezeteinél 10 %-ot meghaladó mértékben csökkent.

A főbb nemzetgazdasági ágak közül az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás szervezeteinél volt a legnagyobb létszámbővülés (39,8 %), ami a fizikai foglalkozásúak jelentős növekedéséből adódott. Nőtt az alkalmazottak száma az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás szervezeteinél valamint az építőiparban is.

A foglalkoztatottak közel kétharmada fizikai munkát végzett, számuk 2 %-kal nőtt egy év alatt. A vállalkozások munkavállalóinak több mint háromnegyede tartozott ebbe az állománycsoportba, a költségvetésben pedig a szellemiek képviseltek hasonló hányadot.

2005-ben a nemzetgazdaságban országosan alkalmazásban állók teljes munkaidős bruttó átlagkeresete az egy évvel korábbinál 8,8 %-kal több, 158 300 Ft volt. A nettó átlagkeresetek ugyanezen időszak alatt 10,1 %-kal nőttek, értéke 103 100 Ft-ot tett ki. Komárom-Esztergom megye megfigyelt szervezeteinél a havi bruttó átlagkereset 145 765 Ft volt, ami 8,5 %-kal haladta meg az egy évvel korábbi átlagot. A költségvetési szerveknél dolgozók 165 350 Ft-os kereseti átlaga közel 25 ezer Ft-tal magasabb a vállalkozói szférára jellemzőnél. Az előző évhez mért keresetnövekedés a költségvetésben 13,3 %-os volt, a versenyszférában pedig 7,3 %. Előbbinél az ez évben egységesen januárban kifizetett külön juttatás is szerepet játszott. A főbb nemzetgazdasági ágak közül megyei átlag felett kerestek az iparban, az oktatásban, a közigazgatásban valamint a pénzügyi szervezeteknél. A legnagyobb létszámot foglalkoztató iparban a bruttó átlagkereset 160 844 Ft volt, az egy évvel korábbinál 9 %-kal több. 2005-ben a megyében az adók és járulékok levonása utáni nettó átlagkereset 97 354 Ft-ot tett ki, ami 9,9 %-kal haladta meg a 2004. évi átlagot. A keresetek reálértéke 3,6 %-os fogyasztói árnövekedés mellett 6,1 %-kal nőtt.

3.0.10. Munkanélküliség

A Foglalkoztatási Hivatal adatai szerint 2005 december végén Magyarországon 410 ezer munkanélküli szerepelt a nyilvántartásokban, ami 10 ezer fővel több, mint egy évvel korábban. A munkanélküliségi ráta 7,3 %-nak felelt meg. Komárom-Esztergom megyében 2005 decemberében a munkanélküliségi ráta 6,5 % volt, mely a megyék sorában a harmadik legkedvezőbb mutató. A regisztrált munkanélküliek száma 9409 fő, 1,9 %-kal több, mint egy évvel korábban. Körükben a nők vannak többen, arányuk (51,2 %) csökkenő és lassan megegyezik a férfiakéval. A pályakezdő munkanélküliek hányada 9,2 %. A munka nélkül maradóknak 17,7 %-a 25 év alatti, ezzel közel azonos számban vannak az 50 éven felüliek.

2005-ben havonta átlagosan 9 841 – az előző évinél 1425-tel több – állástalan szerepelt a regisztrációban. Havi átlagban 1 722 álláshelyet tudtak kínálni a munkaközvetítők, amely 40 %-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. Egy-egy betöltetlen állásra 6 munkanélküli jutott a 2004. évi 3-mal szemben. A megyén belül a munkanélküliség területi intenzitása differenciált: legalacsonyabb (5,7 %) a munkanélküliségi ráta Komárom térségében, míg a megye déli részén, a főként mezőgazdasági jellegű kistérségi körzetben továbbra is a legmagasabb (9,3 %). 2005 decemberében a legtöbb bejelentett üres álláshely Esztergom körzetében állt rendelkezésre, a legkevesebbet, mindössze 14-et pedig a kistérségi kirendeltség működési területén ajánlottak a munkát keresőknek.

A megyében regisztrált állástalanok közül az időszak végén 3 613 fő részesült munkanélküli járadékban, az ellátás havi átlagos összege meghaladta a 43 ezer forintot, az országban itt fizették a legnagyobb összeget, 10,8 %-kal többet, mint 2004 decemberében. Rendszeres szociális segélyben 954 fő, álláskeresőt ösztönző juttatásban 450 fő részesült. Az aktív eszközzel támogatottak körébe 2 200 fő tartozott, közülük 532 fő képzésben, 357 fő pedig közhasznú foglalkoztatásban vett részt.

3.0.11. Lakásépítés

2005-ben országosan 41 ezer új lakás kapott használatbavételi engedélyt és 51 ezer új lakásra adtak ki építési engedélyt. A használatba vett lakások száma 6,4 %-kal, az új lakásépítési engedélyeké 10,4 %-kal kevesebb, mint 2004-ben volt. Az átadott új otthonok háromtizede Budapesten készült, itt 21,2 %-kal nőtt, míg a vidéki városokban és községekben 14,8 %-kal csökkent a lakásépítés. Közép-Dunántúlon 2005-ben 2 881 lakás épült, ami az előző évnek héttizede. A régió megyéi közül csak Komárom-Esztergomban nőtt az újonnan átadott otthonok száma és hasonló a helyzet a kiadott új engedélyeknél is.

Komárom-Esztergom megyében 2005-ben 676 új lakás használatbavétele történt meg, ami 4,3 %-kal haladta meg az egy évvel korábbit. A megyeszékhelyen visszaesett az átadott lakások száma, a többi városban és a községekben viszont több új otthont vettek használatba, mint 2004-ben. Az építetőkör megoszlása változott egy év alatt. A lakosság szerepe továbbra is meghatározó, az összes építetőkör közel háromnegyede természetes személy, de jelentős a gazdasági szervezetek által finanszírozott lakásépítés is, elsősorban a városokban. A megyeszékhelyen elkészült otthonok több mint fele készült így, de Dorogon és Komáromban is meghatározó ez az építetőkör forma.

A megyei új lakások több, mint héttizede készült saját használatra, 26,8 %-a értékesítésre és bérbeadásra. Az átlagos alapterület 111 m², ami 6 m²-rel nagyobb, mint

2004-ben. A lakosság által saját használatra készült otthonok ennél nagyobbak (126 m²), míg a vállalkozások átlagosan 69 m² nagyságú ingatlanokat építettek.

Az új lakások mindegyikében található fürdőszoba, illetve főzőhelyiség, dupla komforttal háromtizedük rendelkezik. Közüemi vízhálózatra a lakások 98 %-a, közműves csatorna-hálózatra pedig 94 %-a csatlakozik. Vezetékes gáz az ingatlanok 84 %-ába jut el. A tavalyinál kevesebb, összesen 18 üdülőt építettek a megyében, kizárólag magánszemélyek Tatabánya és Esztergom környékén. A megszűnt lakások száma is csökkent egy év alatt. A 95 lakás felét avulás miatt kellett lebontani, 37 pedig lakásépítés illetve településrendezés miatt szűnt meg.

3.0.12. Közúti közlekedési balesetek

Országosan 2005-ben a közutakon az előző évinél 0,9 %-kal kevesebb, 20 777 közlekedési baleset történt, ennek közel harmada a fővárosban és Pest megyében. Komárom-Esztergom megye közútjain a 2005. évben 640 közúti közlekedési baleset történt, 5,7 %-kal kevesebb, mint azt megelőző évben. Közülük 38 baleset végződött halállal, kettővel kevesebb, mint korábban. A súlyos sérüléssel járók száma 10 %-kal, a könnyű sérüléssel eseteké pedig ennél kisebb arányban, 3,1 %-kal csökkent. Az ittasság 107 közúti tragédiában játszott szerepet, ami az esetek számát tekintve eggyel több, mint 2004-ben, az ilyen balesetekben megsérült személyek száma pedig kettővel (144 főre) emelkedett.

A balesetek 62,7 %-át (401 esetet) a személygépkocsi vezetők okozták, sorrendben őket a tehergépkocsi vezetők, valamint a kerékpárosok követik, akik 61, illetve 54 közúti szerencsétlenségben voltak felelősek. A baleseteket előidéző okok között első helyen a sebesség nem megfelelő megválasztása állt, ami az esetek 37,5 %-ában játszott közre. A második leggyakoribb kiváltó ok a szabálytalan irányváltoztatás, haladás és kanyarodás (19,1 %), ezt követi az elsőbbség meg nem adása (mely a balesetek 17,8%-át idézte elő).

3.0.13. Igazságszolgáltatás

Magyarországon 2005-ben az ismertté vált bűncselekmények száma 436 500, ami 4,2 %-os növekedést jelentett az előző évhez képest. Komárom-Esztergom megyében ennél jelentősebb, 12,6 %-os az emelkedés (ezzel 4. a megyék sorában). Az előző évekhez hasonlóan a bűncselekmények több mint negyedét Budapesten követték el.

2005. évben a megye területén 13 158 bűncselekményt követtek el, melynek 44 %-a büntetett, 56 %-a pedig a kevésbé súlyos megítélésű vétség. Ez utóbbiak túlnyomó részét szándékosan követték el, 221 eset pedig gondatlanság miatt következett be. Az egyes bűncselekménytípusok közül a leggyakoribb, vagyon elleniek száma (7 191) 6 %-kal nőtt 2004-hez képest. Ezen belül az elmúlt évben mintegy 3600 lopás, illetve 1386 betöréses lopás vált ismertté. A csalások képviselték a harmadik leggyakoribb vagyon elleni bűncselekményt, számuk 2 %-kal kevesebb az előző évinél. A különböző vagyon elleni bűncselekmények számának növekedésével az okozott kár értéke is nagyobb lett, 2005-ben 2,2 milliárd forintot tett ki, mely mintegy 18,8 %-kal több mint egy évvel korábban. Növekedett a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs ellen elkövetett bűncselekmények száma. Az elmúlt évben ismertté vált 937 eset háromszorosa az egy évvel korábbinak és az utóbbi évtizedben a legmagasabb értéket képviselte.

Az igazságszolgáltatásban a személy ellen elkövetett bűncselekményeket ítélik a leg-súlyosabbnak, 2005-ben 690 vált ismertté Komárom-Esztergom megyében. Ezen belül a

szándékos testi sértések száma 2-vel kevesebb, ugyanakkor 8 befejezett emberölésre és 6 emberölési kísérletre derült fény. A megyében a nyomozások során 4 500 bűnelkövetőt azonosítottak, 3,7 %-kal többet, mint egy évvel korábban. A bűnözők közel kétharmada helyi állandó lakos volt. A 2005. év során a megyében ismertté vált bűncselekményeknek 6 301 sértettje volt, 3,1 %-kal több az egy évvel korábbinál. A károsultak harmada ellen közterületen követték el a bűncselekményt. A sértettek héttizede 25-59 éves volt, az ennél idősebbek aránya 15,6 %-ot tett ki.

3.1. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A GAZDASÁGFEJLESZTÉS; BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS; KKV-POLITIKA; INNOVÁCIÓS ÉS TURIZMUS-POLITIKA, SZOLGÁLTATÁSFEJLESZTÉS SZERINT

3.1.1. BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS

3.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK

3.1.3. KKV-POLITIKA, K+F

3.1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA

3.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉSI POLITIKA

3.1.6. TURIZMUSPOLITIKA ÉS TERMÁLVÍZKINC-SHASZNOSÍTÁS KÉRDÉSEI

3.1.1 BEFEKTETÉS-ÖSZTÖNZÉS

Komárom-Esztergom Megye gazdaságát elemezve elmondható, hogy a külföldi érdekeltségű vállalkozásoknak a rendszerváltást követően döntő szerepe volt a megye gazdasági struktúrájának átalakításában, lehetőséget jelentettek a megyei gazdaság általános potenciáljának növelésében, kedvező hatást gyakorolva a helyi kis- és közepes vállalkozások fejlődésére is. A kilencvenes évek folyamán a megyébe áramló külföldi befektetéseket számos, országunkra jellemző, tényező együttes hatása segítette elő:

- a stabil politikai helyzet;
- a viszonylag fejlett jogszabályi környezet;
- az uniós viszonyokhoz képest jóval olcsóbb munkaerő (amely munkakultúrájánál fogva alkalmas a fejlettebb technológiájú munkavégzés elsajátítására),
- a sikeres befektetés ösztönző politika (adókedvezmények, támogatások),
- az európai információs és közlekedési folyosók metszéspontja.

Mindezekon túl azonban a külföldi cégek betelepülésének fő motivációja az alacsony termelési költségekben rejlő gazdasági előnyök kihasználása volt. A folyamat

- a megye gazdasági szerkezetének megújulását,
- az új technológiák, az új típusú iparágak meghonosítását
- és a foglalkoztatás bővülését,
- a működő tőke új ágazatokba történő vonzását eredményezte.

A hagyományos ipari termelési kultúrának köszönhetően, arra alapozva korszerű iparágak települtek a korábbi ipari centrumokba. A zöldmezős beruházások is elősegítették az ipar megújulását és az innováció-orientált fejlesztést, s a térségbe betelepített nemzetközi működő tőke megteremtette a globális folyamatokhoz, a nemzetközi piacokhoz való kapcsolódás feltételeit – bár megyénként eltérő módon és struktúrában. A zöldmezős beruházást végrehajtó multinacionális társaságok elsősorban külföldi tőkével kerültek megalapításra.

Komárom-Esztergom megye 2002-ben készült **Fejlesztési Terve** a „Versenyképes gazdasági tér kialakítása” prioritás alatt szól a befektetés-ösztönzésről, de elsősorban az ipari

integrációk fejlesztésére koncentrálva. A dokumentum javaslatot tesz egy egységes fejlesztési, kiajánlási rendszer és befektetés-ösztönzési tevékenység kialakítására és alkalmazására annak érdekében, hogy a befektető a megye valamennyi lehetséges befektetőre váró területét megismerhesse.

Komárom-Esztergom megye Területfejlesztési Stratégiája külön alfejezetet szentel a gazdaságfejlesztési, befektetés-ösztönzési akcióknak és eszközöknek. A deklarált cél a megyébe érkező külső befektetések növelése érdekében a potenciális befektetők megye iránti érdeklődésének felkeltése, az ehhez szükséges programok, akciók, minőségi marketing-kommunikációs eszközök és megfelelő szervezeti háttér megteremtése. Ennek keretében a térség településmarketingjének, marketingkommunikációs eszközök készítésének, befektetés-ösztönző helyi adópolitikák kialakításának, befektetés-ösztönzési iroda létrehozásának és működtetésének, befektetés-ösztönzési akciók, rendezvények, konferenciák rendezésének és az ezeken való részvétel, valamint a megyén belüli nagyvállalatok közötti kapcsolatrendszer, kooperáció fejlesztésének támogatására nyílik a program elképzelése szerint lehetőség.

Komárom-Esztergom Megye stratégiai programjában prioritásként fogalmazódott meg a versenyképes gazdasági tér kialakítása, melynek elérése érdekében az alábbi stratégiai célokat határozták meg.

- Az iparfejlesztés területi arányos megvalósítása (ipari parkok fejlesztése)
- A működő tőke további beáramlásának elősegítése
- Az integrált iparfejlesztés megvalósítása
- Diverzifikált ipar megteremtése
- A fenntartható konfliktusmentes táj- és térhasználat

A Stratégiai Programban meghatározott célok részben megvalósultak:

- a beruházások volumene növekedett
- új, korszerű munkahelyek jöttek létre és érezhető a beáramló külföldi működő tőke szinergia hatása, mely által további befektetők letelepedése várható
- a nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák letelepedése elindított egy újabb „struktúraváltást”, mely szerint a fejlett, kevésbé élőmunka igényes tevékenységek válthatják fel a nagy létszámot foglalkoztató összeszerelést.

Továbbra sincs egységes megyei promóciós kiadvány és nem hatékony a gazdaságfejlesztés területén dolgozó szervezetek együttműködése. Az ITD HUNGARY megyei irodája hivatott arra a feladatra, hogy bemutassa a befektetők számára a megye befektetési lehetőségeit, de nem rendelkezik olyan eszközökkel, amelyekkel elősegíthetné az azonos színvonalú egységes kínálati rendszer kidolgozását.

A BERUHÁZÁSOK gazdasági ág szerint(millió forint)

Kód	Gazdasági ág	2000	2002	2003	2004 ⁺
A,B	Mezőgazdaság,vad-, erdő-, halgazdálkodás	2 662	4 634	3 889	4 540
C	Bányászat	90	177	765	1 581
DA	Élelmiszer, ital, dohány gyártása	3 519	2 314	2 828	6 037
DB,DC	Textília, bőrtermék, lábbeli gyártása	196	185	120	246
DD,DE	Fa-, papírtermékek gyártása, nyomdai tevékenység	1 353	1 418	2 026	2 268
DF–DH	Vegyipar	13 082	11 610	17 758	21 964
DI	Nemfém ásványi termék gyártása	1 575	1 993	2 960	5 268
DJ	Fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása	2 469	3 768	4 378	3 021
DK–DM	Gépipar	39 392	35 957	49 412	81 297
DN	Máshová nem sorolt feldolgozóipar	228	62	43	196
D	Feldolgozóipar	61 814	57 307	79 525	120 297
E	Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	6 224	7 091	13 919	13 336
C,D,E	Ipar	68 128	64 575	94 209	135 213
F	Építőipar	880	1 545	1 228	1 976
G	Kereskedelem, javítás	5 507	9 312	5 559	6 167
H	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	267	446	348	524
I	Szállítás, raktározás, posta, távközlés	7 839	10 177	8 556	8 122
J	Pénzügyi közvetítés	568	720	411	826
K	Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	1 342	3 467	3 119	3 103
L	Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	1 963	3 795	3 904	3 735
M	Oktatás	1 043	1 746	1 299	1 306
N	Egészségügyi, szociális ellátás	580	1 313	1 831	1 715
O	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	3 959	5 086	3 137	5 943
P,Q	Egyéb tevékenység	–	–	–	–
	ÖSSZESEN	94 738	106 816	127 491	173 169

Forrás: KSH

A **kistérségi szintű dokumentumok** többsége is foglalkozik a befektetés-ösztönzéssel, minden alkalommal kiemelve annak fontosságát. A programok, koncepciók, tervek kitérnek az elhagyott iparterületeken történő barnamezős beruházások támogatására, logisztikai központok letelepülésének ösztönzésére, ipari területek ipari parkká fejlesztésére és vállalati központok létesítésére is. Több kistérség program is megemlíti a beszállítói kapcsolatok fejlesztését, a hatékonyabb marketingkommunikációs eszközök alkalmazását, az infrastrukturális fejlesztéseket, valamint a kis- és középvállalkozások támogatását is. (ábra és táblázat a függelékben, 54. oldal)

Önkormányzati ösztönzők

A megyénk önkormányzatai felismerték, hogy településeik akkor tudnak eredményesen részt venni a befektetésekért folyó versenyben, ha kedvező feltételeket biztosít az adott önkormányzat vagy kistérség és ennek megfelelő önkormányzati szintű ösztönző rendszert dolgoz ki.

Az önkormányzati hatáskörben lehetőség nyílt térítésmentes, vagy kedvezményes vételáru területbiztosítása a munkahelyteremtő beruházásokhoz. Korábban lehetőség volt helyi adókedvezmény és mentesség biztosítására, ez ma már csak az uniós elvekkel összhangban történik és csak KKV-k esetében biztosítható helyi szinten adómérséklés.

Rendkívül hatékony és eredményes eszköz, megfelelő szolgáltatás biztosítása, melynek keretében gyors és rugalmas ügyintézés „egyablakos megoldással” segítik a befektetések megvalósulását. A hatóságokkal, közműszolgáltatókkal történő hatékony együttműködés elősegítette, hogy a beruházások a lehető legkisebb adminisztrációs teher mellett valósulhassanak meg. A befektető-orientált szolgáltatásra jó példa a régióból a nagyobb városok által működtetett gazdaságfejlesztő szolgáltatás, pl.: Tatabánya Megyei Jogú Város és Oroszlány Város Önkormányzata is külön közhasznú társaságot hozott erre a célra létre. A befektetői igények kielégítése, a rugalmas ügyintézés, a sokszor kiismerhetetlen önkormányzati bürokrácia a befektetői körtől történő távoltageként ezen városokat egyre több érdeklődő kereste meg, akik közül többen le is telepedtek valamelyik ipari területre. De azok az érdeklődők is továbbvitték és másoknak tovább adták a jó tapasztalatokat, akik mégsem a térségben fektettek be. A szolgáltatás kiépítésének és szinergikus hatásainak is bizonyára szerepe lehetett abban, hogy pl.: Tatabánya a kilencvenes évek elején az FDI terén meglévő jelentős lemaradását a régió belül és országosan is ledolgozta az ezredforduló idejére.

Az Európai Unió csatlakozásával az önkormányzatok befektetés-ösztönző lehetőségei is beszűkültek. Jelenleg csupán a rugalmas ügyintézés, a befektető és vállalkozóbarát körülmények biztosításával (fejlett infrastruktúra, a szakképzés piaci igényekhez igazodó átalakításával, az általános életminőség javítása) tudják közvetlenül beruházásokra ösztönözni a helyi és külföldi vállalatokat.

Összegző helyzetértékelés

A befogadók többféleképpen segíthetik az FDI beáramlását. A legismertebb finanszírozási eszközök közé a visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatások, a kedvezményes hitelek, állami- vagy állami támogatást élvező garanciavállalások, egyéb szektor- vagy kereskedelempolitikai célzatú támogatások, kedvezményes hitelek sorolhatóak.

Az egyéb eszközök igen változatosak lehetnek, pl. kedvezményes ingatlan-juttatás, adó- és vámmentes övezetek kialakítása, befektetés-támogató intézményhálózat működtetése, speciális, pl. KKV-programok.

Megyénk vonatkozásában elsősorban országos indíttatásból, de szinte valamennyi eszköz alkalmazása megfigyelhető. Ugyanakkor megyei-települési szintről a helyi adókedvezmények, kedvezményes telekjuttatás, regionális pályázati és támogatási rendszer, valamint a befektetést segítő intézmények működtetése erdeztethető.

A tőkebefektetések terén megyénkben három kistérség emelkedik ki: az esztergomi, a komáromi és a tatabányai. Ezek nagyrészt az ipari parkokban megvalósuló befektetéseknek (Suzuki, Nokia, Grundfos, stb...) köszönhetik előkelő helyüket. A feltüntetett adatok ideje, 2003 óta pozíciójuk valószínűleg még inkább erősödött.

A megyei területfejlesztési koncepció „Befektetés-ösztönzés” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Megyénk kedvező földrajzi helyzete (autópálya, határ menti fekvés) - A gazdaság jövedelemtermelő képessége az országosnál dinamikusabban nőtt - A megyei GDP 1998 és 2003 között a legnagyobb fejlődést mutatva több mint duplájára emelkedett (131%), - Külföldi tőkebefektetések növekedése - Jó közlekedés (országos és nemzetközi tranzit útvonalak, dunai vízi út - Kiépített közúti, vasúti határátkelőhely - Ipari beruházásokhoz előkészített területek megléte (zöldmezős, barnamezős) - Szakképzési program elindítása - Nő a külföldi érdekltségű vállalkozások száma - Nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák letelepedése - Munkanélküliség alakulása	- A képzett munkaerő számának csökkenése - A pályázati feltételek csak a tőkeerős cégek számára kedvezőek - Belső közúthálózat jelentős fejlesztésre szorul, vannak nehezen elérhető térségek - A vállalkozók közötti együttműködés hiányos - Sem a megyei, sem a települési önkormányzatok nem rendelkeznek általuk szabályozható befektetés-ösztönzési eszközökkel - Kevés a befektetés-szervezéssel foglalkozó szervezet - Munkanélküliek összetétele - Központi források hiánya, magas a saját erő-igény
Lehetőségek	Veszélyek
- További befektetők számára kedvező befektetési helyszínek és lehetőségek előkészítése, barnamezős területek rekultivációja - Közúthálózat fejlesztésre - A szakképzési program megyei összehangolása - Határ menti együttműködés erősítése befektetések megvalósítása területén is - Marketing kommunikáció fejlesztése, összehangolása	- Szomszédos Szlovákia versenyelőnyének növekedése - A megyén belüli egyenetlen fejlődés - Nagy élőmunka igényes iparágak (elektronika) nem jönnek a megyébe, vagy elmennek a megyéből

3.1.2. IPARI PARKOK, KLASZTEREK

Komárom-Esztergom megye korábbi **Fejlesztési Terve** a megyében található (a Terv készítésének idején még) 7 ipari park jelenlétéből következtet arra, hogy jelentős a megye ipari termelőképessége, jó a szakember- ellátottság. Hangsúlyozza, hogy az elkövetkező években is fontos az ipari parkok fejlesztése, de elsősorban már nem számbeli, hanem minőségbeli fejlesztésük a cél. Fontos, hogy az ipari parkok által nyújtott szolgáltatások minél szélesebb körben kielégítsék a betelepülő vállalkozások igényeit. Ennek elérése érdekében a fejlesztési terv javasolja, hogy meg kell valósítani az ipari parkok integrációját, továbbá a meglévő, korábban nehézipari területek hasznosítását. A nem ipari parki, ún. barnamezős területekre eszerint ugyanazt a kiajánlási, fejlesztési rendszert kell alkalmazni, mint az ipari parkok esetében.

Konkrét cél az ipari parkok integrációjának megvalósítása, közös befektetés-ösztönzés, az ipari parkok közötti munkamegosztás és együttműködés kialakítása. A hatékonyabb, önkéntes alapon működő együttműködés megvalósításához elengedhetetlen a nagyobb és változatosabb hardware mellett egy megbízhatóan magasabb színvonalú software alkalmazása. Az intézkedés megvalósításában elsősorban a megye ipari parkjait fejlesztő társaságok, önkormányzatok, továbbá a Komárom – Esztergom Megyei Területfejlesztési Tanács munkaszervezete, a Vállalkozásfejlesztési Alapítvány és a Komárom – Esztergom Megyei Kereskedelmi és Iparkamara vehet részt.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Területfejlesztési Stratégiája** nagyjából az eddig leírtakat ismétli. Pozitívumként említi az új ipari parkok létrejöttét és a többivel együtt ezek fejlődését, valamint a megyében működő klasztereket (Közép-Magyarországi Autóipari Klaszter, Esztergom; Közép-Dunántúli Elektronikai Klaszter, Székesfehérvár; Közép-Dunántúli Fa- és Bútoripari Klaszter, Veszprém) melyek nagyban hozzájárulnak a térség gazdasági növekedéséhez.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Programja** további ipari parkok létrehozását, a meglévők fejlesztését és integrálódását javasolja. Az integráció szükségességét az indokolja, hogy ez által nagyobb kínálati piacot talál egy régió belül a befektető, de azonos színvonalú egységes kínálati rendszerrel. Amennyiben létrejönnek Integrált Ipari Parkok, azok számára önálló pályázati alapot kell biztosítani. A működtetés egyik formája lehet, hogy egy jól működő, referenciákkal is rendelkező Integrátor Ipari Park a környék parkjait és más ipari területeit saját fejlesztési rendszerébe integrálja, alkalmazott módszereit kiterjeszti az integrált területekre, egységes irányítási, döntéshozatali rendszert alakít ki. Ezen kívül egy egységes megyei promóciós kiadvány összeállítása is szükséges, mely összefoglalná a megye valamennyi Ipari Parkjának, illetve egyéb iparfejlesztésre alkalmas területeinek helyzetét, fejlesztési állapotát, befektetési lehetőségeit. Ehhez a kiadványhoz minden fejlesztő társaság csatlakozhatna, ezzel biztosítva a kínálati komplexitást. Ezen célkitűzés nem valósult meg, de az ipari parkok együttműködése továbbra is időszerű, sőt ebben az országok közötti kiélezett versenyben egyre fontosabbá válik.

A **kistérségi és alacsonyabb szintű dokumentumok** a területükön található ipari parkok bemutatásával, ezek fejlesztésének hangsúlyozásával és a preferált ágazatok felsorolásával szolgálnak e területen.

Jelenleg 11 „Ipari Park címmel rendelkező” ipari park működik a megyében, de több olyan ipari övezet alakult ki, amelyek a már ott működő társaságokon túl további befektetők letelepedését várja.

Oroszlányi Kistérség

A térség legmeghatározóbb gazdasági egysége még napjainkban is a villamos- és hőenergia termelésre szakosodott Vértesi Erőmű Rt., amelynek jelentősége az Oroszlányi Ipari Park sikeres betelepítésével már koránt sem olyan nagy, mint volt, a 2000-es évet megelőzően. A társaság további működése érdekében ugyan megvalósult az utóbbi évek egyik legnagyobb térséget érintő fejlesztése, amely az Oroszlányi Erőmű környezetvédelmi – retrofit – beruházása. A fejlesztés elsődleges célja a káros anyag kibocsátások jelentős mértékű (EU normatívák szerinti) csökkentése volt. A Rt. a hatékonyabb működés érdekében folyamatosan csökkenti telephelyeinek, ennek megfelelően alkalmazottainak számát. A korábbi három termelő bányából, és három működő erőműből napjainkra csak egy bányauzem (Márkushegy) és egy működő erőmű (Oroszlány) maradt az Rt. közvetlen irányítása alatt.

Komoly fejlődést tudhat magáénak az Oroszlányi Ipari Park, amelynek tervezett három üteméből az I-es, illetve III-as ütemek szinte teljes mértékben megvalósultak. Az Ipari Parkba betelepült és jelentős területet vásárolt vállalkozások között van többek között autóiipari beszállító (pl.:Weslin) , s a környezetvédelmi ipar képviselője is (Zenon).

Komárom-Bábolna Kistérség

A kistérségben 4 ipari park címmel rendelkező terület van (Komárom, Almásfüzitő, Ács, Bábolna).

A Komáromi Ipari Park munkáltatóinak munkaerőigénye szűk körre terjed ki (elsősorban fiatal, női gyártósori szerelő), hiányoznak a férfi szakképzett munkaerőt foglalkoztató cégek.

A telefongyártás és holdudvara, monokultúrát honosított meg, mely fejlesztésének határai korlátozottak (Nokia és beszállítói). Egyre nagyobb mértékű a szlovák munkaerő foglalkoztatása, mely foglalkoztatáspolitikai feszültséget is indukál.

A dinamikus gazdasági fejlődés fenntartása megkívánja és megkívánja, hogy a kedvező gazdaságföldrajzi fekvés, valamint az ipari szakmakultúra hagyományaira alapozottan régi funkciójukat veszített ipartelepek (Almásfüzitő, Ács, Bábolna) újból hasznosuljanak, valamint logisztikailag kedvező új területek legyenek az iparfejlesztés további helyszínei. A korábban megfogalmazottak szerint e területek is ma már, mint ipari park várja a befektetőket.

Tatai Kistérség

A Tatai Kistérség kimaradt az új ipartelepítési hullámból, az okok között külső és belső tényezők egyaránt megtalálhatók, de a befektetők intenzívebb felkutatása, jobb kiszolgálása több eredményt hozhatott volna.

Új tatai társaságnak számít a műanyag alkatrészeket gyártó Nypro Hungary Kft, de a bővítést már nem a kistérségben hajtotta végre. Megoldódott a cserépgyár helyzete azzal, hogy megvásárolta a Tondach Rt, amely jelentős fejlesztéseket és átszervezést hajtott végre. Tatán a korábbi iparágak közül az ipari hűtőgyártás területén volt és van jelentős fejlődés.

Kettő ipari park működik a kistérségben:

- MIRELTA Ipari Park (Szomódi út, a vasútvonal ÉK-i oldalán)

A Szomódi úti ipari terület meghatározó cégei a hűtőipar területén tevékenykednek (MIRELTA Holding, Güntner Tata Kft, Tata Hűtőtechnika Fővállalkozó Kft) , emellett több kisebb vállalkozásnak is helyet biztosít ez a terület.

A volt téglagyár területén barna mezős beruházásként a MIRELTA Holding Kft a terület rekultivációjával Ipari Parkot hozott létre. Területe 12,6 ha, készül a teljes infrastruktúra kiépítése. Majd ezt követi a betelepítés.

- **Tatai Ipari és Logisztikai Park** (Kocsi út, a város lakott területén kívül)
A barna mezős terület 20 ha, itt gépalkatrészgyártó (Fogaskerékgyár Kft), kereskedelmi (Danubius Market Kft), végző vállalkozások tevékenykednek, a zöldmezős területen (10 ha) egy logisztikai (Ragsped Kft), egy hűtőipari gyártó (Gabler Hungária Kft) és egy építőipari vállalkozás (FTK-Építő Kft) működik. Jelenleg ezen a területen épít mintegy 4 000 m²-es raktárépületet a Sulikönyv Kft. Ezen kívül lehetőség van további maximum 70 ha terület csatolására, de ennek, valamint a város elkerülését szolgáló feltáró út kiépítésének jelentős a forrásigénye. 2006. végén ezen a területen vásárolt 7 ha-t egy német autóalkatrész-gyártó cég, mely 2007-ben valósítja meg beruházását. Ennek kapcsán jelentős infrastruktúra fejlesztésre kerül sor. A résztulajdonos FTK- Építő Kft a park üzemeltetője és a fő mozgatórugója; az önkormányzat 20%-os tulajdonrészrel rendelkezik.

A szolgáltatások és ezen belül a **turisztikai** szolgáltatások szerepe mindig is meghatározó volt a kistérség gazdaságában. Az utóbbi évek statisztikai adatai növekedést mutatnak mind a turisztikai vállalkozások mind a turizmusban foglalkoztatottak számában.

A **logisztikai** szolgáltatások gazdasági súlya folyamatosan növekszik a kistérségben – a jó földrajzi helyzet, közlekedési csomópontok, a meglévő régiós, határ-menti kapcsolatok és a dinamikusan fejlődő ipari centrumok közelsége miatt.

A **pénzügyi szolgáltatások, építőipari-, kiskereskedelmi szolgáltatások** bővülnek, ez azonban a verseny fokozódásával is együtt jár.

Kisbéri Kistérség

A rendszerváltást követő leépülési folyamat következtében gyakorlatilag megszűnt az ipar jellegű foglalkoztatás a térségben annak ellenére, hogy Kisbér korábban közepes méretű ipari foglalkoztatója volt a térségnek.

Az elmúlt években azonban a térségen kívüli foglalkoztatás egyre nagyobb méreteket ölt, mely ipari szakmunkásokat, segéd és betanított munkásokat von ki a térségből. A térségen kívüli ipari parkok közelsége (Mór, Győr, Székesfehérvár, Komárom) beszállítói ipari tevékenység letelepedését generálja a kistérségben. A nagyütemben megindult ipari park fejlesztések Győrben és Székesfehérváron rendkívül értékessé tették a két város közötti területeket, valamint az azokat összekötő 81-es főútvonalat. Ezért is döntött úgy Kisbér város vezetése, hogy új ipari területet jelöl ki a város határában, de még nem rendelkeznek „Ipari Park” címmel. Kisbér fejlesztési koncepciója támogatja a területén megtelepülni szándékozó társaságok ipartelepeinek kiépítését. Az infrastruktúra (út, víz, vezetékes gáz, elektromos energia) kiépítése előkészített, ami lehetővé teszi a teljes infrastruktúra gyors megvalósítását konkrét befektetői igény esetén. Az új ipari területre 2002-ben települt az első multinacionális (U-Shin Europe Kft – autóalkatrész gyártással foglalkozó) vállalat, amelyet 2004-ben követett a SEWS Kft (szintén autóalkatrész gyártás).

A mezőgazdasági tevékenységre alapozottan jelentős élelmiszeripar nem alakult ki a térségben. Ez alól csak néhány kivétel van, például a szőlészetre alapuló borászat.

A térség ipara összességében fejletlen, az ipar hiányából fakadóan a térség gazdasági problémákkal küzd.

Esztergom-Nyergesújfalu Kistérség

A kistérséget gazdasági szempontból egyfajta kettősség jellemzi. Míg a Lábatlantól Esztergomig terjedő, Duna menti sávban található a Közép-dunántúli Régió második legiparosodottabb övezete, addig Bajót, Mogyorósbánya, illetve a dunakanyari települések szinte teljesen nélkülözik az ipari üzemeket. Ezért fordulhat elő, hogy a KSH-besorolás szerint fejlett (és így szerkezetátalakításra szánt támogatásokra nem jogosult) térségben találkozhatunk erősen forráshiányos kistelepülésekkel, amelyek a többiek miatt esnek el a jelzett pénzügyi forrásoktól.

Mint a fejlett nemzetgazdaságok mindegyikében, a kistérségben is a szolgáltatási szektor dominanciája érvényesül. Ugyanakkor az utóbbi három év során lassan, de stabilan emelkedett a mezőgazdasági jellegű vállalkozások száma és aránya.

A kistérségben két ipari park található. Az esztergomit a **SUZUKI** 1991-es letelepülését követően alakították ki. 1997-ben nyerte el az akkor 108 hektáros területre a város az ipari parki címet. Azóta a létesítmény lendületesen fejlődik.

A Nyergesújfalui Ipari Parkot 2000-ben alapították, jelenleg egy japán, autóülésgyártó cég tevékenykedik az ipari parkban, valamint a Holcim szeretné felépíteni új cementgyárát a parkban.

A **Dunakanyar térsége** a rendszerváltás küszöbére gyenge gazdasággal, viszonylag széles, a szürke és a fekete gazdaságban tevékenykedő, egyéni stratégiákat követő vállalkozó réteggelérkezett. A vállalkozássűrűség térségenként nagyon eltérően alakul a térségek gazdasági, társadalmi adottságainak függvényében. Az országos átlagot meghaladó vállalkozó kedv az agglomerációs térségekben tapasztalható. Az esztergomi-nyergesújfalui kistérségben magas a vállalkozássűrűség, a dorogiban viszont lényegesen alacsonyabb a Komárom-Esztergom megyei átlagnál is. A sereghajtó a szobi és a rétsági kistérség, ahogy a társadalmi problémák sűrűsödési területe is ez a két kistérség.

A bruttó hozzáadott érték összege alapján a legnagyobb teljesítményt a szentendrei kistérség produkálja, főként Szentendre, ahol a térségi gazdasági teljesítmény 80%-a keletkezik. A sorban a következő az esztergomi-nyergesújfalui kistérség, ahol Esztergom és Lábatlan gazdasága termeli meg a bruttó hozzáadott érték több mint 90%-át.

Dorogi Kistérség

A térségben a rendszerváltást követően visszaszorult, majd meg is szűnt a bányászat, munkahelyek tömegének megszűnését okozva. A rendszerváltást követően a településen és annak térségében a munkanélküliség elérte a 20 százalékot. A dorogi szénmedence bányászatának sorvadása Dorog vezetését a város iparszerkezetének gyökeres átalakítására készítette. Megjelent, majd megerősödött a településen a vegyipar; ma meghatározó céggé a Richter Gedeon Rt. egyik termelőrésze üzemel Dorogon. A munkanélküliséget hatékony felnőttképzéssel igyekeznek kezelni, miközben a kistérség a nehézségek ellenére kedvező helyzetben van az Esztergomi Ipari Park és a főváros közelsége miatt is.

Jelentős fordulatot hozott a város gazdasága számára a Sanyo 2000-ben történt letelepedése. A japán érdekltségű társaság a jelenlegi legnagyobb foglalkoztatóként mobiltelefon-, akkumulátor- és szárazelemgyártást folytat a városban. Ugyanakkor a cég hamarosan a napkollektorok gyártását is megkezdi.

Hazai magántőkével együttműködve elindították az ipari parki programot, mely megoldást kínál a korábbinál korszerűbb foglalkoztatási, környezetvédelmi és városszerkezet-változtatási igényekre. A térség további erőteljes fejlődését elsősorban megközelíthetősége korlátozza, mivel a települést átszelő 10-es fő közlekedési út rendkívül zsúfolt és rossz minőségű.

A zöldmezős dorogi ipari parkban többek között elektronikai, feldolgozóipari cégek, valamint kereskedelmi társaságok letelepedését preferálja a park üzemeltetője.

Tatabányai Kistérség

A tatabányai kistérség iparát alapvetően meghatározza az a folyamat, amely során a kitermelő ipari (bányászati) és nehézipari vállalatok fokozatosan átadják a helyüket a nemzetközi színvonalú, piacképes termékeket gyártó, modern ágazatokhoz tartozó cégeknek. A kistérség iparából kiemelkedő aránnyal részesedik a megyei léptékben is kiemelkedő ipari gyártókapacitással rendelkező Tatabánya.

A tatabányai ipari park az ország egyik legnagyobb ipari parkja (450ha), amely elsők között nyerte el a címet. Tatabánya és Környe közigazgatási területén elhelyezkedő fejlesztési terület barnamezős és zöldmezős résszel rendelkezik. Az itt működő cégek tevékenységeire alapozva lehet tervezni a kistérség több lábon álló gazdasági szerkezetét (autóipari beszállítók, szivattyúgyártás, csomagolóipar, műanyagipar) képviselői. A megkezdett szakképzési reform végrehajtása szüksége ahhoz, hogy a továbbiakban a nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák telepedjenek le, melynek képviselői már megtalálhatóak (AGC Kft. autóüveggyára, BRIDGESTONE gumiabroncsgyára).

A kistérség községeiben csak szerény mértékű ipari tevékenység folyik, mivel az ipari munkavállalók nagy része Tatabányára, vagy a megye más, a kistérséghez képest nem túl távol fekvő városaiba (Oroszlány, Komárom, Esztergom, Dorog) jár dolgozni. A községek viszonylag kevés dolgozót foglalkoztató, többségükben vegyes profilú cégei közül csak kevesen foglalkoznak ipari tevékenységgel, azok is csak kisipari méretekben.

Ki kell emelni viszont a Gyermely Rt.-t és a hozzá kapcsolódó vállalatcsoportot, mint a megye egyik legjelentősebb agráripari vállalkozását.

A kistérség több ipari övezetében működnek újonnan betelepült vállalkozások (pl.: Tatabánya- Galla ipari övezet, Tarján- Max- Magyar Kft.), s megjelent a K+F is. A Zenon Europe kutatás-fejlesztő bázisát Tatabányán hozta létre.

Összegző helyzetértékelés

A megye ipari termelésére a gépipar túlsúlya (80%) a jellemző. A bányászat a rendszerváltást követően jelentősen visszaszorult, mára csaknem teljesen eltűnt. A fennmaradó 20%-ból az élelmiszeripar foglalja el a termelés negyedét. Ezen kívül a vegyipar képvisel még említésre méltó pozíciót. (grafikon és táblázat a függelékben, 54. oldal)

Az ipari parkok, logisztikai központok, innovációs és technológia transzfer központok sikeresen járultak hozzá a gazdasági szerkezetváltáshoz, kiemelt szerepet játszanak a régió kis- és középvállalkozásainak fejlett üzleti infrastruktúrához és a beszállítói helyzetüket javító – pl. logisztikai, innovációs – szolgáltatásokhoz jutásában. Az ipari parkokban e vállalkozások általában a vásárló nagyvállalatok közelében kapnak elhelyezést, amely tovább javíthatja a kis- és középvállalkozások és a nagyvállalatok közötti együttműködést.

Ugyanakkor egyrészt az eddigi fejlesztéseknél a munkahelyteremtés, a befektetések számának növelése volt elsődleges, így nem tölthették be azt az innovációs szerepet, amit elvártak tőlük. Másrészt a régióban működő ipari parkok, logisztikai központok, innovációs központok tevékenysége jelenleg szétaprózott, szigetszerűen működnek, hatásuk a park/központ közvetlen környezetére korlátozódik. A vállalkozások számára a más térségben elhelyezkedő ipari parkok, logisztikai központok, innovációs központok szolgáltatásairól való tájékozódás, ezekhez – különös tekintettel az üzleti információhoz – való hozzájutás nehézkes. Minőségi váltásra van tehát szükség a parki/központi fejlesztéseknél. A mai

gazdasági környezetben szintén szükséges a régió inkubátorházainak hálózatba szervezése is, hiszen ezáltal hatékony elemévé válhatnak az innovációt támogató rendszernek.

A megyei területfejlesztési koncepció „Ipari parkok, klaszterek” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Jól működő ipari parkok megléte - További bővítési lehetőségek - Klaszterek kialakításához adott a lehetőség, a megfelelő környezet - A megye az ország dinamikusan fejlődő térsége	- Ipari Parkok közötti információ áramlás hiányos - Bizalmatlanság a vállalkozók között - Tulajdonviszonyok rendezetlensége - Helyi befektetés-ösztönző eszközök hiánya - Belső közlekedési kapcsolatok fejletlenek
Lehetőségek	Veszélyek
- Ipari parkok integrációja - Együttműködés a közeli fejlesztési pólusokkal, a Győr – Bp. – Székesfehérvár ipari háromszöggel	- A klaszterek működési kereteinek kialakulatlansága, a finanszírozási problémák, a támogatás csökkenése vagy megszűnése következtében a már meglévő kezdeményezések elhalnak.

3.1.3 KKV POLITIKA, K+F

Az ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások (egyéni és társas) száma 1998-2004 közötti periódusban növekvő tendenciát mutat. Az 1990-es évek második felétől napjainkig a jogi személyiségű gazdasági társaságok száma több mint duplájára nőtt. A legnépszerűbb vállalkozási forma továbbra is a kft. és a bt. A területi eloszlásból kitűnik, hogy nagy a szórás: a gazdaságilag fejlettebb térségekben a legmagasabb és itt is emelkedik leginkább a vállalkozások száma. Egyes települések közti különbség néhol eléri a tízszeres szintet. A legfejlettebb térség e tekintetből Tataháza és környéke, Komárom és Esztergom, a Bakonyaljai, valamint az Igmándi-medencében elterülő települések viszont nagymértékben rontják a statisztikát. (ábrák, táblázatok és grafikonok a függelékben, 54. oldal)

Komárom – Esztergom megyében jelenleg vállalkozások túlnyomó többsége, több mint 95%-a tíz főnél kevesebbet foglalkoztató mikrovállalkozás, 3% körüli a 10-49 főt foglalkoztató kisvállalkozások száma, a 250 főnél kevesebbet foglalkoztató közép- és nagyvállalkozások és a 250 főnél többet alkalmazó vállalkozások aránya 1% alatti.

A mikrovállalkozások már megjelentek az ipar, a kereskedelem, a szolgáltatás és a szabad foglalkozások körében is, ezen vállalkozások jellemzően családi jellegűek, alkalmazottat ritkán foglalkoztatnak, nincs elkülönült vállalkozói infrastruktúrájuk, csekély a jogi és adminisztrációs gyakorlatuk. Leggyakoribb problémájuk a tőke- és forráshiány.

Jelenleg meglehetősen szűk az *innovatív, modern technológiákat* alkalmazó KKV-i kör. Ezek is többnyire kutatóintézetekből, felsőoktatási intézményekből, állami vállalatokból kiváltak, úgynevezett „spin-off” vállalkozások.

A KEM 2002-es koncepciója és stratégiája a KKV-k forráshiányának enyhítését (mikrohitelek, kockázati tőkebefektetések) és ezáltal a működési feltételek javítását, a cégvezetők képzését, vállalkozási ismereteinek bővítését, a KKV-k infokommunikációs

tevékenységének bővítését, az információs gazdaságba való bekapcsolódását, a beszállítói válás elősegítését, a minőségbiztosítási rendszerek bevezetését, a kézműves és kisipari tradíciók újjáélesztését jelölte meg célként.

A megjelölt célok megvalósítását szolgálja a mikrohitel és egyéb pénzügyi programok (Széchenyi kártya) elindítása, a komáromi inkubátorház működtetése, a beszállítói programok elindítása, a különböző tréningek, szakmai napok szervezése. Ezen intézkedések sikere azonban nem mindig érte el a kívánt szintet így a pár éve megjelölt problémák és célok jelenleg is aktuálisak. A KKV-k forrás szerzést elősegítő pályázati rendszer adta lehetőséget

A KSH megyei adatai alapján az 1990-es évek második felétől a kutatás-fejlesztési ütemben fejlődött, fejlődik napjainkig (a kutató-fejlesztő helyek száma és a folyó költségek megtízszereződtek). Mindenképpen meg kell említeni, hogy ezek a kiemelkedő növekedési mutatók elsősorban a kezdeti adatokhoz mérve mutatnak jelentős relatív fejlődést, abszolút értéket vizsgálva azonban Komárom-Esztergom Megye mutatói még mindig az országos átlag alatt vannak, és igencsak elmaradnak a budapesti agglomerációhoz, valamint a nagyobb egyetemek vonzáskörzetéhez képest.

A kutatás-fejlesztés főbb adatai

Megnevezés	1996	2000	2002	2003	2004
Kutató-fejlesztő hely	2	25	25	25	24
Az összes dolgozó tényleges létszáma	30	232	315	384	470
Ebből: kutató és fejlesztő	8	134	156	229	287
Számított létszám	30	109	110	173	184
Ebből: kutató és fejlesztő	8	49	66	129	142
Folyó költség, millió Ft	77	265	861	889	778
Beruházás, millió Ft	–	17	46	562	53
Kutatási téma, fejlesztési feladat	7	111	102	136	128

Összegző helyzetértékelés

A megyei területfejlesztési koncepció „KKV-politika, K+F” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A népesség általános műszaki kultúrájának magas foka; a képzett, korszerű ismeretek befogadására alkalmas ipari szakembergárda jelenléte, - A vállalkozások száma 1998-2004 között növekvő tendenciát mutat	- Sok a kényszervállalkozás - KKV-k nagy része tökehiányos, ezért a pályázati lehetőségeket sem tudja kihasználni - Befektetések katalizátor hatása csak kevésbé érvényesül - Mikro- és kisvállalkozások száma magas, az integrátori funkciót ellátni képes középvállalatok aránya alacsony - Vállalkozások tökeellátottsága erősen koncentrált, az össztóke döntő része a nagyvállalatokra koncentrálódik. - A vállalati K+F tevékenység a rendszerváltás után erősen leépült

	- Kis- és közepes vállalkozások technológiai színvonala általában alacsony
Lehetőségek	Veszélyek
- Kapcsolódás a régióban elindult a tudományos- és technológia parkok fejlesztése (Talentis program a Zsámbéki-medencében és Technopolis projekt Székesfehérváron). - Felértékelődik a hálózati együttműködésen, innováción, és tudáson alapuló fejlesztés; s a különböző szintű politikák (nemzeti, EU) és a támogatási rendszerek is kiemelten preferálják ezeket.	- A megye gazdasági potenciálja és fejlődése, a termelés hatékonysága területileg és ágazatilag is egyenetlen lehet - Tőkéhez jutás terén a KKV-k a nagyvállalatokkal szemben továbbra is versenyhátrányban vannak

3.1.4. INNOVÁCIÓS POLITIKA

A megye része a Budapest-Bécs innovációs tengelynek, ami mind a külföldi tőke megtelepedésének, mind pedig a vállalkozások esetében, de a településhálózatok megújításában is döntő szerepet játszik

A megyénk is kedvező adottságokkal rendelkezik az innováció befogadása és hasznosítása terén. A népesség gyors adaptációra képes, a munkakultúra tradicionálisan fejlett, azonban az innovatív termékeket megalapozó alkalmazott kutatói szférában és a KKV-szektorban a szükséges fejlesztésekhez rendelkezésre álló szabad tőke korlátozott rendelkezésre állása gátat szab a dinamikus fejlődésnek. Ennek következtében a régiókhöz hasonlóan megyénk is lényegesen alacsonyabb szinten részese a kutatás-fejlesztési tevékenységnek, mint azt gazdasági-társadalmi súlya indokolná. Itt érezteti hatását a műszaki felsőfokú oktatási intézmény hiánya.

Meg kell azonban említeni, hogy a megyébe újonnan betelepülő cégek között megjelentek a nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák (pl. BRIDGESTONE BIRD technológia).

A gazdasági szerkezetben érezhető változások elősegíthetik, hogy megyénk kihasználja az innováció területén a gazdaságában rejlő potenciált.

Összegző helyzetértékelés

A megyei területfejlesztési koncepció „Innovációs politika” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A megye gazdasági, üzleti infrastruktúra fejlett; jelen vannak az innovációs központ szerepét felvállalni tudó, a vállalkozások számára innovációs szolgáltatást nyújtani képes intézmények (ipari parkok, inkubátorok, vállalkozás-	- Felsőfokú műszaki oktatási intézmény hiánya - Az elmúlt 16 év gazdaságát elsősorban a bér munka túlsúlya jellemezte

fejlesztési alapítványok, műszaki és tudományos szervezetek, pénzügyi intézmények stb.)	
Lehetőségek	Veszélyek
- Az innováció „húzóágazatainak” (pl. járműgyártás, járműalkatrész gyártás, elektronika) dominanciája a megye gazdaságában; ezekben az ágazatokban a régió kimagasló termelési hagyományokkal rendelkezik. - A már itt működő fejlett, magas termelékenységű iparágak elősegítői lehetnek az innováció-orientált fejlesztésnek és a felsőoktatás intézményrendszerének bővülésének. Az FDI szempontjából a korábban megtelepedett és sikeresen tevékenykedő beruházások kedvező visszhangja és pozitív marketing hatása. - A multinacionális vállalatok jelenléte tovább erősítheti a helyi gazdaság integrálódását a globális gazdaságba, a fejlett technológiák meghonosítását, a korszerű menedzsment és vezetési módszerek elterjedését, emelve mindezzel a régió technológiai színvonalát.	- K+F tevékenységgel együttműködni képes felsőfokú műszaki oktatási intézmény hiánya miatt növekvő lemaradás a közeli fejlesztési pólusoktól (Bp., Győr, a Veszprém-Székesfehérvár tengely)

3.1.5. SZOLGÁLTATÁS- ÉS KERESKEDELEM-FEJLESZTÉS

A megyei dokumentumok közül a korábbi **Területfejlesztési Konceptióban** található rövid leírás a témáról, mely megállapítja, hogy a kereskedelem, szolgáltatás szféráját elsősorban a mikro- és kisvállalkozások nagy száma jellemzi, ebben a körben a legszélesebb a kényszervállalkozás, legnagyobb a fluktuáció, s egyben ez a szféra az, amelynek a helyi lakosság ellátásában, életminőségének alakításában, valamint a helyi gazdaság megszervezésében kiemelt szerepe van. A szféra jelenleg is átalakulóban van. Új, a piac működéséhez nélkülözhetetlen üzleti szolgáltatások jelentek meg (banki szféra, biztosítási szféra, piaci információk nyújtása, tanácsadó cégek, ügyviteli szolgáltatások, stb.) ezek hiánya, ill. szolgáltatásaik alacsony színvonala a fejlődés kerékkötője, ezért szükséges a szolgáltatások támogatása.

A **kistérségi és alacsonyabb szintű dokumentumok** közül a Tataháza és Környéke Területfejlesztési Társulás Középtávú Stratégiai Terve részletesebben bemutatja a kistérség kereskedelmének, szolgáltatásainak változását a rendszerváltás után. Összességében elmondható, hogy az azóta eltelt időszakban mindkét területen dinamikus fejlődés ment végbe. A többi ilyen dokumentumhoz hasonlóan azonban ez sem ír külön szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési politikáról.

Megyénk gazdaság fejlődése maga után vonja a kereskedelmi és szolgáltató szektor fejlődését is. A termelő szféra bővüléséhez kapcsolódóan megszorodtak az őket kiszolgáló vállalkozások, fontos a befektetők zavartalan munkavégzéséhez magas színvonalú szolgáltatóipar megléte (pl.:bankok, logisztikai és kereskedelmi központok, könyvelőirodák, stb.).

Nagy kereskedelmi láncok létesítményei jelentek meg a megye több városában, ezzel a kiskereskedők pozíciója jelentősen romlott. Az EU csatlakozásból adódó jogszabályi változások tovább nehezítik a kiskereskedők és a lakossági szolgáltatást nyújtó vállalkozók helyzetét. 2006. június 1-jétől hatályba lépett az új kereskedelmi törvény, és az ehhez kapcsolódó végrehajtási rendeletek. Az új törvény 30 éves elavult törvény helyébe lép. A vállalkozóknak ezért számos megcsontosodott szemlélettel, gyakorlattal, szabállyal kell szakitaniuk. Gondot jelent az üzletek fenntartásához szükséges beruházások finanszírozása. Sok vállalkozónak nincs még meg a szükséges szakképesítése, s nincs lehetőség arra, hogy szakképzettet akár rövid időre is szakképzetlen helyettesítsen.

A Komárom-Esztergom Megyei Kereskedelmi és Iparkamara nagy hangsúlyt fektet a vállalkozók tájékoztatására annak érdekében, hogy felkészülhessenek a jogszabályi előírások teljesítésére (tanfolyamok, képzések szervezése). A megyében működő szervezetek (Kamara, ITDH) vásárok, rendezvények szervezésével elősegítik a kereskedelmi és szolgáltatási területen működő vállalkozások kapcsolatteremtését, a piacon történő megjelenést (Vértes-EXPO, Esztergomi Pünkösdi Kiállítás és Kézműves Vásár)

A Modern Üzleti Tudományok Főiskolája szakmai tudását és infrastruktúráját rendelkezésre bocsátva közreműködik szakmai szimpóziumok, üzleti konferenciák, áru-bemutatók, kiállítások, osztrák-német relációban – a kamarai kapcsolatait hasznosítva – kontaktbörzék szervezésében.

A KSH elemzése szerint Komárom-Esztergom megyében 2005 végén több mint 5 ezer kiskereskedelmi üzlet várta a vásárlókat, az előző év azonos időpontjához viszonyítva 120-szal kevesebb. A kiskereskedelmi üzlethálózat eladóterének összesített alapterülete 471 ezer m², az egy üzletre jutó átlagos alapterület 94 m² nagyobb, mint egy évvel korábban. Az alapterület növekedést a nagy üzletláncok (TESCO) további terjeszkedése erősített. Üzlettípusok közül az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes üzletek számának 2002 óta tartó csökkenése tovább folytatódott. Arányuk az összes kiskereskedelmi üzletállományon belül háromtizedre mérséklődött. A legerőteljesebb csökkenés a textilszaküzleteknél, valamint az elektromos háztartási cikkek szaküzleténél következett be. Míg az előbbiek száma tizedével, az utóbbiaké ötödével lett kevesebb. Legnagyobb számban és arányban a kenyér-, pékáru- és cukrászati termék-szaküzletek gyarapodtak, de több iparcikk jellegű üzlet és áruház várta a vásárlókat. . A kiskereskedelmi üzletek számának csökkenése mellett az utóbbi egy év alatt 1 698-ra mérséklődött a vendéglátóhelyek száma. A működő vendéglátóhelyek kétharmada étterem, cukrászda, számuk csökkenő (de kevesebb lett a munkahelyi vendéglátó egység is), ugyanakkor a bárók, borozók száma tovább emelkedett.

Összegző helyzetértékelés

A szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési politika, mint önálló tématerület egyik dokumentumban sem jelenik meg. A kereskedelemről a dokumentumok említést is alig tesznek, a szolgáltatások javítását pedig az egyes specifikus tématerületeken belül taglalják.

A megye gazdaságának egyik jelentős területe a kereskedelem és szolgáltatóipar. A fejlődő feldolgozóiparhoz kapcsolódó szolgáltatásokon túl az újabb, lakossági ellátást biztosító kereskedelmi és szolgáltató egységek letelepedését is jellemző. A szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési politika kialakításában kiemelten kell kezelni a kisvállalkozásokat.

A megyei területfejlesztési koncepció „Szolgáltatás- és kereskedelemfejlesztési politika” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Erős gazdasági fejlődés - Fizetőképes kereslet - Szakképző intézmények megléte	- Területi ellátottság nem egyenletes - Kis egységek tőkehiánya
Lehetőségek	Veszélyek
- Kereskedelemfejlesztéssel foglalkozó szervezetek hatékonyabb együttműködése - Nemzetközi kapcsolatok (testvérvárosi, települési kapcsolatok) kihasználása, fejlesztése	- EU csatlakozásból adódó verseny erősödése - A nagy áruházláncok térhódítása veszélyezteti a kisvállalkozások működőképességét

3.1.6. TURIZMUS-POLITIKA, TERMÁLVÍZKINCS-HASZNOSÍTÁS

A **Komárom-Esztergom megyét érintő regionális nagyprojektek** (2007-13) közül az alábbiak tekinthetők meghatározó jelentőségűeknek turisztikai szempontból:

- A tatai Öreg-tó rehabilitációja
- A Duna hajózhatóságának javítása
- „Duna-projekt” (töltések és mellékágak megerősítése)
- „Királyi városok felújítása” integrált projekt: megyénkben Esztergom és Tata rehabilitációja

Komárom-Esztergom megye Zöldturizmus Fejlesztési Koncepciója (2000) áttekinti a zöldturizmusnak (mint az egyik legdinamikusabban fejlődő turisztikai területnek) a hazai és nemzetközi helyzetét, tisztázva egyúttal a zöldturizmus (valamint a természeti turizmus, ökoturizmus) fogalmát is. Mindezek mellett értékeli Komárom-Esztergom megye jelenlegi idegenforgalmi (elsősorban zöldturisztikai) helyzetét, jelenlegi gyakorlatát.

A koncepció egy rendkívül *részletes helyzetfeltárás* keretében az elmúlt évek csaknem valamennyi térségi – Komárom-Esztergom megyére illetve a Közép-Dunántúli Régióra vonatkozó – koncepciójával való összhang-vizsgálatával irányítja rá a figyelmet a leglényegesebb, kritikus területekre, várható ellentmondásokra. Összefoglalja a megyei zöldturizmus-fejlesztés jelenlegi infrastrukturális és programkínálati hátterét, elemzi a zöldturizmus megyei aktoraival készített interjúkat. Nagy hangsúlyt helyez a megye kistérségenkénti természeti-táji értékelemzésére (általános táji jellemzés, környezetállapot, természetvédelmi helyzet, zöldturisztikai áttekintés, építészeti-kulturális vonzerő), előre-vevítve a zöldturizmusban rejlő potenciális erősségeket illetve nehézségeket.

E részletes helyzetfeltárás nyomán kijelöli a zöldturizmus-fejlesztés hosszú távú céljait, lehetséges irányait és megfogalmazza a leglényegesebb szervezeti, operatív javaslatokat is annak érdekében, hogy a középtávú stratégiai programban megfogalmazottak valóban reálisan megvalósulhassanak.

A *középtávú programjavaslatok* fejezetében összefoglalja a zöldturizmus legfontosabb turisztikai területeinek (természetfigyelő, kulturális, kerékpáros, bakancsos, sport, vízi, horgász, gasztronómiai, vadász, falusi) 47 megyei projektjavaslatát, pénzügyi elemzéssel (kistérségenként és turisztikai területenként), a megvalósíthatóság vizsgálatával és egyúttal

javaslatot ad a prioritásokra is. Utal a program monitorozásának szükségességére és felvázolja Komárom-Esztergom megye zöldturisztikai területenkénti jövőképét 2006-ig terjedően.

A **Komárom-Esztergom megye agrárstruktúra és vidékfejlesztési – SAPARD – stratégiai programja** (1999) c. dokumentum a megye vidékfejlesztési helyzetelemzése részeként átfogóan elemzi az *idegenforgalom* helyzetét is. Az elkészített SWOT-analízis az erősségek tekintetében az alábbiakat határozza meg:

- Előnyös földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően megyénk centrumrégió, könnyen elérhető (vasúton, közúton, víziúton), hangsúlyos turisztikai célterület;
- Budapest közelsége;
- A határátkelő helyek;
- Dunai folyó, nemzetközi víziút;
- Változatos domborzat;
- Jelentős nagyságú összefüggő természetvédelem alá tartozó területek;
- Tavak, patakok, termálfürdő-kincs;
- Értékes ritka állat- és növényfajok, geológiai ritkaságok;
- „Mozaik vonzerő”: elszórt kisebb érdekességek;
- Gyönyörű fekvésű települések;
- Történelmi épületek (templomok, kastélyok, középületek), régészeti emlékek;
- Termálfürdő, strandolási lehetőségek;
- Nemzetiségi kultúrák, nemzetközi kapcsolatok;
- Egyházi központok (zarándokhelyek);
- Jó adottságok nagy rendezvények, konferenciák rendezésére;
- Történelmi, művészeti, ipari muzeális intézmények, népi kézműves hagyományok;
- Lovas, vadász, horgász hagyományok;
- Országos szövetség által minősített, garantált színvonalú falusi turizmus szálláshelyek, szolgáltatások, a megye minden kistérségében;
- Falusi turizmusból képzett vendéglátók;
- A nemzetiségi falvakban beszélnek németül, szlovákul;
- Gazdag helyi, kistérségi, regionális programkínálat;
- Helyi mezőgazdasági termékek értékesítése (bográcsolás, disznóvágás, borkínálat);
- Kialakult együttműködés a résztvevők között.

A SWOT a gyengeségek sorában az alábbiakat nevesíti:

- Korábbi és működő iparterületek környezeti állapota, a tájrehabilitáció hiánya, környezetszennyezés;
- Rendezetlen, elhanyagolt településrészek;
- Jellegtelen, a korábbi építkezési formákat elhagyó, igénytelenül és szakszerűtlenül átalakított utcakép, közterületek, épületek;
- Az úthálózat, kerékpárutak, kikötők hiánya, hiányosságai;
- Illegális személtalrakók a települések közelében, kirándulóhelyeken;
- Műemlékek, történelmi emlékhelyek, épületek rossz állapota;
- Muzeális intézmények állapota sok esetben rossz, hiányos régi, korszerűtlen állandó kiállítások;
- Az ide látogatókat kiszolgáló infrastruktúra hiányosságai;
- Szegényes gasztronómiai kínálat, a legtöbb helyen nincsenek tájra jellemző étel-speciálisok;
- Tematikus kínálat hiánya, szezonális jelleg;
- Programok térségi, megyei szintű összehangolása kezdetleges;
- Gyenge az idegenforgalom szereplői közötti, tudatos rendszeres, célratörő kommunikáció, együttműködés;

- Gyenge, esetleges marketing tevékenység;
- A fogyasztóvédelmi tevékenység kampányszerű.

Lehetőségként az alábbiakat fogalmazza meg:

- Földrajzi helyzetből, környezeti és természeti adottságokból eredő lehetőségek tematikus kihasználása;
- A Komárom-Esztergom megye történelmi múltjában, műemlék-értékeiben gyökerező "Magyarország bölcsője" gondolatkör kihasználása.

Veszélyként pedig a következőket értékeli:

- A nem következetesen érvényre juttatott gazdaság- ill. turizmusfejlesztési stratégiák;
- Alacsony szintű marketing tevékenység esetén, kommunikációs és koordinációs készség, tőkejuttatás hiányában a külföldi és belföldi látogató számára érdektelenné válhat a megye, mint idegenforgalmi vonzerő, és ezáltal;
- Csak a néhány történelmi emléket, egy-két napos rendezvényt megtekintő, átutazó, nem fogyasztó turista célterülete lehetünk.

A tárgyilagos helyzetelemzés révén a turizmus fejlesztését az integrált vidékfejlesztés szerves részeként javasolta a program.

Komárom-Esztergom megye középtávú idegenforgalmi stratégiai programja (2002) szerint az országos turizmusfejlesztési koncepció fejlesztési programjába a megye elsődlegesen a következő témákban tud csatlakozni: kulturális- és örökségturizmus, termál- és gyógyturizmus, kerékpáros- és lovas turizmus.

Hogy mennyiben tud motorja lenni a megye a turizmus fejlesztésének, azt nagymértékben meghatározzák az alábbiak:

- Komárom-Esztergom megye a turizmus ágazatát tekintve (is) kettészakított terület. A keleti területek érdek- és piaci kapcsolatai erőteljesebben kötődnek a fővároshoz és a szomszédos területeihez, mint a megye többi részéhez. A megyei önkormányzat, ill. területfejlesztési tanács által kisugárzott kohéziós erő nem képes ellensúlyozni ezt a megosztottságot, amely a két turisztikai régióhoz tartozásban is megnyilvánul;
- A megyében sok a helyi kezdeményezés és az azonos cél érdekében létrejövő civil szerveződés. Ez a tény a fejlődés nagyon fontos alapja, mivel ez nagyobb mozgatóerő, mint a felső szintről történő intézkedések;
- A megye támogatja a turizmus fejlődését, ugyanakkor a törvényben meghatározott gazdálkodási rendszere nem teszi lehetővé, hogy anyagilag komolyabban is hozzájáruljon a fejlesztésekhez;
- A fejlesztési tervekben hiányoznak a kompetenciák szerint lebontott feladatok, ebből következően a jó tervezésnek csak kevés esetben lett folytatása a megvalósítás;
- Még nem alakult ki a megye integrált szervezete a turizmus területén, csak egyes szereplői működnek - többségükben önállóan, elszigetelten.

A *középtávú jövőkép* szerint a megye kínálatának húzó programjai a történelmi helyszínekre, a magyar lóartás központjaira és a szabadidős programokra, rendezvényekre épülhetnek. A markáns arculatú turisztikai termékek területi központjaiból turisztikai csomópontok alakulnak ki Komárom, Esztergom, Bábolna-Kisbér és Tata térségében, valamint a Duna mentén. A csomópontok turisztikai infrastruktúrája a kínált termék jellemző piaci célcsoportjainak igényeit elégítik ki. A turisztikai csomópontok 25-30 km-es körzetében (turisztikai vonzáskörzet, háttértelepülések) működő turisztikai vállalkozások üzleti alapját, a turisták kiszolgálása és kiegészítő programok biztosításának lehetősége adja.

A program a stratégiai fejlesztések céljaként a turisztikai kínálat és kereslet fejlesztését, valamint a turizmus hosszú távú fenntarthatóságának biztosítását határozta meg. Stratégiai fejlesztési területekként az attrakciók, attrakció helyszínek fejlesztését, a turisztikai infrastruktúra és a turizmus környezetének fejlesztését, valamint a turizmus szervezeti, működési rendszerének fejlesztését irányozta elő; *stratégiai programjai*:

- Turisztikai célból látogatott helyszínek állapot-javítása és -fenntartása;
- Turisztikai termékek kialakítása, szervezése;
- Turisztikai attrakció helyszínek bemutatási rendszerének fejlesztése;
- Turisztikai fogadó helyszínek közlekedési kapcsolatrendszerének fejlesztése;
- Turisztikai információs rendszer fejlesztése;
- Tájékp-, településkép-tervezés, természetvédelem alatt álló területek hasznosítása;
- Strukturált szálláshely-, kereskedelmi és vendéglátó-kínálat fejlesztése;
- Turisztikai kereslet javítása, marketing;
- A turizmus szervezeti és működési rendszerének fejlesztése;
- Humánpolitikai intézkedések, a szakmai felkészültség feltételeinek biztosítása;
- A turisztikai fogadó helyszínek környezetében lévő háttértelepülések feladatainak és turisztikai szerepének kidolgozása.

Javaslatot fogalmazott meg egy megyei turizmus-szervezet létrehozására Komárom-Esztergom Megye Önkormányzatán belül vagy akár önálló intézményként, ill. a Megyei Idegenforgalmi Egyeztető Fórum (MIDEF) megalakítására (a turizmust közvetlenül vagy közvetve érintő ágazatok közötti, illetve az ágazaton belüli területi és szakmai egyeztetés, harmonizálás érdekében) és új alapokra javasolta helyezni a megyei, települési Tourinform feladatok ellátását, működési feltételeinek biztosítását. Mindennek elérése érdekében rendszeres, célcsoport szerint strukturált kommunikációra is javaslatot tett.

Mindezek szem előtt tartásával a program konkrét javaslatokat tett a megye turisztikai csomópontjainak, attrakcióhelyszíneinek fejlesztésére, a turisztikai infrastruktúra és környezet fejlesztésére, a marketing- és képzési-fenntartási rendszerek kialakítására is.

A vendégéjszakák száma a megyék összehasonlításában kedvezőtlen képet mutat Komárom-Esztergom megye szempontjából: a listavezető fővároshoz képest közel 17-szeres a lemaradás, de még Zala, Somogy, Veszprém, tehát a Balaton-parti megyékben is ötször annyi vendégéjszakát mutat a statisztika. Érdekes tény, hogy míg az egy főre jutó kereskedelmi vendéglátóhelyek száma a megyében is növekszik, a kereskedelmi szállás- és férőhelyek, valamint az azokon eltöltött vendégéjszakák száma nem mutat töretlen növekedést, sőt a 2001-es szinthez képest 2004-re visszaesés tapasztalható. (ábrák táblázatok és grafikonok a függelékben, 59. oldal)

Termálvízkincs-hasznosítás

Annak ellenére, hogy a régió szerényebb gyógy-termál adottságok hatásaként a gyógy-termál vendégmotiváció súlya messze elmarad a többi vidéki régió mögött, a termálturizmus a megye idegenforgalmának kiemelkedő jelentőségű és nagy fejlődési lehetőséggel rendelkező területe.

A megyében a komáromi térség jelentős termálvíz készlettel rendelkezik.

Ebből:

- kihasznált: 2 db fúrt kút Komáromban termálfürdő és gyógyászati funkciókkal.
- kihasználatlan: 1 db fúrt kút Ács községben, részben kertészeti célú felhasználású, potenciálisan ásványvíz palackozás tervezett
2 db fúrt kút Bábólnán a Bábolna Rt. tulajdonában.

Sajátos lehetőségeket rejt a fürdőturizmus, hiszen a komáromi termálfürdő a térség legnagyobb forgalmú fürdőhelye, ahonnan jó programszervezéssel és a „zöld” infrastruktúra megfelelő kiépítésével „kicsalogathatók” a vendégek. Ugyancsak regionális kihatású lehet a Bábolna határában feltárt, de még kiaknázatlan termálvíz.

Jelenleg mindkét lefojtott kút és környéke a Bábolna Rt. tulajdona. Az Rt. korábbi vezetése *Imperial-projekt* néven már kidolgoztatta a termálfürdő-fejlesztés programját egy részletes megvalósíthatósági tanulmány formájában. A város szeretné elindítani a termálfürdő-fejlesztést annál is inkább, mert a fürdő melletti 20 ha-t el szeretnék adni, hogy oda befektetőt keressenek. Bábolna Város Önkormányzata 2006. márciusában a 2db termálkutat és a hozzá tartozó földterületeket térítésmentesen megkapta az APV Rt.-től, jelenleg a látványtervek készítése van folyamatban.

A termálvízkincs hasznosításában rejlő lehetőségek kiaknázásához azonban elengedhetetlen a meglévő termálfürdő létesítményeinek felújítása, technológiai korszerűsítése, a gyógyászati részleg és a szálláskínálat bővítése.

Összegző helyzetértékelés

Erősségek	Gyengeségek
- Az előnyös földrajzi elhelyezkedésből adódóan a megye könnyen elérhető vasúton, közúton, vízi úton - Határátkelőhelyek - Jelentős nagyságú összefüggő természetvédelem alá tartozó területek, turisztikai vonzerővel rendelkező területek - Történelmi épületek, régészeti emlékek - Nemzetiségi kultúrák - Termálvízkincs - Lovas-, vadász-, horgász hagyományok - Falusi turizmus - Egyházközpontok és zarándokhelyek	- Roncsolt ipari területek, tájrehabilitáció hiánya - Belső úthálózat, kerékpárutak, kikötők hiánya, hiányosságai - Illegális szemétkukák a települések, kirándulóhelyek közelében - A kiszolgáló infrastruktúra hiányos
Lehetőségek	Veszélyek
- Adottságokból eredő lehetőségek tematikus kihasználása - Megye történelmi múltjában, műemlékértékeiben gyökerező adottságok, a „Magyarország bölcsője” gondolat kihasználása - Nemzetiségi, nemzetközi kapcsolatok kihasználása, fejlesztése	- Átutazó turizmus célterületévé válhatunk - Nem következetes gazdaság-, ill. turizmusfejlesztési stratégiák - Tőkehiány

3.2. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A MEGYE BELSŐ KAPCSOLATRENDSZERE, A SZEREPLŐK ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSE SZERINT

3.2.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI

3.2.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEZETEK

3.2.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER

3.2.1. A MEGYE TERÜLETFEJLESZTÉSI SZINTJEINEK KAPCSOLATAI

Komárom-Esztergom megye korábbi **Területfejlesztési Stratégiai Programja** (2001) az „Intézményfejlesztés” fejezetében szolt a megyén belüli területfejlesztési szintek kapcsolat-fejlesztéséről is:

- A települési, illetve a nemzeti, legitimációval (választott képvislettel) bíró (ön)kormányzati, közjogi, egyúttal fejlesztési-rendezési „szintek” között a megye térség-fejlesztési intézményeinek, aktorainak elsődleges feladata: a legitimációt, választott testületi felhatalmazást igénylő döntések meghozatala a középszinten (pl. a megyei területrendezési terv elfogadása).
- E fő térségfejlesztési funkció (feladat, cél) mellett a további térségfejlesztési szerepvállalás csak részleges lehet, azok mind a kistérségi szintre „leadhatók”, mind a régiós szintre delegálhatóak.

Komárom-Esztergom megye elsődleges térségfejlesztési stratégiai céljai (az intézmény-rendszer fejlesztése tekintetében):

- A megye és kistérségei, a Területfejlesztési törvény szerint kiemelt térségei, valamint a megyei jogú város, a határvárosok és más sajátos szerepű, adottságú mikrokörzeteinek sajátos térhasználati szerepük biztosítása, összehangolása, elsődlegesen a területrendezési tervezés eszközeivel. Ennek intézményi vetülete:
 - A megye és írt sajátos helyzetű térségei, kistérségei és települései társadalmi, gazdasági és környezeti jellemzői folyamatos figyelemmel kísérése és a folyamatok elemzésére (következtetések, trendek megállapítására), és a tervezés koordinálására alkalmas kislétszámú fix megyei főépítési munkaszervezet, informatikai rendszer és az ez által koordinált városi-kistérségi főépítési hálózat kiépülése.
 - A megyei rendezési terv, mint a Megyei Önkormányzat (és a vele együttműködő Megyei Jogú Városi Önkormányzat) fő térszervezési (normaalkotó) funkciója mellett a vonatkozó jogszabályok szerinti további (felkérés esetén a megyei szint „kompetenciájába” kerülő) alábbi térségfejlesztési részfunkciók gyakorlására alkalmas kislétszámú munkaszervezetek felállítása, együttműködő települési-kistérségi (illetve egyes DEKO-kban tevékenykedő) köztisztviselői „hálóval”. Elsődlegesen:
 - Turizmusfejlesztés, megyei identitás-építés, külkapcsolatok, PR
 - Területi Információs Rendszer működtetése és kistérségekig való kiépítése
 - Környezet- és természetvédelmi tervezés, végrehajtás, monitoring

- Havária helyzetek kezelése, Védelmi Bizottság melletti kislétszámú titkárság
 - Szociális, oktatási és más humán feladatok korszerűsítése, „humanizálása”
 - A megye nemzeti és etnikai kisebbségeinek önszerveződésének támogatása
 - A megye kistérségi és kiemelt térségei települési önkormányzati együttműködéseinek ösztönzése (pl: gyakornoki rendszer, bevonás megyei projektekbe)
 - A megye kistérségeiben a településrendezési feladatok (mint a megyei felelősségi körben említett területrendezéstől elválaszthatatlan tevékenység) ösztönzése – támogatása és a koordináció ellátása (vagy ösztönzése, lásd erre vonatkozóan a „kistérségi főépítési” rendszer kiépítésére fent írtakat)
- Az említetteken kívül partnereink e szervezési háló fejlesztésében pl. a mérnöki és építész kamarák, más szakmák társadalmi (érdekvédelmi) szervezetei, a hát gazdasági kamara, a KSH, a Megyei Közigazgatási Hivatal, valamennyi DEKO.
- A hatályos jog szerint részben a Megyei Önkormányzat, részben már a Megyei Területfejlesztési Tanács kompetenciája a terület (térség-) fejlesztési tervezés, illetve ennek koordinálása: koncepciók, stratégiai és operatív programok készítése, végrehajtása és monitoringja – e 3 alapvetően elkülönülő részfunkció három, szükségszerűen elkülönülő, de kollegiálisan együttműködő (megyei szinten hálózatba működő) intézmény-alrendszer igényel.
- A vidékfejlesztés, azaz Komárom – Esztergom megye vidéki térségei elsődlegesen endogén erőforrásokra támaszkodó fejlesztésére 1999-2000. években szerveződött együttműködő struktúra megerősítése és megyei koordinációja a tervezési időszak feladata. Ebben részben a Megyei Földművelésügyi Hivatal (agrárfejlesztés), részben a vidékfejlesztés (régiós szintről megyénkbe is decentralizálandó) intézményei lehetnek középszintű szereplők a vidékfejlesztési tárca és a kistérségi vidékfejlesztési menedzserek között. Utóbbiak térségükön belüli (település-közi), megyei, illetve régiós-országos horizontális együttműködése már ma is sikeres innovációs közvetítője, de státuszuk helyben (megyénkben is) biztosításra szorul.
- Komárom – Esztergom megyében a Területfejlesztési Tanács (a régiós szint prioritásával) „másodszerepű” aktor az EU Strukturális Alapjai közül az Európai Regionális Fejlesztési Alap forrásainak régióba, illetve azon belül megyénkbe áramoltatásába megalapozott koncepciók-programok révén. A vidékfejlesztés fentiekben írt kiteljesítése ezt kiegészíti az elsődlegesen kistérségi, települési, illetve vállalkozói projektek finanszírozására alkalmas jelenlegi SAPARD és a későbbi Mezőgazdasági Garancia és Orientációs Alap, továbbá a LEADER Közösségi Kezdeményezések forrásaival. Ugyanakkor nem lehet elfeledkezni az Európai Szociális Alapból finanszírozható NUTS III., illetve városi (URBAND) szinten – területében tervezendő programokról, projektekről (pl: az ipari szerkezet-átalakítás humán és műszaki-urbanizációs feladatai, gettósodási folyamatok megállítása, környezet rehabilitáció stb. E források feltérképezése, elnyerése, felhasználása, illetve monitoringja ugyancsak specializálódott térségfejlesztői szaktudást, gyakorlatot, nyelvismeretet igényel. Mindez a mai Phare és ISPA programokra, illetve a jövőbeni Kohéziós Alap forrásokra is igaz.
- Fenti elsődleges területrendezési, térségfejlesztési feladatai mellett a NUTS III szint (azaz Komárom – Esztergom megye) területfejlesztési szerepe marad a megye térségei közötti kiegyenlítő, illetve innováció-közvetítő feladategyüttes: részben a Megyei Területfejlesztési Tanács, részben más szervezetek (pl.: Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, a gazdasági kamarák, az egyes önkormányzatok Gazdaságfejlesztő Szervezetei) elsődleges szerepvállalásával, illetve együttműködési hálójával (pl. Ipari Parkok hálózata). A Tanácsnak, mindezek miatt, a stratégia tervezési időszakában el kell határoznia, s megbíznia önálló munkaszervezetét.

Komárom-Esztergom megye „másodlagos” (a régiós szinttel való együttműködésből, illetve a kistérségek-települések közötti koordinációból adódó) térségfejlesztési feladatai, ennek intézményfejlesztési vetülete:

- A fentiekben írt (sajátos városi probléma-rendszerektől, illetve képzési) programoktól független munkaerő-piaci feladatok megyei koordinációja (pl: közmunka-programok önkormányzat-közi koordinációja, megyei munkaerő-piaci elemzések, kistérségi foglalkoztatási non-profit tanácsadó-munkaerő közvetítő irodák). Koordináló a gazdasági tárca.
- Hiányzó (humán, illetve vezetékes) infrastruktúra elemek, infrastruktúrával (pl: közúthálózattal) összefüggő program-alkotásban, tervezésben és megvalósításban való részvétel. E szakági feladatok területi összehangolása a rendezésben és a megvalósítás ütemezésében. Különösen koordináló szerep a táj túlzott igénybevételével fenyegető fejlesztések tekintetében (pl: mobiltelefon-tornyok, horgásztavak, bevásárlóközpontok telepítése).
- Jelenleg, illetve a stratégia tervezési időszakában is közösségi szektorban maradó közellátó-közzszolgáltató rendszerek fejlesztésének, színvonal javításoknak koordinálása (pl: energiaellátás, temetkezés és tűzoltás, stb.). Különös koordináló szerep a tömegközlekedés biztosításában, illetve az elérhetőség javításában. Általában is a megyei szintű fogyasztóvédelem biztosítása (az erre hivatott DEKO-t támogató társadalmi szervezetek koordinációja).

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „A megye területfejlesztési szintjeinek kapcsolatai” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A tíz éves területfejlesztési tv. óta a megye térségfejlesztésben érintett szereplői közt sokrétű együttműködés alakult ki, jók a további összhang érdekében fontos személyes kapcsolatok is - Helyi szakember-bázis - A megye mindig élen járt, jár a területi terv-dokumentumok (megyei, kistérségek) elkészítésében, naprakészé tételében - Korszerű megyei területrendezési terv	- A megye „lobbierreje” - A három irányba gravitáló egyes kistérségek (közülük 2 irány a régió kívüli: Bp., Győr) - A regionális szerepkör hiánya a ter.fejl. intézményrendszerében is megmutatkozik (pl. VÁTI Kht. képviselő, Területi főépítész)
Lehetőségek	Veszélyek
- A hivatalos regionális beosztás tiszteletben tartása mellett a lehető legtöbb ter.fejl., térségi együttműködés nyitva tartása Győr ill. a központi régió (ill. egyes térségeik: a Szigetköz, a Dunakanyar, a Zsámbéki-medence stb.)	- A félreértelmezett regionalizáció az állam részleges „lebontása” helyett a megyei ter. fejl. szereplőktől való hatáskör-elvonásban, megyén kívülre történő koncentrációjában valósul meg - A politikum túlsúlya a ter.fejl., közig. és

felé - Térségi Fejlesztési Tanácsokban való aktív részvétel - A statisztikai kistérségi lehatárolásoktól eltérő egyes célra orientált ill. nagymúltú ter.fejl. célú együttműködések ösztönzése (pl. BÖSZ, Által-ér Szövetség stb.)	más szakértők rovására a ter. fejl. int. rendszer teljes vertikumában - A gazdasági, ill. civil szereplők valós befolyásának gyengülése a ter. fejl. döntésekre, az uniós források feletti kontrollra nézve
--	--

3.2.2. KAMARÁK, ÉRDEKKÉPVISELETI SZERVEK

Komárom-Esztergom megyében jelenleg hat kamara működik. Valamennyi egyúttal tagja egy-egy országos kamarának is.

A helyi önkormányzatok, Területfejlesztési Tanácsok döntés-előkészítései, döntési folyamataiban való részvételük még hogy kívánnivalót maga mögött. Az önkormányzatok gyakran még a jogszabályi felhatalmazások, előírások ellenére is húzódoznak a kamarák bevonásától. A Megyei Területfejlesztési Tanácsban a gazdasági kamarák szavazati joggal, a Mérnöki Kamara tanácskozási joggal vesz részt. A többi kamara az érdekeit csak a Civil Egyeztető Fórumon keresztül érvényesítheti, illetve nyilváníthat véleményét.

Általában jellemző, hogy a kamarák egymástól elszigetelten működnek, egy-két kivételtől eltekintve nincs kommunikáció, együttműködés közöttük. Munkájukról, tevékenységükről a közvélemény alig tud valamit.

A Komárom-Esztergom megyében működő non-profit szervezetek megoszlása a működési forma szerint (forrás: KSH, 2003. évi adat):

Komárom-Esztergom megye 2003	Szervezetek száma
Sportegyesület	96
Vadászegyesület	26
Horgászegyesület	36
Önkéntes tűzoltó-egyesület	21
Egyéb egyesület	238
Szakszervezet	20
Egyéb munkavállalói érdekképviselő	4
Kamara	6
Egyéb köztestület	26
Közalapítvány	46
Közalapítvány intézménye	2
Egyéb alapítvány	352
Közhasznú társaság	22
Összesen	895

A Komárom-Esztergom megyében működő kamarák egy része nagy hagyományú, a megyében bejegyzett, a működéshez megfelelő infrastruktúrával, megyei irányító testülettel rendelkezik. Ilyen pl. a Kereskedelmi és Iparkamara, az Ügyvédi Kamara, Agrárkamara, Gyógyszerész Kamara, Mérnöki Kamara, Építész Kamara, Orvosi Kamara stb., de van olyan

kamara is, mely csak a tagjain keresztül van képviselve Komárom-Esztergom megyében. Ilyen pl. az Igazságügyi Kamara.

„Komárom-Esztergom megyében hat munkaadói érdekképviselői szervezet működik, amelyeknek országos érdekképviselői szervezetei az Országos Érdekegyeztető Tanács tagjai:

A megyei érdekképviselői szervezetek a következők:

- Komárom-Esztergom Megyei Iparszövetség (**KISZÖV**)
- Ipartestületek Komárom-Esztergom Megyei Szervezete (**IPOSZ**)
- Kiskereskedők és Vendéglátók Komárom-Esztergom Megyei Szervezete (**KISOSZ**)
- Munkaadók és Gyáriparosok Komárom-Esztergom Megyei Szervezete (**KEGYSZ**)
- Komárom-Esztergom Megyei Mezőgazdasági Termelők és Szövetkezők Szövetsége (**TESZÖV**)
- Vállalkozók Országos Szövetségének Megyei Szervezete (**VOSZ**)

A munkaadói gazdasági érdekképviselői szervezetek mögött több évtizedes működési múlt áll. Tevékenységüket irányító testülettel végzik.

A munkaadói érdekképviselői szervezetek a **mikro-, kis- és középvállalkozói szféra érdekképviselői szervei**. Tagjai főleg termelő profilú tevékenységet folytató vállalkozók, vállalkozások, amelyek tevékenysége lefedi a gazdaság ágazatit, alágazatait.

Az érdekképviselői szervezetek önállóan működnek. Együttműködésük jónak értékelhető. Együttesen képviselik a mikro-, kis- és középvállalkozói szféra érdekeit a **Munkaügyi Tanácsban**, mint a munkaadói oldal képviselői.

A szervezetek megalapították a Gazdasági Érdekképviselői Szervezetek Komárom-Esztergom Megyei Szövetségét, amely utat nyitott a megyei **Közgyűléssel** és **Területfejlesztési Tanáccsal** kialakult együttműködéshez.

A megyei munkaadói érdekképviselői szervezetek képviselői tanácskozási joggal részt vesznek a **kistérségi területfejlesztési tanácsok** munkájában is.

Komárom-Esztergom megye korábbi **hosszútávú területfejlesztési koncepciójában** meghatározott célok megvalósításában a kamarák megkerülhetetlenek.

A hosszú távú célokat, mint

- Versenyképes gazdasági tér kialakítása,
- Szolidáris tér: társadalmi kohézió erősítése,
- Életképes, fenntartható fejlődés lehetőségeit biztosító térség

csak a kamarák tevékeny közreműködésével lehet elérni.

- A megye nemzetközi megismertetésében, nemzetközi kapcsolatok ápolásában, tapasztalatok gyűjtésében, a gazdasági diplomáciában a kamarák és az érdekképviselői szervezetek kulcsszerepet játszanak, s ezáltal javítják a megye pozícióit.
- A megye belső integrációjának, szervezetségének fejlesztésében szintén fontos a kamarák tevékenysége az érdekérvényesítő képesség és a finanszírozási lehetőségek javítása érdekében.
- A nyitott „intézménnyé” válás: kommunikáció, mérés- és nyilvánosság program keretében megfogalmazott cél – a kommunikáció fejlesztése a térségi szereplőkkel a területfejlesztési célok megvalósulása érdekében. A mérés és nyilvánosság feltételeinek megteremtése is csak a kamarák, érdekképviselők tevékeny közreműködésével valósulhat meg.
- A gazdaságfejlesztés, vállalkozás-ösztönzés, a mikro-, kis és középvállalkozások felzárkóztatása, a K + F ösztönzés mind, mind kamarai közreműködést igényel.

A kistérségi területfejlesztési programokban is mindenütt megfogalmazódik, hogy fejleszteni kell a térségi civil szervezetek aktivitását annak érdekében, hogy részt vegyenek a térségfejlesztésben illetve a kormányzati munkát kiegészítő tevékenységek végrehajtásában.

A Tatai Kistérségi Többcélú Társulás Területfejlesztési Programjának szinte valamennyi operatív programja igényli a kamarai közreműködést.

- tudásintenzív iparágak fejlesztése,
- gazdasági integrációk elmélyítése,
- befektetés ösztönzés,
- kis és közepes vállalkozások támogatása,
- mezőgazdasági területek agropotenciáljának optimális hasznosítása,
- a kistérség innovációs potenciáljának növelése, a versenyképesség növelése,
- együttműködések elmélyítése,
- természeti értékek védelme,
- zöldterületek és vizek rehabilitációja,
- tájvédelem,
- környezettudatos nevelés,
- barnamezős, bányakáros területek rehabilitációja,
- foglalkoztatottság növelése,
- a gazdaság igényeihez igazodó képzési kínálat kialakítása,
- a társadalmi aktivitás növelése,
- a civil szféra támogatása,
- a térségi image kialakítása, fejlesztése,
- kistérségi információs rendszerek fejlesztése, működtetése,
- kistérségi és helyi intézményrendszer átalakítása,
- a térségi kohézió erősítése

Esztergom és Nyergesújfalu Kistérség programjában meghatározott prioritások is kamarai aktivitást igényelnek:

- civil társadalom erősítése,
- a gazdaság versenyképességének javítása,
- korszerű tájhasználat,
- a térség felzárkóztatása.

A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás területfejlesztési koncepciója ugyan a SWOT elemzésében gyengeségként említi, hogy gyenge a kamarák érdekérvényesítő képessége, de erős a vállalkozási kedv, működnek a vállalkozásfejlesztő, gazdaságfejlesztő szervezetek. Lehetőség, hogy az érdekegyeztetés új intézményei jönnek létre, és a civil szféra mozgástere kibővíül.

Összegző helyzetértékelés:

Jelenleg egymás mellett működnek a különböző munkaadói érdekképviselések, munkavállalói érdekképviselések, - melyek már a rendszerváltást megelőzően létrejöttek illetve a gazdasági és szakmai kamarák, melyek zömmel az utóbbi 15 évben alakultak. Szinte minden szervezetre jellemző, hogy ingadozik a társadalmi elismertsége, s ezért igyekszik minél több olyan feladatot, funkciót megszerezni, ami a tagsága részére fontos lehet. Sok esetben egyes területeken még konkurrenciái is egymásnak. Sem egymás között, sem a Kormányval, sem az önkormányzatokkal nem alakult ki a megfelelő partneri kapcsolat.

A megyei területfejlesztési koncepció „Kamarák, érdekképviselői szervek” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- megfelelő jogszabályi háttér, - kialakult intézményrendszer	- alacsony érdekérvényesítő képesség helyi és országos szinten, - a politika beavatkozása a szakmai kérdésekbe, - a kamarák elfogadottsága a társadalom részéről még nem megfelelő, - együttműködések hiánya más társadalmi szereplőkkel és egymással
Lehetőségek	Veszélyek
- az érdekegyeztetés új intézményeinek létrehozása, s ezáltal a civil szektor lehetőségeinek kibővülése	- politikai döntések áldozatává válnak a kamarák, az érdekérvényesítő képességük tovább romlik.

3.2.3. CIVIL KAPCSOLATI RENDSZER

Komárom-Esztergom megyében a bejegyzett non-profit szervezetek száma 2005-ben 2038 volt (2004-ben 2027, évről-évre kismértékben növekvő tendenciájú), míg az általuk foglalkoztatottak száma 1228 fő. A többségük az oktatási és kulturális ill. sport területén tevékenykedik, őket követik településvédő egyesületek és viszonylag szolid a környezetvédelemmel, érdekvédelemmel, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokkal foglalkozók száma. Arányaikat tekintve hasonlóak az országos adatok is, de érdekességként kell megemlíteni, hogy a környezetvédelemmel foglalkozó szervezetek száma arányosan kisebb, annak ellenére, hogy a megye az egyik legsűrűbben lakott térsége hazánkban, jelentős az ipari területek száma illetve a tranzit közlekedés miatt a környezeti szennyezés is átlagon felüli.

A civil szervezetek többségének tevékenysége gyakran kapcsolódik valamilyen, önkormányzat által is ellátandó feladathoz. Ezért ezek a szervezetek érthető módon számítanak az adott önkormányzat anyagi támogatására. Általánosságban megállapítható, hogy az érdekérvényesítő képességük nem elég hatékony, a térségi szintű együttműködésük gyenge, rossz az egymás közötti kommunikáció, így a térség életét befolyásoló döntéshozatalban alig-alig vesznek részt. Ezen hiányosságokon kívánnak változtatni az elsősorban a városokban létrejövő civil szervezeteket segítő intézmények pl. Tatabányán a Civil Fórum, Esztergomban a Civil Kerekasztal, Oroszlányban szintén a Civil Fórum stb. Ezek a város, a térség civil szervezeteit tömörítik, nem önálló jogi személyek, de fontos feladatuk, hogy segítsék a civil szervezetek működését. Integráló, projektgeneráló szerepet töltenek be. Segítik a szervezetek közötti kommunikációt, kiadványokat jelentetnek meg, pályázatfigyelést és tanácsadást tartanak.

Feltétlen meg kell említeni a United Way Vértes Vidéke Alapítvány civil szervezeteket segítő tevékenységét, melyet a Civil Szolgáltató Központ keretében lát el. Nyilvántartásába 73 db Tatabánya és térsége, 15 db Oroszlány és térsége, 22 db Tata és térsége valamint 6 db Kisbér és térségében működő civil szervezet regisztráltatta magát. (lásd függelék 62. oldal)

A területfejlesztési tanácsok mellett létrejött Civil Egyeztető Fórumok – melyek egy képviselőt delegálhatnak tanácskozási és véleménynyilvánítási joggal a Tanácsba – lehetőséget biztosítanak a civil szervezeteknek a területfejlesztési ügyekben való beleszólásra. Az alig 2 éves tapasztalat azt mutatja, hogy a civil szervezetek nem tudtak még eddig igazán élni ezzel a joggal. Nehézkesen működnek az Érdekegyeztető Fórumok (egyik-másik csak névlegesen létezik), nehézkes a kapcsolattartás, a munkaidőben tartott ülésekre a civil képviselők nem tudtak elmenni, kevés előzetes információval rendelkeznek ezért a megküldött anyagokat nem tudják értelmezni. A civil szervezetek működéséhez jelentős segítséget adnak a Nemzeti Civil Alap pályázati lehetőségei is.

Bár a bejegyzett civil szervezetek száma 2004-ben 2027 volt Komárom-Esztergom megyében, a működők száma a KSH adatai szerint mindössze 895. (lásd függelék 62. oldal)

Az adatokból kitűnik, hogy a kistérségek közül a tatabányaiban a legnagyobb a civil szervezetek száma, ezt követi az esztergomi és a tatai és a legalacsonyabb a kistérségben. Itt jellemző, hogy több szervezet működik a térség községeiben, mint Kisbér városban. (Ez egyébként a dorogi kistérségre is jellemző.)

A kistérségek területfejlesztési koncepcióiban kivétel nélkül mindenhol szerepel a

- Társadalmi aktivitás növelése, melynek eszközei
 - rendszeres, folyamatos lakossági tájékoztatás,
 - képviselői, érdekeltségi rendszerek működtetése,
 - civil szerveződések támogatása,
 - nemzetiségi, kisebbségi hagyományőrző szervezetek létrehozásának támogatása,
 - önkormányzatok és a civil szervezetek közötti kapcsolatok erősítése,
 - különböző érdeklődésű és különböző helyzetben lévő társadalmi csoportok támogatása
- A civil szféra támogatása, a civil társadalom fejlesztése
- Kulturális hagyományok őrzése, kultúra fejlesztése

Egyesületek:

Ez a működési forma mutatja a legszínesebb képet a non-profit szervezeteken belül. Itt érzékelhető a legnagyobb növekedés az egyesületek számát illetően is. A korábban is már működő sport, tűzoltó és az értelmiséget szervező TIT, MTESZ mellett megjelentek különböző politikai és más szakmai egyesületek is.

Alapítványok:

Az alapítványok a rendszerváltást követően egyre növekvő számban jöttek létre. Működésüket az állam és az önkormányzatok is számos kedvezményrel preferálja (adó 1%-ának adományozhatósága, iparűzési adó egy részének átadása stb.). Számukat tekintve a legtöbb alapítvány a közoktatás területén van, de a kultúra területén létrehozott alapítványok jelentősége is óriási.

Teleházak:

Az utóbbi évtizedben honosodtak meg elsősorban a kisebb településeken. Szerepük amellet, hogy közösségi színterek, hogy közhasznú szolgáltatásokat nyújtanak a lakosságnak, amelyek lehetnek pl. irodai szolgáltatás (fax, másolás), Internet, közhasznú tájékoztatás, elektronikus levelezés, ügyintézési segítségnyújtás stb.

Komárom-Esztergom megyében teleház működik Neszmélyen, Únyon, Bakonysárákányban, Csatkán.

Összegző helyzetértékelés:

A Komárom-Esztergom megyében működő 2027 non-profit szervezet szerepe meghatározó, hiszen a társadalmi munkamegosztásban kezdeményezőként, szolgáltatóként, finanszírozóként vagy nyomásgyakorló csoportként szinte minden közszolgáltatáshoz aktívan hozzájárulnak. A társadalom szükségletei rendkívül heterogének, melyek beleütköznek a piac és az állam korlátaiba, önszerveződéssel igyekeznek megteremteni kielégítésük módját és feltételrendszerait. Ezen szükségleteket elégítik ki a civil szervezetek. Napjainkban számos nehézséggel kell megküzdeniük, ami hátrányosan befolyásolja hatékonyságukat.

A Kormány illetve az önkormányzatok érzékelik ezt és ez a szándék motiválta a Nemzeti Civil Alap létrehozását, a területfejlesztési tanácsok mellett működő Civil Egyeztető Fórumok felállítását illetve a városi, térségi civil szövetségek megalakítását.

A Komárom-Esztergom megyei területfejlesztési koncepció „Civil kapcsolati rendszer” altéma-terület SWOT elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A lakosság részéről a civil szervezetek iránti bizalom - Számos nagy hagyománnyal rendelkező szervezet a sport, a tudomány, kultúra, népi hagyományok stb. terén - A meglévő lokálpatriotizmus - Korszerű jogszabályi háttér, begyakorolt civil támogatási rendszer - Kialakult intézményrendszer, „kapcsolati háló”	- A civil szervezetek társadalmi aktivitása, működési hatékonysága gyenge - Civil összefogás hiánya, információcsere hiánya, integráció hiánya - Alacsony színvonalú lobbitevékenység - Finanszírozási problémák - Eszközellátottság nem megfelelő volta
Lehetőségek	Veszélyek
- Az alakuló civil szövetségek, fórumok megerősödése - A térségi összefogás eredményeként hatékony érdekérvényesítés, közös projektek - Az érdekegyeztetés új intézményeinek létrehozása	- Nem megfelelő kommunikáció a civil szervezet, az önkormányzat és a gazdaság között, emiatt elszigetelődés - A civil kezdeményezések koordináció hiányában kiolthatják egymást - Nem érvényesül a civil szervezetek társadalmi kontroll szerepe - Politikai döntések áldozatává válnak a civil szervezetek és ezáltal az érdekérvényesítő képességük tovább romlik

3.3. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A TERMÉSZETI-TÁJI ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, FEJLESZTÉSE, HASZNOSÍTÁSA; A NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉK-ŐRZÉSE SZERINT

3.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM

3.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME

3.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE

3.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS -FELÚJÍTÁS

3.3.1. KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG-VÉDELEM, MŰEMLÉKVÉDELEM

Komárom-Esztergom megye 2005-ben elfogadott **Területrendezési Terve** csak az Országos Területrendezési Terv korlátozott felhatalmazásai között tudott rendelkezéseket, illetve irányelveket, ajánlásokat, intézkedési javaslatokat megfogalmazni a megye települési önkormányzatai és más területfejlesztési szereplői számára, azonban a terv előkészítő (vizsgálati) munkarésze a megyei területfejlesztési tervek számára is hasznos helyzetelemzést tartalmaz a kulturális örökségvédelem, műemlékvédelem vonatkozásában.

„Az épített környezet értékei” címet viselő Helyzetelemzés-fejezet összefoglalója leszögezi, hogy az értékvédelem csak akkor válhat megalapozottá és teljessé, ha az érintettek figyelmet fordítanak az értékek megóvására, és felismerik, illetve kiaknázzák a műemléki épületekben rejlő, az épületek szépségén és értékén is túlmutató lehetőségeket. A „Műemlékek” c. részt összevetettük a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal 2006. április 21-én (a Műemléki Világnapon) megjelentetett **Komárom-Esztergom megyei Műemlékjegyzék**-ével, valamint dr. Virág Zsolt **Magyar Kastélylexikon**ának Komárom-Esztergom megyei kötetével. E három forrás együtt (a rendezési terv helyzetelemzése a tematikus csoportosítása miatt és a nem-műemlék vár-, várrom- és várhely-összeállítása okán, a kastély-kötet a kastélyokról, kúriákról, villákról, míg a hivatalos Műemlékjegyzék az emlékenkénti rövid leírás és fotó segítségével) minden érdeklődő számára aktuális képet nyújt a legkisebb területe mellett is igen gazdag műemlék-állományú megye épített értékeiről. A Terv, ill. a Helyzetelemzés melléklete a megye jelesebb (országos ill. térségi jelentőségű) régészeti lelőhelyeit is tartalmazza – ezek sorát a települések rendezési tervkészítése során elkészítendő örökségvédelmi hatástanulmányok egészítik ki folyamatosan. Ugyancsak e munkák veszik lajstromba (egy-egy önkormányzatok külön rendeletei mellett) a települések épített örökségének nem-műemlék, azaz: helyileg védett szegmensét. Több városban ezen emlékek felújítását önkormányzati források is támogatják, hasonlóan egyes régészeti feltárásokhoz (melyeket a zöldmezős beruházások esetében a beruházás bizonyos, jogszabályban meghatározott hányadából is finanszírozni kell).

Komárom-Esztergom megye kulturális örökségéhez tartoznak az épület-állomány emlékei mellett a további tárgyi és a szellemi kulturális értékek is; előbbieik megőrzése és bemutatása döntően a muzeológia (országos szintű, megyei, települési, egyházi, nemzetiségi, illetve magán-fenntartású) kutató- és bemutatóhelyein történik; utóbbiak ápolása pedig a

magyar népi, illetve német (mintegy 20) és szlovák (mintegy 10) nemzetiségi hagyományokat őrző településeken valósul meg – együtt pl. a bányászat-, ipar- és közlekedés-történet felelevenítésével is.

A legjelentősebb, építészeti és kulturális örökségünket bemutató megyei kiállítóhelyek (a teljesség igénye nélkül): Esztergom: Keresztény Múzeum, Vármúzeum, Főszékes-egyházi Kincstár, Duna Múzeum; a megye három városában van jelen a megyei múzeumi szervezet: Komárom, Tata (Vármúzeum; Német Nemzetiségi Múzeum; Zsinagóga: Görög-Római Szobormásolatok Múzeuma), Tatabánya (Szt. Borbála-téri kiállítóhely, Ipari skanzen és iskolamúzeum). A világörökségi címre is esélyes, Duna-kétparti komáromi erődrendszer legjelentősebb tagja, a Monostori Erőd is ellát múzeumi feladatokat; remélhetően rendszeresen megnyílik a jövőben a látogatók előtt Majk kamalduli épület-együttese, Tata Eszterházy-kastélya(i), a barokk Piarista rendház (ill. kápolnája), Kisbér kastélya és Bábolna ménesbirtoka stb.

A kulturális élet nemcsak a múzeumi szervezetekkel, hanem pl. levéltárakkal, könyvtárakkal is jelen van az épített örökség egyes értékes tagjaiban; számos, egyre több (nagy hagyományú és újabb) rendezvény, fesztivál, nyári színház... stb. is kötődik e jeles terekhez.

Kistérségenként a megye jelentősebb építészeti (műemlék és nem-műemlék) emlékei, illetve országos vagy térségi jelentőségű régészeti területei: (az országos műemléki védeltséget az emlék megnevezése utáni zárójelbe tett M jelzi):

Dorogi kistérség:

Bajna:

Sándor-Metternich kastély (M), r. kat. templom (M), uradalmi istállóépület (M), barokk kőkereszt (M), Sándor-szarkofág (M), Kálváriakápolna és -szoborcsoport (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Csolnok:

Szentháromság szobor (M); két térségi jelentőségű régészeti terület

Dág:

R. kat. templom (M), kiscsévpusztai főkapitányi kúria; több térségi jelentőségű régészeti terület

Dorog:

R. kat. templom (M), Hosszúrétek-dűlői római lakóépület- és fürdőmaradványok (M), Schmidt-kastély; több térségi jelentőségű régészeti terület

Epöl:

R. kat. templom (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Keszthely:

R. kat. templom (M), feszület (M), Szt. Vendel- és Szt. Orbán-szobrok (M); klastrompusztai templom- ill. kolostorromok (M) és várhely; két térségi jelentőségű régészeti terület

Leányvár:

R. kat. templom (M), népi lakóház (M), kolostorhegyi várhely (térségi jelentőségű régészeti terület)

Máriaalom:

R. kat. templom (M), pince-présház: tájház (M), két népi lakóház (M); római kori villa-lelet (térégi jelentőségű régészeti terület)

Nagysáp:

Gedáshegyi földvár- és templommaradvány, további két térégi jelentőségű régészeti terület

Piliscsév:

R. kat. templom (M), pincesor, Szt. Vendel-szobor; térégi jelentőségű régészeti terület

Sárisáp:

R. kat. templom (M) és kálvária-szoborcsoport (M); több térégi jelentőségű régészeti terület

Tokod:

R. kat. templom (M) és Szentháromság-kápolna (M); Várberek-dűlői római tábor maradványai (M); országos és térégi jelentőségű régészeti területek

Úny:

Ref. templom (M) és Jancsó-síremlék (M), r. kat. templom, Béke út 3. sz. alatti kúria, Miskey-kúria, Besenyői Szabó - kúria, Andrassy-Chlebovits kúria, Andrassy-Valovits kúria, Venturini kúria; térégi jelentőségű régészeti terület

Esztergom-Nyergesújfalu-Lábatlani kistérség:

A kistérség, egyben az egykori Esztergom vármegye legjelentősebb műemléki együttese Esztergom belvárosa, amely több, évszázadokig önálló jogállású település összeolvadásából alakult ki. Minden építészeti értékét nincs mód felsorolni, csak a jelentősebbekre szorítkozunk:

Nagykiterjedésű műemléki jelentőségű terület (MJT); vár (M), városfalak és védművek (M), bazilika (M), vízivárosi r. kat. templom (M) és plébániaház (M), belvárosi ferences templom és rendház (M), vízivárosi ferences templom és rendház (M), belvárosi plébániatemplom (M) és plébániaház (M), ún. kerektemplom (M), Érseki palota (M), Sándor-palota (M), ún. Generálsház (M), Bottyán-palota: ma Városháza (M), kanonoki házsor (M), Szt. Tamás-hegyi kálvária (M), Babits-emplék (M), Fürdő Szálló (M), képfestő műhely (M), iskolaház (M), Özsicseli Hadzsi Ibrahim dzsámi (M), prímási gépgyár (M), bencés rendház (M) és gimnázium (M), reáliskola: levéltár (M), zsinagóga (M), rác templom (M), káptalanház: múzeum (M), Prímás-pince és Sötétkapu-alagút (M), szentgyörgymezei r. kat. templom (M) és plébániaház (M), régi megyeháza (M), Bibliotéka (M), Takarékpénztár (M), Bíróság (M), ún. Szegényház és temploma (M), Szeminárium (M); további négy r. kat. kápolna (M), a belvárosban még legalább 40 védett lakóház és tucatnyi szobor, emlékmű; a Kovácsi nevű középkori település és templomának maradványai (M); pilisszentléleki pálos templom- és kolostorrom (M), ugyanitt népi lakóház: tájház (M) és r. kat. templom; szinte az egész város országos vagy térégi jelentőségű régészeti terület

Bajót:

Szarkápusztai kastély, r. kat. templom (M), péliföldszentkereszt r. kat. templom (M), nazarénus rendház (M) és kálvária-szoborcsoport (M), két várhely; több térégi jelentőségű régészeti terület

Dömös:

Prépostsági romok (M), R. kat. templom (M) és Nep. Szt. János szobor (M), hajóállomás (M), Árpádvár, királyi központ; több térségi jelentőségű régészeti terület

Lábatlan:

Ref. templom (M), piskei r. kat. templom, Gerenday-kúria, Sziklay-Tulassay kúria; castellum (várhely); több térségi jelentőségű régészeti terület

Nyergesújfalu:

R. kat. templom (M), plébániaház (M), r. kat. kápolna (M), sánchegyi kökereszt (M), várhely; több térségi jelentőségű régészeti terület

Pilismarót:

R. kat. templom (M) és Nep. Szt. János szobor (M), ref. templom (M), Heckenast-villa (M), Pastinszky-kúria, kishegyi római tábor alapfalai (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Süttő:

R. kat. templom (M), Giaconto Jakab kőfaragó háza (M), Müller-kúria, bikolpusztai Reviczky-kúria (M) és kápolna, pusztamaróti érseki kastély; több térségi jelentőségű régészeti terület

Tát:

R. kat. kápolna (M), klasszicista megtár (M), Eggenhoffer-kúria; római út maradványai

Kisbéri kistérség:

*A kistérség legjelentősebb műemléki együttese **Kisbér** egykori ménesbirtok-központja:* Batthyány-kastély (M), lovarda (M), Kozma- és Wenckheim-szobrok (M), versenymémlékoszlop (M), Nep. Szt. János-szobor (M), r. kat. templom (M) és plébániaház (M), hántai ev. templom; térségi jelentőségű régészeti terület

Ácsteszer:

R. kat. templom (M)

Ászár:

Két népi műemlék lakóház, az egyik Jászai Mari szülőháza (M), R. kat. templom, kertjében szív alakú sírkő (M), ev. templom (M), Eszterházy-sörház (M), Schwarzenberg-Burg kúria; két térségi jelentőségű régészeti terület

Bakonybánk:

R. kat. templom (M), Hunkár-kúria, Bezerédj-kúria, Stróbel-kúria

Bakonysárkány:

R. kat. templom (M) és plébániaház, Vértesy-Than kúria, Wagner kúria, népi ép. pajtásor

Bakonyszombathely:

R. kat. templom (M) és Nep. Szt. János szobor (M), magtár (M); két térségi jelentőségű régészeti terület

Bársonyos:

R. kat. templom és plébániaház (M), Jékey kúria

Császár:

R. kat. templom és kökereszt (M), ref. templom (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Csatka:

R. kat. templom (M)

Csép:

Ref. templom, Thaly kúria (M), Thaly-Mihályi kúria, Csapó-Pálffy kúria, Balogh kúria, Bajza-Balogh kúria, Balogh-Demény kúria, Micsky kúria; térségi jelentőségű régészeti terület

Kerékteleki:

R. kat. kápolna (M), Ratkovszky-ház, szolgagyörpusztai kastély, nyeszkenyepusztai kastély

Réde:

R. kat. templom (M), Eszterházy-kastélyok: a nagykastély maradványai és a kiskastély (M)

Súr:

R. kat. templom (M)

Tárkány:

R. kat. templom (M), plébániaház (M) és feszület (M); térségi jelentőségű régészeti terület

Vérteskethely:

R. kat. templom (M), két térségi jelentőségű régészeti terület

Komárom-Bábolnai kistérség:

A kistérség legjelentősebb műemléki együttese Komárom Duna-kétparti erőrendszere ill. ennek a mai megyeterületre eső három erődjé – valamint Szőny római emlékei:

Csillagerőd (M), Igmándi erőd (M), Monostori erőd (M), szőnyi r. kat. templom (M) és plébániaház (M), Gyürky-kastély (M), koppánmonostori Liphay-kúria, Nep. Szt. János-szobor (M) és 1849-es honvédemlékmű (M); újszálláspusztai kastély; Brigetio maradványai országos jelentőségű, míg más római lelőhelyek térségi jelentőségű régészeti területek

Ács:

Ref. templom (M), r. kat. templom, Zichy-kastély, concóhátpusztai kastély (M), jegespusztai kastély; több térségi jelentőségű régészeti terület

Bábolna:

Ménésbirtok-központ (M): kastély, istállók, kiszolgáló szárnyak; volt tiszti kaszinó, lovas iskola, víztorony; r. kat. templom (M), protestáns (ev. és ref.) templom; híres lovak temetője

Bana:

R. kat. templom (M), ref. templom, Milkovics-Benes kúria; várhely; térségi jelentőségű régészeti terület

Kisigmánd:

Ref. templom (M), R. kat. templom, Bóday-kúria, Ghyczy Pál- és Ignác-kúriák, Kolosváry – Leopold kúria

Mocsa:

R. kat. templom (M) és Szentháromság-szobor (M), boldogasszonypusztai érseki kúria, tömördpusztai bencés rendi kúria; térségi jelentőségű régészeti terület

Nagyigmánd:

R. kat. templom (M) és plébániaház (M), Nep. Szt. János szobor (M), ghyczypusztai Ghyczy-kúria, thalypusztai Thaly-kúria, bódaypusztai Bóday-kúria, melkovicspusztai kúria; térségi jelentőségű régészeti terület

*Oroszlányi kistérség:**Bokod:*

R. kat. templom (M), ref. templom (M), ev. templom (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Dad:

Népi műemlék lakóház: tájház (M), R. kat. templom (M) és plébániaház (M), ref. templom (M), Eszterházy-sörház (M), Badacsonyi u. 16. kúria; két térségi jelentőségű régészeti terület

Kecskéd:

R. kat. templom (M) és kálvária-szoborcsoport (M)

Kömlőd:

Ref. templom (M) és lelkeszlak (M), Hugonnay-kúria (M), Perczel-kúria (M), Mihályi-kúria, Virágh(tanyai)-kúria; térségi jelentőségű régészeti terület

Oroszlány:

Ev. templom (M), majkpusztai premontrei kolostorrom, illetve kamalduli kolostoregyüttes (M), majkpusztai vízimalom (M), vértesszentkereszt ciszterci templom- és kolostorrom (M), Bányászati múzeum; Szentgyörgy-vár, Gerencsér-vár és Oroszlánkő-vár romjai; több más térségi jelentőségű régészeti terület is

Szákszend:

Száki r. kat. templom (M), száki ev. templom (M), száki magtár (M), szendi ref. templom (M), szendi r. kat. templom (M), szendi Eszterházy-kúria; több térségi jelentőségű régészeti terület

Tatai kistérség:

A három Által-ér völgyi kistérség, egyben az egykori Komárom vármegye legjelentősebb műemléki együttese Tata belvárosa, amely több, évszázadokig önálló jogállású település összeolvadásából, majd 1938-ban Tata-tóváros (később Tata) néven történt egyesítéséből alakult ki. Minden építészeti értékét nincs mód felsorolni, csak a jelentősebbekre szorítkozunk:

Nagykiterjedésű műemléki jelentőségű terület (MJT); vár és védművek (M), piarista rendház (M), kapucinus templom és rendház (M), r. kat. plébániatemplom (M) és plébániaház (M), „harangláb” óratorony (M), Vaszary-villa (M), Magyarország két történeti kertként nyilván-

tartott műemléki együttesének egyike: az Angol-kert (M) az Eszterházy-kiskastéllyal (M), a török mecsettel (M), a műrommal (M), a pálmaházzal (M), a két kőgriffel (M), a grottával, a „parasztházzal”, japánkerttel, a Szabadtéri Színházzal és a Jenő-malommal (M); további egytucat malom a város területén (további hat M); a Balogh-Eszterházy kiskastély (M) és az Eszterházy-nagykastély (M) együttese, több lakóházzal (M), parkkal, török fürdővel (M); Szent Iván elődtelepülés egykori plébániatemploma szentélyéből kialakított kálvária-kápolna (M) és -szoborcsoport (M), zsidó temető (M), zsinagóga (M), fürdő (M), ref. templom (M), ev. templom, Szarka Fogadó (M), uradalmi pezsgőgyár (M), a Londoni Olimpiára kialakított Edzőtábor, Lányi-villa (M), kamalduli szerzetesház (M), remeteségpusztai vadászkastély és Öreg-tó menti „kerti építmények”: Eszterházy-bástya, csónakház; vízivágóhíd (M), bőrgyár, az egykori Színház emlékműve, kőfaragó-ház (M), Fazekas u. iskola, Vaszary iskola (M), neobarokk gimnázium-épület; egykori kaszinó: ma ref. gimnázium (M); lovarda-együttes (M), dióspusztai Ménesbirtok (Jaross-Halász kúriával), agostyáni r. kat. templom; a belvárosban még legalább 40 védett lakóház és tucatnyi szobor, emlékmű; számos jelentős régészeti terület

Baj:

R. kat. templom (M), Eszterházy-nagypince (M), Vadászház (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Dunaalmás:

R. kat. templom (M), ref. templom, kertjében a zsitvatoroki békekötés emlékműve; Lilla-sírkő (M); Somogyi-malom (M), várhely; több térségi jelentőségű régészeti terület

Kocs:

R. kat. templom (M) és plébániaház (M), ref. templom (Burgundia), Eszterházy-kúria: ma községháza (M), népi lakóház: tájház (M), kocsimajor (M), barokk uradalmi kocsmá, várhely („Tekevár”); két térségi jelentőségű régészeti terület

Naszály:

Ref. templom, Vízimalom (M), Fényespataki híd (M), barokk temetőkereszt (M), billegpusztai kastély (M) és Friedrich-sírkerezt (M)

Neszmély:

Ref. templom (M), népi lakóház (M), ún. Királykút (M), várrom (M), gombásmajori kúria- és istálló-együttes (M), gárdonyi Keleti-kúria, melegeshégyi kúria helyén emelt Hilltop-borászat; több térségi jelentőségű régészeti terület

Szomód:

R. kat. templom (M), kőkereszt és Nep. Szt. János szobor (M), betlehempusztai erdészház (M); több térségi jelentőségű régészeti terület

Tardos:

R. kat. templom, helyileg védett udvar-utcás településközpont-szerkezet népi lakóházzal, Pisznice történeti kőbányája

Vértessolna:

R. kat. templom (M), r. kat. kápolna (M), két népi lakóház gazdasági épületekkel (M)

Tatabányai kistérség:*Gyermely:*

R. kat. templom (M), ref. templom (M) és parókia (M), Sándor-Metternich kúria; gyarmatpusztai Sándor-Metternich vadászkastély, sírkápolna és uradalmi épületek (M), vadaskert; két térségi jelentőségű régészeti terület

Héreg:

R. kat. templom (M) és plébániaház (M), ref. templom (M); térségi jelentőségű régészeti terület

Környe:

Rk. templom (M) és plébániaház (M), középkori körtemplom alapfalai (M), nagytagyospusztai Konkoly-Thege kúriák (az ötből egyik M), kistagyospusztai Novák-kúria, patárpusztai Eszterházy-kúria, környebányai MÁK Rt.-kúria; a római erőd-, telep- és temető-terület országos jelentőségű, míg számos más lelőhely térségi jelentőségű régészeti terület

Szomor:

R. kat. templom (M), temetőkápolna és Nep. Szt. János szobor (M), Kézdy-Vásárhelyi kúria

Tarján:

R. kat. templom (M) és Szentháromság-szobor (M), ref. templom (M), Somlyó-vár romjai (M), tornyópusztai kastély; több térségi jelentőségű régészeti terület

Tatabánya:

Alsógallai r. kat. templom (M) és plébániaház, felsőgallai r. kat. templom (M) és plébániaház, bánhidai r. kat. templom és plébániaház (M), bánhidai ref. templom („Bagolyvár”), Lapatári malom (M), Turul-emlékmű (M), Bányászati múzeum és Ipari Skanzen, féltucatnyi felújított lejtakna-kapuzat, Népház, egykori Tiszti Kaszinó, kis függőpálya-szakasz a Vértanúk terén, Kő-hegyi kilátó (áthelyezett függőakna-torony); egykori Bányakórház együttese, Megyeháza; kálváriák (részben csak maradványaik) Alsógallán és Felsőgallán; a síkvölgypusztai kastély jelentősen átépítve (elmeotthon), egykori majorsági épülete romokban; a Csákányospusztán feltárt templomrom; Körtvélyespuszta kápolnája; több térségi jelentőségű régészeti terület

Várgesztes:

Vár és környezete (M) a kisvárral, melyek országos jelentőségű régészeti területet jelentenek

Vértessomló:

Vitányvár és környezete (M), r. kat. templom (M) és kálvária, r. kat. kápolna (M), Eszterházy-kastély; térségi jelentőségű régészeti terület

Vértesszőlős:

R. kat. templom (M), előember-telep és további térségi jelentőségű régészeti területek

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Kulturális örökség-védelem, műemlék-védelem”, altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A legkisebb területű Komárom-Esztergom megye a műemlékekben, helyileg védett épületekben, régészeti területekben egyik leggazdagabb térsége hazánkban, „Magyar-ország bölcsője”, a róm. kat. egyház közp.-ja - Kastélyok, udvarházak nagy száma - Tatai malmok együttese; Tatán általában is a vizek, a természeti elemek és az épített környezet kultúrtáji együttélése	- Az egyik történeti vármegyeszékhely, Komárom határon túlra kerülése; az új megyeszékhely Tatabánya „csinált város” - Az ipari félmúlt, de egyes legújabb ipari fejlesztéspolitikai döntések hatása is a te-leépülés- és tájképre, a tájsebekre - Néhány kiváló műemlékünk igen rossz állapota (pl. tatai piarista rendház, kastély; számos egykori pusztánk kastélyai stb.) - A lakosság építészeti, környezetkultúra iránti, általában is alacsony fogékonysága - Infrastrukturális hiányosságok
Lehetőségek	Veszélyek
- Két potenciális Világörökség-helyszínünk: a Komáromi Erődrendszer; Dunakanyar - További potenciális kultúrtáj-helyszín: Tata (akár az Európa Kulturális Főváros-program-ra, akár más füzére - „Királyi városok”- fel- füzve jelentős uniós támogatásra esélyes) - Esztergom centrum-szerepének erősödése (pl. az Alkotmánybíróság végre elfogadja központjaként; a róm. kat. egyház szerepe)	- A műemlékeket, egyes helyileg védett épületeket (pl. tatabányai volt Tiszti Kaszinó) az állami, önkormányzati szféra pénztelensége és a (mecénás-szereptől tartózkodó) vállalkozói szféra együttesen vagy külön-külön a romsorsra és bontásra juttat - A tartósan leromlott állagú történeti épületek városképromboló hatásúak; a közvélemény előbb-utóbb „eltakarításukat” pártolja

3.3.2. TERMÉSZETI - TÁJI ÖRÖKSÉG VÉDELME

Komárom-Esztergom megye Területrendezési Terve (2005) a természetvédelem, táj- és kultúrtörténeti értékek vonatkozásában is az egyik legfrissebb és legteljesebb áttekintést adó dokumentum. Nemcsak a korábbi dokumentumokban megszokott országos védettségű értékek tekintetében, hanem a helyi oltalom alatt álló értékek vonatkozásában is teljességre törekvő és naprakész regisztert tartalmaz. Részletesen veszi számításba az ezeket érintő és fenntartható módon fejlesztő beavatkozásokat és következetesen érvényesíthető szabályozást tartalmaz.

Az országos ökológiai hálózat, NATURA 2000 rendszer és az Érzékeny Természeti Területek megítélését érintő elemeihez korrekt térképi ábrázolást és kellő mélységű áttekintést nyújt. Helyesen von le következtetéseket pl. az ÉTT-k körének bővítésére.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Területfejlesztési Konceptiója** (1998) a megye területfejlesztésben, környezetvédelemben meghatározó személyiségeivel készített mély-interjúk, a környezeti konfliktusok és a területfejlesztési célok összefüggéseinek szociológiai módszerrel történt elemzése alapján megállapítja, hogy a táj és a természet a

területfejlesztés számára is alapvető és meghatározó érték, adottság, speciális kínálat (elsősorban az idegen-forgalom, a rekreáció fejlesztése szempontjából). Az értékőrzés és értékfejlesztés erősödő igénye ugyanakkor a jogilag is védett területen és tájban merev, máshol mérlegelésre érdemes korlát a területfejlesztés számára. Az élővilág gazdagsága, változatossága jelzőrendszer értékű adottság; elszegényedése korlátozó tényező és egyben feladat és kihívás is a területfejlesztés számára.

A dokumentum 3 fő részből áll:

- *A megye környezeti állapotának értékelése a feltárt helyzet viszonya a területfejlesztéshez.* Miben nyújt kihasználható, értékelő adottságot, értéket és miben jelent fejlesztést korlátozó tényezőt az adott elem minősége.
- *A társadalmi és környezetvédelmi összefüggések vizsgálata.* A társadalmi környezetvédelmi összefüggések szociológiai szemlélettel és módszerekkel történt feldolgozása, a vizsgálat koncepcionális hátterére alapozott strukturált mélyinterjúk alapján.
- *A megye területfejlesztéssel is összefüggő környezeti konfliktusai.* A vizsgálat és az elemzés eredményei alapján szempontok, irányelvek és ajánlott programok előzetes megfogalmazása a megyei területfejlesztési koncepció munkahipotézisének, egyeztetési anyagának kialakításához.

A területfejlesztés számára is alapvető és meghatározó értékek a táji és természeti adottságok, elsősorban az üdülés-idegenforgalmi és rekreációs fejlesztések szempontjából. Ugyanakkor a jog által is védett területek, egyes esetekben korlátozást jelenthetnek a területfejlesztésben. A megye nagyobb kiterjedésű természetvédelmi területei többnyire a domb- és hegyvidéki területeken találhatók. Jelentős átfedések vannak a bányászat és energiaszektor terhelései által érintett, a karsztvízbázis-védelmi, a természetvédelmi területek, valamint az üdülés-idegenforgalmi hasznosítás között, amely komoly területfejlesztési konfliktusokat gerjeszt. Ezen konfliktusok feloldása, a sokszor egymásnak ellentmondó érdekek összehangolása a megye környezet- és természetvédelmi, idegenforgalmi, valamint gazdaságfejlesztési politikájának kulcsfontosságú, még megoldásra váró feladata.

A megye környezeti állapotvizsgálata és elemzése után a koncepció javaslatot tett ún. elsődleges és másodlagos prioritású feladatokra. A táj- és természetvédelem ez utóbbiba került.

A táj- és természetvédelmi érdekek érvényesítésének területfejlesztési koncepcióhoz kapcsolódó feladatai:

- Természeti értékek teljeskörű felmérése, védetté nyilvánítások ütemezése,
- Kezelési útmutatók kidolgozása,
- Üdülés-idegenforgalmi fejlesztési elképzelések környezeti feltételrendszerének kidolgozása,
- Környezeti ismeretterjesztés feltételrendszerének kidolgozása,
- Zöldhálózati és ökofolyosó rendszer kidolgozása.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Programja** (2002) a táj- és természetvédelem vonatkozásában is részletes helyzetelemzésre és SWOT analízisre építve határozza meg a megye fejlesztésének fő irányait. Megállapításai összhangban vannak az ágazati alapelvekkel, korábbi megyei és régiós irányvonalakkal és számos statisztikai elemzés teszi konkréttá a javaslatokat.

A megye erősségei:

- Komárom – Esztergom megye kedvező táji- és természeti adottságokkal rendelkezik;

- Több védett növény, növénytársulás, valamint állatfaj gazdagítja a megye természeti értékeit;
- Értékes vizes élőhelyek találhatók a Concó felső vízgyűjtőjén, az Által-ér és a Duna mentén;
- Az állatvilág, különösen a hegyvidéken igen gazdag;
- A megyében 7 országos jelentőségű védett természeti terület, illetve érték található;
- Tanösvények.

Gyengeségek:

- Tájsebek, meddőhányók magas aránya;
- A tervezhető, vagy tervezett helyreállítási munkákat nem végezték el.

A program a táj- és természetvédelem célrendszerét az alábbiak szerint határozta meg:

Állapot felmérés – Monitoring:

- Veszélyeztetett állat- és növényfajok éves leltárának elkészítése,
- Kultúrtörténeti értékek állapotának nyomon követése,
- Földtani- és víztani értékek állapotának nyomon követése,
- Veszélyeztető tényezők felmérése.

Kutatás:

- Növénytan kutatások,
- Zoológiai kutatások,
- Barlangtani kutatások,
- Kultúrtörténeti értékek feltárása.

Oktatás és szemléletformálás:

- Környezeti nevelés,
- Természetismereti táborok,
- Oktató központok létesítése és fenntartása,
- Erdei iskolák,
- Szervezett túrák és előadások,
- Akciók, rendezvények.

Természetvédelmi kezelés:

- Kezelési feltételek biztosítása (állatállomány, kaszálás megszervezése stb.),
- Védett területek állapot megőrzése,
- Kultúrtörténeti értékek állapotának megőrzése és fejlesztése,
- Természetvédelmi rekonstrukciók tervezése,
- Mintagazdaságok üzemeltetése,

Természetvédelmi infrastruktúra-fejlesztés:

- Gépkocsi állomány átalakítása,
- Információs háttér fejlesztése,
- Természetvédelmi információs központ kialakítása,
- Természetvédelmi fogadó létesítmények kialakítása,
- Tanösvények és információs táblák létesítése.

Zöldturizmus:

- Zöldturizmus iroda és információs központ létesítése,
- Védelemre érdemes területek védetté nyilvánítása,

- Természeti értékek bemutatásának kiépítése, szakemberek képzése,
- Bemutató tanösvények és létesítmények tervezése,
- Jeles napok és hagyományteremtő rendezvények szervezése,
- Természetvédelmi rekonstrukciók tervezése.

Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja (2002) komplex helyzet-értékelésében részletesen ismertetésre kerülnek a védett és védelem alatt nem álló természeti értékek. A megye *országos védettségű területei* 20.647 ha kiterjedésűek, 57 értéke *helyi védettségű* (5.946 ha) és 130 védelem alatt nem álló, de *védendő* természeti területe van (15.823 ha). A védett természeti területek többsége a hegyvidékek erdőségeihez (Gerecse, Vértes, Pilis) vagy az élővizekhez (Duna, Általér, Concó) kötődik. Védendő területek zömében a Duna mentén (szigetek) és az Által-ér völgyében találhatók egyrészt (7.000 ha), de a Bakonyalján és Dorog-Esztergom térségében is értékes területek várnak védelemre. *Összesen a megye 18,8 %-a védett és védendő*, ami az országos átlaghoz képest nagyon kedvező arány, ennek fenntartása, lehetőség szerinti növelése, kezelése és javítása folyamatos feladatot jelent.

Országos védettségű területek: Duna-Ipoly Nemzeti Park megyei területe (1997), Vértesi- (1991), Pannonhalmi Tájvédelmi Körzetek (1992) megyébe eső részei, Gerecsei TK (1977), Vérteszölősi Előembertelep (1976), Tatai Kálvária-domb (1958), Dunaalmási köfeytők (1977). Az országos védettségű területek kezelése megfelelő, fenntartásuk megoldott (Nemzeti Park Igazgatóságok felügyelete). Fontosabb helyi védelem alatt álló területek: Észak-Vértes Természetvédelmi Terület; Tatai Öreg-tó, Majki Park, Vértesszentkereszt kolostorerdő, tatabányai, lábatlani arborétumok, komáromi kórházipark, kisbéri Saliházi erdő, tó és nádas, kesztölci homok-löszgyep, piliscségi erdő és Eszperantó-forrás stb. A korábban megszűnt megyei védettség után került e területek zöme fokozatosan helyi védelem alá, s így jelentősen nőtt a védett természeti területek nagysága is. Ez a folyamat azonban még nem zárult le, hiszen a megyében további védelemre érdemes területek is találhatók.

Az utóbbi években jelentős erőfeszítések történtek az egyes védett természeti területek összeköttetésének megteremtésére, "*zöldfolyosók*" létrehozására (pl. a Vértes TK és a Gerecse TK összeköttetése az Észak-Vértes TT létrehozásával), de a különböző területhasználatok – pl. utak, települések, mezőgazdasági művelés – megnehezítik ezen törekvéseket (további fejlesztésekre, újak kialakítására, a biológiai sokféleség megőrzése céljából külön program javasolható). Hasonló nehézségekbe ütközik a nyugati gyakorlatban egyre gyakrabban alkalmazott *vízparti "ökológiai folyosók"* létrehozása, melyre a Duna esetében azért már történtek lépések (pl. Komárom környékén, a neszmélyi, a tati vagy az Esztergom alatti szigetek esetében). A Velencei-tó-Vértes Kiemelt Térség szintén az ökológiai folyosók fontosságát hangsúlyozza, másrészt a regionális összefogás kézzel fogható, kiemelkedő eredménye is. Egyrészt szolgálja a természeti értékek célirányos és tudatos hasznosítását (Oroszlány, Bokod, Szárliget, Várgesztes, Vértessomló), másrészt elősegíti a további együttműködést a Vértes-Zámolyi-medence TK és az ökológiai zöldfolyosók kialakítása tekintetében. Az ökológiai tengelyt képező Vértes-Velencei-tó folyosó legfontosabb eleme madárvonulási, fészkelési, táplálkozási, valamint botanikai szempontból a Csikvarsai rét. A Császár-víz menti zöldfolyosó sérülékeny az iparterületek Velencei-tó irányú terjeszkedése miatt, az Által-ér menti ökológiai folyosó pedig a Ramsari területeket összekötő zöldfolyosó-rendszer fontos része. *A térség ökológiai terhelhetőségét* önálló tanulmány vizsgálta, melyben különböző mértékben terhelhető zónákat jelölt ki.

A megyében jelentkező természeti értékvédelmi problémák megoldásához, valamint a célállapotok eléréséhez vezető feladatkörök a következők:

- összehangolt térségi természeti értékvédelmi programok kialakítása, a vizes, erdős, gyepek élőhelyek védelme az ökológiai hálózatok kialakítása és védelme érdekében; továbbá a felszíni és felszín alatti vizek védelme a vizes élőhelyek fenntarthatósága érdekében;
- a védettség szintjének időszakonkénti felülvizsgálata, az arra érdemes helyi védettségű értékek országos védetté nyilvánítása, védő- és pufferzónák kialakítása;
- a táj adottságaihoz alkalmazkodó gazdálkodási, hasznosítási módok elterjesztése, területi igénybevételek minimalizálása, tájra jellemző kultúrák preferálása;
- történelmi, kultúrtörténeti, építészeti értékek védelme, rekonstrukciója;
- a roncsolt területek felszámolása, rekultiválása, hasznosítása;
- információs rendszer, bemutatás, megközelíthetőség (zöldturizmus) biztosítása;
- a természeti értékek védelme érdekében az érintett önkormányzatok, hatóságok és civil szervezetek közötti együttműködés kialakítása.

Komárom-Esztergom megye Zöldturizmus-fejlesztési Koncepciója és középtávú stratégiai programja (2000) részletesen (zöldturisztikai területenként és kistérségenként is) feltárja Komárom-Esztergom megye természeti adottságait, természetvédelmi helyzetét és zöldturisztikai kínálatát és meghatározza a hangsúlyos fejlesztési irányokat és alapelveket.

A koncepció nagy hangsúlyt helyez a megye több tekintetben igen érzékeny természeti értékeinek megőrzésére és fenntartható fejlesztésére. Ennek érdekében a zöldturizmus-fejlesztés elsődleges célterületeit 3 zónába sorolta: a zavarásra legérzékenyebb természeti tájakon (nemzeti parkok, egyéb védett területek fokozottan védett részletein) ún. „Szentély”-típusú övezetek alakítandók ki (ez gyakorlatilag az Országos Területrendezési Terv „Védett és védelemre kijelölt tájak övezetére” vonatkozó övezeti szabályozási előírásainak felel meg); a „Természet- és tájvédelmi prioritások övezetében” (az Országos Területrendezési Terv „Védett tájakon kívüli összefüggő természetes élőhely komplexek övezetére” vonatkozó övezeti szabályozási előírásainak megfelelően) szintén a védelmi előírások és szigorú korlátozások dominálnak; a „Fenntartható fejlesztések övezetében” pedig (az Országos Területrendezési Terv „Védett tájakon kívüli mozaikos természetes és természetközeli élőhely komplexek övezetére” vonatkozó övezeti szabályozási előírásainak megfelelően) már a fejlesztésorientált, de a fenntarthatóságot mindenképpen szem előtt tartó tevékenységekre, beruházásokra adódik lehetőség. E zonalitást természetesen az érintett kistérségek és települések területfejlesztési-tervezési terveinek szintjén is érvényre kell juttatni.

A **Natúrparkok megvalósíthatósági lehetőségei Komárom-Esztergom megyében** (2003) c. tanulmány az akkor már megvalósulás előtt álló (időközben 2005-ben fel is avatott) Vértesi Natúrparkon túlmenően a megye 3 helyszínén javasolja natúrpark létrehozását: a Bakonyalja térségében, a Gerecse-Tata térségben és a Pilis-Dunakanyar térségben. Ezek közül a Bakonyaljai Natúrpark vonatkozásában részletesen is kidolgozza a megvalósítás feltételrendszerét (a kistérségben a natúrpark kialakításához szükséges engedélyezési tervek a Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács PEA 2 támogatásával jelenleg készülnek).

Komárom-Esztergom megye agrárstruktúra és vidékfejlesztési – SAPARD – stratégiai programja (1999) régiós kitekintéssel, statisztikai adatbázisra alapozva elkészített dokumentum nyolc stratégiai program köré gyűjti a javasolt intézkedéseket. Ezek közül elsősorban a „Környezet védelmét, valamint a vidék állapotának megőrzését szolgáló mezőgazdasági termelési módszerek bevezetése és elterjesztése” nevű program fogalmaz meg táj- és természetvédelmi vonatkozásokat (extenzív mezőgazdasági termelési módszerek alkalmazása, biogazdálkodás bevezetése, környezetkímélő gazdálkodás bevezetése), valamint érintőlegesen a „Falvak felújítása és fejlesztése, különös tekintettel a természetes örökségek

védelmére és megőrzésére” címet viselő program és a „*Vidéki infrastruktúra fejlesztése és korszerűsítése*” címet viselő program fogalmaz meg támogatandó célokat.

A mezőgazdaság- és vidékfejlesztési stratégiai célok és prioritások tekintetében a mező-gazdasági termelésre való alkalmasság, a fejlődésbeni jelentős eltérések és a ruralitási jellemzők alapján indokolt a megyén belül az egyes kistérségeket megkülönböztetni. A vidékfejlesztési stratégia és megvalósítása más intézkedéseket kíván a jobb talajadottságú, mint az alacsony termékenységű, talajhibás, szántóföldi növénytermelésre alkalmatlan területeken. A dokumentum a megye területét 5 beavatkozási térségtípusba sorolja:

- I. Ipari térség (struktúraváltás) – Tatai és Dorogi medence, Komárom térsége
- II. Duna-menti urbanizációs sáv, határmenti térség
- III. Vidékfejlesztés 1. számú célterülete (kedvező mg. adottságú) - Kisalföld
- IV. Vidékfejlesztés 2. számú célterülete (táj- és természetvédelem, idegenforgalom, közepes mg. adottságú) – Gerecse vidék
- V. Vidékfejlesztés 3. számú célterülete (táj- és természetvédelem, falusi turizmus, kedvezőtlen mg. adottságú) – Bakonyalja

A megye kistérségeire elkészített területfejlesztési koncepciók mindegyike alapelveként fogalmazza meg a környezettudatos tájhasználatot és a fenntarthatóságot. A koncepciók eltérő mélységű helyzet- és adatelemzésre építve javasolják a lakosság életminőségének és életkörülményeinek fejlesztését, a vonzóbb települési környezet kialakítását és a természeti és kulturális örökségeinek megőrzését.

A **Kisbéri kistérség** Komárom-Esztergom megye legnagyobb, mintegy 510 km² kiterjedésű kistérsége. Itt 16 településen 21.330 fő él (a népsűrűség mindössze 42 fő/km²). Három természetföldrajzi középtáj található itt: a Kisalföldhöz tartozó Komárom–Esztergomi-síkság (Igmánd–Kisbéri-medence), valamint a Dunántúli-középhegységhez tartozó Bakonyvidék (Súri–Bakonyalja) és a Vértes–Velencei-hegyvidék (Bársonyos). A szelíd lankás bakonyalji táj tengerszintfeletti magassága 160–350 m között változik. A Bakonysárkány–Ácsteszér–Csatka vonaltól északra eredő jelentős számú ér, patak a Concó és a Cuhai–Bakony-ér vízgyűjtőjéhez tartozik, míg a délre eredők a Gaja-patakba torkollanak. Szembetűnő az erdősültség magas – 25% feletti – mértéke.

A megyében itt adatnak meg az olyan – napjainkban egyre inkább felértékelődő – körülmények, mint a csendes, vidéki környezet, a tiszta levegő, a természetközeli táj. A települések többségét nagyterjedésű erdők veszik körül. Bár Kisbéren két másodrendű főközlekedési útvonal is található (13-as és 81-es), a tájra ezektől eltekintve a gyér gépjárműforgalom jellemző. Ipari üzem alig található, Kisbér, Réde, Aka, Bakonybánk és Vérteskethely határában viszont számos homok-, kavics- és agyagbánya jelent némi tájsebet. A szelíden hullámos, bár patak völgyekkel sűrűn tagolt tájon az erózió jelentős mértékű.

Bár az Északi-Bakony e lankás peremvidékén országos jelentőségű természetvédelmi terület egyáltalán nincs és a helyi védelem alá helyezett természeti értékek, területek száma is mindössze 3 (Bakonyszombathely – **Kastélypark, Feketevíz-éri-tavak**; Réde – **Rédei park**), potenciálisan védelem alá helyezhető terület a legtöbb település határában található. Jelentős értéket képviselnek a nagyterjedésű (olykor több száz vagy több ezer hektár nagyságú) összefüggő erdőterületek, melyek sajnos azonban sok helyen magukon viselik az intenzív gazdálkodás nyomait. A legnagyobb **erdőterületek** Császár (2200 ha), Réde (2100 ha) és Kisbér (1200 ha) határában, valamint Súr (800 ha) és Bakonyszombathely területén (Feketevízpusztai-erdő 620 ha) húzódnak. Mindezeket túlmenően több kisebb kiterjedésű, de esetenként viszonylag nagyobb természetvédelmi értéket képviselő vizes vagy gyepes terület is található e vidéken.

A kistérség természetvédelmi helyzetéről meglehetősen friss és teljes felméréssel rendelkezünk a Bakonyalja Natúrpark 2006-ban elkészült engedélyezési tervdokumentációja révén. A Bakonyalja olyan eddig ismeretlen értékei kerültek elő, amelyek a Natúrpark kialakítását és számos terület védetté nyilvánítását egyaránt indokolják. A terv keretében több helyszínen készültek el kialakítandó tanösvények tervei is (Császár, Csatka, Vérteskethely).

A kistérség természeti (védett és nem védett) tájainak összkiterjedése megközelíti a 7600 hektárt, ami a kistérség területének 14,9%-át jelenti.

A mintegy 305 km² kiterjedésű **Esztergom-Nyergesújfalui kistérség** igen változatos természeti adottságokkal rendelkezik. Három természetföldrajzi nagytáj található itt: a Kisalföld (azon belül a Komárom–Esztergomi-síkság középtáj), a Dunántúli-középhegység (érintett középtája: a Dunazug-hegyvidék) és az Észak-Magyarországi-középhegység (középtáj: Visegrádi-hegység). Itt található a Gerecse legmagasabb csúcsa (Gerecse 634 m), a Pilisnek pedig a 2. legmagasabb pontja (Dobogókő 700 m), ugyanakkor a Duna völgyében alig több 100 méternél a tengerszint feletti magasság. A Gerecse és Pilis meghatározó vonulatainak köszönhetően igen jelentős a kistérség erdősültsége. A másik szembevetendő adottság a folyóvölgyek sokasága. Mindenekelőtt a Duna említésre méltó, mely több, mint 50 folyamkilométeren szegélyezi a tájat, de számos pilisi és gerecsei hegyi patak is szabdalja a vidéket.

Ebben a kistérségben él a megye lakosságának 17,4%-a (mintegy 54 200 fő, ami a tatabányai kistérséget követően a 2. legnagyobb népesség), itt húzódik a magyarországi Duna-szakasz egyik legösszefüggőbb ipari-urbanizációs sávja, amiből adódóan a terület környezetállapotára a túlterheltség, a nagyfokú beépítettség és a negatív környezeti hatások megannyi megnyilvánulási formája a jellemző. Ugyanakkor a Dunakanyar a Balaton és Budapest után a 3. legjelentősebb hazai idegenforgalmi régió nyugati kapuja, ami részben egy jobb környezetállapotot feltételez, de amely – az évi többmillió vendégforgalomból adódóan – ugyancsak hátrányos környezeti folyamatokat indukál. A közlekedési eredetű környezetszennyezés mindenekelőtt a 10-es és 11-es utak illetve az Esztergom-Párkány határátkelőhely forgalmából adódik. Ezek ellenpólusát alkotja a Duna–Ipoly Nemzeti Park mintegy 10 ezer hektáros tömbje.

Az Esztergom–Nyergesújfalui kistérségben találhatók a megye legnagyobb összefüggő védett területei. Mindenekelőtt a Pilis és Visegrádi-hegység egészét magába foglaló **Duna-Ipoly Nemzeti Park** 60 ezer hektáros tömbje említésre méltó, melyből közel 10 ezer hektár esik e kistérségbe (Esztergom, Dömös, Pilismarót határába). A **Gerecsei Tájvédelmi Körzetből** mintegy másfél ezer hektárnyi húzódik a kistérség területén (Nyergesújfalu, Lábatlan, Süttő).

Az országos jelentőségű természetvédelmi területeken túl a helyi védettségű objektumok száma (4) és területe (28 ha) igen elenyésző. Lényegesebbek azonban azok a védelem alatt nem álló (de arra feltétlenül érdemes!) objektumok, melyek között olyan nagy jelentőségűek is vannak, mint a **bajóti Öreg-kő** (ez eredetileg a megye első – 1941-ben oltalom alá helyezett – védett értéke), a **süttöi hársfa**, a **mogyorósbányai Kőszikla** vagy a **péliföldszentkereszt-i erdő**.

Igen nagy természetvédelmi értéket képvisel néhány nem védett terület Esztergom határában (**Kolozsontúli-rétek**, **Sátorkőpusztai-mocsárrétek**), melyek azonban – bolygatásra érzékeny botanikai különlegességeik révén – kevésbé válhatnak turisztikai célterületté. Ugyancsak ez vonatkozik a **Gerecse** néhány tájvédelmi körzeten kívüli vidékére.

E kistérségben található a megye területén lévő **fokozottan védett barlangok** csaknem kétharmada, így a Strázsa-hegyi- és Sátorkőpusztai-barlang (Esztergom), a pilisszentléleki Leány- és Legény-barlang, a Pisznice-barlang (Lábatlan), a Tokod-Altárói 1.

számú barlang (a Gerecse legmélyebb – mintegy 120 méter mély – barlangja) és Bajót határában az Öreg-kői 1. számú zsomboly illetve a Jankovich-barlang.

Említésre méltó a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság által Esztergom határában kiépített Strázsa-hegyi természetvédelmi fogadóközpont és tanösvény.

Bár a kistérség területén számba vett 32 természeti objektumból mindössze 6 áll valamilyen szintű oltalom alatt, a kistérség természetvédelmi jelentősége a tatai mellett itt a legnagyobb.

A mindössze 232 km² kiterjedésű **Dorogi kistérség** a megyében a második legkisebb, de a meglehetősen iparosodott falvak révén mégis az egyik legsűrűbben lakott (170 fő/km²). Területe mindössze egyetlen természetföldrajzi nagytáj (Dunántúli-középhegység) egyetlen középtájára, a Dunazug-hegyvidékre esik, az itt található Keleti-Gerecse és a Pilisi-hegység, medencék révén mégis igen változatos tájnak számít. Legmagasabb pontjai a kesztölci Kétágú-hegy (504 m), valamint a Gete (455 m). Erdősültsége viszonylag alacsony, az erdőterületek is három egymástól messze elkülönülő tömbben számottevőek: Bajna környékén a Keleti-Gerecse 300 méter magas peremhegyein, a Gete magányos tömbjén (javarészen Csolnok határában) és már a Pilishez kapcsolódóan Kesztölc és Piliscsév külterületén. A javarészt szelíden lankás tájon a mezőgazdálkodás meghatározó. Az itt eredő számos kisvízfolyás befogadója a Duna. Állóvizekben igen szegény a terület, jelentősebb víztározó nincs is (a Doroghoz közeli Palatinus-tó valójában Esztergomhoz, a szomszédos kistérséghez tartozik).

A kistérség környezetállapotára erősen rányomta a bélyegét az évszázados szénbányászat és ipar. Dorog kisvárosi mivolta ellenére jelentős ipari bázissal rendelkezik. Igaz, korszerű technológiával, de a természetvédelem szempontjából meglehetősen negatív kicsengéssel, itt működik az ország legjelentősebb veszélyeshulladék égetője. A szén- és mészkőbányászat, valamint az erre települt nehézipar és mindinkább a könnyűipar is sajnos lehangoló városképet kölcsönöznek Dorognak, amit a lakótelepek sokasága csak tovább fokoz. Sárísáp, Tokod, Csolnok területe szintúgy magán viseli az erőltetett iparosítás nyomait. A medence-jellegből adódóan a kritikus levegőminőség fokozott problémát jelent. A közlekedésből adódó környezetszennyezés elsősorban a kistérséget átszelő 10-es főforgalmi útból adódik.

A kistérségre – miként Komárom-Esztergom megye egészére is – a kettősség a jellemző: miközben az iparterületek, roncsolt tájrészletek és sokszor a településhatárok szinte egymásba érnek, addig a zavartalanabb helyeken igen jelentős természeti értékek is fennmaradtak. Országos védettség alatt mindössze a Duna-Ipoly Nemzeti Park kisebb részletei állnak (Kesztölc, Leányvár, Piliscsév, összkiterjedésük nem éri el az 500 hektárt. Helyi védelem alá helyezett természeti érték nincs, ugyanakkor az értékes természeti területek száma 14 (hozzávetőleg 856 hektáron), ami jelzi a természetvédelmi kultúra hiányosságait.

A nemzeti park értékes pilisi tájrészletein kívül elsősorban azok a területek említésre érdemesek, amelyek a Gerecsei Tájvédelmi Körzet évek óta húzódó bővítési ütemébe esnek, így a csolnoki Magos-hegy környéke, a Gete és a bajnai Őr-hegy. Elsősorban tájképi és botanikai szempontból képvisel fontos értéket a tokodi Hegyes-kő, a sárísápi Alsó-Janza valamint az epöli Nagy-kőszikla és környéke. Hasonló megfontolásból érdemes említésre a piliscsévi Eszperantó-forrás környéke, mely 1984-től 1991-ig megyei védettséget is élvezett. A kistérség intenzív területhasználatára utal az is, hogy a védelemre érdemes területek általában kis kiterjedésűek (többnyire 40-80 hektár területűek). Ez az egyébként is intenzív területhasználat jellemezhető kistérség sajátossága, amiből persze részben a fokozott sérülékenység is fakad, részben pedig ez ad magyarázatot a zöldturisztikai vonzerő-érték igen alacsony voltára.

A **Komáromi kistérség** a kiskéri utáni második legnagyobb (379 km² nagyságú) kistérség a Kisalföld természetföldrajzi nagytáj többnyire sík illetve szelíden hullámos térszínű vidékén helyezkedik el. A kiskéri után itt a legkisebb a népsűrűség (109 fő/km²). A földhasználatra az intenzív mezőgazdasági hasznosítás a jellemző. A végeláthatatlan szántóterületek között ritka, de üde színfoltot jelent egy-egy legelő vagy kisebb-nagyobb erdőfolt, netán a mélyebb völgyekben létesített halastó. Az erdősültség mértéke messze itt a legkisebb a megyében. A meglehetősen „egyhangú” domborzati adottságokat jelzi, hogy a kistérség északi határát képező Duna-völgy menti 110-130 méteres tengerszint feletti magasság még a Kiskér felé eső legmagasabb részekén sem éri el a 180 métert.

A túlnyomórészben mezőgazdasági hasznosítású és kevésbé urbanizálódott tájon jelentősebb környezetkárosodás nem észlelhető. Ez alól szomorú kivételt képez a szakaszonként egyébként igen vadregényesnek számító Duna-völgy, melynek komáromi és almásfüzitői szakaszán erős ipari hatás tükröződik (kikötővárosi jelleg, illetve Almásfüzitőn a kevés hazai timföldgyár egyike, valamint a hozzá kapcsolódó vörösiszaptározók hatalmas kazettái). A kistérséget három forgalmas főútvonal szeli át, az M1-es autópálya 25 km-es szakasza, az 1-es főközlekedési útvonal a Duna mentén és mindkettőt keresztezve a komáromi forgalmas határátkelőhelytől Kiskér felé vezető 13-as út. Ez egyrészt jó közlekedési adottságokat jelent, de (a zaj- és levegőszennyezést, nagy forgalmat tekintve) számos hátrányt is. Itt kell megemlíteni a főként a bábolnai nagyüzemi gazdálkodás okozta környezeti egyhangúságot is. A többezer hektáros gazdaságban rendkívül szegény természetes élővilág és természetközeli tájrészlet maradt fenn napjainkra.

Országos jelentőségű védett érték csupán Komárom-Ács határában van: az **Ácsi-erdő** 70 hektáros tömbje, mely a kistérség legnagyobb összefüggő erdőterülete egyúttal. A helyi jelentőségű védelem alatt álló természeti objektumok száma a megyében – a tatabányai kistérség mellett – itt a legmagasabb, viszont kiterjedésük nem túl nagy (355 ha). Ezen értékek bolygatottságát is jelzi, hogy a természetvédelmi értékelemzés alapján a védett és védelem alatt nem álló területek természetvédelmi jelentősége itt a legalacsonyabb a megyében. Mindezek mellett további 14 objektum 604 hektárja jelenthet potenciális természeti értéket, amelyekkel együtt is a kistérség területének mindössze 2,7%-a (a megyében messze a legalacsonyabb hányada) képezi a zöldturizmus-fejlesztés háttérét. Említésre méltó az Ács határában elterülő **Lovadi-rét**, mely az ártéri rétgazdálkodás jellegzetes színtere (és persze nemegy ritka növényfaj termőhelye), de szintén jelentős természeti értéket képvisel a **Nagyigmándi-tó** és a **Ghiczi-pusztai horgásztó** a környező vizes élőhelyekkel együtt. Hasonlóan jó adottságúak a **koppánymonostori és szőnyi Duna-árterek**, valamint a mocsai **Boldogasszonyi-tó** és környéke. A **bábolnai Arborétum** és az **Ölbői-tó** inkább rekreációs szereppel bírnak, de természetvédelmi jelentőségük is egyre inkább felértékelődik az ilyen tekintetben egyébként oly szegényes bábolnai határban. Helyi védelmet élvez Ács területén a **Hétvezér-facsoport** és a **törökmogyoró fasor**. Sajnos negatív folyamat játszódik le a **szőnyi Kórházpark** esetében, mely a 60-as években még igen gazdag dendrológiai és természetvédelmi jelentőséggel bírt, de az elmúlt évtizedekben számos érték tűnt el és sajnos igen szegényessé vált. A kistérség sajátossága, hogy mind természetvédelmi, mind rekreációs és zöldturisztikai szempontból egyre inkább megbecsülendők a mindössze néhány évtizedes múltra visszatekintő mesterséges élőhelyek, mint pl. egyes **homok- vagy kavicsbányatavak** (komáromi Puskaforos-tó, szőnyi TSZ-horgásztó, almásfüzitői horgásztó, mocsai Oázis-tó). Jól jelzi ezt pl. az ácsi **Cukorgyári-ülepítő** esete is, ahonnan az elmúlt években több ornitológiai érdekesség került elő.

Az **Oroszlányi kistérség** Komárom-Esztergom megye legkisebb – alig 200 km² kiterjedésű – kistérsége. Lakóinak száma ugyan nem éri el a 29 000 főt, mégis viszonylag nagy népsűrűségű területnek számít. Túlnyomórészben a Dunántúli-középhegység

természetföldrajzi nagytáj Vértes–Velencei-hegyvidékéhez tartozó Bársonyos és Által-ér-völgy kistájakon fekszik, de Szákszend térsége már a szomszédos nagytáj, a Kisalföld szélén terül el (a Komárom–Esztergomi-síkság Igmánd–Kisbéri-medence kistáján). A kistérség Vérteshez tartozó déli részének erdősültsége igen magas, az északi tömb azonban túlnyomórészt intenzíven művelt agrártáj, csupán kis erdőfoltokkal és gyepterületekkel tarkítva. A területet a Vértesben és előterében eredő patakok ÉNY-DK irányú völgyei sűrűn behálózzák (a fő befogadó az Által-ér), a Dad és Szákszend környékén eredő vízfolyások azonban már a Concó felé sietnek. Jelentősebb állóvizeket csupán Bokod határában (erőműi Hűtőtó) és Szákszenden (halastavak) találunk.

A többi kistérséghez hasonlóan az emberi hatások megannyi formájához itt is egy meglehetősen sokszínű, értékes természeti környezet párosul. Míg Oroszlány maga egy szénbányászatra települt iparváros, a térség egyik legjelentősebb szennyezőforrásának számító erőművel (levegőszennyezés és tájroncsolás), addig a város határában a Vértes több ezer hektáros természetközeli tömbje jelent ellenpólust. Főközlekedési út a kistérséget nem érinti, csupán egy kisforgalmú vasútvonal szeli át. Oroszlány határában épült ki a megye egyik legkorszerűbb regionális hulladéklerakója.

A több évtizedes múltú szénbányászat jövője végképp megpecsételődni látszik, de az erre települt ipar tekintetében sikeres szerkezetváltás folyamata kezdődött el az utóbbi években. A hátrahagyott megannyi tájseb hosszú távon is kedvezőtlenebbé teszi a zöldturizmus egyébként kiváló lehetőségeit.

Országos jelentőségű védett értéket a 15 ezer hektáros **Vértesi Tájvédelmi Körzet** ide (az oroszlányi határba) eső közel másfél ezer hektáros tömbje képvisel. Említésre méltó, hogy a tájvédelmi körzeten belül fokozottan védetté nyilvánított 4 területből 1 ide esik (mindszentpusztai Ciklámen-völgy), egy pedig közvetlenül határos (**Pátrácsi-bükkös**). Zoológiai különlegesség, hogy az öves százlábúnak errefelé található az egyetlen magyarországi élőhelye.

Helyi jelentőségű természetvédelmi területet mindössze Oroszlány Város Önkormányzata hozott eddig létre (**Majki műemlékegyüttes, vértesszentkeresztii kolostorrom környéke**) minősze 59 hektáron, pedig jelentős természeti értékkel bíró (és többségében védelemre érdemes) terület csaknem valamennyi település határában található. A természetvédelmi értékelemzés alapján 11 ilyen terület több, mint 1500 hektárját vettük lajstromba, melyek közül kiemelkedő az azóta az **Észak-Vértes Természetvédelmi Terület** bővítési ütemébe vont hatalmas **Bokodi-legelő** és környéke. E területen számos védett növény- és állatfaj előfordulását regisztrálták az elmúlt évtizedben. Szintén nagy kiterjedésű (csaknem 500 hektáros) a Bokod határába tartozó **Erzsébeti-erdő**, bár kissé leromlott szerkezettel és közepes természetvédelmi jelentőséggel. Az **Által-ér** e felső folyásvidékét még legtöbb helyen az érintetlenség (vagy legalábbis a természetközelség) jellemzi, ezért több szakasz is kiemelkedő értéket képvisel (Bokod, Kecskéd). Szintén fontos terület a tágabb környék egyetlen sportrepülő tereként is ismert **Kecskédi-rét**, mely egyúttal jó gombászóhely és a környék legjelentősebb ürgeállományának otthona. Többnyire növénytanilag szempontból értékesek a kisebb **rét- és legelőterületek** Szend és Dad határában. A horgászatra hasznosított vízfelületek (bokodi Öreg-tó és Hűtőtó, szendi és kecskédi horgásztó) sajnos magukon viselik az intenzív használat jegyeit, így – hatékony természetvédelmi felügyelet és kezelés híján – egyre kisebb természetvédelmi jelentőséggel bírnak.

A hazai természetvédelem különlegessége, hogy a Vértesben jött létre – a **Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány** kezdeményezésére – az első olyan helyi védettségű terület, mely több (6) önkormányzat összefogásával létesült. Szintén érdekesség, hogy – igaz, már a Vértes Fejér megyei részén – itt létesült az első magán (civil szervezet tulajdonában álló) természetvédelmi terület is. A Pro Vértes Közalapítvány kezdeményezésére itt jött létre hazánk első – 2005 őszén felavatott – natúrparkja, a Vértesi Natúrpark.

A **Tatai kistérség** Komárom-Esztergom megye 3. legnépesebb (10 településén 38 800 fő) és legsűrűbben lakott kistérsége. Több, mint 306 km² kiterjedésű területén három természetföldrajzi középtáj találkozik: a Kisalföldhöz tartozó Komárom-Esztergomi-síkság, valamint a Dunántúli-középhegység részeként a Vértes–Velencei-hegyvidék (Vértesalji-dombság) és a Dunazug-hegyvidék (Gerecsevidék). A nagytájak találkozásából adódik a viszonylag jelentős domborzati változatosság, hiszen a kisalföldi jellegű 100-150 méter tszf. magasságú lankáktól a Nyugati-Gerecse 556 m magas Öreg-Kovácsáig a felszíni formák széles skálája megfigyelhető. A megyének ez a vizekben (különösen a tavakban) leggazdagabb kistérsége, fő vízfolyása a Duna (mintegy 10 km-es szakaszon), valamint az Által-ér legalsó 15 km-es szakasza. Meghatározó jelentőségű a mezőgazdasági hasznosítású földterületek kiterjedése, de – a hegyvidéknek köszönhetően – ugyancsak jelentős mértékű az erdősültség is (22%).

Tata a megye 3. legnépesebb városa, és bár viszonylag szerény ipari potenciállal rendelkezik, az iparterületek, a tájsebek (agyag- és homokbányák), az intenzív mezőgazdasági művelés jelentős korlátokat jelentenek a természetszerű tájgazdálkodás számára.

A kistérség közlekedésföldrajzi elhelyezkedéséből adódóan (M1 autópálya, 1-es főközlekedési út, Budapest–Hegyeshalom vasúti fővonal) jelentős mértékű a közlekedésből adódó zaj- és légszennyezés is. Mindezek mellett azonban a megye (Dunakanyar után) 2. legjelentősebbnek tekinthető üdülőterületi környezete, a rendezett településeképek, az idegenforgalmi látványosságok és értékes természetvédelmi területek, épített értékek sora nyújtanak megfelelő ellépőhelyt.

A tatai kistérség területén a 3 országos jelentőségű természetvédelmi terület 5137 hektárja (**Gerecsei Tájvédelmi Körzet, Tatai Kálvária-domb, Dunaalmási-kőfejtők**) mellett 14 helyi védettségű terület (1434 ha) és 13 potenciális védelemre érdemes természeti terület (473 ha) alkot olyan természeti értékegyüttest, mely Észak-Dunántúl viszonylatában is kimagasló jelentőségűvé teszi e tájat. Itt található a megye egyetlen nemzetközi (Ramsari) egyezmény által is védett területe, a **tatai Öreg-tó**, mely Közép-Európa egyik legforgalmasabb téli vízimadár-pihenőhelye. Említésre méltó, hogy 2006-ban az Öreg-tó Ramsari-terület bővítéseként Tata, Naszály és Szomód területén (a Réti-tavak és Ferencmajori-tavak térségében) is újabb nemzetközi védettségű területek kerülnek kijelölésre. Ugyancsak e kistérségben (Tatán) helyezkedik el a megye 13 **fokozottan védett barlangjából** 3. A Gerecsei Tájvédelmi Körzet 6 fokozottan védett területéből 4 ugyancsak ebbe a kistérségbe esik (Agostyáni Arborétum, Nagy-Somlyó, Baji Lábas-hegy, Száz-völgyi erdőrezervátum).

A természetvédelmi értékelemzés alapján a kistérség legnagyobb természetvédelmi értékét az országos védettségű **Gerecsei Tájvédelmi Körzeten, a tatai Kálvária-dombon és Dunaalmási-kőfejtőkön** túlmenően a **tatai Öreg-tó, Angolkert és Fényes-fürdő** (karsztforrás-rendszer, láprét, láperdő), valamint a Szomód–Naszály határában elterülő **Ferencmajori-halastórendszer** (fészkelő és átvonuló madárvilág) jelentik. Ugyancsak számottevő természetvédelmi értéket képvisel a – egyébként semmiféle védelmet nem élvező! – kocsai **Hosszú-völgy** (reliktumterület ritka, védett növényfajokkal), valamint a helyi védelem alatt álló neszmélyi **Duna-szigetek** és **Tekeres-hegy** környéke (lőszpusztagyeppek).

A kistérség természeti (védett és védelem alatt nem álló) tájainak összkiterjedése meghaladja a 7000 hektárt (a kistérség területének 23%-át).

Tatabánya kistérsége több tekintetben a „leg”-ek vidéke: itt él a legtöbb ember a megyében (9 településen több, mint 86 ezer fő), itt van a legtöbb tájseb, ez a legiparosodottabb kistérség és mindemellett ezen a tájon van a legtöbb védett vagy védelemre érdemes terület. A kistérség szintén a két természetföldrajzi nagytáj, a Kisalföld és a

Dunántúli-középhegység találkozásánál kerül el (érintett középtájak: Vértes–Velencei-hegyvidék és a Dunazug-hegyvidék). A felszíni formák rendkívül változatosak. Míg a kistérség nyugati felén az Által-ér lapálya kerül el, addig déli szegélyén a Vértes legmagasabb csúcsa (a 487 m magas Nagy-Csákány) emelkedik, míg a keleten húzódó gercsei vonulatok – főként Héreg, Tatabánya, Vértesszőlős határában – 400-500 m magasságig emelkednek. Az erdősültség mértéke igen magas: 39,7%.

Miként a megye több kistérségét, úgy a tatabányait is a természetközeli és az urbanus tájak kettőssége jellemzi, de a kontraszt talán itt a legerősebb. Itt található a megye leghatalmasabb és „legmélyebb” tájsebei, az erősen iparosodott megyeszékhelyen él a legtöbb ember (a népsűrűség igen magas: 273 fő/km²!), itt van ugyanakkor a legtöbb (42) természeti objektum, az erdősültség mértéke az esztergomi követően e kistérségben a legnagyobb.

Sajnos a kedvező természetföldrajzi adottságokat és természetvédelmi helyzetet némileg beárnyékolja Tatabánya túliparosított és „Piszkos 12” múltja. Etekintetben jelentős változások kezdődtek meg és ma már számos környezet- és természetvédelmi kezdeményezés „zöldíti” a megyeszékhely megítélését. A város közlekedési lehetőségeit és további iparfejlesztését ugyan nagy mértékben elősegíti az M1-es autópálya és az 1-es főközlekedési út várost átszelő szakasza, de ez egyúttal a közlekedési eredetű légszennyezés, zajártalom és intenzív területhasználat megannyi problémakörével sújtja a zöldturisztikai lehetőségeket. A mintegy két évszázados múltú térségbeli bányászat különösen az elmúlt 50 évben okozott szinte jóvátehetetlen tájsebeket. A környei határ és gercsei kismédecnék agrárjellege ugyan nem idézett elő a bábolnaihoz hasonló „ökológiai sivatagot”, de számos – a jelenlegi európai agrárkörnyezetvédelmi és természetvédelmi direktíváknak megfelelő – intézkedés szükséges ahhoz, hogy vonzó tájkép és harmónikus természeti környezet alakulhasson ki ismét.

A kistérségben 2 országos jelentőségű természetvédelmi terület található: **Vértesszőlős** világhírű **előembertelepe**, valamint a **Gercsei Tájvédelmi Körzet** több, mint 2000 hektáros részlete. A Gerece 13 fokozottan védett barlangjából 2 található itt (Tatabányán): a **Keselő-hegyi barlang**, mely 115 méteres mélységével az ország egyik legmélyebbje, valamint a **Szelim-lyuk**, melynek századeleji feltárásakor gazdag pleisztocénkori fauna került elő és amely a különböző történelmi korokban többször fontos szerepet játszott.

Egyedülálló természetvédelmi kultúráról tettek tanúbizonyságot a kistérség önkormányzatai, hiszen a helyi védettségű területek száma 17 (itt a legtöbb a megyében) és kiterjedésük is messze itt a legnagyobb (3841 ha). Közülük legértékesebbek az **Észak-Vértes** hatalmas összefüggő területei Tatabánya, Várgesztes és Vértessomló határában, valamint a **Gerece** tájvédelmi körzeten kívüli vonulatai és peremhegyei Gyermely, Héreg, Tarján és Szomor határában. Ugyancsak értékes a Felsőgallai Kálvária-hegy és a Vértessomló környéki gyepterületek (növényritkaságokkal).

A védetté nyilvánítás példaértékű folyamata ellenére mindmáig számos olyan természeti objektum van e tájon, amelyek jelenleg ugyan nem állnak védelem alatt, de oltalomra feltétlenül érdemesek vagy legalábbis a zöldturizmus szempontjából jelentős vonzerőt képviselnek. Ilyenek pl. a kisebb-nagyobb állóvizekben gazdag táj különböző **horgásztavai** (főként Tatabánya bányászati horpái, de Gyermely, Környe, Tarján és Vértessomló tavai is), valamint az **Által-ér völgy** egyes részletei (mocsarak, rétek, legelők).

Összességében 40 természeti objektum csaknem 8 ezer hektárja jelent zöldturisztikai vonzerőt, ami a kistérség 25%-a (az esztergomi kistérség után a 2. legnagyobb hányad!).

A természetvédelem összesített területi adatai Komárom-Esztergom megye kistérségeiben

Kistérség	Teljes terület [ha]	Országos védett-ségű területek		Helyi védettségű területek		Összes védett terület		
		száma	kiterjedése	száma	kiterjedése	száma	kiterjedése	aránya
		db	[ha]	db	[ha]	db	[ha]	%
Kisbéri	51 075	0	0	3	229	3	229	0,4
Esztergom – Nyergesújfalu	30 486	2	11 373	4	28	6	11 401	37,4
Dorogi	23 270	1	493	0	0	1	493	2,1
Komárom – Bábolna	37 898	0	0	21	355	21	355	0,9
Oroszlányi	19 936	1	1 466	2	59	3	1 525	7,6
Tatai	30 678	3	5 137	14	1 434	17	6 571	21,4
Tatabányai	31 711	2	2 108	17	3 841	19	5 949	18,8
Összesen	225 054	9	20 577	57	5 946	66	26 523	11,8

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Természeti-táji örökség védelme” altématerületének SWOT-analízise:

Erősségek	Gyengeségek
- Komárom – Esztergom megye kedvező táji- és természeti adottságokkal rendelkezik; - Több védett növény, növénytársulás, valamint állatfaj gazdagítja a megye természeti értékeit; - Értékes vizes élőhelyek találhatók a Concó felső vízgyűjtőjén, az Által-ér és a Duna mentén; - A megyében 7 országos jelentőségű védett természeti terület, illetve érték található	- Az ipari félműltból adódó számos tájseb, meddőhányó stb. jelenléte; - Több potenciális veszélyforrás veszélyezteti a megye természeti értékeit; - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások vagy egyáltalán nem történnek még meg (pl. tatai Öreg-tó kotrása) vagy rossz minőségben ill. csak részlegesen (egyes bányakáros területek)
Lehetőségek	Veszélyek
- A megalakuló, megalakítandó naturparkok; - Több állami természetvédelmi szervezet fokozottabb helyi, közösségi szerepvállalása; - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége az EU-s joganyag átvétele révén	- Az ivóvíz-bázis veszélyeztetettsége; - Az árvízi veszélyeztetettség a természeti értékekre, vizes élőhelyekre is kihat; ugyanakkor az időszakonkénti vízhiány is gond - A felszíni vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége; - Fokozódó „környezeti stresszhatás” éri a természetet: pl. közlekedési és más eredetű zaj-, rezgés-, fény- stb. szennyezés

3.3.3. NEMZETI KISEBBSÉGEK ÉRTÉKEINEK MEGJELENÍTÉSE

Komárom-Esztergom megye Agrárstruktúra és vidékfejlesztési – SAPARD – stratégiai programja (1999) a nemzetiségi fogalmat csak a SWOT analízisben használja két esetben, mint erősséget a turisztikai adottságoknál a nemzetiségi kultúrák jelenlétével, ill. a nemzetiségi falvak idegen nyelvtudásával kapcsolatban.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Fejlesztési terve** 2002-ben készült. A terv az épített kulturális örökségek rekonstrukciója című fejezetben célként fogalmazza meg a megyei műemléki és *nemzetiségi* települések, településrészek felújítását, hasznosítását.

Komárom-Esztergom megye 2002. évi **középtávú idegenforgalmi stratégiai programjában** a nemzetiség megjelenítése hasonló szintű, mint a fejlesztési tervben.

Általában megállapítható, hogy az elmúlt időszakban készült megyei szakági koncepciók, stratégiai tervek, stb. a nemzetiségi kérdést, csak mint külhoni kapcsolatépítési (nyelvismeret és rokoni összefüggések) lehetőséget mutatják be.

Kistérségi tervekben szereplő adatok:

Tatabányai kistérség:

Komárom-Esztergom azon megyék közé tartozik, ahol – a törökök kiűzését követő német és szlovák betelepítések eredményeként – már a XVIII. század eleje óta jelentős számú nemzeti kisebbség él. Közülük a tatabányai kistérség településeiben főként német nemzetiségű lakosokat találunk. Valódi létszámukra nem rendelkezünk pontos adatokkal, aminek két oka van. Egyrészt az 1941. óta lebonyolított népszámlálások során a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdések tartalma állandóan változott, másrészt ugyancsak eltérő volt a mindenkor politikai hatalom viszonya a nemzetiségekhez, ami óvatosságra készítette a hazai német és szlovák kisebbség tagjait a nemzetiségekre vonatkozó kérdések megválaszolásában.

A tatabányai kistérségben a XX. század második felében tartott népszámlálásokat figyelembe véve, az 1980. évi census során vallották a legtöbben magukat németnek (közel 4600-an). Ekkor több mint 90 %-uk a kistérség öt községében (Környén, Szomoron, Tarjánban, Vértessomlón és Várgesztesen) koncentrált, de Tatabánya német nemzetiségű lakosainak száma is megközelítette a 300 főt. Az 1990-es népszámláláskor a kistérségen belül – valószínűleg az átmenettel járó bizonytalan politikai helyzet hatására – az 1980. évihez képest jóval kevesebben (alig 790-en) vallották magukat németnek.

A rendszerváltás után e települések többségében (Szomor, Tarján, Tatabánya, Várgesztes, Vértessomló, később Környe) német kisebbségi önkormányzat alakult. Tatabányán a német mellett még további négy kisebbségnek (szlovák, lengyel, görög és roma) működik saját önkormányzata a Komárom-Esztergom megyében található hét kisebbség közül. A németek mellett a kistérségen belül csak Vértesszőlösnek volt (1980-ban 943 fős) szlovák kisebbsége, amelyből 1990-ben csak 50-en vallották magukat szlovák nemzetiségűnek.

A németség kistérségen belüli létszáma – a valóságot legjobban megközelítő 1980-as adatok alapján – a német közösségi házzal rendelkező Tarjánban volt a legnagyobb (1855 fő), amelyet Vértessomló (1059 fő) és Környe (853 fő) követ. Várgesztesnek 440, Tatabányának 255, Szomornak 228 német lakosa volt a vizsgált évben.

A XX. század során jelentős csökkenés következett be a kistérség német lakosságszámában, ami elsősorban a második világháború utáni erőszakos kitelepítések következménye volt. 1941-es adatok szerint még 8745 német lakosa volt a tatabányai kistérségnek, ami 1980-ra 48 %-kal esett vissza. A községekben a németség létszáma

komoly mértékben csökkent (ez alól csak Tarján kivétel, ahol 1980-ra a német lakosok száma már kissé meghaladta az 1941. évit). Tatabánya esetében a németiség létszámbeli csökkenése meghaladta a 3300 főt.

1941. és 1980. között ugyancsak jelentős változások történtek az egyes községekben a németek helyi lakosságon belüli arányát illetően. Tatabányán pedig 1980-ra 1 % alá süllyedt mind a németek, mind pedig a szlovákok városi lakosságon belüli aránya.

Hasonló folyamat ment végbe Vértesszőlősen, ahol 1941-ben a település 1750 fős lakosságán belül még 8 % volt a szlovákság aránya, ami 1980-ra 5 %-osra csökkent, bár ez utóbb említett évben már 943 helyi lakos vallotta magát szlovák nemzetiségűnek.

A tatabányai kistérségben a megyei átlaghoz képest kevés roma él. Nagyobb létszámú cigány közössége 1992. évi becslések alapján csak Tatabányának volt (közel 2700 fő), ami a helyi lakosság 3,6%-át jelentette. A kistérség községei közül csupán Tarjánban tartottak nyilván (száz főt alig meghaladó létszámú) roma közösséget.

Esztergomi kistérség:

A szellemi örökség jelentős pillére a **gazdag nemzetiségi hagyomány együttes**. Süttőn, Nyergesújfalun, Táton a XVIII. században, a török háborúkat követően ide települt németek utódai élnek. A hagyományokat Táton őrzik a legerősebben.

Az Esztergomhoz tartozó Pilisszentléleken a lakosságnak több mint 80 %-a szlovák anyanyelvűnek vallja magát. A szentléleki szlovákok őrzik identitásukat, de a fiatalabb generáció tagjai (mint másutt is megfigyelhető) már nem tudnak szlovákul.

A 9 településen összesen 19 személy új hagyományos mesterséget (kovács, csuhés, mézeskalács-készítő stb.) A táti és a nyergesújfalui fúvósok és a Pilisszentléleki Pávákör a mai napig a tradicionális kisebbségi dallamokat szolgáltatók meg.

Nemzetiségi tekintetben a tatabányai és az esztergomi kistérségekhez hasonló a kép a tatai, az oroszlányi, illetve a dorogi kistérségekben, míg a komáromi és a kiskisbéri kistérségben kevesebb nemzetiségi lakos él.

Összegző helyzetértékelés:

Az országos szinten megfogalmazott nemzetiségi és etnikai érték-mentés és különbözőség, mint a sokszínűség stabilizáló hatásának erősítése cél egyáltalán nem tükröződik eddig a regionális és megyei programokban. Fejlesztési koncepciónk célja (az OTK ajánlásával egyezően) ezen változtatni.

A megyei területfejlesztési koncepció „Nemzeti kisebbségek értékeinek megjelenítése” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A hazai németiség, szlovákság egyik meghatározó településterülete a megye - Már a rendszerváltoztatás előttről számos nemzetiségi kötődésű partnerkapcsolat - Botrányoktól mentes kisebbségi önkormányzati gyakorlat	- A relatív jómód, az urbanizáltság magas foka korán feloldotta a zártabb nemzetiségi közösségeket; vegyesházasságok többségben - Cigány lakosság átlagosnál magasabb mun-kanélkülisége, gyengébb eü. állapota és képzettsége

Lehetőségek	Veszélyek
- Unión belülre kerültek a főbb nemzetiségek anyaországai; a kapcsolattartás már „csak” szándék és pénz kérdése	- Az átalakuló kisebbségi önkormányzati, re-gisztrációs rendszertől való félelem a történelmi tapasztalatok okán

3.3.4. ÉPÍTETT KÖRNYEZET VÉDELME, TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, LAKÁSPOLITIKA ÉS FELÚJÍTÁS

Komárom- Esztergom megye **korábbi** Fejlesztési Tervében **prioritásként szerepel az életminőség javítása – melynek fontos részét képezi a megyében kialakult lakáshelyzet felmérése és a lehetőségek számbavétele:**

Komárom-Esztergom megyében a gyorsan fejlődő ipari városokban ugrásszerűen nőtt a lakásállomány. A nagyarányú lakásépítés a lakótelepeken valósult meg. Az elmúlt évtizedek lakásépítéseinek következtében az egyszobások aránya 40 %-ról 13,7 %-ra esett vissza. Napjainkban minden 10 lakás közül csaknem négy 3 és több szobás, míg 26 évvel korábban csak minden 9. volt ilyen méretű.

A mennyiségi szemlélet az építési technológiára is kihatással volt. A lassú, nagy élőlomka igényű hagyományos technológiákat teljes mértékben kiszorította az iparosított, előregyártott szerkezeteket alkalmazó középblokkos, majd a paneles technológia. A megye lakásállományában a panelből épült lakások számaránya magas.

A telepszerű lakásépítés elterjedésének köszönhető, hogy a megye lakásállományának komfortfokozata és ennek megfelelően a közművezettsége magas. A megyei lakásállomány 93,6 %-a ellátott vezetékes vízzel, meleg folyóvízzel 88 %, fürdő-mosdó helyiséggel 91,6 %, vízöblítéses WC-vel 88,1 %, közcsatornával 54,1 % van ellátva. A lakások 96,1 százalékától intézményesített keretek között szállítják el a szemetet.

Komárom-Esztergom megye lakásállománya az utóbbi tíz évben alig változott, mert az építkezés üteme, mind a magán, mind a közsférában lelassult, alig pótolta a kieső épületeket. Az utóbbi néhány évben lassú növekedés volt tapasztalható.

Az új igényeknek megfelelően a minőségi lakásépítést szükséges fejleszteni minél előbb a megyében, a magasabb szintű lakásbiztosítás érdekében. Lehetőséget kell teremteni a jelenlegi lakások leváltására, új minőségi lakásépítésre.

A lakáspiacon biztosítani kell a változó nagyságú és igény szintű eladó lakásokat, házakat a lakásmobilizáció terjedése, gyorsítása érdekében.

A lakásállomány tulajdonosi szerkezetét tekintve az évtized végére egyre inkább csökken az önkormányzati tulajdonú lakások száma. Ebből adódóan a szociálisan rászorultaknak nyújtható lakások mennyisége minimálisra csökkent, ezért a jelenlegi állami támogatások kihasználásával növelni kell a szociális bérlakás állomány mennyiségét.

A lakótelepek problematikája összetett: részben építészeti, részben társadalmi és részben pszichés probléma. Komfortosságuk ellenére is idegenkednek tőlük az emberek, aki teheti, menekül onnan. Javítani kell városképi, esztétikai megjelenésükön, a lepusztult homlokzatok feljavításával, az épületek architektúrájának egyéniesítésével, változatossá tételével. Az épületek közötti zöldterületek, játszóterek felújítása, átépítése könnyebben megvalósítható feladat és sokat lendíthet az amúgy sivár életter elfogadhatóságán.

Azon túl, hogy paneles technológiával épült épületek gyors szerkezeti avulása köztudott, további, elsősorban társadalmi problémát jelent, hogy a panelházak telepek

„elszlömösödnek”, lepusztulnak műszakilag és a lakók társadalmi státusát tekintve is, végül kezelhetetlenné válva fizikailag és képletesen is a társadalomra omlanak a panelházak.

Rövid távon meg kell oldani a lakók komfort-érzetének javítását a lakókörnyezet (parkok, parkolók) gazdagításával, a lakások korszerűsítésével, illetve a zsúfoltság enyhítésével – a korszerűtlen épületek lebontásával. A lakótelepek „elszlömösödését” meg kell akadályozni társadalmi-gazdasági intézkedésekkel.

A panelházas területek korszerűsítése terén meg kell vizsgálni esetlegesen egyes panelépületek elbontását is.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Épített környezet védelme; településfejlesztés; lakáspolitikai és -felújítás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A település(rész)-rehabilitációkat megala-pozó közmű-adottságok általában kedvezőek - Két városunkban is jelentős kiterjedésű védett városközpont található, mely az uniós források fogadására elsősorban esélyes - Egy történeti (Esztergom) és egy kevésbé történeti (Dorog) városrész megújul (ROP)	- Telepszerű, többszintes (panel, blokkos) lakásállomány nagy aránya a megyében - Műemlékeink, helyileg védett épületeink általában rossz műszaki állapota, méltatlan tulajdoni viszonyaik (ez esetek egy részében) - Számos esetben a rendezetlen ingatlan-nyilvántartási, tulajdoni viszonyok; a társas-házi tulajdonforma dominanciája
Lehetőségek	Veszélyek
- További történeti és kevésbé történeti városközpontok és városrész-központok felújítása több szakág együttműködésével, uniós és hazai kormányzati támogatással - Panel-rehabilitáció, jelentősebb forrásokkal - Energiatakarékosági célú épület(homlokzat) felújítások, városképre is (szerencsés esetben kedvezően) kiható vízszigetelést-megoldó magastető-ráépítések - A társasházinál kedvezőbb (pl. lakás-szövetkezeti) tulajdonformára váltás	- A zöldmezős fejlesztések (továbbra is) elvonják a tőkét, a figyelmet a már beépített településterületek felújításától - Parkolási, mozgáskorlátozottak bejutására vonatkozó és egyes más jogszabályok merev alkalmazása (pl. kocsimákhoz vagy hajlék-talan-szállóhoz megkövetelni a gk. fh-et) - A közlekedés, gépkocsi-tartás terén bekövetkezett nagyságrendi változásra a városias települések nincsenek felkészülve - Zöldterületek csökkenése a településeken belül

3.4. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A HUMÁNERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE: AZ OKTATÁS, KÉPZÉS; EGÉSZSÉG-MEGŐRZÉS ÉS -ELLÁTÁS; MŰVELŐDÉSPOLITIKA, SZOCIÁLPOLITIKA, FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA SZERINT

3.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA

3.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA

3.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA

3.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA

3.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA

3.4.1. FOGLALKOZTATÁS-POLITIKA

Komárom-Esztergom megye korábbi **Fejlesztési Terve** az alábbiak szerint vázolta a foglalkoztatáspolitikai fejlesztési céljait:

Munkahely-teremtés támogatása:

Célok:

- Új munkahelyek teremtése;
- Meglévő munkahelyek fenntartásának biztosítása;
- Társadalmi-szociális feszültségek csökkentése;
- Elmaradott térségek fejlesztése.

Leírás:

Az intézkedés feladatai: a munkahelyek számának növelése, a tömeges létszámcsökkenések során elbocsátott munkavállalók számára új munkalehetőségek teremtése, a hátrányos helyzetű térségekben a foglalkoztatottság szintjének növelése, a munkanélküliség csökkentése, a gazdasági szerkezetváltásban érintett régiókban új, gazdaságos termelési szerkezet kialakulásának elősegítése.

Ösztönözni és támogatni kell a megyei KKV-kat, hogy a központi pályázatokon eredményesen vegyenek részt, s a beruházásaikhoz kapott állami támogatásokkal erősítve vállalkozásaikban növeljék munkahelyeik számát.

Foglalkoztatási szint növelése:

Célok:

- A foglalkoztatásból kiszorult megváltozott munkaképességű emberek számára munkalehetőségek megteremtése;
- A megváltozott munkaképességűek esélyegyenlőségének biztosítása.

Leírás:

A megváltozott munkaképességű munkanélküliek részére olyan új munkahelyek teremtése, amely biztosítja az egészségi állapotuknak megfelelő foglalkoztatást, a munkaerő-piacra való reintegrálódásukat.

A megváltozott munkaképességűek részére munkahelyet teremtő vállalkozásokat mindenképp szükséges támogatni, hogy e munkahelyek hosszú távon is fennmaradjanak.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Programja** részletesebb stratégiát mutatott be:

Foglalkoztatáspolitikai fejlesztése:

1. Stratégiai cél: Foglalkoztatás növelése, a tartós leszakadás megakadályozása.
 - A foglalkoztatottság szintjének növelése új munkahelyek teremtésével, a meglévő munkahelyek megtartásának elősegítésével, új foglalkoztatási formák bevezetésével, a második munkaerőpiac kialakulásának elősegítése.
 - A tartós munkanélküliség megelőzése, káros hatásainak csökkentése, a hátrányos helyzetű munkaerő-piaci rétegek – romák, megváltozott munkaképességűek, alacsony szakképzettségűek – leszakadásának megakadályozása, munkaerő-piaci reintegrációjának elősegítése.
 - A két feladat szorosan összefügg egymással, erősíti de gyengítheti is egymást. A megyében beruházni szándékozókat vonzza az esetlegesen „magasabb” számú munkanélküli, de ugyanakkor a munkanélküliek összetétele elriaszthatja (iskolázottság, munkanélküliség időtartama, életkori összetétele). A megyébe települt és a létrehozott kapacitásait bővíteni kívánó cégek munkaerő igényét lehetőleg a megyéből kell kielégíteni, ugyanakkor az is fontos, hogy a fejlődő hazai kis – és középvállalkozások egyre növekvő szerepet töltsenek be a foglalkoztatásban.
 - A foglalkoztatási szerkezet további átalakítása, előnyösebbé formálása. Ennek oka részben az energetikai ágazatban a tervezési időszak végére bekövetkező leépülés, részben pedig fontos gazdasági és társadalompolitikai érdek is, hogy a jelenleg erőteljesen jelen lévő, „betanított munkásokat” igénylő összeszerelő ipar mellett a komolyabb szaktudást igénylő és a középfokú és felsőfokú végzettségű szakemberek számára is kihívásokat jelentő munkahelyek jöjjenek létre a megyében. Ha ez nem történik meg a tervezési időszakban, a kvalifikált munkaerő megyén kívül fog elhelyezkedni, ami esetleges lélekszám csökkenéssel is együtt járhat.
2. Stratégiai cél: A változó társadalmi, gazdasági igényekhez igazodó összetételben rendelkezésre álló munkaerő fejlesztése
 - A megye munkaerő állományának folyamatos fejlesztése, alkalmassá tétele a megváltozott és folyamatosan változó munkaerő-piaci igényekhez. Ez a feladat is többirányú, hiszen ebben szerepet kell vállalnia az iskolarendszerű szakképzésnek éppúgy, mint a felnőttképzésnek, de erőteljesen növekednie kell a gazdálkodók saját dolgozók képzésére fordítandó ráfordításainak is. Ehhez igazodva:
 - a megye szakképzési struktúrájának átalakítását a munkaerő-piaci igényekre alapozva – jelenlegi és várható igények – kell továbbfejleszteni, erre mielőbb stratégiai terveket kell kidolgozni;
 - a munkáltatókkal fel kell ismertetni, hogy a piacon maradás elengedhetetlen feltétele a dolgozók képzettségi szintjének folyamatos növelése, s hogy az erre fordított pénzeszközök a legjobb befektetések.
 - Összehangolt gazdaságfejlesztési politikával kell biztosítani az arányos gazdaságfejlesztést, amely elősegítheti a vidéki foglalkoztatási szint növekedését. A rendelkezésre álló források koordinálásával kell biztosítani, hogy a hátrányos helyzetű térségekben is javítani lehessen a foglalkoztatottság szintjén.
 - A munkaerőpiac és szereplőinek, érintettjeinek szorosabb együttműködését szükséges kialakítani.

A stratégiai program a *humán-erőforrás fejlesztése prioritás* keretében szintén vizsgálja a foglalkoztatáspolitikát:

Komárom – Esztergom megyében az utóbbi években lejártszódott kedvező gazdasági folyamatok következtében jelentősen csökkent a regisztrált munkanélküliek száma, ugyanakkor a foglalkoztatottság növekedése elmaradt mind a munkanélküliek száma csökkenésének arányától, mind a kívánatos szinttől. Ennek egyik oka az, hogy a munkanélküliségből – a kellő számú és minőségében megfelelő munkahelyek hiánya miatt – nem a foglalkoztatásba, hanem az inaktivitásba került a munkanélküliek jelentős része.

A munkanélküliek számának csökkenéséhez, a foglalkoztatottság javulásához hozzájárultak a megyébe települt külföldi érdekeltségű vállalatok megnövekedett munkaerőigényei, a vállalkozások számának gyarapodása, a gazdasági szerkezetváltást követő átalakulások befejeződése is. Mellettük több kis- és közepes létszámú vállalkozás is fejlődésnek indult.

A kedvező gazdasági folyamatok, a betölthető munkahelyek számának emelkedése azonban nem jelent azonos elhelyezkedési esélyt az egyes munkaerő-piaci rétegekhez tartozók számára. A munkáltatók igényei, elvárásai megnövekedtek, ugyanakkor a regisztrált állományban jelentős számban találhatóak meg az alacsony iskolai végzettségű, legfeljebb általános iskolát végzett munkanélküliek. Mára már bizonyos szakterületeken és munkakörökben munkaerőhiány állt elő, s perspektivikusan – a demográfiai folyamatok, a tanulás idejének egyre növekvő mértékű kitolódásával – ez a hiány nem csökken, hanem esetlegesen növekedhet, s a beruházások várható létszámgényének kielégítése problémákat okozhat. A foglalkoztatáspolitikában tehát kétirányú folyamatnak kell felerősödnie a következő időszakban, egyrészt a munkahelyek számának növelésével további munkahelyeket kell biztosítani a munkanélküliek, a képzésből kikerülők számára; másrészt pedig a látszólagos, vagy valós munkaerőhiány kielégítésére bővíteni kell a rendelkezésre álló munkaerőbázist.

Az alábbi programokkal a fenti célkitűzések elérhetők, s a megye további kívánatos fejlődését, az alapvető stratégiai célok – versenyképes gazdasági térség; kiegyensúlyozottan szervezett, szolidáris térség; fenntartható fejlődés lehetőségeit biztosító térség – megvalósulását is szolgálhatják:

Foglalkoztatási szint növelése:

A foglalkoztatottság szintjének növelése elengedhetetlen annak a szilárd gazdasági bázisnak a megteremtéséhez, amely egyrészt a megye versenyképességének további javításához, másrészt az életfeltételek javításához is szükséges. A foglalkoztatottság szintjének növelésével tovább csökken a munkanélküliség, inaktivitásba kényszerült emberek válnak újra keresőkké, javul a családok pozíciója.

A programban a fő célkitűzés a munkahelyteremtés ösztönzése, valamint hasonló súllyal a meglévő munkahelyek megtartása.

A munkahelyteremtés gazdaságélénkítő hatása egyúttal további pozitív hatásokat is indukál. Csökkenne a munkanélküliség és annak átlagos időtartama, növekedne a foglalkoztatottság szintje. A tartós munkanélküliségből eredő káros hatások (szociális ellehetetlenülés, mentális leépülés, stb.) csökkenését is maga után vonná, s érdemben javulhatna ezen rétegek és környezetük életminősége. A munkahelyek számának gyarapodásával növekszik a megye gazdasági teljesítőképessége, ami az esélyegyenlőség növekedését is hozza magával. A meglévő munkahelyek megtartásának elősegítésével pedig fenntarthatóvá válik az elért foglalkoztatási színvonal, s átképzési, munkahelyteremtési költségek takaríthatók meg.

A munkahelyteremtésben egyrészt a gazdasági – jogi – társadalmi környezet kedvező alakításával kell elérni, hogy újabb befektetők jelenjenek meg a térségben, másrészt a hazai vállalkozásokat, főleg a KKV-kat kell ösztönözni és segíteni, hogy a központi pályázatokban eredményesen vegyenek részt, s a beruházásaikhoz kapott állami támogatásokkal erősítve vállalkozásaikat növeljék munkahelyeik számát.

A munkahelyteremtésben külön figyelmet kell fordítani a vállalkozni szándékozók támogatására. Specifikus munkahely-teremtési feladat azoknak a rétegeknek a számára munkát biztosítani, aki valamilyen okból hátrányos helyzetűek – különösen a fogyatékosok és megváltozott munkaképességűek -, illetve azok számára, akik csak egy átmeneti foglalkoztatás után képesek az első munkaerőpiacra integrálódni, vagy tartósan kiszorulnak onnan. Számukra a második munkaerőpiacot kell építeni, ott kell munkahelyeket létrehozni.

Alprogramok:

1. A Munkaerő-piaci Alap Foglalkoztatási Alaprészből pályázati úton működtetett „önfoglalkoztatóvá válási támogatás”, valamint a járadékban részesülők vállalkozóvá válási támogatásának célirányos, hatékony működtetése, a vállalkozni szándékozó munkanélküliek vállalkozásra történő felkészítése.
2. Megváltozott munkanélküliek, fogyatékosok számára munkahelyek megtartását ösztönző, a Munkaerő-piaci Alap Rehabilitációs Alaprészből finanszírozható rehabilitációs munkahelyteremtő beruházás támogatás hatékony működtetése.
3. A Foglalkoztatási Törvény lehetőségeinek kihasználásával a munkahelyek megtartásának elősegítése aktív foglalkoztatáspolitikai támogatásokkal.
4. A megye rendelkezésére bocsátott területfejlesztési alapok munkahely teremtési célú felhasználásának ösztönzése.
5. Olyan megyei információs rendszer – interneten történő – kiépítése, amely folyamatosan biztosítja a munkahely teremtési célú pályázatok – GKM, Európai Uniók lehetőségek, stb. – megismertetését, a nagy nyilvánosság számára történő elérhetőségét.

Foglalkoztathatóság javítása, a munkaerő-állomány folyamatos fejlesztése:

A megye gazdasági szerkezetének változása, az új foglalkoztatók, technológiák olyan új szakmákat, képességeket, készségeket követelnek meg alkalmazottaiktól, amelyekkel jelenleg nem, vagy csak kis mértékben rendelkeznek. A folyamatosan változó követelményeknek való megfelelés erőfeszítéseket követel meg a társadalomtól éppúgy, mint az egyéntől és foglalkoztatójától. A munkaerő-állomány bővítése érdekében fontos feladat a jelenleg inakti-vításban lévők felkészítése a munkaerőpiacra való visszatérésre.

A program több egymással összefüggő, rendszert alkotó elemből áll. Része az iskolarendszerű szakképzés fejlesztése éppúgy, mint az iskolarendszeren kívüli képzés.

A megye gazdaságára, további fejlesztésének lehetséges, szükséges irányaira alapozva mielőbb szükséges a szakképzés fejlesztési stratégiájának elkészítése. A szakképzés fejlesztésére csak az elkészített koncepciók alapján szabad pénzeszközöket fordítani.

A munkaerő-piaci igényekhez történő rugalmas alkalmazkodás érdekében a rendelkezésre álló pénzeszközöket hatékonyan és célszerűen kell felhasználni. A munkaügyi központnak a munkanélküliek munkaerő-piaci igények szerinti képzésével kell megteremtteni elhelyezésük szakképesítési feltételeit. A munkáltatóknak a szakképzési alapba történő befizetési kötelezettségének visszaigényelhető részéből kell biztosítani alkalmazottainak versenyképes tudásszintjét.

A munkanélküliség megyei eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy a hátrányos helyzetben levő településeken az átlagnál jócskán magasabb a munkanélküliség, míg a városok környékén, a fejlettebb térségekben átlag alatti. Logikus elvárások alapján a képzettség szerint egyaránt a területi különbségekhez igazodik az álláskereső aránya.

Érdekes azonban, hogy éppen a Kisbéri, Oroszlányi kistérségekben, valamint Várgesztesen, Leányváron és kisebb falvakban a legkisebb a diplomás munkanélküliek aránya. Ez valószínűleg az adott településen való csekélyebb számuk és nem a bőséges helyi munkaerő-kereslet miatt alakult így. (ábrák táblázatok és grafikonok a függelékben, 64. oldal)

A nők aránya a regisztrált munkanélküliek közül 50% körülnek mondható, területi eloszlása viszont 15%-os különbségeket mutat. A jobbra nehézipari túlsúlyú területeken, mint például Tatabányán meghaladja a 60%-ot, míg a Kisbéri kistérségben, valamint Ács és Máriahalom környékén 40% körüli, vagy annál alacsonyabb, ami talán a könnyűipari, összeszerelő munkáknak tulajdonítható.

A fiatal munkanélküliek arányát tekintve úgyszintén érdekes, hogy nem a legfejlettebb térségben a legalacsonyabb.

Összegző helyzetértékelés

A megyei területfejlesztési koncepció „Foglalkoztatás-politika” altématerületének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Sikeres gazdasági szerkezetváltás 1990-től - Multinacionális cégek által teremtettnagyszámú munkahely - Foglalkoztatáspolitikai intézményrendszerre kiépült és hatékonyan működik - Megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása	- Szolgáltató és kvaaterner szektor gyenge, munkahelyeik szezonálisak és rosszul fizetettek - Közlekedési gyengeségek okán nehezen elérhető városi munkahelyek - Regionális központi szereplők (pl: egyetemi, kórházi) hiányában a közszeaktor foglalkoztatási aránya alacsony - Részmunkaidős, ill. más atipikus foglalkoztatási formák hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
- A főváros és Győr közelsége - A régióban is jelentős számú új munkahely jött létre; közös munkaerőpiacok Székesfehérvárral, Mórral, Bicskével - Vidéki munkahelyek, bedolgozási lehetőségek bővítése; táv- és részmunka	- Olcsó szlovák munkaerő - Munkaerő-igényes iparágak keletebbre települése - Mezőgazdaság válságával az agrár-munkahelyek száma csökken

3.4.2. OKTATÁS-, (SZAK)KÉPZÉS-POLITIKA

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Programja** egy fejezetben taglalta a humán erőforrásokat, oktatást, képzést. Így, az óvodai ellátástól kezdve, igen részletesen leírta a megyei helyzetet, s ebből kiindulva az alábbi fejlesztéseket tervezte:

Tudásalapok, speciális képzések programja:

- A humán-erőforrások potenciáljának tanulmányozása során megállapíthatjuk, hogy térségünkben nagy szükség van a tudásalapok fejlesztésére. Országunk szellemi tőkéjének, az emberi tudásalapok mélyítésekor kiemelt figyelemmel kell kísérni az:
 - iskolázás,
 - továbbképzés,
 - szakképzés,
 - kutatás–fejlesztés,
 - szociálpolitika–egészségügy területeit.
- Az öt tényező egymással összefonódó és költséges beruházásokat igényel. A beruházások megtérülése mind a materiális tőke, mind a szellemi tőke vonatkozásában a köztük levő összhang megteremtésétől függ. Ezt a leértékelődést kell megakadályozni folyamatos helyzetelemzéssel a kiépített technológia és a megszerzett tudás maximális hasznosulását tartva szem előtt.
- Szükséges a megye közoktatásában, szakképzésében közreműködők tájékozottságának, nemzetközi tapasztalatainak bővítése, az EU-ban alkalmazott gyakorlat megismerése, a honi, megyei adaptáció elősegítése.
- Európa fejlett országaiban egyre inkább tért hódít az atipikus munkavállalás. S bár nálunk a részmunkaidős foglalkoztatás képtelen volt tömegeket megérinteni, azonban a foglalkoztatás bővülésének nemzetközi tendenciái, talán éppen a piacgazdasági jelleg miatt is, egyre inkább érvényesülnek.
- Általában az elveket, különösen, ha azok távlati célok megvalósítását szolgálják, egyetértés övezi. Lényegesek ugyanakkor azok az eszközök, technikák is, amelyek a programok megvalósítását, a célok realizálását teszik lehetővé. Ezért is nagyon fontos jelenleg Magyarországon, hogy a már átalakult jogi szabályozás, az egyre differenciáltabb szakképző intézményi tevékenység és programkínálat módosulása mellett átalakuljon a finanszírozási rendszer is. Ez lehetővé teszi a gazdaság közreműködését, érdekeinek érvényesítését. Ugyanakkor biztosítja az állampolgár számára az első szakma megszerzését, azt követően pedig a folyamatos át- és továbbképzést, általános gyakorlattá teszi a *lifelong learning*-be (tanulás egy életen át) való bekapcsolódást.
- A nyitott szakképzés lényege, hogy a képzésben részt vevők számára, időben és térben jelentős megkötöttségek nélkül az elsajátítandó tananyagot, ismereteket, valamint az elsajátításra vonatkozó útmutatásokat és a megszerzett tudás ellenőrzését, módszertanilag igényesen kidolgozott különböző információhordozók: nyomtatott anyagok, audio- és videokazetták, számítógép-memóriák, floppy és CD lemezek tartalmazzák. E képzés esetén lehetőség van a tananyagok hálózatokon keresztüli elérésére is. Fontos tulajdonsága a nyitott képzésnek a hagyományos oktatási képzési elemek és az iparszerű tevékenység (igényfelmérés, erőforrás-allokáció, tervszerűség, gazdaságosság, csoportmunka, szervezethez, minőség-ellenőrzés, marketing, menedzsment, hatásvizsgálat) kombinációja, kölcsönhatása. Ha sikerül a korszerű informatikai eszközökhöz való széles körű hozzáférést biztosítani, e módszerek jelentősen javítják a tanulási, és ez által a társadalmi esélyegyenlőséget, lehetővé téve a mainál lényegesen nagyobb népesség bekapcsolódását a hatékony szakképzésbe.

A különleges gondozás, a rehabilitációs célú foglalkozás és a gyógypedagógiai nevelés-oktatás:

- A korai felismerés, s ennek alapján az egyéni terápiát feltételező fejlesztő foglalkozás a pedagógiai szakszolgálatok feladata.

- A Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság (Tata) az egész megyére kiterjedően lát el szakszolgálati feladatot. Javaslatot tesz a gyermekek, tanulók különleges gondozás keretében történő ellátására (korai fejlesztés, iskoláztatás, képzési kötelezettség), az ellátás módjára, formájára és helyére. Tevékenységi körének jelentős részét teszi ki az értelmi fogyatékosok vizsgálata. Évenként átlagosan 400-450 gyermek számára jelöli ki azt az intézményt, ahol tankötelezettségét teljesítheti, illetve fejlesztő foglalkozásokban részesülhet.
- A korai fejlesztés és gondozás feladatainak ellátására a megye minden városában működnek „decentrumok”. Így biztosítható, hogy a fogyatékos kisgyermekek lakóhelyükön vagy annak közelében részesülhessenek ellátásban.
- A beilleszkedési zavarral, tanulási nehézségekkel, magatartási rendellenességekkel küzdő gyermekek és fiatalok problémáinak feltárása, fejlesztő célú foglalkoztatására nevelési tanácsadók működnek a megye városaiban.
- Az óvodás korú fogyatékos kisgyermekek nevelése egyrészt a normál óvodai közösségekben, másrészt az önálló iskolákban vagy szakszolgálat keretében működő óvodai csoportokban történik. Ez utóbbiakban zömmel a középsúlyos fogyatékosok vannak. Tanköteles kor előtt az értelmi fogyatékos gyermekek integrált nevelése a domináns. Tanköteles korban ma még a szegregált (a normál értelmi képességűektől elkülönített) nevelés-oktatás a jellemző.
- A tanulók intézményi ellátása mind a számszerűsége, mind a területi elosztottság feltételeit tekintve jónak mondható. Tatabányán, Esztergomban, Komáromban önálló általános iskolák vannak a fogyatékos gyermekek számára. A megyében 20 önkormányzat szervezett általános iskola mellett fogyatékosokat nevelő tanuló-csoportokat. A középsúlyos értelmi fogyatékosok nevelésének-oktatásának meghatározó intézménye a kömlödi Általános Iskola és Diákotthon. Az évek óta mutatkozó 100 %-on felüli kihasználtsága jelzi a folyamatos ellátási szükségletet. Testi és érzékszervi fogyatékosok részére – kizárólag ezzel az alapfeladattal – külön intézmény nem működik a megyében. A megyei fenntartású Gyermek Rehabilitációs Intézményben (Dorog) a 0-7 éves középsúlyos értelmi fogyatékos, testi-, érzékszervi és beszéd fogyatékos kisgyermekek korai fejlesztését, óvodai nevelését végzik napközi otthonos ellátásban.
- Speciális szakiskolai képzés a megye négy városában, öt intézményben folyik a fogyatékos gyermekek nevelését-oktatását ellátó általános iskolák bázisán. A logopédiai szolgáltatás feladata a beszédindítás, a beszédhibák javítása, nyelvi-kommunikációs zavarok javítása, dyslexia megelőzése és gyógyítása.

Képzés, átképzés:

- A megyénkben regisztrált képző szervek több száz szakmában folytatnak képzést. A nyelvet oktatók mindegyike oktatja a német és az angol nyelvet, alap-, közép- és felső szinten.
- Az iskolarendszeren kívüli szakképzés legfőbb „színtere” a munkaerő-piaci képzés. Megyénkben a munkaerő-piaci képzések támogatása a foglalkoztatási törvény életbe lépése óta nagy jelentőséggel bír, az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket tekintve az egyik legnagyobb létszámot érintő támogatási forma. Vezető helyét továbbra is meg fogja őrizni, sőt hatása a jövőben minden bizonnyal még növekedni is fog.
- A rendszerváltás első két-három évében a gazdaságban szinte csak leépülés ment végbe, új szakképzési kihívások csak a külföldi befektetések megjelenését, a privatizációt, illetve a szolgáltató szektor fejlődését követően jelentek meg. Ez azt is maga után vonta, hogy a nem kellően artikulált gazdasági kihívásokra az iskolarendszerű szakképzés nem volt képes választ adni, másrészt pedig a magyar iskolarendszer rugalmatlansága, az iskolák túlélési törekvései, az oktatási kényszer miatt több éven keresztül egy elavult szakképzési

struktúrában történt a szakképzés. Ezekre a kihívásokra kizárólag a képzés piaci igényre megjelenő, gombamód szaporodó munkaerő-piaci képző intézmények, társaságok tudtak választ adni. Kialakult egy új oktatási szakterület, döntően iskolarendszeren kívüli szakképzésre jöttek létre képzőhelyek.

- A munkaerő-piaci képzés funkcióit tekintve is kiegészítője az iskolarendszerű szakképzésnek, rugalmassága folytán képes alkalmazkodni a megváltozott feltételekhez. Azt mindenképpen szükséges hangsúlyozni, hogy a fő szerep az iskolarendszerű szakképzésé, ezt kell kiegészítenie a munkaerő-piaci képzésnek.
- A képzésbe bevont célcsoportok jelentős részénél szükséges az ismeretfelújító modul, motiváció-önismereti modul, tanulási technikák modul beépítése a képzési programba. A képzési folyamatban a pedagógiai munkának egyfajta szociális munkával is társulnia kell.

Stratégiai cél a kreatív, konvertálható tudást nyújtó alapképzés megvalósítása:

- A mai igényeknek jobban megfelelő fejlettebb személyiség, nyelveket beszélő és az informatikában boldoguló középfokú képzés kialakítása, az oktatás hatékonyságának növelése.
- Különösen a most tanuló fiatalok körében – de a már dolgozók körében is – igen pozitív affinitás tapasztalható ezekhez a tudásalapokhoz iskolában, baráti környezetben és a családban is. Komoly felhajtóerő lehet az a kedvező motivációs alap, ahogy fiataljaink ma a számítástechnikához és a nyelvtudáshoz viszonyulnak. Ezt a felhajtóerőt kell és lehet azokkal a cél- és feladatelemekkel megsokszorozni, amelyeket a stratégiai program számba vett a két tudáscsoportban külön-külön.
- Az idegen nyelv tanítás-tanulás terén, számba véve annak szervezett formáit, értékelve is azt, két irányban határozhatók meg a feladatok. Egyrészt magát a közoktatást kell e területen eredményesebbé tenni, a tanítási órák gyarapításával, a nyelvtanárok létszámának növelésével, az anyagi ráfordítások növelésével. Másrészt az idegen nyelvtudást a munkaerő-piac oldaláról szakmai ismeretként, az elhelyezkedést, a foglalkoztatást elősegítő képzettségként kell értékelni, elismerni. Ennek okán meg kell teremteni annak is a lehetőségét, hogy a gazdasági szervezetek, a foglalkoztatók is érdekeltek legyenek az eredményességben, például a források bővítésével is.
- A számítástechnika-informatikai oktatás, műveltség, szakképzettség fejlesztése, korszerűsítése.
- A kitüntetett stratégiai cél, hogy az eddiginél hatékonyabban folyjék az informatikai és idegen nyelvi oktatás és képzés az iskolafokozat mindhárom típusában (gimnázium, szakközépiskola, szakiskola). A hatékonyságon túl arra is szükség van, hogy ezek az ismerettípusok a klasszikus, ma is korszerűnek, megtartandónak értékelt szakmai ismeretekhez hasonló értékűvé váljanak a munkaerő-piaci értékelésben is.

Szintén stratégiai cél a tudásalapokhoz való egyéni hozzáférés lehetőségeinek megteremtése:

- Az egész életen át tanulás feltételeinek biztosítása, a tudás és az információ elérésének biztosítása mind az egyének, mind a közösség részére.
- A közoktatás forrásoldalát fejleszteni kell, hogy legyen elegendő oktató és gép. Támogatni kell a magán szférában, a családban a számítógépekhez való hozzájutást, a társadalmi méretű infrastruktúra megteremtését. Ehhez célirányos szabályozás, a gazdasági szereplők bevonása érdekében jól átgondolt, progresszíven ható érdekeltségi viszonyok megteremtésére, működtetésére is szükség van.
- A humán erőforrás technikai hátterének fejlesztése, a közintézmények korszerűsítése, a közoktatás hatékonyságának növelése érdekében.
- A felsősokú képzés megerősítése, esetlegesen új szakok bevezetésének feltérképezése, megvalósíthatóságának vizsgálata.

- A munkaerő-piaci képzés, átképzés fejlesztése, bővítése az új igényeknek való megfelelés érdekében.

A megye iskolarendszeren kívüli, felnőttképzési hálózatának is a munkáltatói és piaci igények alapján kell kialakítania képzési kínálatát.

A megye általános-, középiskoláinak és az ott tanító pedagógusok száma is eltéréseket mutat a kistérségek között. (ábrák a függelékben, 67. oldal)

Érdekesség, hogy a Dorogi kistérségben az egyik legalacsonyabb a 10 000 főre jutó középiskolák száma, mégis itt jut a legtöbb pedagógus a tanulókra. A Kisbéri kistérségben pedig a legmagasabb az 1 000 lakosra jutó általános iskolák száma (nyilván sok közülük a kistelepüléseken levő csekély létszámú), a 10 000 főre jutó középiskolák tekintetében viszont a legrosszabbul állnak a megyében.

Összegző helyzetértékelés

A megyei területfejlesztési koncepció „Oktatás-, (szak)képzés-politika” altématerületének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Egyes nagy múltú oktatási intézmények (pl: Esztergom – ferences, Tata – piarista) - Felnőttképzés, munkaerőpiaci kényszer - Nemzetiségi képzés - TISZK létrejötte Tatabányán	- Csökkenő gyereklétszám és ebből fakadó forráshiány - A kiterjedt oktatási, képzési intézményrendszer rgalmatlansága - Egyetemi (master) szint hiánya, műszaki (bachelor) képzés gyengesége - Szakképző rendszerünk még nem megfelelő mértékben szolgálja ki a munkaerőpiaci igényeket
Lehetőségek	Veszélyek
- Különböző intézményfenntartók fokozottabb együttműködése - Szakképző rendszerünk felkészít a magasabb hozzáadott értékű munkát elvállalni képes munkaerő képzésére - Kis intézmények integrációja	- Egyes intézmények demográfiai okokra visszavezethető megszűnése - A túlkínálat miatt kialakuló egészségtelen verseny az intézmények között - A nem iskolarendszerű képzés térnyerése

3.4.3. KULTURÁLIS-MŰVELŐDÉSI POLITIKA

A megyébe érkező kutatót, látogatót a közgyűjtemények, s a látnivalók sokasága fogadja. Az 1964-ben létrehozott tatai székhelyű megyei *múzeumi szervezet* intézményei a megye négy településén fogadják az érdeklődőket.

A Komárom – Esztergom Megyei Önkormányzat *Levéltára* Esztergomban három épületben (Vörösmarty u. 7., Vörösmarty u. 14., Deák F. u. 2.) működik, Komáromi Fióklevéltára pedig Komárom Város Polgármesteri Hivatalának alagsorában kapott helyet. Az épületek központi elhelyezkedése kiváló lehetőséget biztosít mind az igazgatási, mind a tudományos és közművelődési feladatok ellátásához. Az épületek állapota Esztergomban azonban korántsem megfelelő, ezért rekonstrukciójuk, vagy új beruházással történő kiváltásuk mindenképpen szükséges. Tatabánya Városi Levéltára Felsőgallán működik.

A megyében több regionális és országos szempontból kiemelkedő *könyvtár* működik. Ilyen pl. a Főszékesegyházi Könyvtár (Bibliotheca Ecclesiae Metropolitanae). A megye másik legjelentősebb nyilvános könyvtára az 1952-ben alapított József Attila Megyei Könyvtár. A Tatabányán működő intézmény a megye legnagyobb közkönyvtára.

Komárom-Esztergom megye egyetlen *kőszínháza* a Tatabányai Jászai Mari Színház, melynek épületét (a volt bányavállalat Népház megnevezésű kulturális középületét) a megyeszékhely város önkormányzata jelentős ráfordítással megvásárolta a bányavállalat felszámolójától, napi felújítási-karbantartási igényeit kielégítette, azonban az élet „elment” e kulturális színpadtechnika, világítás-elektromosság és elektronika mellett.” *2005. őszén elnyert állami címzett támogatással (a kért, csaknem 4 milliárd Ft helyett 1,92 MdFt-ot elnyerve) 2006. évben indul meg átfogó rekonstrukciója és – a még így is jelentős mértékű – bővítése, környezet-rendezéssel (együtt az itt található Városi Könyvtár rekonstrukciójával).*

A korábbi **Fejlesztési Terv** a muzeológia területén csak a megyei múzeumi szervezetről írt. A megyei múzeumi szervezetet alkotó **muzeális intézmények** azonban nem a legjelentősebbek a megyében. Csak példaként: Keresztény Múzeum, Vármúzeum, Főszékesegyházi Kincstár, Magyar Vízügyi Múzeum Duna Múzeuma.

A **levéltárak** közül a legjelentősebbek: a Prímási valamint a Főkáptalani Levéltár. Ezek a magyar és az európai történelem szempontjából valóban jelentős dokumentumok sorát őrzik a XII-XIII. századtól napjainkig.

Könyvtárak: a Főszékesegyházi Könyvtár anyaga a XV-XVI. századtól jelentős. Említendő a Simor Könyvtár, amely 80 ezer kötetes értékes állományával igen jelentős tudományos könyvtár. A Tatabányán működő József Attila Megyei Könyvtár közel 300 ezer dokumentumot képező gyűjteménye nem „kötetes állomány”. Adathordozók számtalan válfaja alkotja ezt a gyűjteményt.

A kulturális örökségen, kulturális javakon és az új értékek létrehozásán alapuló közművelődés posztmodern korunkban gazdasági tényező, az életminőség meghatározó eleme. Példák a kulturális-közművelődési szakterület, illetve a terület- és gazdaságfejlesztés közvetlen kapcsolatára: zöldmezős beruházások esetén régészeti feltárások; épület-átalakítással járó fejlesztések esetén a terviratok levéltári felkutatása és az épületrégészet stb. Ma ugyanakkor az a tapasztalat, hogy a levéltári, könyvtári adattömeg, adatbázis nem mindig megfelelően hasznosul a területfejlesztés során. A közösségi tereket jelentő művelődési házak legalább 15 éve (tehát már hagyományosan) terei a képzési-átképzési, munkaerő-piaci humán erőforrás-fejlesztésnek is. Szintén nem választható el élesen a kulturális-közművelődési szerepvállalás és a szociális, karitatív attitűd egyházaink tevékenységében; a civil szervezetekre a differenciálódás már jellemzőbb. Legdirektebb gazdasági kapcsolat a turizmus szakterület és a kulturális-közművelődési politika, intézményrendszere között áll fenn: nemcsak a tárgyi és szellemi kulturális örökség, kulturális javak, de napjaink kortárs művészeti tevékenysége is cél-idegenforgalmat generáló tényező. Az ún. kulturális turizmus (muzeális intézmények, várak-kastélyok, királyi városok stb.) sajátos szegmensében a vallási turizmus terén – adottságai folytán – Komárom-Esztergom megye „zászlóshajó” (legfőbb Esztergom, de több búcsújáró- és emlékhelyünk révén is: pl. Csatka, Péli-földszentkereszt, Vértessomló, Majk).

Országos muzeális intézmények a megye területén: az esztergomi Vármúzeum és a Duna Múzeum. Vértesszőlős előember-telepe; az ELTE tatai geológiai bemutatóhelye: a Főszékesegyházi Kincstár, a Keresztény Múzeum és a Mindszenty-emlékhely Esztergomban.

Megyei illetve városi muzeális intézmények: Balassa Bálint Múzeum és Babits-emlékház (Esztergom), Bányász-emlékház (Dorog), Táncsics Mihály-emlékház (Ácsteszer), Jászai Mari-emlékház (Ászár), Klapka György Múzeum (Komárom), Kuny Domokos Múzeum (Tata), Bányászati Múzeum (Oroszlány), Tatabányai Múzeum és Szabadtéri

Bányászati Múzeum (ún. „Ipari Skanzen”, a 2006. évi Bányász napon avatott Iskolatörténeti kiállítással).

Tájházak, részben nemzetiségi jelleggel, szintén több településünkön fogadják az érdeklődőket; az ipartörténet emlékei sorából pl. a nesz mélyi „hajóskanzen” és a kocsi „kocsimúzeum” emelhető ki a bányászat-történet emlékein kívül.

A kulturális örökség, kulturális javak épített elemei szerencsés esetben tartós közfunkciót hordoznak, látogathatóak – több esetben azonban a hasznosítás jellege, módja méltatlan a műemlékhez (lásd a tatai volt piarista rendház állapotát). A legkevésbé méltó hasznosítás is előnyösebb a hasznosítatlanságnál (szintén egy tatai példa az Eszterházy-kastély). Több esetben időszakos rendezvények, fesztiválok, szabadtéri színházi előadások helyszíneként is szolgálnak a védett épületek, parkok, erődök (lásd: pl. a tatai Angol-kert, Esztergomi Várszínház, Komáromi Monostori-erőd stb.). Utóbbi helyeken az esőnap-problematika folyamatosan jelen van, amely a tervezhetőséget nehezíti.

Általában elmondható, hogy a kulturális közművelődési szakterület egyik legnagyobb gyengesége a megfelelő marketing tevékenység, tágabban: a „kulturális közélet”, a „kulturális közbeszéd” hiánya (pl. helyi rádiók, TV-k kulturális rovatainak hiánya vagy alacsony nézettsége). Ez összefügg az identitás problémákkal, pedig vonzó turisztikai „desztináció” csak az a térség lehet, mely tudatosan vállalt tradícióval és kortárs alkotóival megjelenik, „elébe megy” a potenciális látogatóknak – a valós és a virtuális kiállítási tereken, portálokon egyaránt.

Összegző helyzetértékelés

A jövő területfejlesztésének egyik alapját képező kultúra súlyát és jelentőségét **A szabadság kultúrája** című kiáltvány (**Bozóki András**) tartalmazza, mely szerint:

„A Magyar Köztársaság és a Kárpát-medence népei jövőjének alakításában létfontosságú szerep hárul a kultúrára az elkövetkező másfél évtizedben. Azért éppen a kultúrára, mert

- a kultúra teremti meg az egyének, a közösségek, a régiók és a nemzet *önbecsülésének* kereteit, formáit, színtereit és tartalmát;
- a kulturális *élmények* alkotják az egyének, a közösségek, és (egy megújuló) Magyarország önértelmezésének, összetartozásának, tapasztalatai feldolgozásának egyik legfontosabb közegét;
- a kulturális *sokszínűség* a jövőbeni újítások forrása a gazdaságban, a politikában, a tudományban, a művészetekben, a mindennapi életvitelben – olyan kincs, amit egyformán védeni kell a bejáratott intézmények és a nyereségre kalkuláló piac túlhatalmával és a többség „zsarnokságával” szemben;
- a kulturális *versengés*, az erők összemérése a hazai és a nemzetközi szinten a megújulás és a gazdagodás előmozdítója, röviden: többé, erősebbé, sikeressé válásunk útja;
- a kultúra ügye *szociális* kérdés is: a kultúra tartja életben és teremti újjá azokat a közösségeket, amelyeket társadalmi vagy gazdasági válságok, megrázkódtatások érnek. Kultúra nélkül nincs emberi méltóság.”

A megyei területfejlesztési koncepció „Kulturális és művelődés-politika” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Budapest közelsége összehasonlítási alapot teremt (a megyei szolgáltatások	- Budapest közelsége (kulturális kínálat terén versenyhelyzet alakul ki)

színvonala felértékelődhet) - több kulturális szervezet működik a megyében - iskolák bevonhatók, a lokálpatriotizmus, a hagyományok tisztelete újra kezd felerősödni, még az iparvárosokban is - sok műemlék, egyedi látnivalók - európai szintű kulturális örökség a muzeális intézményekben őrzött kulturális javak vonatkozásában is - szakmailag felkészült közgyűjteményi intézményhálózat	- nincs igazi információs kapcsolat, max. helyben hangolhatók össze a programok, a távlati tervek - a központi politika által anyagilag nem támogatott terület, ugyanakkor általában non-profit - szakmailag felkészült közgyűjteményi intézményhálózat nem kellő mértékű és tudatosságú kiaknázása - infrastrukturális hiányosságok - forráshiányos kutatások
Lehetőségek	Veszélyek
- a turisztikával összhangban fejleszteni a látványosságokat (látnivaló+ szolgáltatások) - határon átnyúló kapcsolatok erősítése	- divatirányzatok erősödése, az az érték, ami drága, az olcsó vagy ingyenes kulturális szolgáltatások elértéktelenedése - a kis települések nem lesznek versenyképesek - nem megfelelő funkció megválasztása esetén finanszírozhatatlanság

3.4.4. SZOCIÁLPOLITIKA

A Komárom-Esztergom megyei Szociális Szolgáltatástervezési Konceptió 2003-ban, illetve a 2006. évi felülvizsgálata során számos megállapítást tett a megyei szociális szféra helyzetére, ill. a rendszer jellegű struktúra megteremtésére vonatkozóan, az alábbi felépítésben:

- a megye demográfiai adatai, foglalkoztatási mutatói,
- a szociális törvény által előírt ellátási kötelezettség teljesítésének helyzete,
- az egyes ellátotti csoportok (idősek, fogyatékkal élők, hajléktalan személyek, pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek) sajátosságaihoz kapcsolódóan a speciális ellátási formák, szolgáltatások biztosításának szükségessége,
- a megye által fenntartott intézményrendszer struktúrája, legfontosabb jellemzői,
- az alap- és szakosított ellátások iránti igények alakulása, a várakozók száma, korösszetétele, legfontosabb szociális jellemzői,
- az intézményrendszer korszerűsítésének, fejlesztésének irányai,
- a fejlesztési prioritások,
- a módszertani feladatok ellátására vonatkozó koncepció.

A demográfiai adatokból kitűnik, hogy a megye adottságai összességében kedvezőbbek az ország átlagánál, viszont a tendenciák előre vetítik a lakosság összetételében viszonylag gyorsan bekövetkezni látszó negatív irányú elmozdulásokat. A gyermek népesség arányának gyors ütemű csökkenése előre vetíti a gazdaságilag aktív népesség számának visszaesését. A jelenleginél alacsonyabb létszámú gazdaságilag aktív népességgel szemben egy növekvő létszámú időskorú (inaktív) népesség jelenik meg. Komárom-Esztergom Megyében a 60 éven felüli lakosság aránya 19 %, folyamatos

emelkedést mutat a 65 éven felüliek lakosságon belüli aránya is (2002-ben 13,2 %, 2004-ben 14,5 %).

A fogyatékossgal élő népességre vonatkozóan kevés adat áll rendelkezésre. A 2000. évi népszámláláskor a (veleszületett) fogyatékos személyek száma országosan 368 ezer fő volt, ez a népesség 3,5 %-át tette ki. Becslések szerint azonban létszámuk a szerzett fogyatékossgot is figyelembe véve 400-500 ezer fő körül alakul. A megyei nyilvántartott adat: 16.641 fő (5,24 %). Az időskori diabetes és hályog problémák miatt a látásfogyatékosok száma növekszik, a balesetek miatt a mozgássérültek köre jelentősen gyarapodik. Az értelmi fogyatékosoknál a szerzett fogyatékossg csak töredékes arányú. A fogyatékosok körében jelentősebb számban vannak az időskorúak, mivel nagy részük nem születésétől fogva sérült, hanem életkora előrehaladtával betegség vagy baleset következtében vált azzá. A 60 évnél idősebbek aránya a fogyatékossgal élők között: 38 % (ez kétszerese a népesség egészében képviselt arányuknak).

Növekedés mutat továbbá az addiktológiai és a pszichiátriai gondozó által gondozásba vett betegek száma. Addiktológiai gondozásba vettek 2002-ben 41 fő, 2004-ben 204 fő, pszichiátriai gondozó évi betegforgalmából a gondozottak száma 2002-ben 24.253, 2004-ben 27.643 fő. A tartós gondozás alatt álló betegek nagy része előbb-utóbb a szociális ellátás segítségére szorul.

E tendenciák szociális szempontból nem hagyhatók figyelmen kívül, és ehhez szükséges az alapszolgáltatásokat, valamint a szakosított ellátások rendszerét igazítani úgy, hogy valamennyi ellátást igénylő megtalálja a számára megfelelő szociális segítségi formát. Az alapellátási formák működtetése az önkormányzatok törvény által előírt feladata, viszont a szociális törvény a kisserződtesítés lehetőségével a civil szféra és az egyházak szerepvállalását is ösztönzi.

Alapszolgáltatás formái:

- Szociális információs szolgáltatás
- Étkeztetés
- Házi segítségnyújtás
- Falugondnoki szolgálat
- Tanyagondnoki szolgálat
- Családsegítés
- Utcai szociális munka
- Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás
- Községi ellátások
- Támogató szolgálatok
- Nappali ellátás

Komárom-Esztergom megyében a szociális **alapszolgáltatási formák** közül az étkeztetést és a házi segítségnyújtást a települési önkormányzatok 84 %-a biztosítja. A családsegítő szolgálat a kötelezett települések 97 %-án található meg. A megye alapellátási feladatainak mutatói az országos átlag felett vannak, ennek ellenére több olyan település van, ahol a szociális törvény által meghatározott kötelező feladatok megszervezése nem történt meg: 5 települési önkormányzat területén nincs étkeztetés, 17 településen hiányzik a házi segítségnyújtás, 2 település nem szervezte meg a családsegítő szolgálatot, 5 (600 fő lakosságszám alatti) településen nem működik a falugondnoki szolgálat. Hiányos a fogyatékkal élők napi életvitelét segítő Támogató Szolgálatok száma, valamint a pszichiátriai és szenvedélybetegek lakóközösségi ellátásának megszervezése.

A nappali ellátások tekintetében elmondható, hogy a **civil szervezetek aktivitása növekszik**, a feladatok teljes körű megszervezését a törvény 2007. január 1. után teszi

kötelezővé. 2007. január 1-től – minden 3000 lélekszám feletti településen (17) valamennyi nappali ellátási forma megszervezése kötelezővé válik, ez azt jelenti, hogy

- fogyatékkal élőknek 13,
- hajléktalan személyeknek 12,
- a szenvedélybetegeknek és a pszichiátriai betegeknek pedig 16

településen kell a jövő évtől megszervezni a nappali ellátási formát.

Az időskorúak nappali intézményeinek száma a legoptimálisabb a megyében, viszont hiányzik a demenciában szenvedő idősök nappali ellátásának intézménye. Az egyéb ellátási formákban azonban komoly hiányosságok vannak (szenvedélybetegek, pszichiátriai betegek, fogyatékkal élők esetében).

Az otthonában élő 738 fő – szociális szolgáltatást igénybe vevő, 65 éven felüliek körében végzett kutatás alapján a klinikai tesztek (GDS, MMSE) 627 esetben demenciára utaló jeleket mutattak. Ebből 22 % (137 fő) középsúlyos, 6 % (36 fő) súlyos demenciában szenved.

Az alapszolgáltatás ezirányú fejlesztése (demens betegek házi gondozása, nappali ellátása) a számok – arányok alapján indokolt lenne, mivel a közepes-súlyos demenciában szenvedő betegek ellátása otthoni körülmények között szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a családtagokat.

Komárom-Esztergom megyében a bentlakásos szociális intézmények számának emelkedése az utóbbi 15 évben dinamikus fejlődést mutat. Míg 1990-ben 10 bentlakásos intézmény működött, 1126 férőhellyel (KEM 1990. évi Statisztikai Évkönyv), ez a szám 2005-re az intézmények tekintetében közel négyszeresére, a férőhelyek számát figyelembe véve a duplájára nőtt. A megyében 10 ezer lakosra jutó férőhelyek száma 70, mely meghaladja a 2000. évi országos adatot (10 ezer lakosra 64 férőhely). A mennyiségi fejlődéshez minőségi előrelépés is társult. Az 1990-ben működő „szociális otthonok” mellé napjainkra átmeneti intézmények, emelt szintű otthonok, lakóotthonok, civil szervezetek és magánvállalkozók által létrehozott intézmények jelentek meg. Komárom-Esztergom megye területén 40 bentlakásos intézmény található, amelyekben végleges vagy átmeneti ellátásban részesülnek a lakók. A tartós elhelyezést nyújtó bentlakásos intézmények teljes körű ellátást (lakhatás, ételmezés, mentális gondozás, ápolás) nyújtanak. Típusai:

- ápolást-gondozást nyújtó otthonok,
- rehabilitációs intézetek,
- lakóotthon.

Hiányzik a megye szociális ellátórendszeréből a szenvedélybetegek ápoló-gondozó otthona, valamint a pszichiátriai betegek, a szenvedélybetegek és a hajléktalan személyek rehabilitációs intézménye. Az igények növekedése miatt a várakozók száma és az intézménybe jutás időtartama a meglévő intézmények esetében is emelkedik. Mennyiségi és minőségi fejlesztés szükséges az időskorúak ellátása (demens betegek ápoló-gondozó otthona tekintetében), a pszichiátriai betegek, a szenvedélybetegek és a fogyatékos felnőttek ellátása területén is.

Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények közül a 10.000 főnél magasabb lakosságszámú településeken idősök átmeneti otthonát, a 30.000 fő feletti lakosságszám esetén az átmeneti intézmények valamennyi típusát kötelező megszervezni (szenvedélybetegek, pszichiátriai betegek, fogyatékkal élők, hajléktalan személyek). Az ellátási formának a fő célja a családok megsegítése olyan élethelyzetekben, amikor a hozzátartozóról átmenetileg nem tudnak gondoskodni. Sürgős elhelyezést igénylő, élethelyzeteket megoldó, egy éves időtartamú teljes körű ellátást nyújtanak, melyet – méltányosság alapján – az intézmény vezetője további egy évvel meghosszabbíthat.

Típusai:

- időskorúak gondozóháza
- fogyatékos személyek, pszichiátriai és szenvedélybetegek átmeneti otthonai
- hajléktalanok átmeneti otthona

A Konceptióban feltárt hiányosságok megszüntetése érdekében elengedhetetlen a megyei ellátórendszer fejlesztése. Erre részben a lakosság esélyegyenlőségének biztosítása, másrészt a megye demográfiai helyzetéből adódó, folyamatosan fellépő többletigények kielégítése miatt lenne szükség. Az ellátórendszer hiányosságaiból adódó problémák visszavezethetők a normatívák nem megfelelő felhasználására, az ágazat alulfinanszírozására, de emellett szükséges lenne az önkormányzatok szociális érzékenységeinek a felnőtt-ellátás irányába történő pozitív elmozdulása, a szociális törvényi kötelezettségek komolyan vétele mellett. A problémák megoldásához szükséges lenne továbbá, hogy a fenntartók nyújtsanak segítséget az intézményeknek a jogszabályok követésében, pl. a közlönyökhöz való hozzáférésben, jogi konzultációk biztosításában, a jogszabályváltozásból eredő feladatok megbeszélésében.

Az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya nagyjából egyenlően oszlik meg a megyei településeken, csak a Kisbéri kistérség a kiemelkedő: (ábrák a függelékben, 69. oldal)

Összegző helyzetértékelés

A megyei területfejlesztési koncepció „Szociálpolitika” altéma-területének SWOT-elemzése (a Komárom-Esztergom megyei Szociális Szolgáltatástervezési Koncepció alapján):

Erősségek	Gyengeségek
- az idősök számára viszonylag jól kiépített alapszolgáltatási formák nem zárkóznak el fogyatékos, illetve pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek gondozásától sem, - innovatív ellátási formák bevezetésének pozitív tendenciája (támogató szolgálat, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás) - több (nem kötelezett) települési önkormányzat tart fenn időskorúak klubját és ápoló-gondozó otthonát, - a szociális szakképzés különböző szintjei jól elérhetőek a megyében, - a Munkaügyi Központ partner a munkahelyteremtő- és megtartó képzések támogatásában	- szociális ellátási formák területi egyenlőtlensége, - az előírtnál alacsonyabb szakképzettségi mutató a fogyatékosok és hajléktalanok ellátásában, - civil szféra alacsony részvétele az ellátás rendszerében, - kedvezőtlen intézményi infrastruktúra, korszerűtlen munkakörülmények, rekonstrukcióra szoruló épületek, - hiányoznak egyes nappali, átmeneti és ápoló-gondozó otthoni ellátási formák, - az intézmények 33 %-ában a tárgyi és személyi feltételek hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
- a kiépült alap- és szakellátás jó kiindulópont a speciális ellátási formák megteremtéséhez, a meglévő ellátási formák bázist jelenthetnek a fejlesztéshez,	- az aktív korú népesség arányának csökkenése, - a nyugdíjasok számának emelkedése, - források hiánya, alacsony állami normatívák,

- a lakosság, az önkormányzatok, és a „harmadik szektor” számára folyamatos információáramlás biztosítása a szociális ellátórendszer fejlesztései lehetőségeiről, a források igénybevételeiről, - az egyházak, civil szervezetek, vállalkozások közreműködésének növelése, a többszektorúság fejlesztése - a kistérségi (illetve mikrotérségi) együttműködés a rendszerjellegű struktúrák létrehozásában valamennyi ellátotti típusra	- a szociális ellátást igénylők számának magas aránya, - a szakképzettek nem megfelelő színvonalú foglalkoztatása, - a települési önkormányzatok, civil szervezetek információhiányon alapuló alacsony együttműködési készsége
---	--

3.4.5. EGÉSZSÉG-POLITIKA

A Közép-dunántúli régió Kistérségi szintű Egészségügyi Fejlesztési Terve 2005-ben az alábbi legfőbb megállapításokat tette a Komárom-Esztergom megyei kistérségek egészségügyi helyzetére vonatkozóan:

A népsűrűségi mutató tekintetében a megye, egyúttal a régió legsűrűbben lakott kistérsége a tatabányai; a legritkábban lakott (a 26 régiós kistérség közül a második legritkábban lakott) a kisléki kistérség. Az élveszületések arányát nézve, régiós szinten kiemelendő a második legalacsonyabb születésszámával az oroszlányi kistérség (7,6 fő/1000 lakos; ezt csak a balatonfüredi kistérség mutatója múlja alul). A halálozási arányt tekintve, régiós szinten a második legkedvezőtlenebb mutatójú a kisléki kistérség (14,9 fő/1000 lakos; ezt csak a pápai kistérség mutatója múlja felül). E két kistérségben, ebben a sorrendben a legkedvezőtlenebb a népességfogyás mutatója is (az adatok 2003. évi; abban az évben a régióból csak az ercsi kistérség volt pozitív természetes népességnövekedési ráta). A közgyógy-ellátási igazolvánnyal rendelkezők arányát vizsgálva, a legmagasabb adatú a kisléki kistérség; legalacsonyabb mutatójú e tekintetben (régiósan is) az esztergomi és a tatabányai kistérség. A régió férfi-lakosságának 60 éves korban még várható élettartamát nézve régiósan is a legalacsonyabb mutatójú a kisléki kistérség (a megyében a másik legkedvezőtlenebb mutatójú a tatabányai, míg a legmagasabb várható élettartamú a tati kistérség). A nők születéskor várható élettartamát tekintve ugyancsak a tati kistérség mutatója a legkedvezőbb; a két legrosszabb mutató szintén a kisléki ill. a tatabányai kistérségből való (1998-2002. évi adatok szerint).

Egyes betegségcsoportok 2004. évi előfordulását vizsgálva az elemzés az alábbiakra mutat rá. Csont- és izomrendszeri betegségek arányát tekintve, régiós szinten is a legkedvezőbb a dorogi kistérség mutatója; a megye többi kistérségében a régiós átlag körüli. A keringési rendszer megbetegedéseinek arányát vizsgálva azonban azt találjuk, hogy a régió 26 kistérsége 4 legrosszabb mutatójú területéből 3 Komárom-Esztergom megyei kistérség: a kisléki, a tati (a két legkedvezőtlenebb adat a régióból) és a régiós szinten 4. legrosszabb oroszlányi. A légzőrendszeri betegségek arányát tekintve, régiós szinten is a legkedvezőbb a dorogi kistérség mutatója; a megye 4 kistérségében (tati, tatabányai, oroszlányi, komáromi) azonban a régiós átlag feletti (a régióban a legkedvezőtlenebb mutatójú a tati kistérség !). A daganatos megbetegedések előfordulása terén sajnos két megyei kistérség mutatója a legrosszabb régiós szinten: a tatabányai és az oroszlányi kistérség; átlag feletti a tati és a kisléki kistérség is (feltűnő a kedvezőtlen adatú kistérségek egybeesése az egykori Közép-dunántúli Ipari tengely területével !). Emésztőszervi betegségek terén a megyei leg-

kedvezőtlenebb mutatójú kistérség régiós összehasonlításban is a második legrosszabb adatú; a dorogi kistérség azonban e betegség terén is a régiósan legkedvezőbb mutatójú. Bőrbetegségek előfordulását tekintve, mind a megyei, mind a régiós átlagot meghaladják az alábbi kistérségek adatai: oroszlányi, tatabányai, komáromi. Fül-orr-gége betegségcsoportot nézve az oroszlányi és tatabányai kistérségek kedvezőtlen értékei emelendők ki; idegrendszeri betegségek terén a tatai és az oroszlányi kistérség „vezet”. Szembetegségek sorában az esztergomi kistérség adatai haladják meg a megyei és régiós átlagot; a sérülések-mérgezések betegségcsoportot nézve leginkább a kistérségi és az oroszlányi kistérségek kedvezőtlen adatai sürgetnek baleset-megelőzési tennivalókat.

Járóbeteg-szakorvosi ellátást 2004. évben fajlagosan legtöbbször az esztergomi és a tatabányai kistérségben vettek igénybe a megyében; legkevesebben a dorogi kistérségben. Ezen belül: a belgyógyászatot leginkább a komáromi, legkevésbé a tatabányai és a dorogi kistérségben; a sebészeti járóbeteg ellátást legtöbbször a kistérségi kistérségben (régión is kiemelkedő érték !), legkevésbé a tatabányai és a dorogi kistérségben; a szülészeti-nőgyógyászati járóbeteg-szakorvosi órák fajlagos száma a legmagasabb volt az esztergomi és a komáromi, míg a legalacsonyabb a dorogi, a tatabányai és az oroszlányi kistérségekben. Gyermekgyógyászhoz fajlagosan legtöbbször a tatabányai kistérségben fordultak (régión 2. legmagasabb óraszám), legkevésbé a dorogi és az oroszlányi kistérségekben.

Az egészségügyi alap- és sürgősségi ellátás főbb infrastrukturális mutatói kistérségi bontásban:

Gyógyszertárak (zárójelben a fiókgyógyszertárak) száma: dorogi: 7 (4), esztergomi: 11 (1), kistérségi: 4 (3), komáromi 9 (1), oroszlányi 5 (2), tatabányai: 18 (2), tatai: 8 (3).

Háziorvosok - felnőtt és gyermek együtt - száma (zárójelben a védőnők száma): dorogi: 24 (20), esztergomi: 37 (26), kistérségi: 14 (13), komáromi 28 (18), oroszlányi 17 (14), tatabányai: 58 (35), tatai: 26 (17).

Fogászati szolgálatok (zárójelben a fogászati rendelések) száma: dorogi: 10 (11), esztergomi: 12 (12), kistérségi: 5 (6), komáromi 10 (10), oroszlányi 4 (7), tatabányai: 6 (16), tatai: 9 (8).

Mentőállomás mindegyik kistérségi központban van; Tatabányán 8, Komáromban, Oroszlányban és Tatán 3-3, a többi három kistérségben 4-4 mentőkocsival. Betegszállító szolgálat 2 működik a megyében: Kiséren és Vértessomlón.

Az egészségügyi szakellátás főbb infrastrukturális jellemzői a megyében:

Dorog: 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: a Szt. Borbála Kht. 2005 őszén 110 krónikus ágyas rehabilitációs ellátást nyújtó kórház is nyílt, a fekvőbeteg-ellátás területén.

Esztergom: 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: a Vaszary Kolos Kórház; 1 otthoni szakápolást nyújtó szolgálat. A fekvőbeteg-ellátás terén a Vaszary Kolos Kórház 435 aktív és 104 krónikus ágygal áll a betegek rendelkezésére. A kistérségben további 3 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény található (Lábatlan, Nyergesújfalu, Dömös); az utóbbit fenntartó Magyar Kékkereszt Egyesület Dömösön 30 addiktológiai krónikus ágyat is fenntart. Kisére: 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: Batthyány Kázmér Szakkórház. A fekvőbeteg-ellátás terén ez az intézmény 40 aktív (belgyógyászati) és 77 rehabilitációs ágyat tart fenn; a kórház életében jelentős változás a kastélyból új épületbe történő költözés, ill. a stratégiai együttműködés a Mór Városi Kórház-Rendelőintézettel. 1 otthoni szakápolást nyújtó szolgálat is működik Kisére székhellyel.

Komárom: 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: Selye János Kórház; az intézmény a fekvőbeteg-ellátást szolgálva 151 aktív ágyat is fenntart; fejlődési perspektíváját jelentheti a Komarnói Kórházzal lehetséges együttműködés. 1 otthoni szakápolást nyújtó

szolgálat is működik Komárom székhellyel. A kistérségben még Bábolnán működik 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény.

Oroszlányban 1 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény működik, mely azonban 70 tartós ápolási ágyat is fenntart a városban; 1 otthoni szakápolást nyújtó szolgálat is működik Oroszlányban.

Tatabánya: 4 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: a Megyei Önkormányzat Szt. Borbála Kórháza, a városi önkormányzat ESZI, a Sanatio Osis Egyesület reumatológiája és az ÁNTSZ mikrobiológiai laboratóriuma. Fekvőbeteg-ellátást 2 intézmény végez a városban: a Megyei Önkormányzat Szt. Borbála Kórháza 716 aktív és 204 krónikus ágyat tart fenn; a Hospice Szeretetszolgálat Alapítvány 20 pszichiátriai krónikus ágyat. Utóbbi szervezet otthoni szakápolási tevékenysége mellett további 3 intézmény végez otthoni szakápolást.

Tata: 2 járóbeteg-szakellátó ill. -gondozó intézmény: a Városi Rehabilitációs Szakkórház, ill. a Klinikus Bt. A Városi Rehabilitációs Szakkórház 60 aktív (belgyógyászati) és 60 rehabilitációs ágyat tart fenn a fekvőbeteg-ellátást szolgálva; a kistérségben 1 helyen (Dunaalmáson) működik otthoni szakápolást nyújtó szolgálat.

A 2004-ben elfogadott, öt évre szóló **Komárom-Esztergom megyei Egészségügyi Fejlesztési Szakmai Program** a helyzetelemzése során hasonló tényadatokat tartalmaz a lakosság demográfiai és egészségügyi mutatóiról, ill. az egészségügyi ellátó-rendszer infrastruktúrájáról, mint az előzőekben idézett regionális vizsgálat. Ezért csak a legfőbb megállapításait idézzük:

A vezető halálokok súlyát tekintve megyei szinten (a 2002. év adatai szerint) mindkét nemben első helyen a keringési rendszer betegségei miatt bekövetkezett halálozás áll. Mind a heveny szívizom elhalás, mind a magasvérnyomás betegség miatti halálozás tekintetében a kistérségi és a komáromi kistérség helyzete a legaggasztóbb. A légzőrendszer betegségei által okozott halálozás a dorogi kistérség lakosai körében a legkedvezőtlenebb, de kiemelkedően magasak a kistérségi térség e halálozási mutatói is. Az alkoholos eredetű májbetegségek, a májzsugor okozta halálozás mutatói valamennyi kistérség vonatkozásában, de különösen a kistérségi kistérség férfi lakossága körében (ott az országos átlag több mint kétszeresével!), valamint az oroszlányi és a tatabányai kistérség lakosainak körében jelentősen meghaladják az országos értéket. A daganatos megbetegedések okozta halálozást (mint a második vezető halálokot) vizsgálva Komárom-Esztergom megyében is a légcső-, hörgő- és a tüdő-daganatok állnak az első helyen (ezt követi az emésztőrendszeri, a vastag- és végbél, a gyomor és a női emlő rosszindulatú daganatos megbetegedése okozta halálozás).

A háziorvosi alapellátó szolgálatok többsége Komárom-Esztergom megyében is területi ellátási kötelezettséggel működik, a „mindenki számára egyenlő hozzáférés elve” e tekintetben biztosított. Az egy szolgálatra jutó biztosítottak száma a felnőtt és vegyes körzetekben átlagosan 1482 fő. A praxisok többségénél lezajlott az ún. „funkcionális privatizáció”. A szervezeti formára általában a társas vállalkozási forma a jellemző. Változatos a kép az eszközök tulajdonviszonyai tekintetében, ez sok konfliktusnak a forrása. Az alapellátás orvosa csak annyiban érdekelt (esetleg a tulajdonos önkormányzattal együtt), hogy a minimum-feltételeket biztosítva igyekezzék a működési engedélyt megőrizni.

A megyei sürgősségi (alapellátási ügyeleti) ellátásban az ügyeleti szolgáltatások legváltozatosabb formáival találkozhatunk. Összesen 15 telephelyen szerveznek - változatos - munkaidőn kívüli ellátást. Tatabányán, Tatán, Dorogon, Kisbéren és e városkörnyékeken működik olyan központi ügyeleti szolgálat, mely teljes egészében lefedi a munkaidőn túli pihenőidőt. Több központi ügyelet esetében – pl. Komárom, Esztergom, Oroszlány – munkanapokon csak 14 órás a központi ügyelet. Számtalan kisebb településen készenléti szolgálat működik, amit általában a munkaidejét letöltött háziorvos lát el; emellett összevont ügyeleket és hétvégi készenléteket is találunk. Megfontolandó kérdés, az ügyeleti szolgálat és a mentőszolgálat együttes működtetése. Ez a költségracionalizálás mellett a sürgősségi

betegellátás szakmai színvonalát is jelentősen javítaná (elindítása előtt a költségek fedezetét biztosítani kell).

Megyénkben a foglalkozás-egészségügyi ellátás alapszolgálatainak száma: 114; mind a szolgálatok számát tekintve, mind a dolgozók szakképzettségét nézve megfelelően ellátott. Gondot elsősorban az jelent az ellátásban, hogy a multinacionális cégek alkalmazottai körében nagymértékű a fluktuáció, egyes esetekben ez eléri vagy meghaladja a standard létszám négyszeresét (emiat igen jelentős plusz teher hárul a foglalkozás-egészségügyre). Komárom-Esztergom megyében biztosított a foglalkozás-egészségügyi szakellátás is (pl. másodfokú alkalmassági vizsgálatok, a munkanélküliek foglalkoztathatósági vizsgálata stb.). Meghaladja a 14 ezer főt azoknak a dolgozóknak a létszáma, akik nem szervezett munkavégzésben dolgoznak (elsősorban az iparban, a szolgáltatásban, a kereskedelemben, vagy egyéni vállalkozók, ill. őstermelők). Megoldatlan az ő foglalkozás-egészségügyi ellátottságuk.

A megye fogorvosi alapellátó helyeinek száma megfelelő. A szakképzett orvosi és asszisztensi létszám általában biztosított, a rendelők felszereltsége változó, de mindenütt kielégítő. A gyermekfogászati ellátás – elsősorban a megyeszékhelyen – nem elég hatékony. Hasonlóan sürgető feladat a munkaidőn túli, sürgősségi fogorvosi ellátás megszervezése is.

Komárom-Esztergom megyében a védőnői ellátásra kiadott engedélyek száma: 164 (ebből 11 iskola-védőnői állás). A megye lefedettsége e tekintetben 100 %-os. Az üres állások száma nem számottevő. A dolgozók rendelkeznek a megfelelő szakképesítéssel.

A megyei járóbeteg szakellátás óraszám-kapacitásai általában megfelelőek, de egyes rendelések aránya még növelhető (pl. kardiológia, diabetológia, rehabilitáció), míg másoké csökkenthető (pl. általános belgyógyászat, általános sebészet). A laboratóriumi kapacitás elaprózott, itt egyértelműen a koncentráció lenne a járható út. A műszer-ellátottság mind általánosságban, mind részleteiben kritika alá vonható. Minden intézmény számottevő szakorvoshiánnyal küszködik (mely az alapellátásra is kihat, mert elvész a konzílium lehetősége). Kiemelten kritikus ebből a szempontból a gyermek-ellátás helyzete. Célok a járóbeteg-szakellátás területén: a területi ellátási egyenlőtlenségek csökkentése; a valós szükségletekhez igazodó kapacitások kialakítása; a „beteg-utak” ésszerűsítése; az aktív fekvőbeteg-ellátás kiváltása, a rentábilisabb működés; intenzívebb és hatékonyabb részvétel a nagy morbiditású ill. mortalitású betegségek elleni küzdelemben (a prevenciótól a diagnosztikán és a terápián át a rehabilitációig, a gondozásig); a megye kistérségeit „egészségnevelési kistérségekké” kell fejleszteni (a mindennapi tapasztalatok amellet szólnak, hogy az egészségügy és más, arra hivatott szervek nem találják meg a lakosság egészségtudatos magatartásának kialakításához vezető utat).

A fekvőbeteg-ellátó intézmények (a kórházak) fejlesztésével kapcsolatos megyei szakmai célokat (a dorogi geriátriai szakkórház átadása és a kisbéri – új telephelyen megvalósítandó – kórház-rehabilitáció után) az alábbiakban sorolja a Fejlesztési Program: belgyógyászati ágyszám-növelés: min. 50 ágygal a megyében (pl. kardiológiai, koronaria-őrző, subinenzív gastroenterológiai stb.); sebészeti ágyszám-növelés: min. 40 ágygal a megyében (pl. krónikus sebészeti ágyak aktív ágyakká történő minősítésével; idegsebészeti, traumatológiai stb.); gyermekgyógyászati ágyszám-növelés a megyében: 10 ágygal (melyet ugyanekkora ill. max. 25 ágyas szülészeti-nőgyógyászati ágyszám-csökkentés kísérhet); STROKE-centrum(ok) kialakítása: (összesen) 50 ágygal; onkológiai centrum(ok) kialakítása: (összesen) 45 ágygal; reumatológiai ágykapacitás-fejlesztés: min. 13 - max. 28 ágygal; intenzív osztályok ágykapacitás-fejlesztése: min. 10 ágygal; pszichátriai ágykapacitás-fejlesztés: min. 20 - max. 30 ágygal; sürgősségi betegellátó osztály kialakítása: 8-10 ágygal; több gondozási, rehabilitációs részleg kialakítása ill. ágyszám-fejlesztése (mozgásszervi: 30 ágy, pszichátriai: 40 ágy, tüdőgyógyászati: 15 ágy). Több szakterületen ugyanakkor aktív és krónikus ágyak kapacitás-csökkentését javasolja a Program (csak példálózva: szemészet, tüdőgyógyászat).

Az egészségügy területén – semmi meglepetést nem okozva – a városok és közvetlen környezetük vannak kedvezőbb helyzetben. Itt található a legtöbb gyermekorvos és a legtöbb kórházi ágy is. (ábrák a függelékben, 70. oldal)

Összegző helyzetértékelés

A 2003. október 6-i Egészségügyi Közlönyben megjelent felhívásra Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megye, mint a Közép-dunántúli régió területén működő, a lakosság egészségi állapotáért, egészségügyi ellátása megszervezéséért felelős

- megyei önkormányzatok,
- egyes települési önkormányzatok,
- népegészségügyi, megelőző, egészségügyi ellátó (szolgáltató) szervek és szervezetek,
- finanszírozási és szakfelügyeletet ellátó hatóságok, valamint
- betegjogi, szakmai és ágazati érdekképviselői szerepet betöltő szervek és szervezetek, megalakították a **Közép-Dunántúli Regionális Egészségügyi Tanácsot**.

A Regionális Egészségügyi Tanács megbízásából készült az a fentiekben kivonatoltan ismertetett **Kistérségi szintű Egészségügyi Fejlesztési Terv** 2005-ben, amely a szintén idézett országos ágazati és területfejlesztési dokumentumokban foglaltak figyelembevételével a megye egészségügyi állapot-javításának (és az ennek érdekében megteendő lépéseknek) a megalapozója lehet. Kiugró hiányok és kapacitás-feleslegek a megyében nem regisztrálhatók; a humán erőforrás esetenkénti elégtelenségei is országos trendekkel (ügyeleti idő problémája, külföldi munkavállalás) függenek össze. Egyes intézmények elhelyezési feltételei (miként országosan is ez jellemző) javításra szorulnak; ennek érdekében – csakúgy mint gép- és műszerbeszerzés terén – a hazai és nemzetközi pályázati források keresése folyamatos.

A megyei területfejlesztési koncepció „Egészség-politika” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Alapellátó (háziiorvosi) szolgálat a teljes megyét jól lefedi - A legtöbb célcsoport foglalkoztatás-egészségügyi ellátása megfelelő - Mind a járó, mind a fekvőbeteg szakellátás megfelelő területi lefedettségű	- A lakosság gyenge egészség-tudatossága, életmódja - Nehézipari félmúlt öröksége: egészségügyi ártalmak - Orvos- és ápolóhiány - Egészségügyi gép- és műszerszínvonal, -ellátottság
Lehetőségek	Veszélyek
- Ügyeleti ellátás és mentőszolgálat együttes működtetése - Szűrővizsgálatok bővítése - Egészséges életmódra történő nevelés - Kórházaink korszerűsítése	- közlekedés ártalmak - EU orvos- és ápoló elszívó hatása - A rosszul értelmezett regionalizáció megyénk kórházaira nézve

3.5. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A KÖRNYEZETVÉDELEM, A VÍZGAZDÁLKODÁS, A TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOKKAL VALÓ GAZDÁLKODÁS (ÁSVÁNYVAGYON-GAZDÁLKODÁS, BÁNYÁSZAT- ÉS ENERGIAPOLITIKA) ÉS A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE SZERINT

- 3.5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS**
- 3.5.2. DUNA-TÉRSÉG FEJL. (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ-KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)**
- 3.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, ENERGIAPOLITIKA (MEGÚJULÓ ENERGIÁK)**
- 3.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA**
- 3.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)**

3.5.1. KÖRNYEZETVÉDELEM, VÍZGAZDÁLKODÁS

A 2001. évben készített **Komárom-Esztergom megyei Környezetvédelmi Program** széleskörű irodalmi áttekintés után igen részletesen taglalja a megye környezeti állapotát, s az arra épülő középtávú feladatokat.

A Komárom-Esztergom megyei környezetvédelmi programban három tervezési szint lett kialakítva, melyek a következők:

- komplex beavatkozások tematikus területeken,
- kiemelt ágazatok környezetkímélő fejlesztése,
- környezeti elemek és természet védelme.

A tervezési szintek elkülönítése nem jelent alárendelt viszonyt, azaz a felsőbb szintek beavatkozásai nem koordinálják az alsóbb szintek programjait, mindamellett a különböző szinteken található beavatkozások összhangban vannak a „felettes” szint megközelítésével.

Az egyes tervezési szinteken belül a környezetvédelemmel közvetve, vagy közvetlenül összefüggő, egymástól viszonylag jól elkülönülő programcsoportok kerültek kialakításra, mely programcsoportokon belül egy, vagy több program, illetve azok alprogramjai találhatók.

Az alábbiakban a leglényegesebb feladatokat, programokat és alprogramokat emeljük ki a Nemzeti Környezetvédelmi Programból és a Megyei Környezetvédelmi Programból.

3.5.1.1. Köztisztasági helyzet, hulladékgazdálkodás, talajvédelem

ORSZÁGOS HÁTTÉR (Nemzeti Környezetvédelmi Program – NKP – alapján)	
Alapállapot* [1999/2000] Apróval: a 2003. év teljesítésének értékelése (KvVM)	Célállapot [2008]
A talajerózióval veszélyeztetett területek kiterjedése 2,3 millió hektár, deflációval 1,5 millió ha	10 %-os csökkenés
Országos viszonylatban a meglévő lerakók 85 %-a (ami a lerakói kapacitás 50 %-a) nem felel meg az uniós környezetvédelmi előírásoknak.	0 %
A szelektív kommunális hulladékgyűjtés aránya az összes begyűjtött hulladék tömegéhez viszonyítva 3 %.	35-40 %
2003: A települési közszolgáltatás fejlesztéseinek támogatása (BM), döntően a szelektív gyűjtés és a komposztálás elterjesztését segítette. A csomagolási hulladék gyűjtésének és hasznosításának szabályozása (termékdíj és koordináló szervezetek) 2003-ban kialakult. A szabályozási rendszer működőképes, a csomagolási hulladék hasznosítási aránya 40%.	

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja alapján)	
Program	Alprogramok
HU-1. Települési hulladék-gazdálkodás rendszerének és informatikai hátterének megteremtése	a) Megyei hulladékgazdálkodási terv készítése b) <i>Települési (térségi) hulladékgazdálkodási tervek készítése, megvalósítása</i> c) Települési hulladékok információ rendszerének létrehozása d) Korszerű regionális lerakó telepek kialakítása e) Átrakóállomások kialakítása f) Hulladékudvarok kialakítása g) <i>Szelektív hulladékgyűjtési rendszerek és hasznosító művek kialakítása</i> h) Települési hulladék lerakók (nem megfelelő műszaki védelemmel rendelkezők) rekultiválása i) Állati hulladékok ártalmatlanítására szolgáló környezetkímélő létesítmények kialakítása
HU-2. Termelési hulladékok ártalmatlanítása, hasznosítása, mennyiségük csökkentése	a) Termelési hulladékok hasznosítási koncepciójának és projektek megvalósíthatósági tanulmányainak elkészítése, megelőzési és hasznosítási beruházások megvalósítása b) <i>Termelési hulladékok nyilvántartásának, adatszolgáltatási rendjének kialakítása, információ rendszerének fejlesztése</i>
TA-1. Talajok védelme, termőképesség megőrzése	a) Megyei földvédelmi stratégia kialakítása b) Meliorációs és egyéb talajvédelmi beruházások megvalósítása c) Öntözés fejlesztése d) Tápanyag ellátottság, talajeró pótlása, javítása e) <i>Eróziós és deflációs károk csökkentése, véderdősávok, gyepterületek kialakítása</i>

3.5.1.2. Vízbázis- és vízminőség-védelem, csapadék- és szennyvízkezelés

ORSZÁGOS HÁTTÉR (Nemzeti Környezetvédelmi Program – NKP 2003/2008 – alapján)	
Alapállapot* [1999/2000] Apróval: a 2003. év teljesítésének értékelése (KvVM)	Célállapot [2008]
A felszíni vizek állapota a minősítési rendszer alapján kissé szennyezett, tűrhető minőségű	Ne romoljon
2003: A „Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és –tisztítási Megvalósítási Program végrehajtása dinamikusan folytatódott. A közműves szennyvíz-elvezetéssel gazdaságosan el nem látható területekre vonatkozó Egyedi Szennyvízkezelési Nemzeti Megvalósítási Programot a Kormány elfogadta.	
Az 50 mg/l nitrátkoncentrációt meghaladóan szennyezett vízműutak aránya 3,6 %.	2,0 % alá csökkenjen
2003: Az Ivóvízbázis-védelmi Program teljesítése költségvetési okok miatt elmaradt az eredeti ütemezéstől. A felszín alatti vizek, valamint talaj monitoring rendszer fejlődött (FAVI, FAVIMER). A felszíni vizek monitoring rendszerének fejlesztése, a vizek ökológiai alapállapot felmérésének előkészítése nemzetközi projekt keretében megkezdődött.	
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja alapján)	
Program	Alprogramok
VÍZ-1. Felszíni vizek vízminőségének javítása, mennyiségi védelme	a) Vízfolyások vízminőségének javítása b) Tavak, tározók rehabilitációja, revitalizációja c) Biológiai szűrőmező rendszerek kialakítása d) Vízhasználatok komplex felülvizsgálata
VÍZ-2. Csatornázás, szennyvíztisztítás és szennyvíziszap elhelyezés mennyiségi és minőségi fejlesztése	a) Csatornázás és szennyvíztisztítás kiemelt fontosságú területeken b) Csatornázás és szennyvíztisztítás c) Települési folyékony hulladék tisztítása d) Szennyvizek és szennyvíziszapok mezőgazdasági felhasználása
VÍZ-4. Csapadékvíz elvezetése, vízfolyások rendezése	<i>Vízfolyás-rendezési, belterületi vízrendezési tervek készítése</i> <i>Csapadékvíz elvezetés, vízfolyás-rendezés, belterületi vízrendezés</i>
VÍZ-5. Vízbázisok védelme	a) Üzemelő vízbázisok védelme b) Távlati vízbázisok biztonságba helyezése

3.5.1.3. Levegőtisztaság-védelem

ORSZÁGOS HÁTTÉR (Nemzeti Környezetvédelmi Program – NKP 2003/2008 – alapján)	
Alapállapot* [1999/2000] Apróval: a 2003. év teljesítésének értékelése (KvVM)	Célállapot [2008]
A szennyezett levegőjű területek aránya az ország területének 11%-át teszi ki. Itt él a lakosság 40 %-a. 2003: A megújuló energiaforrások körében több mintaprojekt nyert pénzügyi támogatást, amelyek megvalósítása 2004-ben indul. Ugyanakkor az alternatív üzemanyagok és a depóniagáz hasznosítása, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérséklése és a szén-dioxid nyelő kapacitások erősítése terén előrehaladás nem történt. 2003: A környezet-egészségügyi és élelmiszerbiztonsági akcióprogram keretében az ÁNTSZ Aerobiológiai Hálózata bővült egy állomással, aminek eredményeként a jelenleg működő 15 állomás nagymértékben lefedi az ország területét. A légszennyezettségi mérőhálózatok rendszerének kiépítése folytatódott, a területi szerveknél számos eszközfejlesztés (a manuális eszközpark 30%-a) valósult meg.	5-8 % 20-25 %
A személygépkocsi állomány évi 3-5 %-kal nő, és a közlekedés egyre nagyobb hányadát teszi ki a légszennyezésnek. 2003: A közlekedési eredetű szennyezések csökkentése érdekében 38,7 km elkerülő út került átadásra és 49,6 km hosszúságú kerékpárút épült 2003-ban.	
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja alapján)	
Program	Alprogramok
LEV-2. Ipari létesítmények technológiai korszerűsítése, légszennyezés kibocsátás csökkentése	a) A szálló por és a toxikus szilárd anyagok tekintetében a megye szennyezettnek minősített településein el kell érni, hogy a szennyezettség mértéke 2004-re, az 1996-os értékhez képest 20 százalékkal csökkenjen. b) A légszennyezés szempontjából ökológiailag sérülékeny területeken a levegőszennyezettség – határérték alá – csökkentése. c) Az ipari létesítményekben az elérhető legjobb technikai szint bevezetéséhez a szükséges beruházások végrehajtása. d) A poremissziót okozó üzemek pontszerű szennyező forrásainak kibocsátás csökkentése. e) Az anyaglerakóhelyek kiporzásának csökkentése. f) A lakóterületeket érő ipari és mezőgazdasági üzemi eredetű szagmisszió mérséklése
LEV-3. Levegőszennyezettség mérő monitoring rendszer fejlesztése	a) Levegőtisztaság-védelmi információs rendszer és mérőhálózat fejlesztése, a mért komponensek körének szélesítése, a települések speciális adottságaira tekintettel. b) Az immisszió mérések korszerűsítése érdekében a mérőhálózat fejlesztése. c) Az ipari és mezőgazdasági üzemi légszennyező források teljeskörű feltárása a pontos nyilvántartás érdekében. d) A levegőszennyezettségi adatok, valamint légszennyező források adatainak integrálása a megyei környezetvédelmi információs rendszerbe.

3.5.1.4. Helyi közlekedés-szervezés

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja alapján)	
Program	Alprogramok
KÖZ-2. Kerékpár utak fejlesztése	
KÖZ-4. Tömegközlekedés fejlesztése	<i>a) Autóbusz és vasúti (tömeg)közlekedés népszerűsítése.</i> <i>b) Helyi és helyközi járatú autóbusz közlekedés fejlesztése.</i> <i>c) A helyközi-helyi autóbusz állomány 10%-ának korszerűsítése, a 10-11 év átlagéletkorú VOLÁN autóbuszpark legalább szinten tartása, illetve kismértékű javítása új kis levegőszennyezésű és csendes buszok beszerzésével.</i>

3.5.1.5. Zaj- és rezgés elleni védelem

ORSZÁGOS HÁTTÉR (Nemzeti Környezetvédelmi Program – NKP 2003/2008 – alapján)	
Alapállapot* [1999/2000] Apróval: a 2003. év teljesítésének értékelése (KvVM)	Célállapot [2008]
Magyarországon kb. 1,7 millióan élnek, akik 65 dB(A) zajterhelésnek vannak kitéve.	1,4 millió fő
Magyarországon 20 ezer főt ér 75 dB(A) feletti nappali zajterhelés	Ne legyen érintett
2003: A közlekedési eredetű szennyezések csökkentése érdekében 38,7 km elkerülő út került átadásra és 49,6 km hosszúságú kerékpárút épült 2003-ban.	
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja alapján)	
Program	Alprogramok
KÖZ-3. Közlekedési eredetű zajterhelés csökkentése	<i>a) Főútvonalak és vasútvonalak menti zajterhelések felmérése, a zajterhelés ellen védendő területek kijelölése</i> <i>b) Zajvédelmi létesítmények megvalósítása</i> <i>c) Zajtérképek készítése</i>
KIP-1. Környezetbarát ipar fejlesztése	<i>a) Környezeti ipar fejlesztésére beruházás-élénkítési programok.</i> <i>b) Környezetbarát termékek alkalmazásának, gyártásának támogat.</i> <i>c) A környezetszennyezés megelőzését (a környezet védelmét) szolgáló ipari technológiák alkalmazásának, gyártásának támogat.</i> <i>d) Termelési és kommunális hulladékok (szennyezőanyagok) feldolgozását, környezetszennyezések felszámolását szolgáló ipari tevékenység támogatása</i>

3.5.1.6. Energiagazdálkodás

ORSZÁGOS HÁTTÉR (Nemzeti Környezetvédelmi Program – NKP 2003/2008 – alapján)	
Alapállapot* [1999/2000] Apróval: a 2003. év teljesítésének értékelése (KvVM)	Célállapot [2008]
A megújuló energiaforrások használatának aránya az összes villamosenergia termelésen belül 3 %.	5 % (2010-ig 6 %)
2003: Az éghajlatváltozás akcióprogram keretében az energiatakarékossági és a kombinált közlekedés kialakítására vonatkozó intézkedéseket lehet kiemelni. A GKM Energia Hatékonysági és Takarékosági Program támogatása eredményeként 139 TJ energiahordozó megtakarítás valósult meg. A kombinált áruszállítás fejlesztésének érdekében két korszerű logisztikai terminál jött létre, és folytatódott két központ infrastruktúrájának továbbfejlesztése. A megújuló energiaforrások körében több mintaprojekt nyert pénzügyi támogatást, amelyek megvalósítása 2004-ben indul.	
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HÁTTÉR (Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja, 2001 alapján)	
Program	Alprogramok
EN-1. Energiatakarékosság és hálózatfejlesztés	a) Távhőrekonstrukció b) Paneles lakóépületek energiatakarékos felújítása c) <i>Települési földgázellátás kiterjesztése</i>
EN-2. Megújuló energiaforrások alkalmazása	a) <i>Megújuló (biomassza és nem biomassza eredetű) energiaforrások alkalmazásának elterjesztése</i> b) Energiaerdők telepítése

Az **Országos Területfejlesztési Konceptióval** összhangban a policentrikus városhálózat érdekében szükséges a *fejlesztési pólusok és regionális alközpontok környezeti infrastruktúrájának fejlesztése*, a környezet védelmét szolgáló közművekre való lakossági rácsatlakozások ösztönzése, a tömegközlekedés fejlesztése, a városrehabilitáció és a városi környezetminőség javítása, a környezetbarát energiatermelő rendszerek elterjesztése. A fejlesztési pólusokat összekötő tengelyek mentén a levegőtisztaság-védelmi, zajvédelmi, természetvédelmi szempontokat kiemelten figyelembe kell venni az úthálózat-fejlesztés és közlekedésfejlesztés során.

Az *ipari szerkezetváltás által érintett településeken* a barnamezős területek hasznosítását (kármentesítés, rehabilitáció) előtérbe kell helyezni a zöldmezős beruházásokkal szemben, azok településszerkezeti problémáinak orvoslása érdekében a környezet állapotában bekövetkező további romlást meg kell akadályozni, anyag-, terület- és energiatakarékos, minőségorientált beruházásokat szükséges előnyben részesíteni.

A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok (ár- és belvizek, valamint aszályok) káros hatásait fenntartható módon, térségek vagy vízgyűjtők szintjén integráltan kell kezelni: az eddigi árvízi-belvízi és aszály elleni védekezést talaj- és belvízgazdálkodással kell felváltani (különösen a felszíni vizektől távol fekvő területeken); ehhez kapcsolódóan a folyó-völgyekben (a kisebb vízfolyások mentén is) az árvízi kockázatot is csökkentő vízvisszatartási lehetőségeket kell kialakítani.

A környezet állapotára negatívan hatnak a régióban felhagyott bányák, különösen azon esetekben, ahol az új tulajdonosok nem veszik igénybe ezeket a területeket. A tevékenységek felhagyásával és a rekultiváció elmaradásával gondozatlan tájsebek jelentek meg ezen iparvidékeken (pl. Oroszlány, Tatabánya, Dorog).

A levegő minőségét általában a nagyvárosok térségében rontja számos helyhez kötött és mozgó szennyező forrás. A SO_2 koncentrációja viszonylag magas, a NO_2 emelkedő tendenciát mutat, de nem haladja meg az engedélyezett határértéket, az üledő és szálló por imissziója több helyütt határérték feletti. *A legnagyobb terhelés Komárom-Esztergom megyéből származik.* A régióban alapvetően problémát jelent(ett) az erőművi kibocsátás és egyes városok fűtőművei, illetve egyre meghatározóbban a közlekedés problémái.

A hulladékkezelés, hulladékgazdálkodás terén nem történt még áttörés az utóbbi 10 évben, a nemrégiben elfogadott hulladékgazdálkodási törvény hatása alig érezhető, érzékelhető változás csupán a városok és hozzájuk csatlakozott településcsoportok tekintetében említhető. A fél- és teljesen illegális, illetve a rosszul szervezett lerakók növekvő környezeti veszélyforrások, a még üzemelő lerakóhelyek nagy része nem felel meg a jelenleg érvényes műszaki előírásoknak.

A régió vízellátása gyakorlatilag megoldottnak tekinthető, a szennyvízgazdálkodásban azonban jelentős a lemaradás. A magas talajvíz-viszonyok miatt a szikkasztók és szakszerűtlen közműpótlók ürítése magas költséget jelent a lakosságnak, az elégtelen elvezetés következménye az ivóvízbázisokból kitermelt ivóvíz fokozatos minőségromlása, a régió az ivóvízbázisok, tavak vízminőségének védelme terén kiemelt fejlesztést igényel. A fejlesztési terv stratégiai pontjaiból az alábbi szakági elemek emelhetők ki.

A minőségi élet feltételeinek megteremtése:

A minőségi életkörülmények egyik legfontosabb tényezőjét jelenti a megfelelő környezet megléte. A környezet minőségét befolyásolja a régió vízellátása, a csatornázottság – e területen egyes kistérségekben még jelentős lemaradás tapasztalható –, illetve a csatornázottsághoz szorosan kapcsolódó szennyvíztisztítás. Ugyancsak fontos a hulladékkezelés megoldása, annak ellenére, hogy a régióban a települési szilárd hulladék kezelés helyzete az országoshoz képest jobbnak mondható. Sajnos szelektív hulladékgyűjtésre egy-két minta példa található csak a régióban. A volt szocialista gyáripár leépülésének és a gazdasági szerkezetváltásnak köszönhetően a légszennyezettség mértéke jelentős mértékben csökkent, azonban a kéndioxid, a széndioxid és a szénmonoxid, valamint a nitrogén-oxidok kibocsátása még mindig magasnak mondható. Különös figyelmet érdemelnek a régióban már meglévő környezeti problémák hatékony kezelését megcélzó programok, illetve a környezetvédelemnek az előtérbe kerülése, a környezetet előtérbe helyező szemlélet erősítése.

Környezetfejlesztés:

A vízellátás területén a régióban vízhiányos területek nincsenek, a vízmennyiség mindenhol rendelkezésre áll, a jelenleg üzemelő vízbázisok a távlati vízigényeket is képesek biztosítani. Az ivóvíz minősége gyakorlatilag az egész régióban kifogásoltnak tekinthető, mivel valamennyi helyen fertőtlenítésre van szükség, melyet klórozással oldanak meg.

Komárom-Esztergom megye ivóvízbázisának 94 %-a felszíni szennyeződésre fokozottan érzékeny karszt- és partiszűrűsű vízkészletekből nyeri az ivóvizet. A régióon belül a szennyvízkezelés arány rendkívül alacsony az enyingi, sárbogárdi, a *kisbéri*, a sümegi és zirci kistérségben.

A régióon belül Fejér és Komárom-Esztergom megye területe érintett árvízzel ill. belvízzel. A fővédvonalakból 43,8 % nem biztonságos, mivel a jelenlegi mértékadó árvízszint feletti 1 m-es biztonsági tartalékkal nem rendelkezik. A régió szinte valamennyi településére általánosan megállapítható, hogy a vizeket levezető árkok és csatornák állapota elhanyagolt.

A régióban, az országhoz hasonlóan, energiaellátási problémák nincsenek, az energiaellátás teljesnek mondható, ugyanakkor az előállítás és felhasználás szerkezete korszerűtlen, és környezetterhelő (volt) a régióban található széntüzelésű erőművek miatt (Bakonyi Erőmű Rt. és Vértesi Erőmű Rt. erőművei), mely problémát részben csökkentette a Vértesi Erőműnél

megvalósult retrofit beruházás, melynek célja a környezetszennyezés csökkentése. A régió vezetékes gázzal való ellátottsági arány kevesebb (53 %), mint az országos átlag (64 %), mivel a régióban a szénbázisú erőművekre és egyedi fűtésre épített jelentős területek találhatók.

A régióban a települési szilárd hulladékkezelés az országos helyzethez képest valamivel jobbnak tekinthető, mivel döntően Fejér megyében és Komárom-Esztergom megye déli részén korszerű regionális hulladéklerakók találhatók. A régió belüli a szervezett hulladékgyűjtésbe bevont települések aránya Komárom-Esztergom ill. Fejér megyében megfelelő, súlyos lemaradás tapasztalható Veszprém megyében.

A régióban a felszíni szennyeződésre érzékeny területek nagysága az országos átlagnál lényegesen nagyobb (Dunántúli-középhegység, Duna kavicssteraszok), ezért a még ismeretlen számú illegális hulladéklerakó helyek potenciális veszélyforrást jelentenek a felszín alatti vizekre. Az országban keletkező veszélyes hulladék kb. 35 %-a (910.000 t) a régióban jelentkezik. Ebből a régiós mennyiségből kb. 700.000 t-t a timföldgyártásból származó vörösiszap (Ajka, *Almásfüzitő*, *Neszmély*) tesz ki. Emellett jelentősnek kell tekinteni az üzemek területén felhalmozott veszélyes hulladékok mennyiségét is.

A mezőgazdasági művelésű területek minősége megfelelő, szennyező anyagokkal nem terheltek, kivételt képeznek – hasonlóan az országos megállapításokhoz – a termelésből kivont területek, talajok, amelyek hulladékkal, továbbá egyéb ipari tevékenységekből eredő szennyező anyagokkal terheltek. Ezeknek a területeknek a kármentesítése egyrészt az országos program részeként, másrészt az önkormányzati területek eladása során folyamatos.

A régió belüli Komárom-Esztergom megyében a kéndioxid kibocsátás a régió összkibocsátásának 73,9 %-át, a szilárd nem toxikus por 44,9 %-át, de a nitrogén-oxid és szén-dioxid kibocsátás is több, mint 35 %-át teszi ki. A légszennyező anyagok kibocsátása terén a legnagyobb terhelés Komárom-Esztergom megyéből származik. A megyeszékhely városai közül egyértelműen Tatabánya térségében (volt) a legnagyobb a terhelés.

A *Duna-völgyben* a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása, a fenntartható vízgazdálkodást és az integrált közösségi vízpolitikát figyelembe véve. A Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, ökológiai rehabilitációja (ártéri és holtág-rekonstrukciók és a védett természeti területek rehabilitációja). A vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása, a vízminőség és az ivóvízbázisok védelme, a környezetvédelmi infrastruktúrák (a szennyvíztisztítás és a hulladékgazdálkodás rendszereinek) kiépítésével, az illegális hulladéklerakók felszámolásával. A *Dunakanyarban* a tájkép, az egész *Duna-völgyben* a partok és a magasparkok védelme.

A Duna Esztergom-Tát öblözetében megkezdődött egy védmű kialakítása, elsősorban a tavaszi zöldárak kivédése érdekében.

Komárom-Esztergom megyében két *árvédelmi öblözet* található, a Komárom-almásfüzitői és a Tát-esztergomi öblözet. Az 1 %-os árvízszinthez tartozó terület összesen 44 km², a védvonalak hossza 17,6 km. A Komárom-almásfüzitői öblözet 30 km²-es területéből a töltésekkel védett 22,6 km², az esztergomi 14 km²-es területből csak Esztergom belvárosát védte 2005-ig a 3,363 km hosszú védvonal. A Komárom-almásfüzitői védvonal 14,283 km hosszából 4,3 km a jelenlegi előírásoknak megfelelő, kiépített, melyből 1,6 km hossz az elmúlt években a rehabilitációs munkák során történt fejlesztés. Az árvízvédelmi töltés többi szakasza magassági, keresztmetszeti, illetve altalaj-állékonysági hiányokkal rendelkezik. Legkritikusabb szakasz a mintegy 5 km hosszú vasúti védvonal földműve, melynek magassága a mértékadó árvízszint alatt van. Meg kell oldani védvonal ún. egyenszilárdságának elérését mind magassági, mind keresztmetszeti értelemben. A „jelenleg meglévő” (2005. előtti) Tát-esztergomi védvonal 3,363 km hosszú, melyből vegyes szerkezetű a Kis-Duna jobb partján húzódó szakasz: 1,346 km kiépített, hiányosságokkal nem rendelkezik, bár a védősávban lévő fák miatt túrt állapotúnak nevezhető. Az árvízvédelmi

töltés további része altalaj- és keresztmetszeti hiányokkal rendelkezik. Ezen a nyomvonalon megfelelő színvonalú fejlesztés nem végezhető, ezért új nyomvonal meghatározása volt szükséges. 2005-ben megtörtént (a betorkolló patakok kivételével) a Tát-esztergomi öblözet „bezárása”.

A *belterületi vízrendezés* tekintetében a megye területén összesen 169,67 km állami tulajdonú, VIZIG kezelésű vízfolyás található. Ebből kizárólagosan állami tulajdonú 147,75 km, nem kizárólagos állami tulajdonú, forgalomképes 21,925 km. Kettő működő vízgazdálkodási társulat van a megyében, a Komáromi és a Pilis-Gerecsei Vízi Társulat. A Komáromi Vízitársulat kezelésébe tartozó vízfolyások hossza: 730,22 km. A Pilis-Gerecsei Vízitársulat kezelésében 274,74 km hosszúságú vízfolyás áll. A megye felszíni vízfolyásai rendezetlenek. A felszíni vízfolyások fejlesztése indokolt és elkerülhetetlen a megye vízrendezési, kárelhárítási (helyi vízkár-elhárítási) feladatainak ellátása végett. A befogadók fejlesztését a rájuk csatlakozó társulati és önkormányzati művek fejlesztési szükségessége mellett a normális vízelvezetés biztosítása és a mezőgazdasági területek elvizenyősödésének megakadályozása is indokolja.

Energia-ellátás:

Az energetikai hálózatok Komárom-Esztergom megyében – miként az ország más részein is – a legkorábban épültek ki az infrastruktúra műszaki elemei közül. Az energiaellátásban döntő szerepet játszott az a négy erőművi telephely is, amely az ipari nagyfogyasztókat, illetőleg a háztartások igényeit hivatottak kielégíteni. Az erőművek közül a Vértesi Erőmű Rt. bányai erőműve be fog zárt (jelenleg szüneteltetik a termelést).

Korábban és az elmúlt évtizedekben a megye villamosenergia-ellátása területén látványos nagyberuházások nem történtek, inkább a hiánypótlás, a minőségjavítás, illetőleg az újonnan épült településrészek, üdülőövezetek hálózata épült ki. (Ebben változást Bokod retrofit-programja jelentett).

Az áramfogyasztók száma emelkedett, 1980 óta több mint 39 ezerrel több fogyasztót tartottak nyilván. A nagyipari bázisok részbeni vagy teljes leépülése, az energiatakarékos technológiai rendszerek beépítése miatt az energiafogyasztás volumene lecsökkent. További feladat mind rövidtávon, mind középtávon az *energiatermelés* ösztönzése, fejlesztése mind a vállalkozások, mind a közintézmények, mind a lakosság körében.

Az energiatakarékosság növelése érdekében az intézményi és lakossági fogyasztók energiafelhasználási szokásainak, szemléletmódjának befolyásolását kell megvalósítani az energiatakarékosság, „energiatudatosság” kialakítása érdekében.

Jelenleg a megye településein (általában) nincs energiastratégia, amelyek összeállítása, bevezetése elengedhetetlen feladat. Ehhez szervesen kapcsolódik, hogy a rossz minőségű lakó- és önkormányzati épületeket fel kell újítani, továbbá a távhőszolgáltatást igénybe vevők körét növelni kell(ene).

Új feladatként, de nem újdonságként jelentkezik az a cél és egyben rövid távú feladat, hogy a megújuló energiahordozók hasznosítását ösztönző rendszerek kidolgozása megtörténjen és a széleskörű felhasználása elterjedjen.

Kiemelt környezeti programok:

Energetika és egyéb, ipar okozta problémák: A bányászat, az energetikai ipar és az egyéb nehézipari ágak utolsó évszázadban okozott környezeti terheléseinek, kárainak pontos felmérése a megye területén elkerülhetetlen feladat. A meglévő felhagyott bányászati üzemterületek, épületek elbontása a közeljövő feladata, illetve az is, hogy amely terület hasznosítható, azt a terület rekultivációját követően hasznosítani kell.

Az utolsó évszázadban a bányászat olyan technológiai rendszereket fejlesztett ki, akkora termelési kapacitásokat mozgósított, amelyek "károkozó sebességével" a természet

már nem tudja felvenni a versenyt, és így jelentős környezeti károsodásokat szenvedett a megye területe. Sokkal nagyobb károkozás, hogy a tervezhető (sok esetben tervezett) helyreállítási munkákat nem végezték el a bányászok.

A térség egyik legjelentősebb környezeti károkozását a szénbányászat miatti karszt-vízszint csökkenést követő tömeges forrás-elapadások követték.

A szénbányászat során a térségben négy jelentősnek mondható „károkozás” található. Ilyen a mélyművelésű bányászat omlasztásos fejtését követő felszakadások, lehajlások felszínalakító hatása; a mélyművelés másik tájsebe a mélységi meddőből képzett meddőhányók, melyek a fedőközetek magas széntartalma miatt öngyulladásra hajlamosak. A szénbányászat harmadik megjelenési formája a külszíni fejtés, mely általában meddőhányóból és bányaudvarból tevődik össze, de megjelenhet a vető mentén megmaradt sziklafal, valamint a zárógödör, igen gyakran lefolyástalan tó formájában. A szénbányászat térségi károkozásának különleges formája a dorogi és tatabányai iszap-tömedékeléses mélyműveléshez szükséges homok kitermelésből keletkező roncsolt felszínek.

A kő és murva bányászat a meredek bányafal hátrahagyásával jelent környezeti károsítást, melyet általában nem lehet „eltüntetni”.

A Duna-parti sódertermelés általában az ártérre korlátozódik, így számottevő környezeti kárt nem okoz.

Komárom-Esztergom megyében rövid távon meg kell valósítani a tervezhető – sok esetben tervezet – helyreállítási munkákat; a „gazdátlan” tájsebek rekultiválását; meg kell oldani a környezet szennyezésük csökkentését.

Vízkezelés-gazdálkodás: A tatai Öreg-tó – más néven Nagy-tó – a Vértes és a Gerecse hegység lábánál, az Által-ér vízgyűjtőjén, Tata város területén helyezkedik el. Az Által-ér vízgyűjtő területe: 521 km², ebből az Öreg-tóhoz 460 km² tartozik.

Az Öreg-tó vízutánpótlásának túlnyomó részét az Által-ér biztosítja, így az Által-ér vízminősége és a vízgyűjtőterület környezetvédelmi problémái koncentráltan jelentkeznek a tatai Öreg-tavon. A talaj- és vízszennyezések, a kialakult külső és belső terhelések következtében a tó vize – a rövid kedvező időszakoktól eltekintve – fürdésre alkalmatlanná vált. A kedvezőtlen vízminőség okai jórészt a múltban keresendők, de a tavat érő szennyezések gyakorisága jelenleg jóval az elviselhetőség határán túl van.

Vízminőség-védelem: A megyében működő szennyvíztisztító telepeken használt, alapvetően korszerű biológiai tisztítás eleveniszapos technológiája a foszfor és a nitrogén eltávolítására nem képes, holott ez a két szennyező komponens az okozója az élővizek fokozódó eutrofizációjának. A vízgyűjtő szennyvíztisztító telepein a III. tisztítási fokozat (N, P eltávolítás) nem mindenhol épült ki. A településeken lévő szennyvízcsatorna hálózat átemelői – kevés kivételtől eltekintve – nem automatizáltak, s így esetleges meghibásodásuk nem észlelhető kellő időben. A vízgyűjtő területek csatornázottsága országos viszonylatban kedvezőnek mondható (átlagosan 86 %), azonban a területen lévő kiemelten védendő ivóvízbázisok, karsztterületek, valamint az Által-ér és mellékvízfolyásainak védelme érdekében a megoldást a csatornázottság teljes körűvé válása jelentheti. A tatai Öreg-tó eutrofizációjának és instabil vízminőségi állapotának okai közé sorolhatjuk a főképp az Által-érből, illetve közvetve (diffúz módon) érkező külső tápanyagterhelés mellett a tó belső terhelését.

A tatai Öreg-tó és az Által-ér vízminőségének javítása érdekében meg kell oldani a vízgyűjtő területen található szennyvíztisztító telepek III. tisztítási fokozatának kiépítését, ki kell építeni a biológiai szűrőmezőket, továbbá csökkenteni kell a tó belső tápanyagterhelését.

Vízbázis-védelem: Komárom-Esztergom megye ivóvízellátása a vízkészletek szempontjából rendkívül kedvező. A karsztvíz bázisok sérülésre nagyon érzékenyek, minőségüket a felszínről leszivárgó szennyeződések alapvetően meghatározzák. Jelenleg a karsztvíz bázisok veszélyeztetettsége közvetlenül nem áll fenn. A bányászat csökkenése, illetve megszűnése miatt újabb probléma forrás a karsztvízszint emelkedése és a források „visszatérése” Tatabánya, de különösen Tata városban és térségében.

A felszíni vízfolyások medrének állapota az utóbbi években sokat romlott. Mind a társulati, mind a közcélú vízfolyások esetében jelentősen lecsökkent a karbantartására, felújítására fordítható pénzügyi keret. A társulati kezelésű vízfolyásoknál külön gond a földterületek magánkézbe kerülése, az új tulajdonosok tagi hozzájárulásának kérdése, ami még tovább csökkentette az erre a célra fordítható kereteket.

A megye felszíni vizeinek természetes vízkészlete csekély, a hasznosítással szemben támasztott vízigények biztosítása már ma is nehézségekbe ütközik és sok esetben az ökológiai szükségesség vízmennyiség sem áll rendelkezésre.

A Duna Komárom-Esztergom megyei szakasza és az ahhoz tartozó vízgyűjtő terület felszíni vizei kivétel nélkül a „tűrhető” és az „erősen szennyezett” vizek közötti minősítésűek.

A felszíni vízhálózat vízminőségét elsősorban a bánya- és iparvidékek szennyezőanyag-terhelései veszélyeztetik. Ilyen szempontból kiemelt az Által-ér vízgyűjtő területe, a Kenyérmezei-patak és a Duna ipari üzemek által érintett szakasza.

El kell végezni a vízfolyások és a tavak, dunai holtágak terhelés-, illetve szennyeződés-vizsgálatait. A vizsgálatok eredményei alapján a felszíni vizek rehabilitációjának, revitalizációjának elvégzését meg kell kezdeni.

A megye rendelkezik értékes *termálvíz kincssel* is, amely védelmét és ésszerű felhasználását meg kell oldani.

Levegőtisztaság-védelem: Komárom-Esztergom megye az országos környezeti statisztikában légszennyezés szempontjából előkelő helyet foglal(t) el. Területeinek többségét az országos vizsgálatok is szennyezettnek ítélik. Hasonló a helyzet a levegőminőség lakossági megítélésével is.

A szilárdanyag-emisszió meghatározója a megyében a *villamosenergia-termelés*. A lakossági fűtésből eredő légszennyezés jelentős csökkenésében fontos szerepe volt a megye majd minden települését érintő földgázellátási programnak.

A kommunális fűtésből eredő káros kibocsátások csökkentése, a fűtési energiaigény csökkentésével, illetve kis szennyezőanyag-kibocsátású tüzelőberendezések és megfelelő minőségű tüzelőanyagok alkalmazásával továbbra is kiemelt feladat.

A területi CO emisszió fő okozója a *közlekedés*, a kibocsátás mérséklése elsősorban a járműpark korszerűsítésének függvénye. A nem hagyományos légszennyező-kibocsátásnak az alakulása az alkalmazott ipari technológiák, felhasznált anyagok függvénye. A közlekedési eredetű légszennyezés és zajterhelés csökkentése érdekében a települések közlekedés-szervezését újra kell gondolni.

A megye nyolc településén található RIV immissziós mérőállomás, mely során meghatározásra kerül a kén-dioxid, a nitrogén-oxidok, valamint az üledő por mennyisége. Mindezek mellett 3 db PHARE konténer is található a megyében (kettő Tatabányán és egy Dorogon) amelyek szintén immissziós méréseket végeznek.

A mérőállomások eredményeit vizsgálva megállapítható, hogy üledő por esetében valamennyi városban – kivéve Tata és Kisbér – túllépés található, kén-dioxid esetében az utóbbi években nem, illetve nagyon kis mértékű határérték túllépést mértek. Szálló por Dorog és Tatabánya városokban haladja meg a határértéket jelentős mértékben. Nitrogén-dioxid esetében Esztergom, Dorog, Lábatlan és Tatabánya városokban mértek határérték túllépést, a többi városban nem vagy csak igen kis mértékű határérték túllépés tapasztalható.

A levegőtisztaság-védelem terén a szálló por és a toxikus szilárd anyagok tekintetében a szennyezettnek minősített településeken (pl.: Dorog, Tatabánya) el kell érni, hogy középtávon 20-25 %-al csökkenjen a szennyezettség mértéke, a többi településen pedig ne emelkedjen a jelenlegi szint fölé.

A nemzetközi egyezményekből adódó feladatok a kén-dioxid, nitrogén-dioxid, illékony szerves vegyületek, ózonkárosító és üvegházhatású gázok kibocsátásának előírt határérték alá szorítása.

Hulladékgazdálkodás: A kommunális szilárd hulladékok éves mennyisége 2000-ben 572.000 m³ volt. A szervezett gyűjtés minden településen megoldott. Az ártalmatlanítás kizárólag lerakással történik. A lerakóhelyek tekintetében kedvező irányú változás tapasztalható. Megnőtt a térségi telepek száma és csökkent az egyedi, egy települést kiszolgáló lerakók száma.

A megye számos kistérségében, különösen a nagyobb települések körüli gyűrűben gondot jelent az illegális hulladéklerakások nagy száma. A szelektív hulladékgyűjtés a megyében is, mint az ország más részein kezdeti stádiumban van.

Be kell zárni a nem megfelelő műszaki védelemmel ellátott hulladéklerakókat. Az illegális lerakókat meg kell szüntetni minél előbb a további szennyezés megszüntetése érdekében.

A települési szilárd hulladékok esetében a cél az, hogy a hulladékmennyiség ne növekedjen a jelenlegi mértéken túl, a lerakott hulladék mennyiségét a szerves és egyéb hasznosítható komponensek kinyerésével kell csökkenteni. A kommunális hulladékgyűjtés eszközállományának korszerűsítése is elengedhetetlen feladat. A veszélyes és hasznosítható komponensek szelektív gyűjtését el kell kezdeni az infrastruktúra megteremtésével. A szelektív hulladékgyűjtés arányát a program időszakának végéig legalább 10 %-os mértékig kell emelni.

A termelési hulladékok döntő része lerakásra, illetve tisztításra kerül, kisebb részüket hasznosításra, égetésre.

A *veszélyes hulladékok* közül a megyében dominánsak az állati hulladékok, a nagy mennyiségben keletkező és betárolt pernye, ipari és kommunális szennyvíz-tisztítók iszapja, valamint az olajjal szennyezett hulladékok, oldószerek, vegyszer maradványok. Nagyságrendje miatt külön ki kell emelni a nagy mennyiségben képződött és felhalmozott vörösiszapot, valamint az új szabályozásoknak köszönhetően a veszélyes hulladékok közé sorolt szennyvíz-iszapot és erőművi pernyét. A veszélyes hulladékok jelentős részének ártalmatlanítása a Dorogi Hulladékégető-műben történik, a végleges lerakásra az aszódi telep ad lehetőséget, kis részüket regenerálásra, hasznosításra kerül. Térségi átmeneti lerakó nem üzemel a megyében.

A veszélyes hulladékok külön csoportját képezik az egészségügyi alapellátásban és a magánorvosi rendelőkben képződő hulladékok, melyek megfelelő ártalmatlanítása nem mindenhol megoldott. Az intézményekből az égethető hulladékok a Dorogi Hulladékégető-műbe kerülnek megsemmisítésre, a korábbi egyedi égetők megszűntek.

Az állati tetemek, hulladékok ártalmatlanítására szolgáló döggutak a megye több településén a közeljövőben betelnek, s jogszabályi változások miatt sem üzemelhetnének tovább. A problémakör jövőbeni rendezése átfogó (régión) szemléletű megoldást igényel.

Zaj- és rezgésvédelem: Tatabánya, Dorog, valamint Lábatlan-Nyergesújfalu Duna-parti iparterületei üzemének egy jelentős részénél tapasztalható határértéket meghaladó zajterhelés. Az üzemeltetők egy része – a környezetvédelmi hatóság kötelezésére – zajkibocsátását határértékre csökkentette. Ellenben a régóta üzemelő, nagy kiterjedésű és általában folyamatos működésű nagyüzemek csak kisebb zajcsökkentést tudtak megvalósítani, részben technikai nehézségek, részben a magas költségek miatt. A közlekedési infrastruktúra

fejlődése nyomán annak hatásai is fokozottan jelentkeznek. Így a forgalomban lévő járművek számának növekedése maga után vonta a forgalmi zaj-szintek emelkedését, bár a járműpark korszerűsödése fékezi a közlekedésből származó zajszint-növekedést. A járműpark gyarapodását nem követte a megfelelő úthálózat kiépítése, illetve a csendes pályákat eredményező technológiák elterjedése.

A közúti közlekedésből származó zajterhelés mértékének megállapítására Tatabányán, Tatán, Komáromban és Esztergomban történtek zajvizsgálati mérések. A mérési eredmények alapján megállapítható, hogy a főutak mentén a zajszint a területre megengedett egészségügyi normákat nappal 3-7dB-lel, míg éjszaka 2-5dB-lel meghaladja

Különösen súlyos helyzet alakult ki – részben a településfejlesztés fogyatékoságai miatt – a tata-tóvároskerti szakasz mentén, ahol a lakóépületek 5-6 méterre a pálya mellett állnak.

Zajvédelem szempontjából középtávon a nemzetközileg elfogadhatatlannak tekinthető 75 dBA terhelés fölötti helyzetek megszüntetése lehet az elérendő általános cél.

Összegző helyzetértékelés:

A megye területén a környezetszennyezés bizonyos szegmensekben csökken, az eddig okozott károk mértéke viszont kérdéses. Cél a környezet sérülései nagyságának megállapítása – az eredeti állapotokhoz közelítő állapotok kialakítása érdekében –, a károk enyhítése, felszámolása és továbbiak okozásának megakadályozása. A káros környezeti hatások, illetve az e hatások gerjesztette társadalmi-gazdasági és környezetvédelmi konfliktusok felszámolására való törekvés pedig rengeteg további erőforrást, időt és kitartást igényel.

A megyei területfejlesztési koncepció „Környezetvédelem, vízgazdálkodás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Komárom – Esztergom megye kedvező táji- és természeti adottságokkal rendelkezik; - Több védett növény, növénytársulás, valamint állatfaj gazdagítja a megye természeti értékeit; - A megyében 7 országos jelentőségű védett természeti terület, illetve érték található; - Erősödő környezettudatosság, a civil környezetvédő szervezetek jelenléte	- Az ipari félműltből adódó számos tájseb, meddőhányó stb. jelenléte; - Több potenciális veszélyforrás veszélyezteti a megye környezetét, lakosságát; - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások vagy egyáltalán nem történnek még meg (pl. tatai Öreg-tó kotrása) vagy rossz minőségben ill. csak részlegesen (egyes bányakáros területeké)
Lehetőségek	Veszélyek
- A megalakuló, megalakítandó naturparkok; - Több állami környezetvédelmi szervezet fokozottabb helyi, közösségi szerepvállalása; - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége az EU-s	- Az ivóvíz-bázis veszélyeztetettsége; - Az árvízi veszélyeztetettség; ugyanakkor az időszakonkénti vízhiány is gond; - A felszíni vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége; - Fokozódó „környezeti stresszhatás” éri a környezetet: pl. közlekedési és más

joganyag átvétele révén; - A hulladékgazdálkodás teljes értékű reformja a két társulás (Duna-Vértes-köze és Közép-Dunavidéki) révén, Kohéziós Alap-forrásból	eredetű zaj-, rezgés-, fény- stb. szennyezés, parlagfű- és más pollenterhelés
---	---

3.5.2. A DUNA-TÉRSÉG FEJLESZTÉSE (ÁRVÍZVÉDELEM; HAJÓZÁS; VÍZ-KERET-IRÁNYELV; VIZES ÉLŐHELYEK)

Komárom-Esztergom megye Területrendezési Terve (2005) szerint a Duna-mente alapvetően *vízgazdálkodási térségnek* számít. A Duna, mint ivóvízbázis, ipari vízbázis meghatározóan fontos, továbbá Komárom térségében a mezőgazdasági öntözésben is fontos szerepe van. Mint nemzetközi közlekedési folyosó és turisztikai folyosó szerepe egyre inkább felértékelődik. Ezen kívül az országos ökológiai hálózat kiemelten fontos területe. Megyei érdek a Duna vízminőségének védelme, szennyezésének megelőzése, a partján levő települések szennyvíztisztításának 100 %-os biztosítása. Ennek érdekében a potenciálisan veszélyeztető létesítményeket fel kell számolni, a területüket biztonsággal rendezni kell (pl. vörösiszap-tározók). Meg kell akadályozni, hogy a Duna mellé újabb vízszennyező létesítmények települjenek. Biztosítani kell a dunai szigetek egységes védelmét, a parton még meglévő természetközeli területek megtartását, az ökológiai rendszer fejleszthetőségét.

A kavicsbányászat következményeként Pilismaróton már kialakult és Dunaalmáson kitermelés alatt álló dunai öblök a vízisportok, a jacht-turizmus akár nemzetközi jelentőségű vízisport központjaivá válhatnak.

Szerkezeti szempontból kiemelkedő közlekedésfejlesztési elemeknek számítanak az új hálózati elemekhez kapcsolódó, Esztergom és Komárom városok nyugati oldalain kiépítendő nemzetközi kapuként is működő új, kapacitív közúti Duna hidak.

Az országos ökológiai hálózat, NATURA 2000 rendszere is teljes hosszában érinti a Duna megyei szakaszát.

A szomszédos szlovákiai megyékkel közösen el kell készíteni a *Duna menti térség komplex fejlesztési programját*. Kiemelt figyelmet kell fordítani a következőkre:

- a) meg kell határozni a Duna, mint nemzetközi jelentőségű ökológiai folyosó védelmének és fejlesztésének követelményeit, valamint a Duna menti természetes és természetközeli élőhelyeket, a még kiépítetlen ökológiai fejlesztésre alkalmas területeket és az ezek fenntartásához, fejlesztéséhez szükséges feladatokat, intézkedési javaslatokat;
- b) le kell határolni a Duna azon természetes partszakaszait, amelyek megőrzése táj- és természetvédelmi szempontból térségi érdek;
- c) differenciáltan meg kell határozni a rendelkezésre álló nagy kiterjedésű hétvégi házas üdülőterületek korszerűsítésének és jövőbeli funkcionális fejlesztésének irányait;
- d) fel kell mérni a Dunát érő környezetszennyezéseket és meg kell határozni azok mérséklésére, vagy elhárítására vonatkozó feladatokat, intézkedési javaslatokat;
- e) meg kell határozni a dunai szigetek ökológiai és ökoturisztikai célú tájrehabilitációjának irányelveit;
- f) ki kell jelölni a különböző funkciójú kikötők, vízi turisztikai fejlesztési területek rendszerét; feladatait;
- g) biztosítani kell a Duna-menti területek árvízvédelmét, meg kell határozni az árvízvédelemmel kapcsolatos feladatokat;

- h) pontosítani kell a Bős-Nagymarosi vízlépcső építési munkáival összefüggően roncsolt területek táj-rehabilitációjának és újrahasznosításának feladatait;
- i) az egyes települések turisztikai-üdülési hagyományaihoz, a táji és területi adottságaihoz igazodva kell kialakítani a térség összehangolt turisztikai kínálatának rendszerét;
- j) a térség ipari gazdaságfejlesztése, a gazdasági területek súlypontjainak kijelölése a környezetvédelmi, ökológiai, táj- és természetvédelmi, turizmusfejlesztési prioritásokkal összehangoltan történhet;
- k) meg kell határozni a barnamezős iparterületek környezetkímélő rehabilitációjával, területkímélő, hatékony újrahasznosításával összefüggő feladatokat;
- l) meg kell határozni a település-rehabilitáció célterületeit, kiemelten kezelve a települések és a Duna kapcsolata újrafogalmazásának kérdését, lehetőségeit, konfliktusait;
- m) meg kell határozni a Duna menti főút megváltozó szerepével együtt a Duna és az út közötti területek fejlesztési irányait, figyelembe véve a gazdasági struktúraváltásnak a települések fejlődésére gyakorolt hatását;
- n) biztosítani kell a borvidéki területeken a szőlőterületek megőrzését, a borászat, a helyi borpalackozás és borturizmus fejlesztését;
- o) kiemelten kell kezelni a településkép és tájkép egységének megőrzését, programot kell kidolgozni a tájképi és településképi egységet meghatározó létesítmények tájba illesztésére;
- p) biztosítani kell a mezőgazdasági területeken a természeti adottságokhoz igazodó, a természeti értékeket, a tájkaraktert megőrző több funkciójú tájgazdálkodás feltételeit.

A területrendezési terv a Dunakanyar térségében (Pest megyével közösen) *történeti táj* kijelölését javasolja, míg a megye déli része a Velencei-tó – Vértes kiemelt üdülőkörzethez kapcsolódik.

A táj terhelhetőségét az egyes tájegységek, térségek tájvédelmi, természetvédelmi, ökológiai, környezetvédelmi érzékenysége, a már meglévő települési gazdasági környezet, a természeti erőforrások együttesen határozzák meg. Ennek megfelelően a megye területe a táj terhelhetősége szempontjából a következő térségekre tagolható:

1. Duna menti települések parti térsége
2. Hegyvidéki erdős térségek
3. A Pilis és a Gerecse közötti dombvidéki térség
4. Bakony dombvidéki térsége
5. Az Által-ér völgye
6. Városi ipari térségek
7. Mezőgazdasági térség
8. Településhálózati csomópont

Komárom-Esztergom megye Környezetvédelmi Programja (2002) jelentős hangsúlyt helyez a Duna vízminőség-védelmére és különböző beavatkozásokat javasol az ipari környezethasználatok fenntarthatóvá tétele érdekében és a még természetszerű Duna-szakaszok megőrzésére.

Komárom-Esztergom megye Zöldturizmus-fejlesztési Konceptiója és középtávú stratégiai programja (2000) részletesen (zöldturisztikai területenként és kistérségenként) feltárja Komárom-Esztergom megye természeti adottságait, természetvédelmi helyzetét és zöldturisztikai kínálatát és meghatározza a hangsúlyos fejlesztési irányokat és alapelveket. A Duna közelsége és hosszú (mintegy 80 kilométeres) szakasza szinte „kötelezi” Komárom-Esztergom megyét a *vízitúrizmus* fejlesztésére. E téren jelentős lemaradásaink és kiváló lehetőségeink vannak. A megyei Duna-szakasz hozzávetőlegesen 3 vízitúra-központ létesítését „bírra el” (a vízitúrázók kialakult szokásai is azt mutatják, hogy jelentősebb pihenő

bázisokra mintegy 30-50 kilométerenként van szükség). Bár a megyei Duna-völgy sajnálatos módon áldozatául esett az elmúlt évtizedek iparfejlesztésének, szerencsére még maradt némi ízelítő az egykori szigetvilágokból, érintetlenebb szakaszokból.

A megyében Ács–Komárom térsége (célszerűen Koppánymonostor), Dunaalmás–Neszmély vidéke (az Által-ér torkolat vagy a Neszmélyi-szigetek), valamint Tát–Esztergom környéke kínál alkalmas helyszíneket a nemzetközi vízitúra-központok kialakításához. Hagyományok, kezdeményezések már mindenütt vannak, a fejlesztéshez szükséges megvalósíthatósági tanulmányon kívül feltehetőleg a szükséges források mielőbbi bevonása fogja eldönteni a versenyt, hogy hol alakuljanak ki rangos bázisai e turizmus-formának. E vízibázisokon a kikötési, táborozási lehetőségek fejlesztésén túlmenően a térségre vonatkozó (többnyelvű) tájékoztatás és az egyéb szolgáltatások megjelenése is kívánatos, de szinte ugyanilyen lényeges a környezeti feltételek megteremtése (Pl. Neszmélyen és Táton sziget-rehabilitáció, tájrendezés is szükséges). A víziturizmus egy másfajta szegmensét hivatott erősíteni a *természetes fürdőhelyek, szabadstrandok* (Duna, természetes tavak, bányatavak) zöldinfrastruktúra-fejlesztése. A megye ugyan bővelkedik ilyen vizekben, azonban vajmi kevés vállalkozás fedezte fel még az ebben rejlő lehetőségeket (ennek elsődleges oka minden bizonnyal a labilis – illetve többnyire rossz – vízminőségben keresendő).

A **Vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés a Duna jobbparti vízgyűjtőjén Gönyű és Dömös között** (1998) c. dokumentum új szellemben (a nyitott tervezés jegyében) készült és komplex helyzetelemzésre alapozva tett javaslatot nemcsak a Duna fenntartható környezet-fejlesztésére és árvízvédelmi biztonságának növelésére, hanem a beletorkolló kisvízfolyások (Concó, Által-ér, Kenyérmezei-patak és egyéb, kisebb patakok) teljes vízgyűjtőjére is különböző beavatkozási alternatívák számbavételével megoldásokat javasol. A terv a Duna menti környezetrehabilitációs intézkedések egyik alapidokumentumának tekinthető.

Komárom-Esztergom megye középtávú idegenforgalmi stratégiai programja (2002) szerint a húzó programok a történelmi helyszínekre, a magyar lótartható központjaira és a szabadidős programokra, rendezvényekre épülnek. A markáns arculatú turisztikai termékek területi központjaiból, turisztikai csomópontok alakulnak ki *Komárom, Esztergom, Bábolna, Kisbér és Tata* térségében, valamint a *Duna mentén*. A csomópontok turisztikai infrastruktúrája a kínált termék jellemző piaci célcsoportjainak igényeit elégítik ki. A 2002-2007. közötti stratégiai program több dunai programelemet is tartalmaz, így pl. a hajózás fejlesztését, a Duna-part tájképi fejlesztését, védő- és takarózónák kialakítását.

A **Natúrparkok megvalósíthatósági lehetőségei Komárom-Esztergom megye területén** (2003) c. tanulmány, az akkor már megvalósulás előtt álló (időközben 2005-ben fel is avatott) Vértesi Natúrparkon túlmenően a megye 3 helyszínén javasolja natúrpark létrehozását: a Bakonyalja térségében, a Gerecse-Tata térségben és a Pilis-Dunakanyar térségben. Ez utóbbi két helyszín hosszabb szakaszon érinti a Dunát, a Gerecse Natúrpark esetében Dunaalmástól Lábatlanig, míg a Pilis-Dunakanyar Natúrpark esetében az Esztergom-Pilismarót-Dömös szakaszon.

Komárom-Esztergom megye agrárstruktúra és vidékfejlesztési – SAPARD – stratégiai programja (1999) régiós kitekintéssel, statisztikai adatbázisra alapozva elkészített dokumentum, mely nyolc stratégiai program köré gyűjti a javasolt intézkedéseket.

A mezőgazdasági- és vidékfejlesztési stratégiai célok és prioritások tekintetében a mezőgazdasági termelésre való alkalmasság, a fejlődésbeni jelentős eltérések és a ruralitási jellemzők alapján indokolt a megyén belül az egyes kistérségeket megkülönböztetni. A vidékfejlesztési stratégia és megvalósítása más intézkedéseket kíván a jobb talajadottságú, mint az alacsony termékenységű, talajhibás szántóföldi növénytermelésre alkalmatlan területeken. A dokumentum a megye területét 5 beavatkozási térségtípusba sorolja, ezek egyikeként a Duna-menti urbanizációs sávot, mint határmenti térséget.

Kistérségi szintű dokumentumok elemzése:

A megye kistérségeire elkészített területfejlesztési koncepciók mindegyike alapelveként fogalmazza meg a környezettudatos tájhasználatot és a fenntarthatóságot. A koncepciók eltérő mélységű helyzet- és adatelemzésre építve javasolják a lakosság életminőségének és életkörülményeinek fejlesztését, a vonzóbb települési környezet kialakítását és a természeti és kulturális örökségeinek megőrzését.

A *Tatai Kistérség területére elkészített vízrendezési terv* (2005) szerint a Dunát csaknem teljes hosszában NATURA 2000-es (ezen belül Különleges Természetmegőrzési) Területnek jelölték, ami az élőhely komplex szemléletű fenntartását teszi szükségessé. A nemzetközi Duna-egyezmény szellemében fokozott vízminőségi előírások vannak érvényben, amelyekhez természetvédelmi korlátozások is párosulnak. Dunaalmás térségében, pl. fokozottan kell számolni a vízfolyások hordalék-tartalmával, amelynek Dunába jutását lehetőség szerint el kell kerülni, de ugyanez érvényes az egyéb szennyeződésekre is. A gépi munkákat úgy kell megtervezni, hogy azok minél kevesebb bolygatással járjanak, műtárgy a parti fűz-nyár ligeterdővel borított szakaszokon lehetőség szerint ne épüljön és minél kevesebb ponton okozzanak beavatkozást.

A Duna-mente fenntartható fejlesztése:

A Duna Európa egyik legjelentősebb vízi útja, egyben a VII. transz-európai közlekedési folyosó. A magyarországi Duna-szakasz és közvetlen környezete megóvása, rehabilitációja, adottságainak és értékeinek jobb hasznosítása hozzájárul a Duna-menti települések biztonságos és fenntartható fejlődéséhez, valamint a kelet-közép-európai integrációhoz:

- a Duna teljes magyarországi szakaszának, kapcsolódó mellékágainak a Víz Keret Irányelvnek megfelelő rehabilitációja, a Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása;
- a Duna-mente természeti területeinek, tájainak, természeti és kulturális értékeinek, Natura 2000 területeinek a megőrzése, fenntartása a természet önszabályozó működéséhez közelítő állapotok kialakítása, a biodiverzitás megőrzése;
- a vízszennyezés és a vízkárok megelőzése és felszámolása.

Környezeti és kulturális szempontú tervezés és tájmenedzsment:

- Támogatandók a táji egységek településcsoportjainak gazdaságfejlesztési együttműködései és a faluhálózatok kialakítása;
- A tájsebek, természetkárosítások rehabilitációját ösztönző fejlesztéspolitikát kell érvényesíteni és biztosítani a fenntartható tájhasználatot;
- Ösztönözni kell a természetvédelemmel összhangban lévő mezőgazdasági termelés kialakítását;
- A tájlesztettkai és tájökölógiai szempontokat hathatósan kell érvényesíteni a mező- és erdőgazdasági tevékenységek és ezek tervezése során, a rendezési tervekkel összhangban, az őshonos fajok telepítésének és tartásának ösztönzése által is.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Duna-térség fejlesztése” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Komárom – Esztergom megyén belül a Duna-térség összetett táji- és természeti adottságokkal rendelkezik; - A Dunakanyar a teljes Duna-mente egyik leginkább kultúrtáji, világörökségi rangra érdemes területe; - Igen erős gazdasági potenciál (ez veszély is !): pl. Suzuki, Nokia jelenléte; - Erősödő környezettudatosság, a civil Duna-védő szervezetek jelenléte	- Az ipari félműltből ill. a Bős-Nagymarosi félbehagyott műből adódó számos tájseb; - Több potenciális veszélyforrás veszélyezteti a Duna-térség lakosságát; - Gyenge ill. hiányzó Duna-hidak - Hajózási feltételek elégtelensége; szakmai megosztottság a helyes irány kiválasztása terén is - Kikötők, révek, (teher)kompok hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
- A megalakuló, megalakítandó naturparkok: gerecsei, pilisi stb.; - A két állam környezetvédelmi szervezetei közti fokozottabb együttműködés; a víz-ügyi (-pótlási, -szint) kérdések lezárása - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége (Neszmély, Almásfüzitő)	- Az igen erős gazdasági potenciál, amely elsősorban a „feltartóztathatatlan növekedés” scénárióban érdekelt (rövid távon) – ez ellentétes a térségi érdekekkel - Az árvízi veszélyeztetettség; - A felszíni és a karszt-vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége; - Fokozódó „környezeti stresszhatás” éri a környezetet: pl. közlekedési és más eredetű zaj-, rezgés-, fény- stb. szennyezés, parlagfű- és más pollenterhelés - Cementgyári problémakör: a régi gyár Lábatlanon a legrosszabb megoldás; kérdés, hogy az új helyszín a legjobb-e ?

3.5.3. TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK, BÁNYÁSZAT, ENERGIA-POLITIKA, MEGÚJULÓ ENERGIÁK

Az 1990-es évektől kezdődően jelentős változások mentek végbe Komárom-Esztergom megye energia-ellátásában is, a termelési szektorban és a lakossági felhasználásban egyaránt. Míg a lakossági energia felhasználás folyamatosan nőtt, addig a nem lakossági célú villamos energiafogyasztás csökken, főképp a felhasználási rendszerek korszerűsödésének és az energia-pazarló ágazatok leépülésének köszönhetően. Villamosenergia-felhasználásunk a rendszerváltás utáni visszaesést követően folyamatosan növekszik, és lassan újra elérjük a rendszerváltozás előtt villamosenergia-felhasználási szintet.

Jelenlegi villamos energiatermelési rendszerünk gyakorlatilag két lábon áll: a fosszilis tüzelőanyagok (szén, olaj, gáz) elégetéséből, illetve az uránium és más hasadó anyagok hasításából származó energia felhasználásán. Mindkét típusú energiahordozó tekintetében hazánk túlnyomórészt (70 %) importra szorult.

Az áram- és gázszolgáltató vállalatok, a hőerőmű társaságok zömmel külföldi szakmai befektetők tulajdonába kerültek. 2001-ben az új villamos energia törvény életbelépésével a megújuló energia hasznosítható, mint elsődleges energiaforrás. Kedvező az éghajlat a

szélenergia kihasználására is néhány területen, különösen a nyugati részeken, illetve a biomassza felhasználására kedvező tapasztalatok álnak rendelkezésre. A lakossági célú gázszolgáltatás terén elmondható, hogy mára gyakorlatilag valamennyi kistérségbe eljut a vezetékes gáz. Alacsony az alternatív energiaforrások mozgósítása és az energiatakarékos korszerű lakásgépészeti rendszerek alkalmazása. A hazai lakosság energiafogyasztásának megoszlása a következők szerint alakul: fűtés 54 %, közlekedés 26 %, melegvíz 11 %, főzés, háztartás 8%, világítás 1%.

Az összes energiafelhasználás a rendszerváltás óta stagnált, vagy alig növekedett, s erre a jövőben sem kell számítani. A hazai energiafelhasználás GDP-re vonatkoztatott hatékonysága az utóbbi évtizedben jelentősen emelkedett. Ez kedvezően hatott a környezetterhelés mértékére is. Ugyanakkor az *energiaellátás határfoka* (a végső energiafelhasználás és a primerenergia-igény hányadosa) alig javult.

3.5.3.1. Energiaátalakító rendszerek:

A **nagy és közepes erőművek** közül az *Oroszlányi Erőmű* az egyetlen olyan magyar széntüzelésű erőmű, amely képes volt a hazai mélyművelésű szénbázison megújítani működését. A 2001 és 2005 között folytatott retrofit program eredményeként teljesítik a hazai és uniós környezetvédelmi emissziós normákat. Megépítésre került egy füstgáz-kéntelenítő berendezés, felújításra és átalakításra kerültek a kazánok a nitrogénszegény tüzelés megvalósítása érdekében, felújításra kerültek a gőzturbinák, valamint a villamos erősáramú berendezések egy része. A tervezetten 2014-ig működő erőművi blokkok biztonságos tüzelőanyag ellátása érdekében a társasághoz tartozó Márkushegyi Bányában sor került a kőhalmi mezőcsatolásra, mintegy 250 PJ jobb minőségű barnaszén kitermelésére adva lehetőséget. A Vértesi Erőmű ZRt. 2005-ben kezdte meg a megújuló energiaforrások felhasználást lehetővé tévő programját. Ennek során az erőmű 1. számú kazánját szén-biomassza vegyesüzemelésűre alakították át. A tüzelőanyagot elsősorban az észak-dunántúli erdőgazdaságokból származó tűzifa biztosíthatja. Vizsgálatok folynak ezen kívül a mezőgazdaságból származó másodlagos biomasszák (pl. szalma, korpa) és energiaültetvényekből származó növények (pl. kínai nád – *mischantus*) alkalmazására is.

A *Bánhidai Erőmű* az első 100 MW-os blokkját jelentette a magyar villamosenergia-rendszernek. Az üzemeltetés mellett egy új erőmű létesítésére – az erőfeszítések ellenére – nem kínálkozott lehetőség, a Mátyás-hegyi Bányászati és Kohászati Rt. szénvagyon kimerülése, a környezetvédelmi előírások szigorodása csak a 2004. évvégéig tartó üzem lehetőségét biztosították.

A *Tatabánya Erőmű (TE) Kft* az MVM ZRt. többségi tulajdonában lévő, Tatabánya város több mint 22 ezer távfűtéses lakásának és számos közintézményének hőforrásaként működő tatabányai fűtőerőművet tulajdonoló és üzemeltető, távhőtermelői működési engedéllyel rendelkező, a hőtermeléssel kapcsolatos villamos energiát is termelő társaságként tevékenykedik. A TE Kft. 2004-ben korszerűsítette a tatabányai fűtőerőművet, amely a földgázalapú megújítást követően 180,5 MW hő- és 49,7 MW villamos teljesítménnyel rendelkezik.

A Komárom-Esztergom megye lakásállományának 23 %-a távfűtött, amely az országos átlagtól némileg magasabb. A nagyobb magyar **távfűtőrendszerek** közül több is a megyében található (Tatabánya, Esztergom-Dorog, Oroszlány). A távhő 71 %-át földgázzal állítják elő és 70 %-át villamos energiával kapcsolatosan termelik, aminek következménye a távhőszektor érzékenysége mind a földgáz, mind a villamos energia árának változásaira. A távhőszektor kitörési pontja a megújuló energiaforrások szélesebb körű alkalmazása lehet a kapcsolt energiatermeléssel. A fahulladékokra alapozott távhőtermelő beruházások közül itt üzemel a Magyarországon sokáig egyedülálló – és korábban a legnagyobb – faapríték-tüzelésű távhőrendszer (Tatán).

A **villamos hálózatok** kiépítettsége, rendelkezésre állása mindig az érintett térség egyik meghatározó infrastrukturális tényezője. Az elosztóhálózatok funkcióellátását az őket ellátó mögöttes villamos alaphálózat és erőműpark biztosítja. Az alaphálózati feladatokat a 400 és 200 kV-os, míg a főelosztókat a 120 kV-os távvezetékek látják el.

A területi lefedettség Komárom-Esztergom megyében az országos átlagot meghaladja, kapcsolóállomásaink illetve a bővítési lehetőségeink biztosítják az ipari és a lakossági fogyasztói igények kielégítését.

A nagynyomású hálózatról való ellátás közvetlenül, vagy hálózatbővítés után létesített átdóállomásokon keresztül történik. A megyét döntően egy külföldi társaság tulajdonában lévő szolgáltató látja el **földgázzal**. Az ellátás lefedettsége (telítettsége) az országos átlagnál magasabb. A Komárom-Esztergom megyét magában foglaló ÉGÁZ Rt. esetében 89,2 %.

A bányászat a megyében is visszaszorulóban van. A Mány I/A Bányauzem 2004. évi bezárásával szűnt meg a hatalmas értékeket adó 110 éves tatabányai szénbányászat. A tágabb térség utolsó - és egyben az ország jelenleg egyetlen működő - földalatti művelésű szénbányája a *Márkushegyi Bányauzem*, amely az Oroszlányi Erőmű alapanyag-ellátását biztosítja. A Márkushegyi Bánya hazánk egyetlen mélyművelésű szénbányája, mélysége 300-500 m. A foglalkoztatottak létszáma meghaladja az 1.800 főt, ezzel a térségben a legtöbb munka-helyet nyújtó szervezeti egység. Az éves termelési volumen mintegy 15 PJ hő, mely – a kitermelt szén átlagos 12.500 kJ/kg fűtőértékének megfelelően – évi 1,2 millió tonna energetikai szén felszínre juttatását jelenti.

3.5.3.2. Bányászat:

A Mány I/A Bányauzem 2004. évi bezárásával szűnt meg a hatalmas értékeket adó, sok műszaki fejlődést hozó, sok tízezer embernek munkát biztosító 110 éves tatabányai szénbányászat. A tágabb térség utolsó - és egyben az ország jelenleg egyetlen működő - földalatti művelésű szénbányája a *Márkushegyi Bányauzem*.

Az eocén program keretében létesült Márkushegyi Bányauzem 1981. április 1-én lépett termelésbe. A bánya 2001-től – a kereslet csökkenése következtében – megszüntette a minőségi lakossági szén előállítását és a „célbánya – célerőmű” felálláshoz illeszkedően az energetikai szén termelésével az Oroszlányi Erőmű alapanyag-ellátását biztosítja.

Márkushegy viszonylag kis mélységben elhelyezkedő (300-500m), eocénkorú barnaköszén vagyonnal rendelkezik, túlnyomórészt két művelhető kisdőlésű telepes kifejlődésben. A felső telep jó minőségű (16.000-21.000 kJ/kg), míg a közkövel elválasztódó alsó gyengébb fűtőértékű. (9.000-16.000 kJ/kg)

A jelenleg művelt Kőhalmi mezőben uralkodóan „egytelepes” kifejlődés a jellemző, a két telepet elválasztó közkő elvékonyodásával és elpalásodásával.

A Márkushegyi Bánya hazánk egyetlen mélyművelésű szénbányája, mélysége 300-500 m. A foglalkoztatottak létszáma meghaladja az 1.800 főt, ezzel a térségben a legtöbb munka-helyet nyújtó szervezeti egység. Az éves termelési volumen mintegy 15 PJ hő, mely – a kitermelt szén átlagos 12.500 kJ/kg fűtőértékének megfelelően – évi 1,2 millió tonna energetikai szén felszínre juttatását jelenti. A termelés döntő hányadát két egyidejűleg működő frontfejtés biztosítja.

A fentiekben ismertetett szénvagyon- és termelési adatok mutatják, hogy az üzem hosszú távon szolgáltatni tudja az Oroszlányi Erőmű számára a szükséges tüzelőanyagot.

3.5.3.3. Energiafelhasználók:

Az elmúlt időszakban a régió adta az országban megtermelt bruttó hazai termék egytizedét, az egy főre jutó GDP tekintetében pedig – Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl után – stabilan a harmadik a régiók rangsorában. Az elmúlt időszakban az egy lakosra jutó beruházások értéke ugyancsak az országos átlagot meghaladó. A beruházások döntően az iparra koncentrálnak. Az iparszerkezet – amiben korábban domináns volt a bányászat és a nehézipar – is jelentősen átalakult. A befektetők részére a kedvező területi adottságokat és a hozzá szükséges infrastruktúrát jelentős részben az **ipari parkok** biztosítják.

Az **energiatakarékos tudat** kialakításának célja úgy az energiával való takarékoság, mint a környezetvédelmi szempontok érvényesítése. Az **energiahatékonyság terén** az épületek hőszigetelési és fűtési rendszerei elavultak, a tömegközlekedés gazdaságos üzemeltetése környezetvédelmi szempontból is szükséges. A fogyasztói szempontból helyes döntések meghozatala nem nélkülözheti a szigorúan szakmai alapon nyújtott segítséget. Az energiatakarékosági szemléletformálás - főként a tanuló ifjúság körében - hosszú távon hozza meg a kívánt eredményeket, az "energiatudat"-os életmód, az energia csak a felhasználó igényét, kényelmét szolgáló felhasználás formájában tud elterjedni.

Az energiaiparban lezajlott tulajdonosváltások és az ezzel együtt elindult szerkezetváltás hatással van a **humán erőforrásokra** is. A magyar hagyományoknak megfelelően az egyik legfontosabb hazai „energiaforrásunk” az energetikai tudás volt. A regionális tudásbázis fejlesztésére, az új technológiák fogadásához és fejlesztéséhez szükséges kutatási és oktatási feltételek létrehozására figyelmet kell folytatni. Külön hangsúlyt kell fektetni az energetikai műszaki felsőfokú oktatás fejlesztésére, a szükséges intézményi feltételek biztosítására a megye meglévő és feljövő főiskolai központjaiban (Tatabánya, Esztergom). Minden normális társadalom megbecsüli mérnökeiket és műszaki szakembereit. A mérnöki munka megbecsülésén túlmenően a mérnöki presztízs magas szintre való emelése is cél.

3.5.3.4. Megújuló energiák és a felhasználásuk mikéntje:

A megújuló energiaforrások tekintetében Magyarország adottságai általában elmaradnak az Európai Unió tagállamaiétól. Vannak azonban lehetőségeink a biomassza alapú és a geotermikus energia hasznosításában, és kedvező elmozdulás volt az elmúlt időszakban a szél- és napenergia hasznosítása terén is.

Magyarországon a megújuló energiahordozó-felhasználás az összenergia-felhasználáson belül 3,6 %-ot tesz ki (EU átlag 5,7 %), amelynek növelése energiapolitikai szempontok szerint, valamint a várhatóan felénk megfogalmazásra kerülő újabb EU elvárások alapján is szükséges, mivel javulhat a környezet állapota, mérséklődhet a hagyományos energiahordozóktól való energiaimport-függőség, munkahelyek keletkezhetnek, a megújuló energiahordozó-felhasználás növelése új, magas szintű technológiák alkalmazását teszi lehetővé. A megyében a megújuló energiaforrások kihasználása növekedőben van. Mind környezetvédelmi szempontból, mind energiahatékonyság terén növelni kell a megújuló energiaforrásokkal előállított hő- vagy villamos-energiatermelést.

A magyarországi szélenergia potenciál a megyénkben még nem kellően kihasznált, bár rendelkezünk jó néhány kedvező adottságú potenciális telephellyel.

A **biomassza** kiemelt szerepet tölt be az Európai Unióban belül a megújuló energiahordozók között, hiszen bővítetten újratermelhető, hozzájárul a külső energiafüggőség csökkentéséhez, a biomassza felhasználás a CO₂ szempontjából neutrális és segít a

nemzetközi kötelezettségek teljesítésében, termelése segíti a racionális földhasználatot, az agrárstruktúra átalakításának egyik lehetősége, bővíti a vidék foglalkoztatási lehetőségeit, javítja a helyi energiaellátást, annak biztonságát, a kihasználatlan nyersanyag bázist nagyobb mértékben hasznosítja, fejleszti az infrastruktúrát és segíti az élelmiszer-termeléssel kapcsolatos problémák megoldását, kiemelkedő lehetőséget biztosít a hulladékgazdálkodásra/hasznosításra. Ma Magyarországon a legfontosabb biomassa a fa. Az elmúlt tíz-egynéhány évben az éves élőfa növedék $11-12 \text{ Mm}^3/\text{év}$ volt, míg a felhasználás csupán $7-8 \text{ Mm}^3/\text{év}$, így az élőfa készlet folyamatosan növekedve jelenleg meghaladja a 320 Mm^3 -t. Átmeneti gondot jelent a jogi háttér hiánya: **energetikai faültetvény** jogi értelemben ma még nem létezik. **Mezőgazdasági hulladék** közül az energetikai felhasználás nem mondható jelentősnek, azonban ebben hatalmas potenciál van. Az energetikai felhasználás még nem megoldott, de biztató eredményű kísérletek folynak már a Vértesi Erőmű ZRt.-nél. Az energia potenciál megyénkben $0,53 \text{ PJ}/\text{év}$.

Biogáz-termelés lehetséges elméletileg a kommunális hulladéklerakókon és a szennyvíztisztító telepeken. A folyamat során a széntartalmú szerves anyagok jelentős része CH_4 (metán) formájában távozik a biomasszából, melynek fűtőértéke majdnem megegyezik a földgázéval, azaz nagy hatásfokkal lehet energiatermelésre hasznosítani.

Geotermikus energia (más néven föld-hő), a földkéreg belső energiáját, a Föld középpontjából annak felszíne felé áramló hőenergiát jelenti. Hazánkban a világátlagnál 1,5-2-szer magasabb a geotermikus gradiens ($20 \text{ m}/^\circ\text{C}$), valamint nagy vízvezető kőzettömeg és nagy tárolt hővíz-mennyiség található. Ezek alapján a Kárpát-medence egy igen kedvező geotermális adottságú területnek tekinthető. Megyénk a geotermikus energia kihasználhatóságát tekintve, nem tartozik a legjobb adottságukkal rendelkező területek közé. Egyedüli példaként az Ácsi Egyetértés Szövetkezet geotermikus energiával fűtött üvegházait lehet említeni. Kedvezőek az adottságok a föld adta hő kihasználására Bábolna, Ács és Komárom térségében.

Napenergia hasznosítása szintén tiszta környezetbarát energiatermelési mód. Az aktív napenergia hasznosítás kategóriába esnek a különböző melegvizet előállító ún. napkollektoros, illetve fotovillamos alkalmazások, illetve a naperőművi rendszerek. A passzív napenergia hasznosítás az épületek megfelelő tájolásával, kialakításával, szigetelésével a nap hőenergiájának befogását és megtartását célzó építészeti megoldásokat foglalja magába. Magyarországon a napsütéses órák száma átlagosan 1800 óra évente, ami $1200 - 1250 \text{ kWh}/\text{m}^2$ energiát jeleni. Esztergomban van példa megújuló energia fűtési ill. használati melegvíz előállítási célú alkalmazására is: a Tanítóképzőben hőszivattyús fűtés, a Ferences Gimnáziumban és a Grante Rt.-nél napkollektoros melegvíz előállító rendszer van.

A hazai vízfolyások elméleti **vízenergia** potenciálját $100 \text{ PJ}/\text{év}$ -re becsülik, de ebből átlagosan csak $16 \text{ PJ}/\text{év}$ -et minősítenek gazdaságosan kiépíthetőnek (beleértve Bős–Nagymarost is). A megyénkben potenciálisan a Dunán képzelhető el nagyobb vízerőmű. Ennek eldöntése azonban nem csak energetikai szempontok alapján, hanem komplex problémaként kezelendő, ahol a környezetvédelmi, hajózási, nemzetgazdasági szempontok és politikai vetületek egyaránt befolyással bírnak. **Szélergia tekintetében** a legújabb energetikai szélterképek szerint is a megye nyugati-, délnyugati részén vannak a legpotenciálisabb területek, ahol már több projekt előkészítése folyik.

A mezőgazdasági termelésünk feltételei lehetővé, az EU előírások szükségessé, a gazdasági előnyök pedig ésszerűvé teszik a **biomassa eredetű üzemanyagok** hazai előállítását. A bio-üzemanyagok felhasználásának két formája terjedt el: bioetanol és a biodízel. Az előrelépéshez határozott(abb) állami, politikai akarat szükséges.

3.5.3.5. Környezetvédelem és az energetika kapcsolata:

Az energiaátalakítási (energetikai) rendszerek környezeti hatása már az alap-energia-hordozók kitermelésének és szállításának következtében jelentkezik. Az energiahordozók feldolgozása, átalakítása során kibocsátott, lerakott szennyező anyagok a légkört, az élővilágot, a talajt veszélyeztetik.

A megyénkben lévő fosszilis energiahordozót használó erőművek legnagyobb környezet-terhelését a légszennyezés okozta. A 2005. január 1-jével lejáró környezetvédelmi moratóriumnak megfelelően a kibocsátások ma már a határértékek alatt maradnak.

A jelentős javulást a környezetterhelési mutatókban az erőműi leállítások, átalakítások, korszerűsítések, tüzelőanyag-váltások együttesen eredményezték (Tatabányai Erőmű Kft.: szentes kazánok leállítása, gázmotorok beépítése; Vértesi Erőmű ZRt. Oroszlány: kéntelenítő építés, nitrogén-oxid szegény égők beépítése, hibrid-fluid átalakítás, biomassza-szén vegyestüzelés). Az erőművek vegyi vízszennyezése jelentéktelen, a hűtővíz felhasználás viszont a hűtő-tavak hőszennyezését okozhatja. Komplex tógazdálkodás (hasznosítás) keretében a probléma kezelhető. A talaj szennyezése részben a légkörben kibocsátott szennyezőanyagoknak savas eső formájában történő földrejutásával, másrészt a szén és salak-pernye depóniák porzása révén következik be. Az előbbieket a kéményemisszió csökkentésével, az utóbbiak a depóniák porzás-mentesítésével, a zagyterek rekultivációjával csökkenthetők, illetve szüntethetők meg. Folyamatosan és növekvő mértékben termelődik újra a települések és ipartelepek hulladéka. Környezetvédelmi szempontból előnyösebb, energetikai szempontból célszerű, ha a hulladékot, mint megújuló energiaforrást hasznosítjuk. A hasznosítás gyakorlatban előforduló két fő formája a szemét elégetése (és a hőenergia közvetlen vagy kapcsolt villamosenergia termeléssel együtt történő hasznosítása) és a biogáz termelés (ami gázmotorok, gázturbinák és gáz/gőzerőművek működtetésénél használható).

3.5.3.6. Megyénk villamosenergia-ellátása

A tatabányai kistérség évtizedeken át kiemelt szerepet játszott Komárom-Esztergom megye villamosenergia-ellátásában a Tatabányán üzemelő bányai és tatabányai hőerőművek révén. A villamosenergia-ellátást biztosító Vértesi Erőmű Rt.-hez tartozó erőművek közül a tatabányai az ezredfordulón döntően már csak távhő-ellátást biztosító városi fűtőműként üzemelt, a bányai erőmű pedig 2005 elejétől szünetelteti működését. A kistérség lakossága számára a villamos energiát az Észak-dunántúli Áramszolgáltató Rt. az országos hálózat 120 kV-os távvezetékéből biztosítja. Erre a gerinchálózatra csatlakoznak az egyes településeket kiszolgáló kisméretű hálózatok. A kistérség településeinek a lakásállomány bekapcsoltsága a lakossági villamosenergia-hálózatba évtizedek óta gyakorlatilag 100%-os, a háztartások egy főre jutó villamosenergia-fogyasztása hosszabb ideje nem változik lényegesen, évi 1600-1900 kWh/lakos között ingadozik.

Az esztergomi kistérség villamos energia hálózat kiépítettsége valamennyi településen teljes körű. (táblázatok a függelékben, 73. oldal)

A kisbéri kistérség vezetékes áramszolgáltatás minden településen biztosított, 2003-ban 9082 db háztartás volt a villamos energia-szolgáltató hálózatba bekapcsolva.

Az oroszlányi kistérség áramszolgáltatása (E-ON Észak-Dunántúli Áramszolgáltató Rt.) területén ugyan némileg javult a szolgáltatás színvonala.

A tatai kistérség lakossága számára a villamos energiát az Észak-dunántúli Áramszolgáltató Rt. az országos hálózat 120 kV-os távvezetékéből biztosítja.

3.5.3.7. Megyénk vezetékes gázellátása

A megyében a települések vezetékes földgázzal való ellátásának alapja a megyét kelet-nyugati irányban átszelő és a Dunával párhuzamosan haladó 600 mm átmérőjű, nagynyomású földgázvezeték, amely az országos főhálózat tagja is. A fővezetékéről Almásfüzitőnél egy 300 mm-es átmérőjű vezetékszakasz ágazik le déli irányban, erre kapcsolódik Tata, Tatabánya és Oroszlány is. Tatabányán a földgáz fűtési célú használata inkább a családi házakra jellemző, a panellakások számára a Tatabánya Erőmű Kft biztosítja a távhő- és a melegvíz-ellátást. Így Tatabányán a vezetékes gázt fogyasztó lakások aránya 2004-ben 15% volt, a kistérség többi településén viszont 70% fölötti értéket ért el. A községekben a gázvezeték-hálózat kiépítésekor a rá csatlakozóknak különféle támogatásokat (pl. kedvező hiteleket, adókedvezményeket) nyújtottak.

Az esztergomi kistérségben az elmúlt évek közművesítési dömpingje során a leggyorsabb ütemben a vezetékes gázra kapcsolt háztartások száma növekedett a kistérségben. Ez annál is inkább sürgető volt, mivel a kistérség légszennyezettségi mutatói igen rosszak voltak

A kisbéri térségben a vezetékes gázszolgáltatás, az ehhez kapcsolódó gerincvezeték minden településen a 1990-es évek második felében kiépült. A vezetékes gázt fogyasztó lakások száma kistérségi szinten 4 084 lakás volt 2003-ban, arányuk az utóbbi években csak kis mértékben nőtt (2000-ben 42%, 2001-ben 45,2%, 2002-ben 47,7%, 2003-ban 50%).

Az oroszlányi kistérségben a megyéhez viszonyítottn is alacsony (kevesebb, mint 26%) a vezetékes gázellátásba bekapcsolt háztartások száma, amely arányt alapvetően a térség központi települése, Oroszlány határozza meg. Ennek alapvető oka, hogy a térségi központban korszerű távhő- és melegvíz szolgáltató rendszer működik, amelyben az önkormányzatok tulajdonosként szerepelnek.

Tatán a földgáz fűtési célú használata inkább a családi házakra jellemző, a panellakások számára a Tatai Távhő Kft. biztosítja a távhő- és a melegvíz-ellátást. Így Tatán a vezetékes gázt fogyasztó lakások aránya 2001-ben 47 % volt, a kistérség egészében pedig 53 %-os értéket ért el. A községekben a gázvezeték-hálózat kiépítésekor a rácsatlakozóknak különféle támogatásokat nyújtottak. A kistérség községeiben a vezetékes gázzal ellátott lakások arányának további növekedésére lehet számítani.

3.5.3.8. Megyénk távhőellátása, egyéb tüzelőanyagok

Tatabányán a lakosság nagy része a 6 nagy lakótelep (*Gál, Ságvári, Újváros, Kertvárosi, Sárberki, Bánhidai*) lakásaiban él. E lakások fűtése és melegvízzel való ellátását a tatabányai erőmű által termelt hőenergia lakossági célú felhasználásával történik, így a város lakásainak közel 82%-át érinti a távhő szolgáltatás. A távhő ellátást biztosító tatabányai hőerőműben megtörtént a széntüzelés és olajtüzelés felváltása földgáztüzelésre, amely jelentősen csökkenti az erőmű környezetszennyező hatását.

A szilárd tüzelőanyagokkal való ellátást végző tüzéptelepek hálózata a tatabányai kistérségben és a megyeszékhelyen a mai napig megfelelő. A folyékony tüzelőanyag töltő állomások és a fűtőolaj ellátását biztosító kutak hálózata már nem ilyen egyenletes, de a fejlődés folyamatos és gyors, így az ellátatlan területek folyamatos zsugorodása tapasztalható.

A komáromi kistérségben az energiagazdálkodás tekintetében adódnak a kistérség legnagyobb volumenű feladatai. Az EU-csatlakozással rendkívül felértékelődő megújuló energiaforrások kihasználása hatalmas lendületet vehet e kistérségben, hiszen különösen Ács óriási határában számos lehetőség kínálkozik a szélenergia hasznosítására. Az energiaültetvények telepítésekor figyelembe kell venni, hogy Ács határa sokkal inkább az

ökológiai gazdálkodásra és természetvédelemre alkalmasabb, semmint egy újabb iparszerű termelési módra. Almásfüzitőnek szintén kulcsszerepe lehet a térségi energiagazdálkodásban, hiszen az elképzelések szerint itt, a logisztikai parkban hoznának létre, egy megújuló energiákra épülő erőművet. Bana is érintett abban a szélenergia-hasznosítási programban, a község északi magaslatai alkalmasak szélerőművek telepítésére, úgy itt is megnyílhat az út a hasznosításra.

Bábolna nagy kiterjedésű külterületén jelenleg is nagy mennyiségben képződik évente energetikailag hasznosítható mezőgazdasági melléktermék (kukoricaszár, kukoricacsutka), amelyek jelenleg a tatai Biocalor faaprítékos fűtőműben járulnak hozzá Tata mintegy 1700 lakásának fűtéséhez és melegvíz-ellátásához. Bábolna világításkorszerűsítésére az elmúlt évek során sor került, de az intézmények további korszerűsítése még adhat feladatot. Szintén megvizsgálandó a nagyközség termálkútjainak hőhasznosítása is. Komárom város távfűtő rendszerére jelentős korszerűsítés vár, mind a primer, mind a szekunder oldalon, illetve fogyasztási helyeken. A külterületen szintén biztató lehet a szélenergia-hasznosítás, amely – természetesen külső befektetők révén – akár milliárdos fejlesztéseket allokálhat. Komárom nagy kiterjedésű külterületein ugyanakkor a biomassza termelés is új lendületet vehet. Fel kell készülni a szántóterületek várható nagyarányú termelésből kiesésére, aminek alternatívája az energiaültetvények telepítése lehet.

Nagyigmánd hatalmas mezőgazdasági területeiről már napjainkban is nagy mennyiségben kerül hasznosítható zöldhulladék a tatai faaprítékos fűtőműbe. A biomassza energetikai célú hasznosításában megvizsgálandók a földhasználat EU-csatlakozás utáni várható változásával az energiaültetvények telepítési lehetőségei.

Az oroszlányi kistérségben települési szintű szolgáltatások terén a legnagyobb változást az Oroszlányi Szolgáltató Rt. létrehozása jelentette, amely a korábbi Oroszlányi Távhő Szolgáltató Kft. jogutódjaként alakult meg. A jelentős önkormányzati tulajdonban lévő vállalkozás távhő- és melegvíz ellátási-, szennyvízkezelési-, bérlet és ingatlan hasznosítási, valamint beruházási szolgáltatásokat biztosít, egyelőre a térség központi településén és Bokod községben.

A távhő ellátás a tatai kistérségben csupán Tata városában és Baj lakótelepén van jelen. Tata távfűtőrendszerének kiépítése 1973-ban kezdődött meg (akkor még olajtüzeléssel), majd 1986-tól az országban akkor még egyedülálló módon megújuló energiára, fa aprítékra alapozva. Ma a város mintegy 10400 lakásából 1600-at lát el a fa apríték tüzelésű távhő rendszer. A két első blokk az ezredfordulóra olyannyira amortizálódott, hogy 2003. év nyarán üzemén kívül kellett helyezni és szerepüket gázfűtéses blokk vette át. Az energetikai rendszer felülvizsgálatát követően döntött úgy Tata Város Önkormányzata, hogy gázmotoros blokk beállításával növelte a rendszer hatékonyságát. A város lakásainak 38 %-ában még a hagyományos széntüzelés a jellemző, de arányuk évről-évre csökken.

A szilárd tüzelőanyagokkal való ellátást végző TŰZÉP telepek hálózata a tatai kistérségben is megfelelő.

Összegző helyzetértékelés:

A gazdasági versenyképesség egyik **alapfeltétele az energiaellátás biztonsága**. A gazdasági versenyképesség növekedését szolgáló fejlesztések során hangsúlyt kell helyezni a korszerű, **környezetbarát technológiák** alkalmazására, az **energiahatékonyságra**, amelyek a különböző gazdasági tevékenységek környezetre gyakorolt negatív hatásainak csökkentésén túl a **környezet minőségének javításához** is hozzájárulnak.

A környezettudatos fejlődés takarékosan bányász az erőforrásokkal, a lakosság környezeti tudatosságának is erősödnie kell. A „szennyező fizet” elv érvényesítésével az energiatakarékosság ösztönzése intenzívebbé tehető. Mindezeket a feltételeket összhangban a

regionális és országos szinten szabályzott folyamatokkal, de hangsúlyozva a megyei kedvező adottságokat, élen járva az újabb hatékonyabb és környezetkímélőbb technológiánkban kell megvalósítanunk. A gyengeségeinket csökkentve, segítve a lemaradozó kistérségeket esélyegyenlőséget kell biztosítani az energetikai erőforrásokhoz való hozzáférés tekintetében is.

A megyei területfejlesztési koncepció „Természeti erőforrások, bányászat, energiapolitika, megújuló energiák” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Erőműi lehetőségek és fejlesztési szándékok a megújuló energiahordozók általi energiatermelésre - Erdőgazdálkodásra építhető megújuló energiahasznosítási fejlesztések - Kedvező regionális feltételek, adottságok a szélenergia hasznosításához	- Energiahatékonysági törvény hiánya - Energiafelhasználási szokások - Termelőeszközök korszerűtlensége - Ösztönzési rendszer hiánya - Települések energiastratégiája nem kialakított. - A mezőgazdasági hulladék szervezett formában nem kerül energetikailag hasznosításra - Alacsony fokú és mértékű a régióban képződött hulladékok energetikai célú hasznosítása
Lehetőségek	Veszélyek
- Az energiafelhasználás racionalizálására biztosított EU támogatások jobb kihasználása - Összefogás az energiatermelőkkel-, szolgáltatókkal, az energia-hatékony berendezéseket gyártókkal, forgalmazókkal - Oktatási-, nevelési intézményekkel való együttműködés. Az ifjúság támogatásának megnyerése	- A felhasználók energiatudatossága alacsony színvonalú. - A megcélzott réteg szűkös anyagi helyzete nem teremt jó feltételeket az energiatakarékos termékek és technológiák gyors elterjesztéséhez. Így érdektelenné válnak.

3.5.4. BARNAMEZŐS TERÜLETEK, RONCSOLT TERÜLETEK REHABILITÁCIÓJA, REKULTIVÁCIÓJA

A 2001. évben elkészített **Komárom-Esztergom megyei Környezetvédelmi Program** széleskörű irodalmi áttekintés után részletesen taglalja a megye környezeti állapotát, s az alábbi összegzést teszi:

A megyében a jelentős talaj- és vízszennyezés okozói:

- a szénbányák (Tatabánya, Oroszlány, Dorog, Vértessomló, Bokod, Csolnok, Sárisáp, Tokod és Mogyorósbánya környékén),
- a hőerőművek (legfőképp a széliránnyal ellentétes D-DK-i 2-3 km-es körzetükben),
- a pernye- és iszaptározók pont- és felületi kiporzásai,
- a nehéz-, építő- és élelmiszeripari üzemek (a volt tatabányai alumíniumkohó, almásfüzitői timföldgyár, dorogi égetőmű és gyógyszervegyészet, ácsi cukorgyár,

komáromi sörgyár, nyergesújfalui Viscosa-gyár, lábatlani papír- és cementgyár, tokodi üveggyár),

- valamint a nagy mezőgazdasági szövetkezetek (Bábolna, Kocs, Kisbér, Környe, Epöl, Tata, Neszmély)

Természet- és tájvédelem:

A tájvédelem területén elsősorban a roncsolt területek rekultivációjával, a tájrehabilitációval összefüggő programokban jelennek meg.

Tájsebek rekultivációja:

- Bányaterületek, felhagyott telephelyek rekultivációja;
- Át nem hárítható bányászati tájrendezés;
- Anyaglerakóhelyek, meddőhányók kiporzás-mentesítése, rekultivációja;
- Pernyelerakók rekultivációja;
- Vörösiszaptárolók kiporzás mentesítése, rekultivációja.

Megyei környezet- és természetvédelmi információs rendszer kialakítása:

A megyei környezet- és természetvédelmi információs rendszer hatékonyan csak a Megyei Területi Információs Rendszerhez kapcsolódva alakítható ki. Célja a környezet állapotát, állapotváltozását leíró adatok egységes nyilvántartása, valamint a megye, a települések, egyes államigazgatási szervek, a gazdálkodók és a civil szervezetek megfelelő adatokkal történő ellátása.

A megyei környezetvédelmi információs rendszer kialakítása során alapvető fontosságú, hogy

- egyrészt az országos szinten gyűjtött környezetvédelmi adatok megfelelő feldolgozottsági szinten, szükség szerint kielemezve kerüljenek be a megyei rendszerbe,
- másrészt megyei szinten csak olyan adatok kerüljenek gyűjtésre, melyek kiegészítik az országos szinten gyűjtött adatokat.

A megyei szintű környezetvédelmi mérő és monitoring rendszer, valamint adatbázis kialakításának javasolt tartalmi elemei között szerepel többek között:

A) Megyei szinten gyűjtendő, illetve egységesen feldolgozandó adatok köre:

Szennyezőforrások, szennyezett területek számbavétele:

- tájsebek felmérése
 - Károsodott területek felmérése, meddőhányók, pernyelerakók, egyéb anyaglerakók felmérése.
 - Bányaterületek felmérése.

Területvizsgálatok, területértékelések:

- Környezetföldtani, környezetérzékenységi felmérések (nagy méretarányú térképeken).
- A megye - távlatilag igénybe vehető - ásványi nyersanyagvagyon területeink kataszterezése.
- Fel kell mérni a veszélyeztetett mesterséges föld alatti üregeket (bányákat stb).

A megyei környezetvédelmi program kiemelt környezetvédelmi területei meg-egyeznek a korábbi, elfogadott **Komárom-Esztergom megyei Területfejlesztési Konceptió** környezetvédelmi munkarészeiben megfogalmazott elsődleges prioritású környezetvédelmi

feladatokkal. Ezek azon komplex módon kezelendő, kiemelt környezetvédelmi területek, melyeknél a környezeti probléma elhárításában, a környezetkárosodás felszámolásában a megyei önkormányzatnak (illetve a megyei önkormányzat által létre hozott környezet-fejlesztési irodának) célszerű koordinációs szerepet vállalnia.

A kiemelt (elsődleges prioritású) környezetvédelmi területek a következők:

- az energetikai szektor, illetve nehézipar által okozott környezetterhelések és környezeti károk komplex kezelése;
- kisvízfolyások, tavak vízminőség javítása, meder-rehabilitáció;
- karsztvízbázisok védelme;
- hulladékkezelés, -gazdálkodás fejlesztése.

Komárom-Esztergom megye 2002-ben elfogadott, korábbi **Fejlesztési tervéből** az alábbiak emelhetők ki:

Kiemelt környezeti programok:

Energetika és egyéb ipar okozta problémák: A bányászat, az energetikai ipar és az egyéb nehézipari ágak utolsó évszázadban okozott környezeti terheléseinek, kárainak pontos felmérése a megye területén elkerülhetetlen feladat.

A meglévő felhagyott bányászati üzemterületek, épületek elbontása a közeljövő feladata, illetve az is, hogy amely terület hasznosítható, azt a terület rekultivációját követően hasznosítani kell.

Az utolsó évszázadban a bányászat olyan technológiai rendszereket fejlesztett ki, akkora termelési kapacitásokat mozgósított, amelyek "károkozó sebességével" a természet már nem tudja felvenni a versenyt, és így jelentős környezeti károsodásokat szenvedett a megye területe. Sokkal nagyobb károkozás, hogy a tervezhető, sok esetben tervezett helyreállítási munkákat nem végeztek, végeznek el a bányászok.

A térség egyik legjelentősebb környezeti károkozását a szénbányászat miatti karsztvízszint csökkenést követő tömeges forrás elapadások jelentették.

A szénbányászat során a térségben négy jelentősnek mondható „károkozás” található. Ilyen a mélyművelésű bányászat omlasztós fejtését követő felszakadások, lehajlások felszínalakító hatása; a mélyművelés másik tájsebe a mélységi meddőből képzett meddőhányók, melyek a fedőközetek magas széntartalma miatt öngyulladásra hajlamosak. A szénbányászat harmadik megjelenési formája a külszíni fejtés, mely általában meddőhányóból és bányaudvarból tevődik össze, de megjelenhet a vető mentén megmaradt sziklafal, valamint a zárógödör, igen gyakran lefolyástalan tó formájában. A szénbányászat térségi károkozásának különleges formája a dorogi és tatabányai iszap-tömedékeléses mélyműveléshez szükséges homok kitermelésből keletkező roncsolt felszín.

A kő- és murva-bányászat a meredek bányafalak hátrahagyásával jelent környezeti károsítást, melyeket általában nem lehet „eltüntetni”

A Duna-parti sódertermelés általában az ártérre korlátozódik, így számottevő környezeti kárt nem okoz.

Komárom-Esztergom megyében rövid távon meg kell valósítani a tervezhető – sok esetben tervezett – helyreállítási munkákat; a „gazdátlan” tájsebek rekultiválását; meg kell oldani a környezet szennyezésük csökkentését.

A rendelkezésre álló kistérségi fejlesztési tervek vizsgálata

Az **Oroszlányi Kistérség Környezetvédelmi Programja** csak általánosságban jelzi e feladatkört, s még üzemelő Vértesi Erőmű Rt. Rekultivációs kötelezettségeinek ellenőrzését nevesíti programként.

Az **Oroszlány Városkörnyéki Területfejlesztési Önkormányzati Társulás** 2005. évben készült Területfejlesztési Programja a 10.1.1.01. Ipari park fejlesztés operatív programcsomagban jelzi az Oroszlányi Ipari Park II. ütemének (barnamezős területek) végrehajtását, ill. a 10.3.2.01. Illegális hulladéklerakó helyek megszüntetése című programban általánosságban foglalja össze az elképzeléseket.

A **Tatai Kistérségi Többcélú Társulás Területfejlesztési Tervének 1. Területfejlesztési koncepciója** részletesen elemzi a kistérségben adódó környezeti problémákat, s a témakörben az alábbi megállapításokat teszi:

Az árvíz-védelem, az ivóvízminőség-védelem, biodiverzitás-védelem mellett a vízgyűjtő területek vízháztartása egyensúlyának megőrzése mellett külön feladatot jelent elsősorban Tatán a visszatérő források okozta problémák megelőzése és megszüntetése.

Kiemeli továbbá, hogy az integrált hulladékgazdálkodást megelőző időszakra jellemző községi hulladéklerakók rekultivációja lényegében megtörtént.

A **Komárom-Bábolna Kistérség Környezetvédelmi Programja** (2003-2007.) igen körültekintően elemzi és mutatja be a kistérséget alkotó települések környezeti állapotát, az önkormányzati szabályozási, jogalkotási helyzettől, a témakörbe vágó civil szervezeteken keresztül a terepi megjelenésig.

Az 1.3.7. Köztisztasági és hulladékgazdálkodási helyzet című fejezet tartalmazza az alábbi megállapításokat:

Az iparban keletkező termelési hulladékok és veszélyes hulladékok tekintetében meglehetősen széles skálán mozognak az egyes települések adottságai.

Almásfüzitőn keletkezett Magyarország egykori veszélyes hulladékainak egyik legnagyobb hányada: a timföldgyártás melléktermékeként a vörösiszap. A község határában, a Dunaparton mintegy 200 hektárnyi területen húzódnak azok a kazetták, amelyekben az elmúlt évtizedekben 4-10 méter vastagságban összesen mintegy 15 millió tonna rendkívül lúgos hatású vörösiszap halmozódott fel. E kazetták tulajdonosa ma a Tatai Környezetvédelmi Rt., a MÁV NATURA Kft és a FIXON Bt. A Tatai Környezetvédelmi Rt. hosszú évek óta gondoskodik a rekultivációról, a korábbi kiporzások megszüntetéséhez szükséges takarásról. Ehhez többször kaptak környezetvédelmi engedélyt különböző – veszélyes hulladékokat is tartalmazó – földek, iszapok egyéb anyagok elhelyezésére. Ma már elmondható, hogy a porzásmentesítés sikeres, a talajvíz ellúgosodásának veszélye azonban továbbra is fennáll. A hátrahagyott – és az Országos Kármentesítési Programban is szereplő – környezet-szennyezések sorában Komárom-Esztergom megyében az egyik legnagyobb szabású feladat éppen ezen vörösiszapterek rekultivációja.

A terv ezen kívül csak a kommunális hulladéklerakó helyek rekultivációs kötelezettségeivel foglalkozik.

A **Kisbéri kistérség településeinek környezetvédelmi programjai** és az **Esztergom-Nyergesújfalui kistérség Területfejlesztési koncepciója** a témakörbe tartozó feladatokkal nem foglalkoznak. Az utóbbi a 2.1.5 Probléma és célfa című fejezet 5.1. pontjában említi, hogy a tájsebek kezelése nem megoldott.

A **Tatabánya és Környéke Területfejlesztési Társulás Középtávú Stratégiai Programja** megállapítja, hogy „Az elmúlt évtizedek bányászata és nehézipara azonban számos környezeti problémát hagyott hátra (alábányászott, roncsolt és elszennyezett területek, környezetszennyező üzemek, salak-, pernye-, iszap- és meddőhányók, fizikailag és szociálisan leromlott városrészek), amelyek fokozatos orvoslása fontos feladat. A tájrehabilitáció a bányászattal igénybevett területeken elsősorban a természetvédelem és tájrendezés szempontjából elsődleges, de a rehabilitáció módjának kidolgozását megelőzően sor kell kerülni a „tájseb” földtani értékének vizsgálatára is. A bányászati tevékenység igen sok

természeti értéket tett és tesz közvetlenül megfigyelhetővé, így a közösségi turisztikai hasznosítás is számba vehető lehetőség.”

Az általános megemlítésen túl a koncepció szorosabb lehatárolás nem tartalmaz, de a költségbecslések között rekultiválandó területek rendezése címén 600 mFt-ot irányoz elő.

A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás Területfejlesztési Koncepciója részben építve a korábbi dokumentumra, csak hasonló szintig kezeli a problémát.

A térségben a Tatabánya MVJ. kezeli leginkább a problémakört, ahol felismerték, hogy a városnak a múltban zömében „áldást” adó nehézipar „hagyatékai” jelentős környezeti veszélyeket hordoznak. Ezért csatlakozott a város az európai bányászvárosok által létrehozott szerveződéshez, elsősorban persze abból a célból, hogy EU-s pénzek megpályázásával végezhessek el az elmaradt rekultivációs feladatokat.

Összegző helyzetértékelés:

Az eddig elkészített, ill. elfogadott megyei szintű dokumentációk sem elemzik teljeskörűen a közelmúlt már leépült üzemi területek és a közeljövőben még várható „barnamezők” helyzetét, hasznosítási lehetőségét.

Általánosságban tervezik a tájsebek megszüntetését, bányászati rekultivációt, de nem jutnak el azon felismerésig, hogy a bányakár minőségét elemezzék, s kimutassák, hogy vannak helyreállítható, a károsodás mértékét csökkentő és gyakorlatilag helyreállíthatatlan tájsebek. A magyar törvénykezés is „adós” ennek kezelésével, hiszen akkor lényegesen ki kellene terjeszteni a ma érvényben lévő bányatörvény e szakágra vonatkozó felelősségvállalását.

A megyei területfejlesztési koncepció „Barnamezős területek, roncsolt területek rehabilitációja, rekultivációja” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Komárom – Esztergom megye a tájrendezések, kárelhárítások tervezésére, megvalósítására alkalmas szakember-állománnyal rendelkezik - Erősödő környezettudatosság, a civil környezetvédő szervezetek fokozott nyomásgyakorlása a rekultivációk kikényszerítésére - Általában rendelkezésre állnak az infrastrukturális csatlakozási lehetőségek és kapacitások - A mezőgazdasági művelésből való kivonás költségei megtakaríthatók - A település szerkezet már igazodik az ipari hasznosításhoz - A törvényi szabályozás EU szintű és szigorú	- Forráshiány (pénzügyi) - Az ipari félmúltból adódó számos tájseb, meddőhányó stb. jelenléte; - Több potenciális veszélyforrás veszélyezteteti a megye környezetét, lakosságát; - Az előírt tájrendezések, környezeti kárelhárítások vagy egyáltalán nem történnek még meg (pl. tatai Öreg-tó kotrása) vagy rossz minőségben ill. csak részlegesen (egyes bányakáros területeké) - A befektetői szándék a zöldmezős beruházásokat kedveli - A barnamezős területek rekultivációja általában nem az új hasznosítási célnak megfelelően történt, hanem minimum költség felhasználással, a korábbi károk „eltakarásával” - A barnamezős beruházások infrastruktúra kiépítése általában

	drágább, sok a kényszerhelyzet - Ösztönzési rendszer hiánya - A korábbi területhasználat újrahasznosítható elemeinek paraméterei alig ismertek - Nincs tételes és valóságú kataszter - A törvényi szabályozás nem segíti a teljes körű tájrehabilitációt.
Lehetőségek	Veszélyek
- Az Országos Területrendezési Tervben szereplő országos jelentőségű, ill. a Megyei Rendezési Tervben szereplő térségi jelentőségű rekultiválandó területek elsőbbsége az uniós forrásoknál; - Az állami környezetvédelmi szervezet fokozottabb szerepvállalása; - Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége az EU-s joganyag átvétele révén; - A hulladékgazdálkodás teljes értékű reformja a két társulás (Duna-Vértes-köze és Közép-Dunavidéki) révén, Kohéziós Alap-forrásból – ezáltal a települési fel-hagyott lerakók rekultivációja is - A nehézipar “robbanásszerű” felszámolását követő térségi rendezésre EU pénzek pályázhatók - A társadalmi igény jelentősen megnövekedett az életminőség javítása és az élhető környezet kialakítása irányába - Oktatási-, nevelési intézményekkel való együttműködéssel a képzési irányok gyorsan változtathatók, jelentős beruházási igény nélkül	- Az ivóvíz-bázis veszélyeztetettsége; - A felszíni vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége; - Fokozódó “környezeti stresszhatás” éri a rekultivációra váró területek környezetét: pl. por-, parlagfű- és más pollenterhelés - A területileg ismeretlen, kellően nem feltárt és regisztrált szennyező és veszélyforrások távlati problémát okoznak - A bányakáros területek ökológiai hatásai, kárai nem reálisan értékelődnek - Nincs pénzügyi lehetőség széleskörű, távlati tervezés végrehajtására

3.5.5. BIZTONSÁG-POLITIKA (RENDVÉDELEM, TŰZ- ÉS KATASZTRÓFAELHÁRÍTÁS)

Bűnügyi helyzet értékelése:

Megyénk bűnügyi fertőzöttsége a korábbi néhány évi csökkenést követően 2005-ben ismét nőtt, így újra az elsők közé kerültünk az országos rangsorban a bűnelkövetők, valamint bűncselekmények 100.000 lakosra vetített arányát tekintve.

A bűnözés egészét tekintve, strukturális változás évek óta nem tapasztalható. A nyomozó hatóságok eljárásainak több mint fele (54,6 %) az elmúlt évben is vagyron elleni bűncselekmények elkövetése miatt indult. Ezt a közrend elleni (18,5 %), a közlekedési

(9,7%), a házasság, a család, az ifjúsági és a nemi erkölcs elleni (7,1 %) és a személy elleni (5,2 %) fejezethez tartozó jogsértések követték.

Megállt a vagyon elleni bűncselekmények számának több éve tartó mérséklődése, a személy elleniek alig észrevehetően növekedtek, de a korábbi időszakhoz képest kevesebb emberölés kísérlete és szándékos testi sértés miatt kellett eljárni a rendőrségnél. Az ismertté vált bűncselekmények közel egyötödét a közrend elleniek alkották. A házasság, család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni jogsértések megháromszorozódtak. Az előző időszakhoz képest az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények gyakorisága 26,5 %-al növekedett. Több lett a hamis vád, a hivatalos személy elleni erőszak, a vesztegetés miatti nyomozások száma.

Tűzvédelmi, katasztrófavédelmi helyzet értékelése:

A hatályos jogszabályok alapján a tűzvédelmi hatósági jogkört jelenleg a települések jegyzői, körjegyzői gyakorolják. Tűzmegelőzési tevékenységét a Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóságok végzik, ezen belül tűzvédelmi ellenőrzéseket tartanak, szakhatósági feladatokat hajtanak végre, és tűvizsgálati eljárást folytatnak le.

Tatabánya, Komárom, Esztergom, Nyergesújfalu hivatásos önkormányzati tűzoltósága lefedi a megye teljes területét, mind a 76 települést, amely azonban jelen idő szerint nem harmonizál a kialakult 7 kistérség területi megoszlásával. A tűzoltóságok éves szinten átlag 650-700 ellenőrzést folytatnak le gazdálkodó szervezeteknél, intézményeknél, magánszemélyeknél a Nemzetgazdaság csaknem teljes vertikumát érintően. Az ellenőrzés a tűzvédelmi előírások betartásának vizsgálatára irányul.

Hiányosságok változó számban fordulnak elő, a jogkövető magatartás általánosan jellemző – kivételek nyilván vannak – a tűzvédelmi helyzet megfelelő. A biztonság érdekében tett intézkedések jórészt hatékonyak, számuk évente 150 körül mozog. A szakhatósági ügyek fajtái széles skálán helyezkednek el. A településrendezési tervektől az építési ügyeken keresztül az üzlet működési engedélyig, számuk 3500 körül alakul évente. Tűzeset utáni vizsgálatot 300-400 esetben kell lefolytatni, jellemzően a kárral járó esetek kapcsán. (táblázatok a függelékben). Jelentős az ún. tűzvédelmi ügyben tartott konzultációk száma: 1700-1800 évente. Polgári védelmi témájú ügyben folytatott szakhatósági eljárások száma évente átlag 600 körül mozog. II. fokú tűzvédelmi hatósági eljárásba a megyei Közigazgatási Hivatal által kerül besorolásra a Katasztrófavédelmi Igazgatóság általában 5-10 esetben évente. A veszélyes üzemekkel kapcsolatos hatósági tevékenységet az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság végzi, amelybe esetenként a megyei igazgatóságot szükség szerint vonják be. A tűzoltási-, műszaki mentési tevékenységet, katasztrófa-helyzetek kezelését, ill. abban történő közreműködést 4 hivatásos és 5 önkéntes tűzoltóság látja el, hajtja végre. Az egy időben riasztható létszám napi átlagban 82 fő, mellyel meg kell valósítani a 13 db általános gépjárműfecskendő és a 11 db különleges gépjármű működtetését.

A katasztrófavédelmi igazgatóság 2006. január 2-től tartja készenlétben veszélyhelyzeti felderítő gépjárművét, kettős céllal. Tűzeset, baleset, veszély-, ill. katasztrófa-helyzetben elsődlegesen lakosságvédelmi feladatok meghatározása és végrehajtása érdekében, és ezzel egyidőben természetesen a beavatkozó L(tűzoltó) állomány védelme, és tevékenységének segítése céljából.

A tűzoltóságok területi elhelyezkedése, működési területe jelenleg nem harmonizál a kialakult kistérségek területi megoszlásával.

Az 1998. óta folyamatosan megalakuló (időrendben Kisbér 1998., Nagyigmánd 2000., Oroszlány 2003., Ács-Bábolna és Bajna 2005.) önkéntes tűzoltóságok jelentősen csökkentették az ún. fehér foltokat és ezzel természetesen a helyszínre riasztott tűzoltóerők és eszközök vonulási idejét.

A szakmai szempontok maximális figyelembe vétele mellett, de minidig az érintett önkormányzatok nyilatkozatai, csatlakozási szándékai határozták meg az önkéntes tűzoltóságok működési területét. Egy-egy tűzoltóság „rendszerbe állásakor” értelemszerűen csökkent(ek) a hivatásos tűzoltóság(ok) működési területe(i), amely természetes egyetlen esetben sem eredményezte a biztonság szintjének csökkenését, éppen az ellenkezőjét: a biztonság nőtt. A tűzvédelmi lefedettség, figyelembevétel az adottságokat, Komárom-Esztergom megyében jobb, mint az országos helyzet.

A megye katasztrófa-veszélyeztetettségét elemezve első helyen szerepel az *ár- és belvízi fenyegetettség*. A természeti katasztrófák sorában a földrengés és az elemi csapás, a szélsőséges időjárásból fakadó veszélyek egyaránt megtalálhatók. Komárom-Esztergom megye iparosodása jelentős, magas a veszélyes üzemek száma, ezen belül jelenleg 5 tartozik az ún. SAVESO II. előírások hatálya alá. Jelentős a veszélyes anyagok közúti, vasúti és vízi szállítása, mely ugyancsak potenciális veszély forrást jelent a megye lakosságára.

SEVESO hatálya alá tartozó veszélyes ipari üzemek:

Alsó küszöbértékű veszélyes üzem:

- IKR Termelésfejlesztési és Kereskedelmi Rt. Nagyigmánd fióktelepe
- Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt. Dorog fióktelepe
- MOL Rt. Termékelőállítás és Kereskedelmi Divízió Logisztika Komárom Bázistelep

Felső küszöbértékű veszélyes üzem:

- Zoltek Rt. Nyergesújfalu
- Közép-Európai Gázterminál Rt. Dunaalmás

Az irányelvet követve a Katasztrófavédelmi törvény hatálya a jövőben kiterjed a bányászatban folyó tárolási és feldolgozási tevékenységekre, kiemelten a vegyi vagy termikus feldolgozásban, tárolásban részt vevő veszélyes anyagokra; egyes hulladéklerakó létesítményekre. Módosultak a küszöbmennyiségek és pontosította a jogalkotó a dominóhatás vizsgálatára, illetve a veszélyességi övezeten belüli fejlesztések alkalmával a lakosság véleménynyilvánítás biztosítására vonatkozó szabályozást. Változott az üzemeltetők értesítési kötelezettsége is; az új rendelkezések szerint a balesetről, rendkívüli eseményekről az üzemeltetők a megyei katasztrófavédelmi igazgatóság ügyeleti szolgálata útján kötelesek értesíteni a jogszabályban felsorolt személyeket.

A jogszabályi változások megyénk veszélyes ipari üzemait is érintik. Jelenlegi ismereteink szerint egy alsó küszöbértékű veszély ipari üzem kerül átsorolásra felső küszöbértékű veszélyes ipari üzemmé.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Biztonságpolitika, rendvédelem, tűz- és katasztrófa-elhárítás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
<u>Rendvédelem:</u> - Nemzetközileg is elismert eredményesség a bűnüldöző munka egyes szakterületein, a közlekedésbiztonság javítása terén - Egyre több kreatív, változtatni akaró	<u>Rendvédelem:</u> - A megfelelő társadalmi megbecsülés és bizalom hiánya érződik a területen belül - Gyengülő közösségi szellem - Magas létszámhiány, nagy fluktuáció - A fegyelmi helyzet elvárható szinttől

felső- és középszintű vezető - A kezdeti lépések megtétele a humán erőforrás gazdálkodást érintően (a vezetőképzés fejlesztése, a nyelvképzés beindítása, a munka-körelemzés, a karrierpálya terén) - A tudományos munka és az innováció szerepének felértékelődése - Emelkedő technikai színvonal - Alkalmazkodó készség <u>Tűz- és katasztrófavédelem:</u> - A fejlődési tendencia egy nagyobb hatékonyságú megelőzési, hatósági tevékenységet végző, beavatkozásra és koordinálásra képes szervezet kialakításának irányába mutat - A szervezet képes megfelelni a változó kockázati tényezők által megjelenő követelményeknek, a katasztrófák hatásainak, illetve az új típusú kihívásoknak - A szervezet rendelkezik a működéséhez szükséges jogszabályi környezettel, az EU-s jogharmonizáció megtörtént - Egyre kedvezőbb a szolgálatot teljesítők társadalmi megítélése - Folyamatosan javul a képzettségi szint - Tűzvédelmi lefedettség szintje az országos átlagon felüli, rövidebbek a vonulási idők	való elmaradása <u>Tűz- és katasztrófavédelem:</u> - Elszívó hatás a speciális, kvalifikáltabb és idegen-nyelvtudással rendelkezők tekintetében - Negatív egészségügyi és mentálhigiéniai hatások begyűrűzése, korai elhasználódás - Az egyes állománykategóriákon belül, illetve azok között meglévő, korábban kialakult anyagi és egzisztenciális feszültségek - Egyenetlen leterheltség - Gazdálkodási nehézségek, folyamatos takarékosági kényszer - Egyes fejlesztések elmaradása
Lehetőségek	Veszélyek
<u>Rendvédelem:</u> - Az önkormányzati szféra egyértelmű támogatása - Kiegyensúlyozott kapcsolatok az együttműködő szervekkel <u>Tűz- és katasztrófavédelem:</u> - Nagyarányú eszközfejlesztés - Létszámhelyzet, foglalkoztatási jogviszony, pótlékok rendezése	<u>Rendvédelem:</u> - Bizonytalanság a korábbi, illetve a várható átszervezések miatt - Korruptációs veszélyeztetés <u>Tűz- és katasztrófavédelem:</u> - A nagyarányú eszközfejlesztést késve követő létszám-, képzettség- és szervezetfejlesztés

3.6. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

A KÖZLEKEDÉS, HÍRKÖZLÉS, INFORMATIKA INFRASTRUKTÚRÁJÁNAK FEJLESZTÉSE SZERINT

3.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA

3.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS; A TERÜLETI INTEGRÁLÓDÁS EURÓPÁBA KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI KÉRDÉSEI

3.6.1. INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉS-POLITIKA

Komárom-Esztergom megye korábbi **Területfejlesztési stratégiai programja** 2001-ben készült, az akkori kormányzat célja az volt, hogy a Magyarországi Információs Társadalom fejlesztésében legyen a régió élenjáró. Az akkori időszak „kulcsszavai” az *intelligens település, régió, ország* voltak. A lényege végül is összhangban van azzal, hogy az EU 2010-re szeretné elérni minden lakója számára, hogy olyan technológiai eszközökkel rendelkezzen, amivel a számára szükséges információkat elérni.

A fentiekhez is kapcsolódóan e korábbi területfejlesztési program az informatika, telekommunikáció fejlesztéséhez az alábbi stratégiai célokat határozta meg:

Stratégiai cél az informatikai hálózatokhoz való csatlakozás támogatása:

- A globális elosztási rendszerekhez, illetve az európai informatikai hálózatokhoz való kapcsolódás feltételrendszerének kialakítása. A fejlesztésen keresztül a lakosság többszektörű foglalkoztatásának elősegítése, amely a rendszer használatával gerjesztett forgalomnövekedés hatására jövedelemtöbbletet eredményez.
- Minden település széles sávon legyen elérhető.
- A közigazgatás elektronikus elérésének fejlesztése, bővítése.

Szintén stratégiai cél az informatikai társadalom fejlesztése:

- A helyi (megyei) információs társadalom megvalósítása: a polgárok, a közsféra és az üzleti szféra együttműködésével a kulcsterületek fejlesztése (hálózati gazdaság, IT, emberi és társadalmi tőke), amelyek a térségi fejlődés feltételeit biztosítják.
- A KKV-k információs gazdaságba való bekapcsolódásának elősegítése és az információ-technológiai kezdő vállalkozások támogatása.
- Integrált, IP (Internet Protocoll) alapú kommunikációra épülő turisztikai információs rendszer létrehozása, amelyek adatbankja több felhasználói, belső és külső szakmai, valamint nagyközönségi alrendszert képes egyidejűleg, széles körű választási lehetőséggel (regionális, kistérségi, települési, stb.) kiszolgálni.

A kapcsolódó programok pedig az alábbiak voltak:

Telekommunikációs és informatikai infrastruktúra fejlesztése:

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a megyei telekommunikációs és komputer-hálózati rendszerek kapcsolata kezdetleges. A kutatás-fejlesztés helyzete a régió belül és országosan is gyenge. Az előrelépés eszközei:

- Teleházak építésének támogatása;
- Intelligens települések alapításának elősegítése;
- A NIIF, K+F hálózathoz való csatlakozás lehetőségének megteremtése, a MÜTF, könyvtárak, iskolák, nem utolsósorban kutatók csatlakozási lehetőségének megteremtése;
- Kistérségi (városi) kapcsolat háló kiépítése;
- Megyei portál (esetleg Vág-Duna-Ípoly régió szinten) technikai, technológiai feltételeinek támogatása;
- A kábel TV hálózatok fejlesztésének ösztönzése, ezen belül a kis települések elérésének biztosítása;
- Regionális, nemzetközi kapcsolatok lehetőségeinek kiépítése.

Fontos célkitűzés az igényteremtés és hozzáférés, ehhez szükséges technológiák kialakítása. Összefoglalóan: a telekommunikációs és komputerhálózati rendszerek infrastruktúrája úgy fejlődjön, hogy a hálózati gazdasági információs élet működéseinek korlátai hosszútávon megszűnjenek. Ezekhez helyi források is ösztönözzék a törekvéseket.

Információs alkalmazások fejlesztése:

A Nemzeti Információs Társadalom Stratégiájához kapcsolódva, a jelenlegi helyzetet figyelembe véve azt mondhatjuk „helyi” tartalom, szolgáltatás támogatása kulcs fontosságú. *Igénytérítés és hozzáférés.* Fontos eleme ennek a civil, az üzleti szféra és az államigazgatás együttműködése az állampolgárokkal.

A civil és üzleti szféra kiszolgálásához szükséges lépések megtétele, garantálni a térségi hozzáférést a helyi és globális rendszerekhez:

- Területfejlesztési Információs Rendszer (TEIR);
- Informatikai vállalkozások helyzetbe hozása (EU 5 keretprogram);
- Tartalmi szolgáltatások fejlesztésének programja:
 - Megyei portál,
 - Kistérségi portál,
 - Kulturális intézmények - pályázati rendszer,
 - Szolgáltató önkormányzatok;
- Hálózati gazdaság fejlesztése.

Helyi és térségi szinten a tevékenységek és eszközök koordinálása (támogató intézmények), monitoring rendszer kialakítása:

A globális technológiának a helyi igényekhez való alkalmazása. Globális együtt-működés szervezése.

Az „*Intelligens megye*” kialakításában érintett intézmények megnyerése a közös célok érdekében. A fejlődés mérésének biztosítása:

- Az informatikai fejlesztések jelenjenek meg az intézményi költségvetésekben;
- Szolgáltató adminisztráció;
- Éves jelentés megjelenítése az eredményekről és az elkövetkező időszak céljairól, feladatairól;
- Koordináló „intézmény” megtalálása.

A Magyar Információs Társadalom Éves jelentés 2005 dokumentumban megjelent helyi, megyei sikeres példák:

- „Nemcsak központi szinten találunk elismerésre méltó e-kormányzati projekteket: a Komárom-Esztergom megyében található 6000 lakosú kisváros, Kisbér 2000 óta öles léptekkel halad előre az elektronizálás útján. A Polgármesteri Hivatal

dolgozóinak munkáját mára negyven számítógép segíti, a képviselő-testület tagjai pedig lappal dolgoznak – jelentős lépést téve ezáltal a papírmentes munkamenet felé. A város jó példája annak, hogy a fejlesztések sikeréhez szükség van politikai akaratra, ennek megléte alapfeltétel. Az utóbbi öt évben ennek az akaratnak köszönhetően Kisbéken valódi e-kormányzati mintarendszer épült ki, amely nem csak a költséghatékonysági mutatókat nézve mutat meggyőző képet: a város rendkívül sikeres helyhatósági honlapot üzemeltet, amelyet az elmúlt évben harmincötezerszer látogattak meg. Ezen túl okmányirodájuk évek óta működtet ügyfélhívó rendszert. Kisberről terjedt el a Gordius nevű pénzügyi rendszer is, amelyet ma már harminc önkormányzat használ. A rendszer nagy előnye, hogy kimondottan az önkormányzati igények kielégítésére szolgál. A városban kiépítés alatt áll térinformatikai és elektronikus dokumentumkezelő rendszer is. Ezt a GVOP 4.3.1. által támogatott kistérségi pályázatból valósítják meg, így a kistérségi kistérség 17 településén egységes pénzügyi, térinformatikai, iktatással kombinált e-dokumentumkezelő rendszer jöhet létre. Kisbér újonnan épülő kórházában egységes, elektronikus betegnyilvántartó hálózat is készül, amelynek eredményeként az adatok mindenhol „kísérik” majd a beteget. Kisbéken a lakossági Internet használat is dinamikus fejlődést mutat: míg 2004-ben körülbelül százötven háztartásban interneteztek széles sávon, a tavalyi évre ez a szám megnégyszereződött. A város jó példa lehet arra, hogy világos fejlesztési koncepcióval és annak határozott, a körülményekre szabott megvalósításával komoly sikereket lehet elérni.

- Külön említést érdemel a teleházak munkaügyi kérdésekben történő felhasználása. Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megye hasonló konstrukcióban segíti a megye munkanélkülieit új állás keresésében – teleházakban kialakított Foglalkoztatási Információs Pontok kialakításával. A Megyei Munkaügyi Központ a teleházak vezetőivel kötött megállapodás értelmében ez utóbbiak számítógépes hálózatán az álláskeresők az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatbázisából kaphatnak segítséget munkakereséshez, tanuláshoz. Az információs pontokon a munkaügyi központok által kiképzett, egykor maguk is munkanélküli operátorok dolgoznak, akik foglalkoztatásához a központ anyagi segítséget is nyújt. Az információs pontok segíthetnek csökkenteni az inaktivitást, személyre szabott és helyi segítséget nyújtanak a munkanélküliek számára.
- A megye (régio) minden önkormányzatának van Internet kapcsolata”.

A kistérségi területfejlesztési programokról:

Dorogi Kistérség Operatív Program 2007-2013, az informatikáról és hírközlésről

A programban önálló prioritásként /programként az informatika és hírközlés nem jelenik meg, ugyanakkor utalás történik az információs társadalom fejlesztésére, a pontos értelmezés elmarad. Az egyes projektekben az informatika fejlesztés megjelenik sőt egy kistérségi szintű nagy (225 MFT) projekt is. A kábel Tv-k, helyi rádió, Teleházak, e-Magyarország pontok nem szerepelnek.

Komáromi kistérség az informatikáról és a hírközlésről

A „Komárom kistérség rövidített területfejlesztési koncepció és program” dokumentuma alapján megállapítható, hogy a térség önálló informatikai fejlesztésre nem gondolt. A kábel Tv-k, helyi rádió nem, ugyanakkor a Teleházak, e-Magyarország pontok ... szerepelnek a programban

Tatabányai Kistérség, kistérségi koncepció az informatikáról és a hírközlésről

A tatabányai önkormányzat, időközben átadta a város és a kistérség IT stratégiáját, amely három dokumentumot tartalmaz, mégpedig

- IT Stratégiai helyzetfelmérés,
- IT stratégiai jövőkép,
- IT stratégia célrendszer.

Célszerű lenne a TFT és a stratégia kapcsolódásait rögzíteni. Fejlesztés alatt van –már tesztelik- az „Adattár- Az önkormányzat adatvagyon másodlagos felhasználása” rendszert, amely a létező digitális térképet is használja. Az itt szerzett tapasztalatok a többi önkormányzat részére is hasznos információkkal szolgálhatnak.

Az Esztergom-NyerGESÚjfalu Kistérség Területfejlesztési Koncepciója elemzéseiben az informatika, információs társadalom, mint eszköz többször megjelenik, ugyanakkor a céloknál, programokban nem (kivétel kommunikációs infrastruktúra fejlesztése). A hírközlés fogalom nem szerepel egyáltalán. A SWOT elemzésnél a „lassú információ áramlás”, mint gyengeség megjelenik.

Kisbéri Kistérségi Területfejlesztési Koncepció és Program: az információs társadalomra való felkészülést kiemelten fontosnak gondolják.

A program intézkedéseinek fokozatos végrehajtása nélkül előfordulhat, hogy a kistérségben élők várakozásait, felkészületlenül éri a 2005-2006-ban megvalósuló info-kommunikációs infrastruktúrafejlesztések, és az azzal beköszöntő e-közigazgatási változások. Azok esetleg be sem következnek (az innovatív technológia kihasználatlanul marad) az azt működtetők és használók felkészületlensége, tudásbeli hiányosságai miatt. Ilyen formán nem valósul meg a közigazgatás hatékonyságnövekedése, sem az arra esetleg épülő egyéb e-szolgáltatások

Stratégiai célként megjelenik az „információs társadalomra való felkészülés” a következő részcélokkal: az információs társadalom megvalósításához szükséges infrastruktúrák kiépítése; az információs társadalomra való felkészülés megvalósítása a közigazgatásban; az információs társadalom nyújtotta lehetőségek kihasználása más területeken.

A programozásnak is része az alábbi intézkedésekkel:

1. Intézkedés: A telekommunikációs és információtechnológiai infrastruktúrák fejlesztése, a meglévők továbbvitele, a különböző típusúak közötti koordináció megteremtése;
2. Intézkedés: Az e-közigazgatási alkalmazások kialakítása;
3. Intézkedés: Az e-közigazgatás működéséhez szükséges humánerőforrás képzése, felkészítése.

A Tatai Kistérségi Többcélú Társulás Területfejlesztési koncepciója röviden foglalkozik az informatikával és hírközléssel, az életkörülmények javítása, humán erőforrás fejlesztés programban, mint cél megjelenik a kistérség integrálódása az információs társadalomba.

Az Operatív programok között megjelenik a Tudás-intenzív iparágak fejlesztése:

A kistérség gazdasági alapjainak megteremtését szolgálja a tudás-intenzív iparágak fejlesztése és ezen iparágakba történő befektetés ösztönzés erősítése. Ezen ágazatok közé tartozik az elektronika, a telekommunikáció, az információs rendszerek és minden más ágazat, amely csúcstechnológiát, hatékony, modern módszereket alkalmaz a gyártásban és szolgáltatásban. A hozzáadott érték aránya ezekben az ágazatokban lehet a legnagyobb, a befektetések megtérülése a leggyorsabb, ezért gazdasági fejlődés és versenyképesség nehezen képzelhető el ezen ágazatok fejlesztése nélkül. Ugyanakkor a termékek életciklusa rövidebb, mint más ágazatokban, ami folyamatos és gyors technológiai váltást, megújítást és jelentős

beruházásokat követel meg egy-egy vállalkozástól a versenyképesség és a piacok megőrzése érdekében. A kistérségi társulás nem tud beavatkozni az egyes vállalkozások piaci folyamataiba, azonban kedvezmények, ösztönzések kidolgozásával és nyújtásával segítheti a fejlett technológia átvételét és alkalmazását. Az ipari parkokba betelepülni szándékozóknál a fejlett technológiát alkalmazókat preferálhatja.

A kistérség integrálódása az információs társadalomba: Az elektronika és azon belül az informatika fejlődése az elmúlt években olyan forradalmi változásokat hozott a kommunikáció fejlődésében és az élet minden területén, amely korábban elképzelhetetlen volt. A kommunikáció pozitív hatással van a társadalmi és gazdasági kapcsolatokra. Ma már az információ gyors áramlása miatt globalizációs folyamatokról beszélünk. A helyi történések befolyásolják – különösen igaz ez a környezeti változások terén – az egész világ fejlődését.

A kistérség tágran értelmezett információs infrastruktúráját a technikai és humán erőforrások oldaláról egyaránt ellentmondásosság jellemzi. A korszerű információs hálózatok elemei megtalálhatók, de a kistérség fejlesztésében érintett intézmények nem használják ki eléggé az ebben rejlő lehetőségeket. Bár az utóbbi pár évben jelentős fejlődés tapasztalható az elnyert pályázati forrásoknak köszönhetően.

A telefon fővonalak száma, mind a lakossági, mind az intézményi szférában igen gyors növekedésnek indult. Különösen markáns növekedés következett be a kistérség egyes községeiben az elmúlt 8-10 évben. Az alacsonyabb műszaki színvonalat és átviteli kapacitást képviselő hagyományos, analóg vonalak mellett megjelentek az ISDN vonalak is. Ezzel párhuzamosan teret nyertek a mobilhálózatok és a mobiltelefonok használata széles körben elterjedt. A piaci versenyben a vezetékes hálózatok kissé hátrányba kerültek, de újabb és újabb szolgáltatásokat kínálva a piacon maradtak. Kiépültek a nagysebességű internetezést biztosító szélessávú szolgáltatások (ADSL, Chello) is. A mobilszolgáltató társaságoknak a kistérséghez legközelebb Tatabányán vannak ügyfélszolgáltató irodái, a nagy Internet-szolgáltatók is itt elérhetők.

A kistérségben teljesen kiépült a *kábeltelevíziós hálózat*. A korszerű, csillagpontos rend-szerhez csatlakozók egyéni díjcsomagokat vehetnek igénybe. A szolgáltatások bővítésére is lehetőség van. Az Internet használata biztosított a kistérségi települések önkormányzatainál.

A műholdas tv-műsorok vétele több helyen parabola-antennával történik.

Az informatikai fejlesztések legfontosabb területei:

- önkormányzatok egységes adatbázisrendszerének és hálózatának kialakítása,
- önkormányzati web - lapok működtetése,
- iskolák, oktatási -, egészségügyi-, kulturális intézmények folyamatos fejlesztése,
- könyvtárak regisztrációs és adatbázis kezelő rendszereinek kialakítása,
- lakossági számítógép, Internet használat elterjedésének ösztönzése,
- valóságos igényeken alapuló, interaktív, integrált információs lánc létrehozása.

A kistérségi információs rendszerek létesítése, működtetése:

Az információhoz jutás forrásait vizsgálva, horizontális tekintetben tematikus megvalósítások (érdekképviselésekhez, szakmai fórumokhoz, civil szervezetekhez köthető) csírái fellelhetők, azonban ezek egyedi megvalósítások, a kistérségi rendszerszemléletet mellőzik, nem kellően kidolgozottak és nem naprakészek. Vertikális tekintetben elmondható, hogy NUTS II-V szintű, elsősorban közigazgatási, térinformatikai kezdeményezések egyedileg léteznek a kistérségben, azonban elkülönült, korlátozottan elérhető, egyedi megvalósításként értelmezhetők. Néhány közülük alapot szolgálva, kiterjesztésre alkalmas, mások szintjükön

komplexnek mondhatók, elterjedt alkalmazásra méltók. Ezek modellszerű aktivizálása szükségszerűen kínálkozik kistérségi integrált információs rendszer kialakítására.

Legfontosabb cél, hogy valóságos igényeken alapuló, *interaktív, integrált információs lánc alakuljon ki a kistérségben*. Ennek lehetséges módja:

- információs-kistérség létrehozása,
- vertikális/horizontális partnerek közötti együttműködés kialakulása,
- kistérségi szintű, nyílt hozzáféréssel jellemezhető on-line elérhető elemek és a köztük lévő integrált mechanizmusok kidolgozása,
- koncentrált kistérségi portál működtetése,
- a közigazgatási adatvagyon megalapozása.

Az Oroszlány Városkörnyéki Területfejlesztési Társulás Területfejlesztési Programja IT- és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztéssel foglalkozó fejezete kifejti:

A térségben még jelenleg is több településen csak analóg telekommunikációs technológia működik, amely alapvetően gátja a helyi vállalkozások és szervezetek hatékony és költség/teljesítmény orientált IT-fejlesztéseinek. A lakosság számára csak rossz műszaki színvonalon és magas költségek mellett biztosítható az információs társadalom alapvető szolgáltatásainak elérhetősége.

A kistérség számára alapvető fontosságú, hogy minden települése és intézménye számára elérhetővé váljon a szélessávú Internet szolgáltatások elérhetősége és költség-hatékony működtetése. Ennek érdekében fel kell térképezni, hogy az egyes településeken mely megoldások (telefonhálózat, kábeltelevíziós hálózat, mikrohullám) megvalósításával lehet a szükséges szolgáltatások hozzáférését az igénylők számára biztosítani. A költség-érzékeny településeken kialakítandók azon közösségi terek (Teleház, művelődési központ, e-pont), amelyek a lakosság és a civilszervezetek számára hatékonyan lesznek képesek biztosítani a szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetőségét.

IT-alkalmazások és -eszközök használatának fejlesztése:

Az Oroszlányon rendelkezésre álló minősített IT-oktatóközpontok szakembereinek és a térségben működő informatika tanárok közreműködésével biztosítani kell minden település számára azon "kulcsemberek" képzését, akik saját környezetükben képesek a helyi oktatási igények kielégítését biztosítani.

Az e-ügyintézés lehetőségeinek kistérségi szintű fejlesztése:

A közszolgáltatásokban és a kormányzati eljárásokban fel kell térképezni azon folyamatokat, amelyek támogathatók az e-ügyintézés keretén belül. Elérhetővé kell tennie az egyes szolgáltatások igényléséhez felhasználható elektronikus űrlapokat, nyomtatványokat, biztosítani kell ezek digitálisan hitelesített kitölthetőségét. Az Internet aktív felhasználásával a hivatalokban, intézményekben biztosítani kell ez e-ügyintézés és e-ügyfélkezelés lehetőségét.

Összegző helyzetértékelés:

Az EU „2010: Európai Információs Társadalom a növekedésért és foglalkoztatásért” elnevezésű stratégiai dokumentumot jelentetett meg. Az ötéves stratégia központi eleme az információs társadalom és a médiaipar fellendítése. A dokumentum egyértelmű feladatokat határoz meg. Ennek szellemisége tükröződik, mind az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióban, mind az Országos Területfejlesztési Konceptióban. Röviden: az informatika és a hírközlés fejlesztése, az információs társadalom építése a versenyképesség szempontjából minden területen meghatározó és ezért kiemelten fontos.

Fontos cél, hogy minden embernek meg legyen a lehetősége, hogy a számára szükséges információkhoz kellő időben hozzáférjen (hozzájusson). Az infrastruktúrát, tartalmat úgy kell fejleszteni, hogy az ezt szolgálja.

A regionális, helyi dokumentumokat áttekintve, reális képet nem kaptunk, egyrészt a dokumentumok eltérő időben készültek, másrészt az esetleges problémák nincsenek alátámasztva kellő információkkal. A kisbéri és tatai programot, továbbá az oroszlányt lehet kiemelni.

A megyei területfejlesztési koncepció „Informatikai és hírközlés-politika” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Meghatározó ICT ipar (Nokia, Sanmina-SCI) - A megyében 13 teleház működik - Gyakorlatilag minden nagyszolgáltató jelen van a megyében - Internet szolgáltatás kábel TV hálózatokon is elindult - Több ECDL vizsgaközpont működik - MÜTF EU Megfelelési PONT jött létre - Az önkormányzatok kommunikációja folyamatosan javul, a honlapokon egyre több minden elérhető	- Műszaki szakember-képzés hiánya - Tehetséggondozás hiánya - Az otthoni Internet hozzáféréssel rendelkezők száma alacsony (drága) - Hiányos képzés - Kistelepülések Internet elérhetősége (esetleg széles sávon) - Hiányzó adminisztráció, felmérések az infrastruktúráról (pl.: vannak-e fehér foltok, amelyek nem elérhetők) - E-közigazgatás helyzete
Lehetőségek	Veszélyek
- Felmérni a megye infrastrukturális helyzetét, mind a szélessávú elérhetőség szempontjából, mind hírközlési lehetőségeiről - E –közigazgatásból adódó feladatok áttekintése, a lehető leggyorsabb megoldása - Térinformatikai rendszerek áttekintése, bevezetésének támogatása - A tartalomszolgáltatások áttekintése a civil és üzleti szférával, az új lehetőségek feltárása érdekében - Tehetséggondozás újragondolása - Információs Társadalom stratégia készítése	- Az információ erőforrás, ha nem vagy rosszul menedzseljük, lemaradunk - A megyében maradnak elérhetetlen területek a korszerű IT szolgáltatások vonatkozásában

3.6.2. KÖZLEKEDÉS-POLITIKA, KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉS

A megye térszerkezeti adottságait természetföldrajzi adottságai határozzák meg. Meghatározó térszerkezeti elemek: a Duna, a Dunántúli Középhegység, a Kisalföld peremvidéke, és a Komárom-Esztergomi síkság.

A Duna mindig meghatározó szerepet játszott a térség fejlődésében, a mellé települt térség történelme során mindig jelentős településláncot képviselt. A Duna menti települések stabilizációja a rendszerváltás után újra megindult, városai mellé tömörülnek a már megfelelő önállósággal rendelkező községek is. A Tatabánya- Tata- Oroszlány tengely mellé önálló kistelepülések szerveződtek. Tatára Baj, és Agostyán, Szomód fűződött fel.

A megye közlekedéshálózatának jelentős eleme az M1-es autópálya, része a Helsinki folyosónak. Az autópálya területfejlesztő hatása a keresztirányú kapcsolatok hiányosságai miatt csak mintegy 20km-es sávban érezteti jótékony hatását, azon túl ez az előny megszűnik. Az autópálya csomópontok ritkábbak az indokoltnál, azok sűrítésével az autópályához közel eső települések sávjában növelhető lenne a fejlődés. Szintén kelet nyugat irányú jó kapcsolat a Budapest-Hegyeshalmi vasútvonal. A vasút lehetővé teszi, hogy a megye egyes települései elővárosi szerepet töltsenek be Budapest agglomerációs térségében.

A kiváló kelet nyugat irányú kapcsolatok mellett az észak-déli irányú kapcsolatok hiányosak, csakúgy a megye belső területén, mint azon kívül.

A megye számára stratégiai fontosságú a közúti kapcsolatok fejlesztése, Esztergom-Tatabánya-Székesfehérvár közti főútvonal szintű kapcsolat kiépítése. Ezzel Közép-Dunántúli régió ipari parki rendszerébe lehetne felfűzni Dorog és Esztergom térségét.

Az észak-déli irányú főúthálózatok kiépítése a határ menti települések Közép-Dunántúli régióhoz történő közvetlen kapcsolatát is erősíteni hivatott, az új Duna hidak kiépítésével együtt.

Esztergomi V/C koridor.

A megye adottságai összességében kedvezőek, vasúti és közúti kapcsolatait észak-dél irányban szükséges fejleszteni, valamint a meglévő autópálya és vasúti fővonal felhasználásával, fejlesztésével új autópálya csomópontok kiépítésével, valamint az elővárosi vasút megteremtésével a fejlesztési lehetőségek megnyílnak.

A fejlesztési teendők meghatározásához szükséges az úthálózat helyzetének részletes ismerete.

A megye állami közúthálózata:

- Európa egészét tekintve a *megye jó helyzetben van*, hiszen földrajzi elhelyezkedésénél fogva, az infrastrukturális adottságainak köszönhetően több európai jelentőségű közlekedési folyosó is keresztül szeli. Ezek közül közúton a IV. számú Helsinki folyosó, mely az EU magját Görögországgal köti össze, továbbá az E60 jelzésű Brest (F) – Constanta (Ro), valamint az E75 jelű Utjaski (SF) – Szitia (GR) európai utak említhetők, melyek az M1 autópálya teljes szakaszát magukba foglalják.
- Az autópálya hatása - az európai közlekedési hálózatban betöltött szerepe ellenére - az európai befektetésekre nézve nem tud az M1 mentén az általában lehetséges 20-40 km-es szélességben érvényesülni. A csomópontok ritkábbak a területhasználat által indokoltnál, egyesek telepítése nem kedvező, és fejletlen a csomópontokhoz kapcsolódó keresztirányú feltárá-elosztó úthálózat is. Ezen okok illetve a nem kedvező településközi kapcsolatok miatt az autópálya a megye belső forgalom levezetésében alig vesz részt. Az autópálya 1997. évi átlagos napi forgalma a 2001. év eleji díjasítás bevezetésével visszaesett. Szolgáltatási színvonala közelít a nyugat-európaihoz.
- Az 1. sz. főút, az egykori M1 autótút – az autópályával szinte párhuzamos nyomvonalon – Tatabánya és Tata közötti szakasza túlterhelt. Ugyancsak túlterheltség jelentkezik Almásfüzitő és Komárom átkelési szakaszain.
- A forgalmi adatok is rámutatnak arra, hogy az M1 autópálya nemigen vesz részt a megye belső közlekedésében. Különösen igaz ez az autópálya 2001. év eleji díjasításának tükrében, melynek hatására még a távolsági forgalom jelentős része is (ráadásul elsősorban a teherforgalom !) a főútra tevődött át, az addig sem kellemes átkelési

szakaszok mentén lakók életkörülményeit még elvisel-hetetlenebbé téve, kettéosztva a településeket. Az 1. sz. főút fűzi fel Komáromot, és az új kisvárost Bábolnát is, és kapcsolja be a nemzetközi úthálózatba.

Az M1-es utópálya díjasítása miatt szükséges lenne a főút Vértesszőlös, Tata, Almásfüzitő és Komárom elkerülő szakaszait megépíteni. A tervek készítés alatt vannak jelenleg.

- Megyei szinten megfogalmazott jelentős úthálózati *probléma továbbá az Esztergom - Tatabánya - Oroszlány - Mór – Székesfehérvár (Balaton) kapcsolat alacsony színvonala.* A megyeszékhelynek ugyanis nincs megfelelő kapcsolata sem a megye második legnagyobb városával, sem a Közép-dunántúli Régió megyeközpontjaival. Az utóbbi időben a tatabányai szakasz kislépéses javítása történt: a 8135. sz. Tatabánya-Kisbéri út újárósi korrekciójához kapcsolódva elkészült a bányai korrekció is.
- A 10. sz. főút elsőrendű főút, ami a megye északkeleti és keleti részének települései számára a legfontosabb közúti kapcsolatot biztosítja a főváros felé. A 10. sz. főút megyei része két szakaszra osztható. A Leányvár-dorogi szakasz mintegy 9000 Ej/nap forgalommal terhelve túl van a megengedhető forgalomnagyságon, ami miatt torlódások vannak a kétsávos főúton. Dorog átkelésén sokat segített a Keszölc felől épített 117.sz. táti megkerülő út. Ez az út tehermentesíti Dorog, Tokod, Tokodaltáró, Tát településeket a teherforgalom alól. A második szakasz a Dorogtól Almásfüzitőig mintegy 40 km hosszban húzódó, helyenként kanyargós, 76 %-ban átkelési jellegű út. (Az országos főúti átlag 26 %) Terhelése csak 5-7000 Ej/nap, de a beépítettség miatt helyenként ez is elég a torlódások kialakulásához. A feszültség forrása az, hogy egytengelyes kistelepülések főutcai viselnek jelentős távolsági tehergépjármű-forgalmat, amely ellentmondás nem oldható fel a nyergesújfalui forgalomcsillapításhoz hasonló átépítés kiterjesztésével, olyan nagy a léptékkülönbség.

Közlekedésfejlesztési programban megvalósult a 10. sz. főút Tokod-Tát 117. sz. elkerülő útja 2005. évben, amely egyben árvízvédelmi töltésként is funkcionál.

- A 11. sz. főút megyebéli szakaszának feladata Esztergom Duna-menti megközelíthetőségének biztosítása. Esztergomban az út forgalma 6-7000 Ej/n, a többi szakaszon 3-4000 Ej/n. A városközpont zaklatott, változatos vonalazású, csomópontokkal és gyalogosokkal terhelt vonala megint csak az egyetlen tengelye e szakaszon a városnak, e városszerkezeti hiba az alapvető oka a forgalmi problémának. A Szent-Tamás hegyi második tengely Bánomi elkerülő szakasza kiépült, azonban a továbbépítése csak terv maradt.
- A 13.sz. országos közút Komáromot köti össze Kisbérrel és a 81.sz. főúttal, másodrendű főút, különbszintben keresztezi az M1 autópályát.
- A 81. számú Székesfehérvár – Győr másodrendű főút megyei szakasza kb. 50 %-os terheltségű, jelentős nemzetközi tranzit teherforgalommal, kis kiépítési paraméterekkel. A Kisbér-ászári átkelés és a nyugati szakasz nagyon zaklatott vonalvezetésű, helyenként balesetveszélyes. Az úton kisebb korrekciók készültek, de a kisbéri elkerülő szakasz építése egyelőre még nem kezdődött el.
- A 111.sz. országos közút Dorogot köti össze Esztergom Kertvárossal, másodrendű főút.
- Az út- és városhálózat aszinkronitása miatt több mellékút is főúti jellegű forgalmat visel. Az 1119. sz. Tát-Bajna-Tatabánya összekötőút az Esztergom-dorogi térséget köti össze a megyeszékhellyel. A hegyvidéki szinten is nagyon zaklatott vonalvezetésű út a légvonalbeli 25 km-es távolságot 34 km-rel győzi le. Az 1125. sz. út Nyergesújfalu-Bajna közötti szakasza meredek, kanyargós, a bajóti átkelés szűk keresztmetszetű. A 8135. sz. összekötő út Tatabánya-környei szakasza mintegy 7000 Ej/nap ipari és agglomerációs forgalommal terhelt. A környei átkelés kiváltására is készült tanulmány.

Főút jellegű, nagy tehergépjármű forgalmat visel a 8143. sz. út Oroszlány –Bokod között, a 8119. sz. út Tata- Környe között , a 8139. sz.Tata-Komárom-Szőny , az1117 sz. Esztergom kertváros-Esztergom, út 1111.sz. Budakalász-Esztergom között.

- Minden falu elérhető szilárd burkolatú úton, de öt település - Csatka, Várgesztes, Baj, Dunaszentmiklós és Piliscsév - még mindig zsákutca-helyzetűek. (Dunaszentmiklósnak van egy önkormányzati úti második kijárata.)
- Nagytérsegi feszültségként említhető meg a komáromi közúti Duna-híd is. Mindkét oldalon hosszan beépített városi átkelési szakaszok vezetnek a határállomásig. A Duna-híd felújítása jelenleg folyamatban van, azonban a végső cél a tehergépjármű forgalmat is levezető új Duna-híd városon kívüli kiépítése.
- Az esztergomi közúti Duna-híd (Mária-Valéria híd) megépülésével létrejött a közúti kapcsolat Budapest felől Szlovákia ezen része felé.
- *Összesítve: a megye főúthálózati kapcsolatrendszere szélsőséges színvonalú. A kiváló kelet-nyugati kapcsolatok mellett észak-dél irányban mind a külső, mind pedig a belső kapcsolatrendszer hiányos. A főúthálózati forgalom levezetési színvonala általában jó, de a 10. és az 1. számú út bizonyos szakasza rosszabb az országos átlagnál. A megye állami mellékút hálózata sűrűbb az országos átlagnál. Az átkelési szakaszok aránya 41,7 %, az országban a legmagasabb.*

Az országos közutak 2005.évi keresztmetszeti forgalomszámlálási adatai a függelék 78. oldalán található.

Önkormányzati utak:

- *Helyközi (településközi) kapcsolati szerepet ma még nagyon kevés kiépített önkormányzati út visel. A Dunaszentmiklós 10. sz. főút felőli megközelítését biztosító út TSZ-útnak épült, 4 m széles, műszaki előírásoknak nem megfelelő műszaki paraméterekkel. A Szomor-Máriahalmi út hasonló jellegű, csak forgalmasabb. Egykori, nagyon zaklatott vonalvezetésű bánya-utat használnak Tatabánya és Vértessomló között. Jogilag rendezetlenül használják közforgalomra a bábolnai kombinát Bábolna-81. sz. út közötti üzemi útját. A Bakonyban, a Vértésben és a Visegrádi hegyekben többtíz kilométer kiépített vagy murvázott erdészeti, ill. bánya-út van, amelyeket szakaszonként a szomszédos települések közötti forgalomra használnak - hallgatólagos engedéllyel.*
- *A külterületi lakott helyek megközelítését helyenként mezőgazdasági célra épült utak szolgálják (Ács-Ernőmajor-Vaspuszta, Kerékteleki-Tarcspuszta). Száraz időben több viszonylatban használnak földutakat is a települések között, amelyek közül a legkirívóbb az Oroszlány és a Csákvári út közötti salakos út.*

A belterületi közlekedési viszonyok:

- *Tatabánya négy községből összeépülő és újabb, különböző típusú városrészekkel kiegészülő szerkezetét az egyetlen belső tengelye és az 1. számú főút félig külső - félig belső jellegű szervező vonala nem tudta egy várossá összekovácsolni. A Fő-tér helye esetleges, Kertvárost a külterületi jellegű Rákóczi úttal nem lehet integrálni, a felsőgallai iparnegyed elbújik, az új kereskedelmi zóna már vértesszőlősi területen épül. A tervezett alsógallai elkerülő-út azonban már része lehet annak a – közlekedésszerkezetre is kiterjedő – város-átalakításnak, amelyet a gazdasági szerkezetátalakítás kapcsán piaci és humán okokból egyaránt feltétlenül meg kell kezdeni. Nagy jelentőségű lesz a Búzavirág út menti Tatabánya-Nyugati Ipari Park kikötése a 8119. számú országos közúthoz, mivel ez a kapcsolat a megyeközpont egyik ipari parkjának a forgalmát a Tatai autópálya csomópontból közvetlenül országos közúton vezeti az ipari park felé, és így a nagy teherforgalom elkerülheti a jövőben Tatabánya városát.*

- *Tata* eleve nehéz és drágán üzemeltethető városszerkezettel funkcionál, melyet a város nagytávú jövője számára kedvezőtlenül kijelölt M1 csomópont is tovább bonyolít. Az 1. számú főút kihelyezése időszerű lenne, de a nagy célforgalmi hányada miatt csak akkor várható lényeges forgalomátrendeződés, ha a kihelyezéssel egy jól előkészített kelet-tatai úthálózati rekonstrukció, esetleg átalakítás is párosul.
- *Komárom-Almásfüzitő* is az "egytengelyesség" foglya, terhelve még négy vasúti átjáróval és a határátkelővel is. Túl széles a város ahhoz, hogy egyetlen út – ráadásul országos elsőrendű főút – szervezze. Hiányoznak (legalább) a gyűjtő utak.
- *Bábolna* városi rangot kapott, az úthálózatára a Mezőgazdasági Kombinát működése rányomta a bélyegét. A kiépített utak a forgalom nagyságához képest geometriailag túlméretezettek, és az M1 autópályával megfelelő közúti kapcsolata van.
- *Kisbér* úthálózati szerkezete a város méretéhez mérve mostanra vált elégtelenné és a vasútvonalak is mára bizonyultak kedvezőtlen, akadályozó helyzetűnek. A 81. sz. főút átvezetése ma már nem városfejlesztő erő, de a 11000Ej/napra duzzadt forgalom zavaró hatása miatt előtérbe került az elkerülő szakasz megépítésének igénye.
- *Oroszlány* város belső szerkezete is meglehetősen nehezen áttekinthető, rosszul szervezett. Folyik a gyűjtő utak utólagos kialakítása, a megkésettység nagyszámú kompromisszumával együtt. Tervezik a várost délkeletről megkerülő ipari út megépítését is. A város és a 3,5 km-re lévő erőmű 7 km-es közúti távolságán nem lehet segíteni, a Borbála-telepnél Kecskéd felől véget érő 8155. sz. állami útnak a várostengellyel (8143. út, Rákóczi út) való összekötésén viszont indokolt segíteni - a Dózsa György u. hálózatba vétele révén.
- *Nyergesújfalu* ma még szintén egy-főutcás város, nem véletlenül lett a városméretű forgalomcsillapítás alanya. Mivel ez csak egyedi tüneti kezelés, a rendezési tervben belső gyűjtőúthálózat és elkerülő út is szerepel.
- *Lábatlan* 2004.-ben városi rangot kapott. Mint egy-főutcás város a 10.sz. országos közút minden közlekedési hátrányát szenvedti.
- *Dorog Esztergom-Kenyérmezővel* együtt megint csak a településszerkezeti előkészítés nélküli építés terheit viseli. A csak a 11. és a 111. utakra szervezett település-együttes egészségtelen forgalomkoncentrációja kényszerítette ki a 117. út kiépítését, amely azonban nem oldotta meg a 80 év óta halmozódó belső szerkezeti feszültségeket. Az elkerülő út Tátság megépített szakasza sokat javít a 10. sz. főút Dorog, Tokod és Tát átkelési szakaszain. A dorogi alternatív nyugati elkerülő változat az esztergomi kapcsolaton nem tudott volna segíteni, de nyomvonalán egy gyűjtőút kiépítésére szükség lesz.
- *Esztergom* rég túlnőtte azt a méretet, ameddig a városközpontban elfogadható a tengelyutak ilyen egyesülése. Ebbe a Mária-Valéria híd és határátkelő forgalmát hosszútávon semmi esetre sem szabad bevezetni.
- *A megyei falvak* településszerkezetének általában az állami utak a tengelyei. Mivel ezek nem mindenütt követik a természetes irányokat, ill. zsákutcák esetében nem is folytatódnak, vannak torzult szerkezetű falvak is. Ács, Tárkány, Aka, Dad, Szomód, Héreg, Nagysáp, Csolnok, Leányvár stb. a szenvedői a nem komplexen településérdekű egykori állami úthálózatba-vételnek. Latens szerkezeti problémákat hoznak felszínre a fokozatosan kiépülő településközi utak, amelyek esetenként településszerkezet-módosító hatásúak, mint pl. Aka esetében történt. A hegyvidéki falvakban általában nagyon szűkek és zaklatott vonalvezetésűek még a főutcák is.

Összefoglalva: valamennyi város belső úthálózat-szerkezeti hiányosságokkal küszködik, régóta halmozódó okokból. A gazdaság szerkezeti átalakítása és a piaci viszonyok méginkább nyilvánvalóvá teszik ezt. A falvak településszerkezete sokkal lassabban, ezért természetesebb rendben fejlődött vagy maradt meg, de az állami úti besorolás helyenként itt is eredményezett torzulást. Az önkormányzati utak nyilvántartása, karbantartása és üzemeltetése sok kívánnivalót hagy maga után.

A vasúti közlekedés:

- A megye vasúthálózatát a szélsőségesesség jellemzi: a korszerűen átépített bécsi vasútvonal mellett a többiek erősen leromlottak.
- Az 1. sz. Budapest-Hegyeshalom-Bécs vasútvonal A1 osztályú nemzetközi törzshálózati fővonal, villamosított, kétvágányú, 1993-97. között 140-160 km/ó sebességre építették át, azonban a Komárom-Esztergom megyei szakaszon ezzel a sebességgel történő közlekedést több helyen a műszaki paraméterek és a pálya állapota nem teszi lehetővé. A Nürnberg-athéni vasúti tengely részeként Nyugat-Európa és a Balkán között személy- és teherszállítási szempontból meghatározó jelentőségű. Belföldi forgalomban betöltött szerepe is jelentős. Az utóbbi években a személyszállítási kínálat is nőtt. Az országos előirányzatban nem szerepel, de helyben felmerült Tatabányán egy RO-LA terminál kialakítása.
- A 2. sz. Budapest-Esztergom vonal a 4. sz. esztergomi vonallal együtt B.1. besorolású egyéb fővonal, 40-60 km/ó engedélyezett sebességgel, dízelvontatással. A Nyugati pályaudvar és Esztergom között gyorsított személyvonatok is közlekednek, de ez is csak 40 km/ó sebességet jelent. A pálya felújításra vár, különösen a nyugati szakasz, amelyet a vízlépcső kapcsán építettek volna át. A bánya- és gyárbezárások nyomán a teherforgalom nagymértékben lecsökkent, ugyanakkor az új ipari parkok fejlesztésénél figyelembe kellene venni ezt a szállítási lehetőséget is.
- Az 5. sz. Székesfehérvár-Komárom vasút A2 besorolású hazai törzshálózati vonal. Egyvágányú, dízelvontatású. Elsősorban személyforgalom van rajta, teherforgalom nagyon lecsökkent. A vonalat villamosításra és felépítménycserére irányozták elő.
- A 12. sz. Felsőgalla-Tatabánya-Oroszlány vonal B.1. besorolású, egyvágányú, villamosított hazai fővonal. Csak személyforgalom van rajta, teherforgalma pedig nagyon lecsökkent. Felmerült az oroszlány-móri vonalszakasz kiépítésével a Tatabánya-Székesfehérvár közötti közvetlen vasúti kapcsolat megteremtése, amelyre tanulmányterv is készült. A megvalósítás a nagy költségek miatt elmaradt.
- A 13. sz. Tatabánya-Kisbér vasútvonal B.2. besorolású mellékvonal, csak személyvonati közlekedés van rajta. A pálya zaklatott vonalvezetése és gyenge állapota miatt a vonatok utazási sebessége csak 30 km/óra körül van.
- A megye vasútvonalain mindössze 11 db különszintű vasúti kereszteződés van, a többi szintbeli. Tatabánya városközpontjára vonatkozóan ez évben készült el a Bánhida és Sárberkek városrészeket összekötő, különszintű vasúti kereszteződést is tartalmazó összeköttetés tanulmányterve (a közelben, szintén több évtizedes probléma Dózsakert városrész felől a vasútállomás – és ez év őszétől az autóbusz-pályaudvar – különszintű gyalogos megközelítése és az akadálymentesítések).

A vízi közlekedés:

- A megye vízi közlekedési szempontból előnyös helyzetű: határán folyik a Duna, amely az Európát átszelő Duna-Majna-Rajna víziút-rendszer része és egyúttal a VII. sz. Helsinki folyosó is.
- *A Duna térségünkben szállítási kapacitás és a rákapcsolódó kikötők tekintetében egyaránt kihasználatlan.* Megyei szakaszán jelenleg a szőnyi MOL kikötő és az esztergomi Suzuki gyári medence működik üzemi kikötőként. Dunaalmásnál most készül a gázterminál teherkikötője. Az almásfüzitői timföldgyár kikötőjének újrahaznosítása most indul.
- A komáromi közúti hídnál van Magyarország nyugati vízi beléptető helye, forgalomellenőrző pontja. Sporthajó-kikötési lehetőség a mocsai-szigeti kempingnél, Tátnál, Esztergom előtt a körtvélyesi ágaknál és a Prímás-szigetnél van. A pilismaróti kikötő munkamedence egyelőre üzemi célokat szolgál. A Duna menti települési

önkormányzatok a víziturizmus fellendítésében, illetve a nemzetközi hajóforgalom megállításában gondolkodnak. Komáromban távlati célként megfogalmazódott, hogy a város önálló nemzetközi kikötővel rendelkezzen.

- Komárom-Esztergom megyében az országos koncepció kikötő telepítését nem tartalmazza. Egyelőre a vízre terelhető áru is kevés. ugyanakkor a megyei turisztikai fejlesztés során a kishajó kikötési lehetőségeket vizsgálni kell.
- A megyei Duna-szakaszon Szobnál és Zebegénynél működik komp. A dömösi nem üzemel, míg Neszmélynél a valamikori komp közlekedés újraindítása van napirenden.

A légi közlekedés:

- Komárom-Esztergom megye felett van a nyugati légifolyosó. *A megyében két füves kisrepülőtér van.*
- Az esztergomi repülőtér a Kenyérmezői út mellett fekszik. Területe vegyes tulajdonban van, üzemeltetője az Aeroclub Esztergom. Egy 1000 és egy 700 m-es kifutópályája van. Középkategóriájú gépek fogadására és indítására alkalmas, de irányító világítás híján csak nappali időben. Engedélyük jelenleg állandó, de nem nyilvános belföldi légiforgalomra szól. Sportrepülésre, esetenként sétarepülésre és bejelentkező kisgépek fogadására használják. Nagyobb szabású fejlesztési terveik nincsenek.
- A kecskédi repülőtér állami tulajdonú, kezelője a tatabányai Old Timer Repülőklub. A vasútvonal és a Csákvári út között lévő 89 ha-os terület elsősorban sportrepülés céljait szolgálja.
- Mindkét repülőtér alkalmas lehet a nemzetközi turizmus illetve a menedzserforgalom lebonyolítására, de csak jelentős beruházások árán.

A kerékpáros közlekedés:

- A kerékpáros közlekedés megyei helyzete kedvezőtlen. Hiányzik az összefüggő kerékpárút hálózat, amely a települések között a kerékpáros forgalmat biztosítaná. Annak ellenére ez a helyzet, hogy kerékpárutak létesítése mind a városi közlekedés helyzetének javítása érdekében, mind turisztikai szempontokból elengedhetetlen és megfelelő igény is van rá.
- *A megyében kiépített kerékpáros létesítmények alapvetően csak belterületen, kizárólag a városokban találhatók.* Azonban ezek a létesítmények is elsősorban csak szakaszos jellegűek, gyakran önálló kialakításúak, nem kapcsolódnak egymáshoz. Megépítésük jellemzően ott történt, ahol más útépitési vagy korszerűsítési beruházással össze lehetett kapcsolni, vagy azért, mert alacsony költséggel végrehajtható volt, a tényleges igények figyelembe vétele emiatt csak másodlagos volt. Teljes települést lefedő, a felmerülő igényekhez igazodó kerékpáros hálózatok, Nyergesújfalut kivéve, legfeljebb terveken léteznek.
- A 10. sz. Tokod és Tát településeket elkerülő szakasz mellett teljes hosszban kiépítésre került a kerékpárút is, amelynek indokolt lenne a továbbépítése mind Esztergom,(Dunakanyar) mind Nyergesújfalu irányába.
- Ugyancsak tervi szinten szerepelnek a külterületi kerékpárutak is. Elkészültek a tervei a Tatabánya és Vértesszőlős-Tata közötti kerékpárútnak, amely megvalósulása esetében jelentős forgalomra számíthat.
- A már régóta megálmodott „Duna menti” kerékpárútra vonatkozó tanulmánytervek szintén elkészültek.
- A települések közül 14 km hosszú belső kerékpárút építésre engedélyezési tervvel rendelkezik Tatabánya.

Közösségi közlekedés

- Komárom-Esztergom megye területileg a legkisebb, de népsűrűségét tekintve az egyik legsűrűbben lakott megye az országban. A megye közlekedésére az átmenő forgalom jellemző, de igen nagy a megyén belüli forgalom is.
- A megye közösségi közlekedése lefedettsége 100 %-os, viszont sok esetben a kistérségeken belül és a kistérségek közötti közösségi közlekedési kapcsolatok gyengén szervezetettek.
- A gazdasági, oktatási, közigazgatási és egészségügyi központok meghatározóan hatottak a megye közösségi közlekedési hálózatának kialakulására. Ezenkívül jelentős hatással volt a közlekedés alakulására a fizikailag is jól elhatárolható tatai és dorogi medence saját vonása. A legfontosabb utas-áramlási irányok a medencék központjaiból csillagszerűen ágaznak ki. A medencéken belül a városok és a gócponti települések körül alakultak ki kisebb-nagyobb területet lefedő, sokszor egymást átfedő vonzaskörzetek.

Tatai medence:

- Tatabánya – Tata
- Tatabánya – Oroszlány
- Tatabánya – Komárom
- Tatabánya – Esztergom
- Tatabánya – Kisbér

Dorogi medence:

- Esztergom – Tatabánya
- Esztergom - Budapest

- Emellett erős forgalom alakult ki Tatai medence – Budapest, Székesfehérvár és Győr, valamint a Dorogi medence – Budapest viszonylatokban is.
- A megyében a közúton jelentkező közösségi közlekedési utazási igényeket a Vértes Volán ZRt. elégíti ki. A megyéből kimenő távolsági menetrendszerű forgalomban jelentős szerepet vállalnak a társ Volánok is, míg a szerződéses munkásszállításban vállalkozók is végeznek feladatot.
- Infrastrukturális szempontból a megye átlagot meghaladóan ellátott, azonban az autóbusz állomások városon belüli elhelyezkedése nem felel meg az elvárásoknak. A komáromi kisforgalmú autóbusz állomáson kívül nincs a megyében olyan autóbusz pályaudvar, mely közvetlen kapcsolatot teremtené a vasúti és a közúti közösségi közlekedés között.
- Tatabányán az autóbusz állomás a város szélén helyezkedik el, és emiatt gerjeszt a környezetében a tényleges szükségleteket meghaladó forgalmat. A városi autóbusz pályaudvar áthelyezése megkezdődött, 2006. év végére elkészül az új városi autóbusz pályaudvar, ami közvetlen kapcsolatot teremt a vasútállomás és a pályaudvar között.
- Esztergom város autóbusz állomásának közösségi közlekedési és egyéb gépjármű forgalma nem választható el, ezért jelentősen terheli a környezetet. Az autóbusz pályaudvar áthelyezése időszerűvé vált, mind forgalmi, mind környezetvédelmi szempontból.
- A megye hat településén – Tatabánya, Tata, Oroszlány, Komárom, Dorog, Esztergom - jelentkeztek jelentősebb helyi közösségi közlekedési igények, melyeket szintén a Vértes Volán ZRt. elégít ki.
- A menetidők sokszor indokolatlanul hosszúak.

A kistérségek helyzete a megyében

1. Tatabányai kistérség

A kistérségben kedvező változások mutatkoznak, az ipari parkok kialakulásával az iparosodás nagymértékű fejlődése indult el.

A megyeszékhelyet és 9 községet magába foglaló kistérség 86.667 fős lakossága a megye népességének 27,88 %-át teszi ki. A kistérségen belüli népességkoncentráció itt a legmagasabb, 83,3 % Tatabányán él.

A térségben meghatározó pozitív változások elemei: a gazdasági privatizáció, a külföldi tőke bevonása, új, exportképes tevékenység, multinacionális cégek megjelenése, ipari park megjelenése, a falvak több funkciós fejlesztése.

A kistérségben Tatabánya-Környe forgalomvonzó ipari parkja és intézményrendszere a közlekedés dinamikus növekedését vonja maga után.

A kistérség kelet nyugati irányú közlekedési kapcsolata jó, mivel itt halad át az M1 autópálya a Budapest-Hegyeshalom emelt sebességű fő vasútvonal.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül:

- Tatabányán a Déli elkerülő út, ami csatlakozik az 1-es számú országos közúthoz, és a 8135. számú országos közúthoz.
- A tatabányai és környei Ipari Park megközelítését biztosító megfelelő teherbírású és műszaki paraméterű 8119. sz. országos közút Tata autópálya csomóponttól az Ipari parkig,
- Környe északi tehermentesítő út, ami az Ipari park forgalmának egy részét a 8135. sz. ök út irányába levezetné,
- Az 1.sz. főút Vértesszőlős elkerülő szakasza
- A Tarján települést elkerülő út amely összefügg az Esztergom-Tatabánya közötti megfelelő műszaki paraméterű nyomvonal kialakításával ,
- Autópálya csomópont Nagygyeháza térségében.
- Várgesztes - mint a kistérség egyik turista központja - zsák település jellegének megszüntetését biztosító közúti kapcsolat (a Csákvári út összekötése a 81135 sz. országos közúttal)
- Településeket összekötő kerékpárutak (Vértessomló és Várgesztes között, a Villapark bevonásával, Tatabánya-Tata között)

2.Komáromi kistérség

Több lábon álló, kapu térség

A kistérség kilenc településén 41.272 fő él, a megye népességének 13,28%-a. Komárom lakossága 19.728 fő. A kistérség középfalvas településekből áll. A kistérség központja Komárom, mellette fontos szerep jut Bábolnának. A Duna melletti települései Komáromon kívül : Ács, Almásfüzitő.

Komárom közlekedés-földrajzi helyzete is kiemelkedő, kikötője nemzetközi be és kiléptető állomásként működik. Hídja határátkelő és fontos nemzetközi útvonal része. Ipari parkja helyben foglalkoztatja a lakosságot, lehetőséget biztosítva a térség foglalkoztatási gondjainak felszámolását. A kistérség kelet nyugati irányú közlekedési kapcsolata jó, mivel itt halad át az M1 autópálya a Budapest-Hegyeshalom emelt sebességű fő vasútvonal.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül:

- Komárom déli elkerülő 1.sz és 13.sz. közötti szakasza , valamint Szlovákia irányába a teherforgalmat is lebonyolító új Dunahíd ,

- Komárom déli elkerülő útjának II. ütemű nyomvonala,
- Almásfüzitő Dunai kikötője,
- Autópálya csomópont Mocsá település magasságában

3.Esztergom-Nyergesújfalu kistérség

Fejlődő gazdaság, hiányzó közlekedési kapcsolatok

A Tatabányai kistérség után Esztergom–Nyergesújfalu kistérségben és a megye lakosságának legnagyobb hányada, 17,44 %-a, 54.220 fő.

A térség központi városa Esztergom. A város sajátosságaként említhető, hogy a megye központi térségéhez, Tatabánya, Tata- valamint a Közép-dunántúli régió központhoz gyenge szálak fűzik. Ennek oka a meglévő közlekedési kapcsolatok hiányossága.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül:

- 10.sz. főút településeket elkerülő szakasza, Keszthely és Budapest között,
- Új esztergomi tehergépkocsi forgalomra is alkalmas Duna híd ,
- Esztergom-Tatabánya közötti megfelelő műszaki paraméterű közúti nyomvonal kialakítása
- A Budapest-Esztergom vasútvonal elővárosi vasútként történő fejlesztése,

4. Kisbéri kistérség

Perifériális helyzet, három megye határán.

A kistérség a megye határán fekszik, központja Kisbér.

Az elaprózott településhálózaton él a megye 6,86 %-a 21.331 fő.

A kistérségre jellemző a mezőgazdaság.

A kistérség megközelítésére közúton és vasúton egyaránt lehetőség nyílik. Közlekedési központja Kisbér, mely fekvése közlekedés-földrajzi szempontból kedvező, mivel a Vértest és a Bakonyt elválasztó Móri-árok északnyugati kapujában található

A kistérségben a legnagyobb személy- és teherforgalmat a 81.sz. főút bonyolítja, mely főként Ászár és Kisbér területén jár nagy légszennyezéssel, zaj-, por- és mechanikai terheléssel.

A kistérséget két főút is feltárja, az M1 autópálya és Komáromi kistérség irányából a 13.sz. főút, míg Győr-Moson-Sopron megye és Ifjék megye irányából a 81.sz. főút.

A kistérséget érintő, az egyes településeket összekötő alsóbbrendű utak hálózata kiépített egyes elemei, szakaszai javításra szorulnak. Néhány földrajzilag szomszédos település között a szilárd burkolatú úton való átjutás csak kerülővel lehetséges, földúton azonban közvetlen az összeköttetés. Az önkormányzatok tulajdonában lévő bel- és külterületi utak minősége sok esetben nem megfelelő, a vezetékös infrastruktúrák fektetését követően kevés helyen kaptak a belterületi utak egységes burkolatot.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül

- A 81.sz. főút Kisbér , Bakonyszombathely, elkerülő szakasza,
- A 81.sz. főút 11,5t-ás tengely terhelésre történő alkalmassá tétele,
- Hánta, zsáktelepülés jellegének megszüntetése, és kapcsolat a 81.sz. főút irányába

5. Dorogi kistérség

Iparosodott falvak

A kistérség népességszáma eléri a 40.000-t. A kistérség központjában, Dorogon 13.000 fő él.

Az ásványkincsek bányászatára és annak feldolgozására létrejött ipara a bányák bezárását követően átalakult.

Dorog Budapest, a Tatai kistérség, és a Komáromi kistérség irányából a 10.sz. főúton közelíthető meg. Dorog tehermentesítése a 117.sz. út kiépítésével megtörtént. Esztergom illetve Szlovákia irányába az Új Dunahíd megközelítését a 111.sz. főút biztosítja.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül

- A Szilícium-völgy feltárását biztosító észak-déli irányú kapcsolat,
- 10.sz. főút településeket elkerülő szakasza, Keszthely és Budapest között.

6. Oroszlányi kistérség

Késleltetett struktúraváltás

Az Oroszlányi kistérségben élők száma nem éri el a 29.000 főt. Az Oroszlányban élő lakosok száma mintegy 21.000 fő.

Oroszlányi kistérségben közúthálózati tengelyről igazából nem beszélhetünk. A térségben nincsen autópálya, nincsenek főutak.

Az összekötő utakkal jellemezhető kistérségi úthálózat egyes elemei főúti szerepet töltenek be.

A kistérség ipari üzemének logisztikai igényeit nagyjából a 8143. sz. út vezeti le, hiszen a legtöbb üzem Oroszlányon létesült

A kistérség közúti közlekedésének meghatározó problémája a belső és külső közlekedést biztosító közutak teherbírása, minősége, és kapacitáshiánya.

A kistérség közlekedésföldrajzi és geopolitikai helyzete az utóbbi évtizedekben nem változott

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül

- -Oroszlány több irányú megközelítésének lehetősége,
- -A térség ipari területeinek M1-es autópályával való megfelelő színvonalú közúti kapcsolata (Új autópálya csomópont)
- -A településközi úthálózat kiépített, azonban alacsony színvonalú.

7. Tatai kistérség

A Tatai kistérség külső közlekedési kapcsolatai kedvezőnek tekinthetők, a belső közlekedési viszonyok vegyesebb képet mutatnak. A kistérséget az M1-es autópálya, a 10-es számú elsőrendű főút, valamint a 1-es számú elsőrendű főút kapcsolja be az országos közúthálózatba. A 10-es számú főút a kistérség északi részén, a Duna völgyében halad, Budapest és az északnyugati országrész között teremti meg a közúti kapcsolatot. Ez az út irányonként egy-egy sávos, számos település belterületén halad keresztül, a fővárost északnyugat felől, az agglomerációs települések igen nagy forgalmi terhelése mellett éri el, így ezen közlekedve az utazási idő jóval magasabb az autópályához képest. Az 1-es számú főút Budapesttől Tatabányáig az M1-es autópálya mentén halad, majd a kistérséget – és gyakorlatilag magát Tatát is – észak-dél irányban átszelve Almásfüzitőnél alkot csomópontot a 10-es úttal. Az 1-es út igen jelentős környezeti terhelést okoz Tatán, s mivel irányonként egysávos, az átlagos haladási sebesség is számottevően alacsonyabb rajta közlekedve, mint az autópályán.

A kistérség településeit, mint Baj, Agostyán, és Tata Újhegyi városrésze a Budapest-hegyeszami fő vasútvonal választja el Tatától. A szintbeni vasúti keresztezések és a vasút sűrű forgalma sokszor hosszú idejű várakozásra kényszeríti a közlekedőket. A fővonalon a térségben a Szomódi átjáró épült meg külön szintű keresztezéssel. Szükséges lenne az Agostyáni átjáró külön szintű megépítése is.

Hiányzik a közlekedési kapcsolatok közül

- 1.sz. főút Tata elkerülő szakasza,
- Tata Nyugati elkerülő út, amely az autópálya megközelítést elősegítené,
- Különszintű vasúti átjárók építése Újhegyi út, Agostyáni út, Baji út
- Tatabánya Tata közötti kerékpárút,
- Dunaszentmiklós zsáktelepülés jellegének megszüntetése.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Közlekedés-politika, közlekedésfejlesztés” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A közlekedési infrastruktúra kedvező K-Ny-i irányban, a megye része a Budapest-Bécs innovációs tengelynek, - Több európai jelentőségű közlekedési folyosó is keresztül szeli a megyét; - A megye a közép-dunántúli régió határmenti térsége - A megye állami közúthálózata sűrűbb az országos átlagnál; - Az 1. sz. budapest-hegyeshalom-bécsi vasútvonal; - Jelenleg alacsony a személygépkocsi ellátottság, ezért a tömegközlekedés részaránya viszonylag magas; - Magas a közösségi közlekedés hálózat területi lefedettsége; - A közösségi közlekedés az egyéni közlekedéssel szemben kevésbé környezetszennyező;	- Interregionális és kistérségi kapcsolatok hiányosak; - A megye Észak – Déli közlekedési kapcsolatai gyengék - Az átkelési szakaszok aránya 41,7 %, az országban a legmagasabb; - Az autópálya csomópontok ritkábbak a területhasználat által indokoltnál, egyesek telepítése nem kedvező, és fejletlen a csomópontokhoz kapcsolódó kereszt-irányú feltáró-elosztó úthálózat is; - A főútvonalak túlterheltek, - Hiányzik a régió megyeközpontjai közötti megfelelő főúti kapcsolatok - A Duna hidak száma kevés, és teherbírás szempontjából korlátozottak, - Valamennyi város belső úthálózat-szerkezeti hiányosságokkal küszködik; - A burkolat felületállapotát tekintve jelentős elmaradások tapasztalhatók, hiányzik a 11,5t-ás teherbírás - Az út- és városhálózat aszinkronitása miatt több mellékút is visel főúti jellegű forgalmat; - Az önkormányzati utak nyilvántartása, karbantartása és üzemeltetése sok kívánnivalót hagy maga után; - A megye vasúthálózatát a szélsőségesség jellemzi: a korszerűen átépített hegyes-halmi vonal mellett a többiek erősen leromlottak; - Hiányzik Tatabánya-Székesfehérvár közötti közvetlen vasúti összekötő - Hiányzik az elővárosi vasúti közlekedés

	- A Duna térségünkben szállítási kapacitás és a rákapcsolódó kikötők tekintetében egyaránt kihasználatlan; - A megyében kiépített kerékpáros létesítmények csak belterületen, kizárólag a városokban találhatóak; - Elavult a tömegközlekedési eszközpark; - A tömegközlekedési ágazatok közötti kapcsolat nem minden területen felel meg az elvárásoknak; - A kistérségek közötti ill. a helyi tömegközlekedési kapcsolatok nem minden esetben felelnek meg az elvárásoknak.
Lehetőségek	Veszélyek
- Autópálya program a 10-es számú főút Dorog Piliscsév közötti szakasz autópálya-tv. kiépítése - Az V/C folyosó kiépítése stratégiai fontosságú az esztergomi új Duna híd megépítésével - A Komárom-Tatabánya-Székesfehérvár irányú Észak-Déli közlekedési kapcsolat kiépítése, - Esztergom-Tatabánya közötti megfelelő közúti kapcsolat kiépítése - A főutak teherbírás növelése 11,5t-ra - A mellékutak rehabilitációja, a hiányzó településeket összekötő utak biztosítása - Dunahidak megépítése- Komárom, Esztergom - Átkelési szakaszok csökkentése, települési elkerülő utak megépítése - 10.sz.főút Nyergesújfalu-Lábatlan-Süttő települések elkerülése - 1.sz. főút Tatabánya ap.cs.-Vértesszőlős, Tata elkerülése - 13.sz főút Komárom, Nagy-Duna híd - 1.sz.főút Komárom Déli elkerülés I.ütem(1-13 sz főutak között) - 1.sz.főút Komárom déli elkerülés II.ütem - 81.sz. főút Kisbér északkeleti elkerülése - 8119 j.ök. Környe északi elkerülése - Tatabánya-Székesfehérvár vasúti kapcsolat megteremtése - Budapest elővárosi vasútvonalak fejlesztése - Oroszlány – Mór vasúti összeköttetés kiépítése; - A Duna nagyobb kihasználása	- Ha nem épül át a 10-es út, - Nem épül ki az észak-déli közúti kapcsolat, - Nem növekszik a főutak teherbírása, - Ha nem épülnek meg a települési elkerülő utak, - Nem épülnek teherbíró Duna hidak, - Nem épülnek meg a régió megyeközpontjai között az utak, - Az közút és kerékpárút hálózati fejlesztések elmaradása; - A MÁV a megye területén nem kíván fejleszteni; - A tömegközlekedés üzemeltetési támogatásának hiánya; - Csökken a tömegközlekedés iránti igény; - Az egyéni közlekedés erősödése terheli a városokat, tovább rontja a tömegközlekedés gyorsaságát. - A zsáktelepülések fenntartása hátráltatja a fejlődést

közlekedési és szállítmányozási szempontból, kikötők fejlesztése, - Tata – Tatabánya közötti és a Duna-menti kerékpárutak kiépítése; - RO-LA terminál kiépítése; - Eljutási idő és körülmények javítása a tömegközlekedésben; - Közlekedési zajterhelés csökkentése; - Fajlagos energia felhasználás csökkentése; - Teljesítmény arányos tarifarendszer alkalmazása; - A közösségi közlekedési eszközök közúti forgalomban való prioritása. - A zsák települések több irányú közlekedési kapcsolatának biztosítása.	
---	--

3.7. TÉMATERÜLET – A BELSŐ ADOTTSÁGOK SZÁMBAVÉTELE

AZ AGRÁRIUM, A VIDÉKFEJLESZTÉS, AZ AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, A KISTELEPÜLÉSEK, HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TELEPÜLÉSEK FEJLESZTÉSE, A LEADER SZERINT

- 3.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET**
- 3.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS**
- 3.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE**
- 3.7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE**
- 3.7.5. TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG, MIKROTÉRSÉGEK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN**

3.7.1. AGRÁR- ÉS FÖLDBIRTOK-POLITIKA, ERDÉSZET

Az 1999. évben készült **Komárom-Esztergom Megyei Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési - SAPARD - Stratégiai Program** az alábbi általános megállapításokat tartalmazza:

- a megye mezőgazdasága és vidéke (szórványos, illetve ingatag kivételektől eltekintve) az átalakulás-átmenet, a konszolidációs kényszerkövetelmények, a meg-megújuló agrárpiaci nehézségek hatásai alatt az „egyensúly-keresés” zavaraival folytat mindennapos küzdelmet. Ezért alapvetően és elsősorban általános stabilizációra, azaz programokra szorul.
- Ebben a „létért” folyó küzdelemben, úgy a megye mezőgazdasági termelése, mint átrendeződésben lévő ipara, infrastrukturális és település-rendszere jelentősen többet fogyaszt a természeti környezet erőforrásaiból (esetenként saját korábban felhalmozott tárgyasult vagyonából is) mint aminek a visszapótlására képes.
- A megye sajátosságai: az „érték-gazdag” természeti környezet, iparosodottság, a szénbányászat elsorvadása, a zárt-tömbösödött aprófalvas településrendszer, a fokozott környezeti veszélyeztetettség, az országos-nemzetközi hatósugarú mezőgazdasági szervezetek jelenléte, az élelmiszeripar „fehér foltjai”, az átlag feletti erdősültség, a gabonagazdaság és az abrak-fogyasztó állattenyésztés dominanciája, a magasabb népsűrűség és az országos szinteket meghaladó infrastruktúra, részben erősítették részben tovább motiválták a stabilizáció és az uniós közelítés kettősségére alapozott alapkoncepció érvényesítését. Ezek mérlegelése során vált valósággá, hogy a megyében alkalmazható fejlesztési irányok közül minimálisnak tekinthetők az extenzifikálás lehetőségei. Ezzel szemben jelentősen kihasználatlan, s viszonylag könnyen (olcsón) az „organikus körforgás” keretében mobilizálható erőforráspotenciálja a megyének, a jelenleg csupán 30-40 %-ban hasznosuló gabona-szalma, réti széna és erdei termék - bázis.
- Hasonló mértékű lehetőségek rejlenek a minőségfejlesztésben.

A 2001. évben készített **Komárom-Esztergom megyei Környezetvédelmi Program** széleskörű irodalmi áttekintés után részletesen taglalja a megye környezeti állapotát, s az arra épülő középtávú feladatokat. Ezen belül a megye erdészeti vonatkozásait is összefoglalja:

A megye külterületének csaknem 97 %-a – országosan 85 % – termőterület (220 ezer ha), míg a művelés alól kivett területek aránya az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent máig (30 ezer ha-ról 2,5 ezer ha-ra). A földhasználatra jellemző, hogy a megyei terület 45 %-a (országos arány 50 %) szántó – ennek kb. 2 %-a vetetlen –, ami a 125 ezer ha mezőgazdasági területnek mintegy 80 %-a (országos arány 2/3-os). Ezek a tények a mezőgazdasági termelés kedvező voltát feltételezik, és az erdőterületek (60 ezer ha) előnyösen magas arányát is tükrözik (a megye 27 százalékosan erdősült, míg az országos arány 20 % körüli). A szántó- és erdőterületek nagysága azonban az elmúlt 2-3 évben alig változott. A földhasználat egyéb jellemző iránya a gyepgazdálkodás (~ 19 ezer ha), a kerti és szőlőművelés (~ 2,4-2,4 ezer ha), valamint a gyümölcsösök (~ 600 ha). Területük, ha lassan is, de fokozatos növekedést mutatott az elmúlt években. A nádasok összterülete mintegy 700 hektárt, míg a halastavaké 900 hektárt tesz ki.

A megye *erdőállománya* jelentős értéket képvisel (az élőfa-készlet mintegy 9 millió m³-re becsülhető), azonban faállományának szerkezetében és korösszetételében negatív irányú tendenciák mutatkoznak. Az intenzív kitermelés nagymértékben csökkentette a tölgyek (17 %), a gyertyán (11 %) és főleg a cser (25 %) és bükk (4 %) arányát a nyár (4 %), az akác (11 %), a fekete fenyő (fenyőfajok: 4%) és a kocsánytalan tölgy javára, valamint jelentősen fiatalította az állományt (egyéb fajok: 23 %). Az összefüggő erdők zöme állami tulajdonú erdészeti társaságok kezelésében van (80 %). Főleg a kárpótlás révén növekedett meg „magánerdők”, egyéni vagy szövetkezeti erdők (az osztatlan közös tulajdonú erdők kezelését általában egy közös képviselő végzi), erdőbirtokossági társulások (a megyében hivatalosan 5) kezelésében lévő erdők aránya (ezek inkább a nem hegyvidéki területeken lévő, cserből, akácból, nyárból és fekete fenyőből álló szigetszerű ún. szórványerdők). A hagyományos erdőgazdálkodás – fatermelés 2/3-ad részben, talajvédelem 1/5-öd részben és 3-3 %-ban vadgazdálkodás, természetvédelem és egyéb rendeltetés – mellett Tata környékén ún. „energiaerdők” is vannak, melyek a város faapríték tüzelésű távhőellátó rendszerét szolgálják ki.

Az elmúlt évtizedek gazdálkodása következtében az erdőállomány ökológiai értéke általában csökkent, azonban azóta számos pozitív irányú lépés történt: országos erdősítési program indult, a Világ Természetvédelmi Alap erdőfigyelő programot indított 1997-ben, az erdőtörvény Országos Erdőállomány Adattár felállítását írta elő és program indult erdőrezervátum hálózat kijelölésére és fenntartására is 1991-ben. Probléma a megyében, hogy a fakitermelés mennyiségét, az erdőrekonstrukciós és telepítési tevékenységet egyre nehezebb átlátni – a csekély AK értéket képviselő magánterületek egy része előrejelzések szerint valószínűleg erdősítésre kerül –, valamint hiányzik a megye egészét felölelő erdőfejlesztési és vadgazdálkodási koncepció.

Összességében a megye agroökológiai potenciálja kiemelkedőnek mondható, a megyei szükségleteket meghaladó kapacitásokkal rendelkezik a szántóföldi gabona- és takarmány-termesztés, a takarmány-gyártás, a baromfi-, ló- és sertés-tenyésztés, valamint az erdő-, vad- és halgazdálkodás terén. Jelentős tartalékokkal rendelkezik a gyepgazdálkodás, az öntözéses művelés, a kertészeti tevékenység, a zöldség, gyümölcs és szőlő-termesztés és az állattenyésztés több ágazata. Az EU agrártámogatási segélyprogramjának (Sapard) Magyarország által kiválasztott célkitűzései¹ pedig tovább növelték a megye mezőgazdaságának versenyképességét és diverzifikálását.

1 Ezek: - mg.-i vállalkozások beruházásának támogatása, - mg.-i és halászati termékek feldolgozásának, marketingjének fejlesztése, - szakképzés bővítése, - agrár-környezetvédelmi, tájfenntartó termelési módszerek elterjesztése, - termelői csoportok felállítása, támogatása, - falvak megújítása, fejlesztése és vidéki

**A termőföld minősége az agráralkalmassági értékszámok alapján
Komárom-Esztergom megyében**

Kistérségek	1. kategória (ha)	2. kategória (ha)	3. kategória (ha)	Kivett (ha)	Összes (ha)
Dorogi	3 225	12 708	15	7 481	23 429
százalék	13,8	54,2	0,1	31,9	100,0
Esztergomi	4 902	7 756	418	1 7310	30 386
százalék	16,1	25,5	1,4	57,0	100,0
Kisbéri	1 862	18 091	14 948	15 938	50 839
százalék	3,7	35,6	29,4	31,3	100,0
Komáromi	-	9	31 943	6 172	38 124
százalék	-	-	83,8	16,2	100,0
Oroszlányi	3 406	4 296	4 629	7 557	19 888
százalék	17,1	21,6	23,3	38,0	100,0
Tatai	1 665	6 243	13 165	9 626	30 699
százalék	5,4	20,3	42,9	31,4	100,0
Tatabányai	1 935	13 133	240	16 197	31 505
százalék	5,4	20,3	42,9	31,4	100,0
Megye össz.	17 051	62 393	65 539	80 487	225 470
százalék	6,1	41,7	0,8	51,4	100,0
Régió össz.	168 990	192 545	417 285	347 786	1 126 606
százalék	7,6	27,7	29,1	35,6	100,0
Ország össz.	1 441 230	2 367 183	3 107 706	2 385 542	9 301 661
százalék	15,5	25,4	33,4	25,7	100,0

Forrás: GATE KTI

1. kategória: Az agráralkalmassági értékszám nem éri el az országos átlag 80 %-át
 2. kategória: Az agráralkalmassági értékszám az országos átlag és az átlag 80 %-a közé esik
 3. kategória: Az agráralkalmassági értékszám nagyobb vagy egyenlő, mint az országos átlag
- kivett: Erdő illetve mesterséges felszín

Kistérségi tervekben szereplő adatok és megfontolások

Tatabányai kistérség

Agrárstruktúra (termék-, üzemi és tulajdoni) és gazdasági szerkezet

A művelési ágak - közte a termőföldek - területi megoszlása a Tatabányai kistérségben (ha):

Település	Szántó	Kert	Gyüm	Szőlő	Gyep	Erdő	Egyéb	Kivett	Σ
Gyermely	1908,0	-	4,0	19,0	165,0	2160,0	-	289,0	4545,0
Héreg	946,5	15,4	2,7	47,9	152,1	1373,4	-	174,5	2712,5
Környe	3168,8	39,7	17,0	53,4	262,5	233,5	12,2	747,7	4534,8
Szomor	836,0		69,0	2,0	62,0	190,0	-	160,0	1319,0
Tarján	1786,9	22,3	0,8	50,9	366,0	1742,0	3,1	335,3	4307,3
Tatabánya	1586,4	52,1	63,7	103,2	820,8	3455,2	-	3063,9	9145,3
Vértessomló	335,3	-	6,0	9,5	159,2	1452,5	-	267,1	2229,6
Vértesszőlős	526,5	29,9	13,7	65,3	106,8	726,5	-	243,0	1711,7

hagyományok, tárgyi értékek ápolása, védelme, - tevékenységek diverzifikálása alternatív jövedelemszerzés céljából, - vidék infrastruktúrájának fejlesztése, - technikai segítségnyújtás.

Szárliget	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Várgesztes	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
Összes, a 2 község nélk.	11094	159	177	351	2094	11333	15	5281	30505
%	36,37	0,52	0,58	1,15	6,86	37,16	0,05	17,31	100,00

A kistérség termőföldjeinek átlagos aranykorona értéke:

Gyermely	13,89 AK/ha	szántó
	4,09 AK/ha	erdő
Héreg	16,59 AK/ha	szántó
	6,84 AK/ha	erdő
Környe	19,29 AK/ha	szántó
	3,91 AK/ha	erdő
Szárliget	17,89 AK/ha	szántó
	4,03 AK/ha	erdő
Szomor	15,18 AK/ha	szántó
	4,11 AK/ha	erdő
Tarján	13,75 AK/ha	szántó
	4,41 AK/ha	erdő
Tatabánya	13,89 AK/ha	szántó
	4,09 AK/ha	erdő
Várgesztes	11,67 AK/ha	szántó
	3,93 AK/ha	erdő
Vértessomló	8,61 AK/ha	szántó
	3,72 AK/ha	erdő
Vértesszőlős	11,75 AK/ha	szántó
	4,08 AK/ha	erdő

Az agrár- és élelmiszeriparban az egykori állami gazdaságok privatizációjával és a kárpótlási törvény velejárójaként új üzemi és tulajdoni szerkezet alakult ki. Bár helyenként számottevő arányú kisparcella alakult ki, a tradicionális nagyüzemek (Környei Agráripari Rt. és Patár Rt., a Gyermely Rt. stb.) környezetében többnyire fennmaradtak a nagy táblaméretek. Ez figyelhető meg számos tulajdonilag ugyan felosztásra került, de továbbra is közösen művelt földterület esetében is.

Állattenyésztés:

A kistérség fejlett állattenyésztésében kialakult három fő ágazat: a szarvasmarha, a sertés és a baromfitenyésztés. A nyúl és juhtenyésztésnek inkább háztáji és kisüzemi hagyományai vannak (már a feldolgozó iparhoz tartozik, de itt említjük meg, hogy Bajon és Környén jelentős kapacitású, leginkább exportra dolgozó nyúlvágóhidak működnek). Miként az országban legtöbb helyen, az ágazat fő problémái itt is fellelhetők: a jövedelemhiány és a tőkehiány.

A hagyományos állattartó telepek többségének környezetállapota meglehetősen sok kívánnivalót hagy maga után. Bár a szemléletváltozás eredményeként napjainkra általánosan elterjedt az almos tartás, még mindig számos telep működik hígtrágyás technológiával.

Növénytermesztés:

A kistérség szántóterületeinek átlagos aranykorona értéke közepesnek mondható.

A Tatabányai kistérségben a szántóföldi növények széles skáláját termesztik. Legfontosabbak az őszi búza, kukorica, őszi árpa, rozs, tavaszi árpa, zab, vetőmag borsó, burgonya, cukorrépa, napraforgó és zöldségfélék. Legnagyobb vetésterületen kukoricát és őszi búzát termesztnek.

A gyepgazdálkodásnak komolyabb hagyományai nem alakultak ki a térségben, ez feltehetően a jövőben (az új EU-finanszírozási rendszer térhódításával és az ennek nyomán nagy valószínűséggel felértékelődő legeltetéses állattartás elterjedésével) jut nagyobb szerephez.

A növénytermesztésről ld. részletesebben az 1.9. alatt írtakat.

Erdőgazdálkodás:

Az erdőgazdálkodás térségi helyzetét alapvetően meghatározzák a tulajdonviszonyok. A kistérség erdőállományának meghatározó része állami tulajdonban van, a „magánerdők”, egyéni vagy szövetkezeti erdők, erdőbirtokossági társulások kezelésében lévő erdők kistérségünkben nem dominánsak.

Az állami oldalt túlnyomó többségben a Vértesi Erdészeti és Faipari Rt képviseli, Gyermely térségében pedig a Pilisi Parkerdő Rt. testesíti meg.

A hagyományos erdőgazdálkodás mellett a kistérség területén mind több helyen lehet találkozni egy ma még meglehetősen újfajta erdőművelési formával: az *energiaerdőkkel*. Megjelenésük hátterében az ország egyik legelső faapríték tüzelésű távhőellátó rendszere áll, mely az 1980-as évektől Tatán működik. A biomasszára – mint megújuló energiaforrásra – alapozott tüzelésmódnak mind nagyobb a jövője. Egyre több Tatabánya környéki parcellán is lehet találkozni a helyi beszállítói kapacitást növelő célú ültetvényekkel, energiaerdőkkel (speciális nyárklónokkal, akáccal, illetve kínai náddal).

Vadgazdálkodás:

Területileg (teljes terjedelmükben kevésbé, inkább csak részben) a következő jelentősebb vad-gazdálkodási egységek érintik a Tatabányai kistérséget:

Vadgazdálkodási egység (vadásztársaság)	Teljes területe
Bábolna Rt. Erdészet	8 147,5 ha
Vértesi Erdészeti és Faipari Rt.	19 694,0 ha
Oroszlány és Környéke Földtulajdonosi Közösség	6 793,3 ha
Környei VT	5 610,3 ha
Pilisi Parkerdő Rt. Bajnai Erdészete	11 705,0 ha
Összesen	51950,1 ha

A Tatabányai kistérség jelentősen erdősült hegyvidéki részletein – miként a megye vagy az ország többi hasonló adottságú vidékén is – a nagyvadállomány túlszaporodottsága a legszembetűnőbb jelenség. Ezt figyelembe véve mind gazdasági, gazdálkodói, mind természetvédelmi (vagy éppen közlekedésbiztonsági) szempontból igen lényeges a terület vadeltartó képességének megfelelő állomány nagyság kialakítása. E folyamatot jelentősen elősegíthetik (netán bonyolíthatják is) a vadászati jog törvényi szabályozása tekintetében várható módosítások is. Az apróvadás jellegű vadászterületeken nem kevés helyen kell szembesülni a meglehetősen leromlott élőhelyek problémakörével (vadbúvóhelyek, táplálkozóterületek, megfelelő fészkelőhelyek hiánya, nagyterjedésű monokultúrák léte stb). Ez (a megfelelő élőhelyek kialakítása, renaturalizáció, változatos, mozaikos agrártáj kialakítása) hosszú évekre meghatározhatja mind maguknak a vadásztársaságoknak, mind az egyes földtulajdonosoknak, vagy éppen természetvédelmi szervezeteknek a vadgazdálkodási jellegű törekvési körét.

Tatai kistérség

Komárom-Esztergom megye 7 kistérségének mezőgazdasági aktivitása jelentősen eltér egymástól. A kistérségek területi kiterjedése, természetföldrajzi adottságai, és ezáltal a mezőgazdasági alkalmassága, nagymértékben meghatározza a területen mezőgazdasági tevékenységet folytató népesség arányát. A Tatai kistérségben élő közel negyvenezer főből 5,2 ezer fő, a mezőgazdaságot tekintve elsődleges jövedelem forrásának, ami meghaladja a megyei átlagot.

A megye 4. legkisebb kiterjedésű kistérségében a mezőgazdasági tevékenységgel érintett földterület (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gye) aránya a megyei átlag felett van. A mezőgazdasági tevékenységet folytatók által használt földterület harmada van egyéni gazdaság tulajdonában. A megyében a legalacsonyabb arányt ebből a szempontból a Tatabányai kistérség képviseli. Az állatállomány alakulására jellemző, hogy az állománynak negyede van egyéni gazdaságok tulajdonában.

Jelenleg a Tatai kistérségben, mintegy 400 gazdálkodó művel mezőgazdasági területet, az alábbiak szerint:

Helység:	Életképes:	Stagnál:	Életképtelen:
Baj	1	1	
Dunaalmás	1	1	
Dunaszentmiklós	3	2	
Kocs	20	5	
Naszály	2	1	1
Neszmély	5	2	
Szomód			1
Tardos	2	2	
Tata	12	6	1
Vértesszabolcs	2		
Összesen:	48	20	3

A táblázat a jelentősebbnek minősíthető gazdasági egységeket minősíti, ami az összesnek mintegy 18 %-a, azonban a földterület művelésében 75-80 %-ot, az állattenyésztésben 65-70 %-ot képvisel.

A Tatai kistérség művelési ágainak alakulása

	Szántó	Kert	Gyüm	Szőlő	Gyep	Erdő	Hal astó	
Település	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	Összesen
Baj	328	60	35	71	110	1103		1707
Dunaalmás	564	185	4	35	210	15		1013
D.sz.miklós	163	9	2	64	187	371		796
Kocs	4518	210	3	162	79	92		5064
Naszály	2003	108	2	16	166	10	192	2497
Neszmély	290	4	2	102	28	9		435
Szomód	1042	40	11	58	152	626	195	2124
Tardos	537	1		2	214	1385	3	2142
Tata	3792	77	38	204	294	356	396	5157
Vértesszabolcs	250	8	2	13	264	1050	1	1588
Összesen	13487	702	99	727	1704	5017	787	22523

Forrás: KEM-FM Hivatal adatai alapján

A kistérség települései által használt földterület művelési ágainak alakulását megfigyelve megállapítható, hogy legnagyobb mennyiségben a szántó és az erdő területek dominálnak a térségben. Naszály és Kocs településeken a szántók aránya meghaladja a 80 %-ot, ami lényegesen magasabb a kistérségi és a megyei átlagnál. Tardos, Neszmély és Baj településen a legelők aránya csaknem eléri a 20 %-ot.

A Tatai kistérség állatállományának megoszlása:

Település	Szarvasmarha		Sertés		Ló	Juh	Baromfi
	db	ebből tehén	db	ebből koca	db	db	db
Baj	21	6	60	2	11		
Dunaalmás	5		56		4		400
D.sz.miklós	48	21	30		18		380
Kocs	1580	610	15080	1500	18	230	
Naszály	12		5400	400	6		400
Neszmély	2		280	4	9	150	2500
Szomód	23	11	560	20	31		51000
Tardos	24	2	150	6	14	45	7500
Tata	102	43	4100	206	163	1680	600
Vértestolna	146	48	200	20	16	430	
Összesen	1963	741	25916	2158	290	2535	62780

(Forrás: KEM-FM Hivatal adatai alapján)

A kistérség mezőgazdasági, illetve egyéb gazdálkodó szervezetei a lakosság számához viszonyítva (a regisztráltak száma 2005. elejétől folyamatosan növekszik):

Település	Lakosság	Regisztráltak	Gazdasági
	fő	száma	egységek
Baj	2723	21	16
Dunaalmás	1500	16	3
Dunaszentmiklós	414	14	8
Kocs	2742	106	68
Naszály	2381	31	6
Neszmély	1462	19	18
Szomód	2042	23	18
Tardos	1661	26	21
Tata	24016	184	486
Vértestolna	504	16	15
Összesen	39445	456	659

Forrás: KEM-FM Hivatal adatai alapján

A Tatai kistérség agráralkalmassága:

A kistérség agráralkalmasságát ábrázoló térkép és táblázat alapján elmondható, hogy a kistérség csaknem felén a mezőgazdasági agrárpotenciál meghaladja az országos átlagot. Ezek a területek elsősorban mészeledékes csernozjomokkal és réti öntéstalajokkal fedettek, amelyek jó víznyelésű és vízvezető képességű, jó, illetve gyengén víztartó talajok, így a 100 pontos talaj értékszámuk is jónak mondható. Annak érdekében, hogy a talajok természetes termékenysége megmaradjon, ezeken a területeken is be kell vezetni olyan programokat, amelyek a gazdálkodási szempontok mellett figyelembe veszik a természeti, talajvédelmi és

vízvédelmi érdekeket is. Viszonylag kevés azon területek aránya a kistérségben, amelyek agrárpotenciál szempontjából az országos átlag alá esnek.

Az egyes községekhez kötődő mezőgazdasági tevékenység részben nagyüzem, részben egyéni, családi gazdálkodás formájában történik.

Agrártermékek nagyüzemi előállítására alkalmas, kedvező természeti és talajviszonyokkal a terület nyugati sík része rendelkezik: Kocs, Naszály, Tata (Aranykocsi Rt., Dunavölgye Rt., Grébics Kft, Tatai Mezőgazdasági Rt, Tatai Agrárker Kft). A kistérség keleti felének gyengébb minőségű agyagos talajai többnyire csak néhány termény gazdaságos termesztésére alkalmasak. A kistérség hegyvidéki részein fekvő községekre (Dunaszentmiklós, Tardos, Vértestolna, Baj) a paraszti kisgazdaságok és az önellátásra termelő családi gazdaságok jellemzőek. Ezen a területen búza, mezőgazdasági takarmányfélék, őszi árpa, kukorica, siló kukorica, lucerna termesztése folyik. A zöldségfélék közül a paradicsom, paprika a leggyakoribb. A hegy- és domboldali lejtőkön szőlőművelés folyik (Baj, Szomód, Neszmély, Kocs). A neszmélyi HILLTOP Rt. Az Ászár-Neszmélyi Borvidék legjelentősebb termelője és exportőre. Tata környékén kiskerti gazdálkodás és üvegházi növénytermesztés folyik.

Az *állattenyésztés* területén a szarvasmarhatartás, a baromfi és a nyúltenyésztés meghatározó. Sertésenyésztés többnyire az egyéni és a családi gazdaságokhoz kötődik. A kistérség mesterséges tavaiban haltenyésztés folyik, (Tata, Naszály, Szomód). A Tatai Mezőgazdasági Rt. a maga 800 hektárnyi halászati vízterületével a Dunántúl egyik meghatározó halgazdálkodója, így a halászati Terméktanácsban is képviselteti magát. A kistérség erdeiben nagy hagyományai vannak a vadgazdálkodásnak és az erdészetnek (Tata, Tardos, Szomód).

A kistérség agrártermelésének jelentős hányada két nagy mezőgazdasági céghez, a kocsai Aranykocsi Rt.-hez, - amely 4000 hektáron gazdálkodik, 300 főt foglalkoztat- és a Tatai Mezőgazdasági Rt.-hez kapcsolódik. A baji Gerecse Rt. európai színvonalú nyúlvágóhídjáról ismert.

Esztergomi kistérség

Agráralkalmasság:

A kistérség jelentős részén a mezőgazdasági agrárpotenciál az országos átlag alatt van. Ezek a területek elsősorban barnaföldekkel (Ramann-féle barna erdőtalajokkal), réti öntéstalajokkal és agyagbemosódásos barna erdőtalajokkal fedettek. A 100 pontos talajértékszám alapján a talajok agráralkalmasság alapján inkább közepesnek és átlagon alulinak mondhatók.

A kistérség mezőgazdasági alkalmassága

Település	Mezőgazdasági alkalmasság		
	kevesebb, mint az országos átlag 80 %-a	az átlag 80 %-a és az átlag közé esik	magasabb, mint az országos átlag
Bajót	13,16	82,93	3,91
Dömös	68,45	31,55	0,00
Esztergom	54,40	42,17	3,43
Lábatlan	19,04	78,97	2,00
Mogyorósbánya	3,35	96,65	0,00
Nyergesújfalú	10,66	84,27	5,07
Pilismarót	72,88	27,20	0,00
Süttő	23,24	69,74	7,02
Tát	2,61	97,39	0,00

A térség mezőgazdasági szerkezete nem változott: a nagyüzemi gazdálkodás a jellemző. A kistérségben 2000-ben 2 szövetkezet működött, 2003-ra 3-ra nőtt. A mezőgazdasági őstermelők száma 2000-ben 568 fő volt, ez 2003-ban 122 főre csökkent. 3 év alatt tehát több, mint 20 %-kal kevesebb az őstermelő. Az egyéni vállalkozók száma 2000-ben 43 fő volt, 2003-ra 11 főre csökkent, tehát több, mint 25 %-kal csökkent. Összességében elmondható, hogy a kistérségben a mezőgazdasággal foglalkozók aránya a népességen belül tovább csökkent. (2000 évben a kistérségben élő közel 54 ezer főből 3,6 ezer fő (6,7 %) aki a mezőgazdaságot tekinti elsődleges jövedelemforrásnak, ami a megyei átlag fele (12,8 %).)

A kistérségen belül az egyéni gazdaságok igen magas aránya (98,9 %) a földterület 41,2 %-át birtokolja. Ugyanakkor a szövetkezeteknek (1,1 %) a területek csaknem 60 %-a van a tulajdonában.

Mezőgazdasági vállalkozások száma gazdasági forma szerint 2003-ban (Forrás: Komárom-Esztergom Megyei Földművelésügyi Hivatal)

Település	Gazdasági forma (darab)									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Összesen
Bajót	0	0	0	0	0	1	15	2	0	18
Dömös	0	0	0	0	1	0	6	0	0	7
Esztergom	2	0	1	1	1	4	45	9	0	63
Lábatlan	0	0	0	0	0	0	13	5	0	18
Mogyorósbánya	0	0	0	0	0	0	4	0	0	4
Nyergesújfalu	0	0	0	1	0	2	12	0	0	15
Pilismarót	2	1	0	2	2	1	11	1	0	20
Süttő	1	0	1	1	0	2	9	0	1	15
Tát	0	0	1	3	0	1	7	1	0	13
Kistérség összesen	5	1	3	8	4	11	122	18	1	173

1 jogi szem. gazd társaság, 2 nem jogi szem gazd társaság, 3 szövetkezet, 4 főfoglalkozású egyéni vállalkozó, 5 nem főfoglalkozású egyéni vállalkozó, 6 főfoglalkozású őstermelő, 7 nem főfoglalkozású őstermelő, 8 családi gazdálkodó, 9 egyéb

Erdészet:

A kistérség erdőszültsége

Település	Közigazgatási terület hektár	Erdőterület hektár	Erdőszültség %
Süttő	3.451	2.035	59
Lábatlan	2.635	1.047	40
Nyergesújfalu	3.951	1.905	48
Tát	1.178	119	10
Esztergom	10.035	3.535	35
Pilismarót	4.462	3.013	68
Dömös	2.397	1.821	76
Mogyorósbánya	733	207	28
Kistérség összesen:	28.842	13.682	47

Kisbéri kistérség:

A leginkább rurálisnak tekinthető a kisbéri kistérség, ahol a működő vállalkozások 27,7 százaléka volt agrár jellegű (mezőgazdasági egyéni vállalkozó, mezőgazdasági jogi személyiségű és mezőgazdasági jogi személyiség nélküli gazdasági szervezet):

Mezőgazdasági vállalkozások és gazdálkodók

	Kisbéri kistérs.
egyéni vállalkozók (db.)	116
jogi személyiségű vállalkozások (db.)	30
jogi személyiség nélküli vállalkozások (db.)	124
egyéni gazdálkodók (fő)	6,810
vállalkozások ezer főre	12.71
egyéni vállalkozók ezer főre	5.46
egyéni gazdálkodók ezer főre	320.50

Forrás: KSH TSTAR 1997

A talaj állapotának bemutatása:

A Bakonyalján többségében közepesnél rosszabb, vagy közepes termékenyséű barna erdőtalajok fordulnak elő a magasabb síksági részekben a mészlepedékes csernozjom a jellemző. Ezeken a területeken jelentős károsodást okozott a talajpusztulás.

A mezőgazdasági hasznosítást gátló, nehezítő tényezők között ki kell emelni a síkvidéki, nagy táblás területeken a deflációt, míg a dombvidéki területeken inkább az eróziót. E sokszor együtt jelentkező folyamatok - kisebb-nagyobb mértékben - a terület 80%-át érintik. A talaj enyhe savanyodása különösen a kistérség határain kívüli jelentős légszennyezés kibocsátású ipari centrumok (Tatabánya, Oroszlány, Győr) felől érkező szelek vonalában észlelhető folyamat.

Oroszlányi kistérség:

A földhivatali nyilvántartások adatai szerint a művelési ágak megoszlásában nem történt jelentős változás, annak ellenére, hogy az utóbbi években, a tényleges használatban jelentős változások voltak tapasztalhatók, amelyeket a szükséges átminősítések már nem követték. A térség gazdálkodói a kisebb aranykoronájú szántóföldeken ligeteket, kisebb ültetvényeket, esetenként gyepterületet alakítottak ki.

A térségben sajnos kevés az igazán jó természeti feltételekkel rendelkező település, amely alapján biztosítható lenne a mezőgazdasági tevékenység a helyi lakosok tevékenységében.

A magántermelők termelési szokásai követik a korábbi nagyüzemi módszereket, amelyek alapján a búza vetésterülete állandó, hasonlóan a kukorica és napraforgó területek is.

Agrárstruktúra:

Annak ellenére, hogy a kistermelők esetében hatékonyabban lehetne érvényesíteni a változtatásokat, az tapasztalható, hogy ilyen változások jelentős mértékben nem történtek meg. A változásokat elsősorban a támogatási rendszert is kihasználni képes, középméretű birtokkal rendelkező gazdálkodók tudják biztosítani. A térségben a – több kormány által is forszírozott– családi gazdálkodásokkal, östermelőkkel szemben a társas vállalkozási formában működő vállalkozások (Kft.) a jellemzőek.

Gyepgazdálkodás:

A térség településeihez közeli gyepeken egyre népszerűbb a lótarás, amelyet jellemzően sport- és/vagy hobby célokból tartanak a vállalkozó kedvűek. A térségben felszaporodott a hízó marhák száma is, amelyek ridegtartással hasznosítják a gyepterületeket. A térség gyepterülete 5,5%, ami részben talajvédő gyep, részben extenzív hasznosítású.

Termőföldminőség:

A térségben a kedvezőtlen adottságú területek magas aránya meghatározza a termelés jelenlegi szintjét. A gyengébb minőségi osztályok a dombsági, hegyvidéki területekre jellemzőek. Ezeken a területeken a szántóföldi termesztést erdők váltják fel. A gyenge termőképességű területek Bokod (53 %) és Oroszlány (52%) települések esetében jelentős.

A térség művelési ág szerinti megoszlása jól jellemzi a térség domborzati viszonyait.

Sok a szántó és a lomblevelű erdő, ami a térség összterületének 80%-a. A szántóterületek – az éghajlati- és talajadottságokat, a domborzati viszonyokat és a földrajzi elhelyezkedést figyelembe véve – a kalászos gabonafélék (őszi búza, rozs, zab), a kukorica-, illetve lucernatermelés számára elfogadhatók. A szántóterületek átlagosan 17AK értékűek hektáronként, ami kedvezőtlen adottságúnak minősül.

Erdőgazdálkodás:

A térség erdősültsége a megye többi térségével összehasonlítva is jelentős, az országos átlaghoz viszonyítva is magas (több mint 30%). Az erdőket általában kedvezőtlen korösszetétel jellemzi, nagy részén a korábbi kitermelés helyén sarjerdő felújulás található, ami gyenge növény-egészségügyi állapotot, nagy környezeti érzékenységet eredményez.

Jelentős erdő- és vadgazdálkodás inkább a Vértes-hegység területén folyik, melyet a természetvédelmi és idegenforgalmi elképzelésekkel együtt fejlesztenek. Ennek ellenére a térségben sajnos komoly gondot jelent az illegális fa- és erdőirtás, amely jelenség főleg a magánerdőkben figyelhető meg. Az erdőgazdálkodás jellemzően jelenleg is nagybirtok keretében folyik, a kisterületű magánerdő birtok működtetése nem jellemző a térségben.

Komárom-Bábolnai kistérség:

A kistérség egyik fő erőssége a fejlett mezőgazdaság. Ehhez a kiváló termőképességű földterületek adottak is, másik oldalon azonban – éppen a tájhasználat intenzitásából adódóan – agrárkörnyezetvédelmi problémák sokasága merül fel. Az erdősültség mértéke messze itt a legkisebb (5,5 %) a megyében. A domborzat kismértékű tagoltságát jelzi, hogy a kistérség északi határát képező Duna-völgy menti 110-130 méteres tengerszint feletti magasság a legmagasabb dombvonulatokon sem éri el a 160 métert (ez alól csupán a mocsai Öreg-hegy 185 méteres magassága kivétel).

A Komárom – Bábolnai kistérség Komárom-Esztergom megye alábbi 9 települését foglalja magában:

Település	Terület [ha]
Ács	10 383
Almásfüzitő	819
Bábolna	3 755
Bana	2 461
Csém	628
Kisigmánd	1 314
Komárom	7 020
Mocsa	6 722
Nagyigmánd	5 139
Összesen	38 241

Összegző helyzetértékelés:

Idézet az **1997. évi CXIV. sz-ú, az agrárgazdaság fejlesztéséről törvényből**: „az agrárgazdaságot döntően a magántulajdonon alapuló változatos üzemviszonyok jellemezzék, amelyben egyenrangú szereplők az egyéni és családi gazdaságok, a termeléssel, a termelés és értékesítés szervezésével foglalkozó szövetkezetek, gazdasági társaságok”. Az agrárpolitika jelenlegi viszonyai még nem tükrözik a fenti idézetet.

A megye erdőszültsége 27 %, a megye területének több mint ¼-e, melynek több mint 90 %-át három erdőgazdaság kezeli és próbálja megvédeni.

A megyei területfejlesztési koncepció „Agrár- és földbirtok-politika, erdészet” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A megye agrárökológiai potenciálja kiemelkedő - A megyei szükségleteket meghaladó kapacitásokkal rendelkezünk a szántóföldi gabona- és takarmánytermesztés, az erdő-, vad- és halgazdálkodás területén - Nagyüzemi szőlészet-borászat sikerei - Családi gazdaságok létrejötte	- A hagyományos állattartó telepek környezeti állapota sok kívánnivalót hagy maga után - Az állattenyésztés mélyponton: a megye állatsűrűsége alacsonyabb, mint a 2. Világhá-borút követően volt - Piacaink és azok külső hatásoktól való védelme gyenge - Csökkenő EU-s agrártámogatások - A jelenlegi agrárszerkezet kedvezőtlen
Lehetőségek	Veszélyek
- Az őstermelők, családi gazdaságok, nagy-üzemek együttműködése vezethet eredményre - Integrátori rendszerek kialakítása alágazonként - A termelési szerkezet átalakítása (pl. energianövények térhódítása)	- Nőhet a művelés alól kivett területek aránya - A gyümölcsstermelés leépül, nem tudja felvenni a versenyt az olcsó importtal - A piaci hatások és a globális verseny sok esetben a természeti adottságok determinációját kioltják és így nem az ökológia és az ökonómia kedvező ötvözése valósul meg

3.7.2. AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉS, AGRÁR-KÖRNYEZET-GAZDÁLKODÁS, TÁJGAZDÁLKODÁS

A 2001. évben készített **Komárom-Esztergom megyei Környezetvédelmi Program** széleskörű irodalmi áttekintés után részletesen taglalja a megye agrárkörnyezeti állapotát, s az alábbi összegzést teszi:

Összességében a megye agroökológiai potenciálja kiemelkedőnek mondható, a megyei szükségleteket meghaladó kapacitásokkal rendelkezik a szántóföldi gabona- és takarmánytermesztés, a takarmány-gyártás, a baromfi-, ló- és sertés-tenyésztés, valamint az erdő-, vad- és halgazdálkodás terén. Jelentős tartalékokkal rendelkezik a gyepterületgazdálkodás, az öntözéses művelés, a kertészeti tevékenység, a zöldség, gyümölcs és szőlő-termesztés és az állattenyésztés több ágazata.

A mezőgazdasági tevékenység aktivitása Komárom-Esztergom megye kistérségeiben I. (ÁMÖ, 2000.)

Kistérség	Mg-i tevékenységet folytató (ezer fő)	Gazdasághoz tartozó (ezer fő)	Mg-i tevékenységet folytatók száma (darab)		Mg-i tev-t folytató népesség	
			gazd-i szervezet	egyéni gazdaság	nem gazdaság	%
Dorogi	4,7	7,2	20	2 526	4 257	11,6
Esztergomi	3,6	5,0	19	1 778	3 796	6,7
Kisbéri	9,3	12,0	36	4 232	2 385	44,2
Komáromi	8,8	11,5	77	4 249	3 848	21,4
Oroszlány	4,1	5,3	10	1 843	1 901	14,4
Tatai	5,2	6,7	40	2 203	3 725	13,4
Tatabányai	4,4	6,0	41	2 159	4 188	5,0
Megye össz	40,0	53,7	243	18 990	24 101	12,8

A mezőgazdasági tevékenység aktivitása Komárom-Esztergom megye kistérségeiben II. (ÁMÖ, 2000.)

Kistérség	Mg-i tevékenységet folytatók által használt összes földterület (ezer ha)			Egyéni gazdaság által használt összes földterület aránya	Mezőgazdasági terület aránya
	összes gazdaság	gazd-i szervezet	egyéni gazdaság	%	%
Dorogi	7,8	3,6	4,2	54,1	95,6
Esztergomi	5,8	3,4	2,4	41,2	85,7
Kisbéri	20,4	10,3	10,1	49,6	94,8
Komáromi	48,5	35,8	12,7	26,2	88,8
Oroszlány	10,2	4,4	5,8	56,6	90,8
Tatai	15,4	10,0	5,3	34,8	89,9
Tatabányai	67,9	64,5	3,3	4,9	28,8
Megye össz	175,9	132	43,9	24,9	68,2

A megye természetközeli és történelmileg kialakult, hagyományos tájhasználatú kultúrtájai összefüggő rendszert alkotnak, melyben a tájjelleg és tájhasználat harmóniáját és a tájhasználat kiegyensúlyozottságát csak az átfogó, nagyléptékű tájvédelmi szemlélet biztosíthatja. A védett területeken kívül a táj- és természetvédelem gyakorlati végrehajtásában a települési és a megyei önkormányzatnak és más ágazatoknak is a jelenleginél számottevőbb szerepet kell vállalniuk, mert a vidék hagyományos tájszerkezete, ökológiai értékei és diverzitása, azaz a táji örökség védelme nem biztosítható a területek jogi védelem alá helyezésével. A környezetállapot, a tájhasználat, a táj- és természeti értékek és azok védelmének megalapozásával (tájpotenciál), a környezeti problémák által okozott konfliktusok megoldásához szükséges beavatkozási területek az egyes térségekben a következők:

Tatabányai kistérség:

A környezetállapot, a tájhasználat helyzete és konfliktusai megoldásához szükséges beavatkozási területek: a természetközeli és az urbanus tájak kontrasztja talán e térség(ek)ben a legerősebb, itt találhatóak a megye legnagyobb és szinte jótételezően tájsebei. Itt él a legtöbb ember, magas a táj túlhasználata, de itt van a legtöbb természeti objektum is egyben, valamint az erdőfűveltség mértéke is magas (az esztergomi térség után a 2. a megyében). A térség közlekedése kiváló (M1, 1-es út), azonban annak hátrányait is élvezi a terület zaj-,

rezgés és légszennyezési ártalom formájában, és az intenzív területhasználat sem kedvez a zöldszturizmus számára. A környei határ és a gerescei kismedencék agrárjellege ugyan nem idézett elő a bábolnaihoz hasonló ökológiai egyhangúságot, de számos intézkedés szükséges ahhoz, hogy vonzó tájkép és harmonikus természeti környezet alakulhasson ki ismét.

Tatai kistérség:

A művelési ágak kistérségi – megyei – regionális és országos megoszlása

Művelési ág	Tatai Kistérség %	Komárom Esztergom %	Közép-Dunántúli Régió %	Magyar ország %
Szántó	47,3	48,7	50,6	50,6
Szőlő	2,0	1,7	1,5	1,4
Kert	0,8	0,6	1,9	1,2
Gyümölcsös	0,4	0,3	0,5	1,0
Gyep	7,6	9,5	11,4	12,3
Erdő	22,2	27,4	16,1	19,0
Nádas, halastó	1,6	0,6	0,7	0,8
Kivett	18,2	11,3	17,3	13,6
ÖSSZESEN [%]	100,0	100,0	100,0	100,0
Összesen [ha]	30 678	220 471	1 055 658	9 303 023

A területhasználati adatok is rávilágítanak a kistérség alapvető sajátosságaira. Elsősorban azon tényre, hogy itt mind az erdősültség mértéke, mind a nádas- és vízborítottság (tehát együttesen a természeti tájak kiterjedése) jócskán meghaladja az országos és régiós átlagot, ugyanakkor a kivett területek aránya (vagyis alapvetően a lakó- és iparterületek szorítása) is messze meghaladja az országos és régiós szintet. A legszemléletesebben a Tatai kistérség példáján mutatható be ez a sajátos kontraszt. Országos és nemzetközi jelentőségű védett területek és dinamikusan fejlődő iparterületek illetve gyarapodó lakóparkok és idegenforgalmi központok egymástól alig néhány kilométerre találhatók meg a Tatai Kistérségben. Ez az a kettősség, amely lépten-nyomon felfedezhető és amely a kistérségi fejlesztési program meghatározásakor is alapvető adottságként veendő figyelembe.

A tevékenység szerinti megoszlás a társas vállalkozások esetében a következő:

mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás, halászat	3,75%
ipar, építőipar	26,08%
kereskedelem, javítás	23,28%
szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	4,45%
ingatlanügyek, gazdasági szolgáltatás	26,08%
egyéb	16,36%

Mezőgazdaság, tájgazdálkodás

A természetvédelem és a termelés érdekei számos esetben nem esnek egybe. Ebből fakadnak azok az ellentétek, melyeknek káros következményeit hol a természetvédelem, hol a mezőgazdasági termelés sínyli meg.

A korábban jellemző szántó területek kialakítására való törekvés, az erdőirtások és gyepfeltörések, vízlevezetések alapvetően meghatározták, szűkítették az élővilág sokféleségét.

- Az ökológiai adottságoknak megfelelő földhasználat és termelés helyett a **költséges és környezetpusztító átalakítás** kapott elsőbbséget.
- A vizsgált, *fontosnak minősített érzékeny természeti területen kialakításra javasolt gyepfelületek, fás ligeterdők feltételeken és foltokban szántóföldi* hasznosítás képezhetik a legnagyobb potenciált a természeti értékek sokfélesége tekintetében, mivel az itt folyó gazdálkodás nem intenzív forma és jó a kapcsolódása más élőhelyekhez, öko-rendszerekhez (tatai Öreg-tó).
- A területen kialakításra javasolt természet közeli füves, fás legelők, ligeterdős területek, féltermészetes élőhely típusok alapvetően két közös ökológiai vonással rendelkeznek.
A gazdálkodásnak helyet kínáló ökoszisztéma szerves tápanyagtökéje összehasonlítva a mesterségesen telepített, intenzív használatban levő gyepekkel vagy más mezőgazdasági rendszerekkel, igen alacsony. Ennek ellenére, a természetes visszapótlás (trágya, vizelet, növényi szár és gyökér maradványok, tömörödés) miatt stabil. Mindezen adatok összhangban vannak a 49/2001 (IV.3) Korm. rendeletben - a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát szennyezéssel szembeni védelméről – foglaltakkal. Mindhárom település a fenti rendelet értelmében nitrát érzékeny területek közé sorolt. Így a mezőgazdasági tevékenység folytatása esetén (gyepgazdálkodás, extenzív állattartás) az ott rögzítetteknek eleget kell tenni.
A gazdálkodási forma hatásai (taposás, legeltetés, kaszálás, nádaratás) ellenére, vagy éppen annak okán - amelyek lehetnek időszakosak vagy rendszeresek – a terület vegetációja évről évre közel stabil marad, megújul.

Az extenzív mezőgazdálkodási formák (pl. külterjes legeltetés őshonos állatfajokkal, évi egy-kétszeri kaszálás lehetőleg ősszel, kézzel, vagy könnyű géppel, nádgazdálkodás, ártéri gazdálkodás) sokkal magasabb arányban produkálnak természetes, vagy természeteshez közeli vegetáció típusokat és változatos állatvilágot, mint a közelmúltban kialakított és fenntartott intenzív, fél-intenzív rendszerek. A fás legelők (5 % fa) árnyékadó gyepeit leginkább szarvasmarhával, birkával lehet hasznosítani max. 1-2 számossal/ha mértékben. A fás legelők természetvédelmi szempontból elsősorban tájképileg értékesek. Javasolt őshonos állatfajták (kérődzők) tenyésztése. A vízfolyás mentén fekvő területeken szintén nagy jelentősége van a gyepes területeknek, melyek részben puffer-zónát képeznek, és esztétikailag is megfelelőek.

Az elgyomosodás elleni védelmet biztosítani kell mindenhol, legeltetéssel illetve az évi egy-két kaszálással (szeptember-október). Az ismertetett környezeti állapottal rendelkező, talajtani felépítettségét e dolgozatban bemutató jellemzőkkel rendelkező területrészen – mely szorosan kapcsolódik a Ramsari-egyezmény hatálya alá tartozó Tatai Öreg-tó együtteséhez – az alábbi extenzív, természetbarát gazdálkodási módok kialakítása javasolható környezetvédelmi – ezen belül természet-, víz-, és talajvédelmi - tájlesztési szempontokból:

Műtrágyák és szerves trágyák mérsékelt alkalmazása szántóföldi és gyeperőssítésnél különösen a 49/2001 (IV.3.) Korm. rendeletben foglaltak szerint (szerves trágyával bevitt összes nitrogén max. 170 kg/ha, tilos a trágya kijuttatás dec.1. és február 15. között, továbbá fagyott, vízzel telített és összefüggő hótakaróval borított talajra, a felszíni vizek 10 m-es sávja nem terhelhető, szaktanácsadás alapján 5-10 évente talajvizsgálat a hasznosítástól függően, a trágyázás és a vetés között max. 14 nap lehet stb.).

A felvázolt rendszer a tájgazdálkodás szerves része kell hogy legyen, amelynek elemei a következők:

- Helyenként a kémiai szerek és az öntözés mellőzése
- Természetes, vagy féltermészetes felületű gyepek, füzesek, nádasok, sásosok, rétek
- Alacsony számosállat sűrűség (max.1-2)
- Természet-közel állományhoz kötődő, őshonos állatfajták tenyésztése (ló, szarvasmarha, juh)
- Ridegtartás, szabadtartásos, vagy külterjes állattartás
- Természetvédelmet szolgáló táborhely, bemutató állomás, nem burkolt útvonal kialakításával.

Tájgazdálkodás és a mezőgazdasági fejlesztés:

Egyik és nem mellőzhető fejlődési lehetőség a Tatai kistérség számára, de ehhez a következőkben felsorolt funkciók helyreállítására van szükség:

- *Élettér funkció*- a természetes flóra és fauna regenerálása, fenntartása
- *Talajvédelmi funkció*- szél és vízerózió elleni védelem, talajregeneráció támogatása, terhelésének tompítása, szűrése a termőtalajok degradációjának megállítására
- *Vízvédelmi funkció*: az ivóvíz-bázisok, a felszín alatti és a felszíni vizek védelme, szűrőfunkció. A felszíni és felszín alatti vizeink állapotában mind mennyiségi mind minőségi szempontból jelentkezik problémák, esetenként kritikus helyzetek is kialakulnak. Bár vizeink szennyezéséért nem csak a mezőgazdaság a felelős, de nem szabad lebecsülni azt a hatást, amit a nem körültekintően végzett mezőgazdasági tevékenység okozhat.
- *Levegőszűrő funkció*: az áramló levegő mechanikai szűrése (nagy forgalmú közutak, vasút közelsége miatt igen fontos), az oxigéntermelés növelése (füzesek, égeresek lápos réti talajokon pl.)
- *Mezőgazdasági funkció*: a mezőgazdálkodás számára hasznos élőlények (beporzó rovarok, kártevők ellenségei stb.) élőhelyének biztosításával, a hálózat tudatos mezőgazdálkodásba integrálásával. A természetileg értékes területeken olyan gazdálkodást kell folytatni, amely elsődleges feladata az értékek védelme a termelési szempontokkal szemben. Olyan terület-használatra és a vizek védelmét figyelembe vevő környezettudatos agrártevékenység elősegítésére van szükség, melynek okán biztosítható a talaj multifunkcionális tulajdonságainak hosszútávú történő fenntartása.
- *Tájképi-esztétikai funkció*: pihenési és regenerálási értéknövelés a helyi közösség számára, az idegenforgalom számára történő vonzóvá tétel

A különböző funkciók kialakítása, helyreállítása során figyelembe kell venni – pl. történeti, földhasználati térképek alapján – a kultúr-táj korábbi struktúráját, el kell végezni a meglévő értékes biotópok felmérését, térképezését. A nagyobb területű községi, szövetkezeti, alapítványi, egyesületi tulajdon mind a gazdaság, mind a természetvédelem szempontjából kedvezőbb, mint a kisparcellás magántulajdon. A fentiekben vázolt további környezet és természetvédelmi célzatú hasznosítási módok összhangban állnak a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programban foglalt térségi (zonális) célprogramok rendszerével. A térségi programok alapvetően a kisebb termelési potenciállal, de jelentős természeti értékekkel rendelkező területekre összpontosítanak.

A mezőgazdasági ágazat fejlesztése, modernizálása

A kistérség jelentős része Érzékeny Természeti Környezeti besorolást kapott, ezért csak környezetkímélő agrárgazdálkodás javasolt.

Az eddigi környezet és természetvédelmi célzatú hasznosítási módok összhangban állnak a nemzeti Agrár-és Környezetvédelmi Program rendszerével.

A zonális célprogramok az alábbi agrár-környezetvédelmi tevékenységeknek adnak prioritást:

- Vízfolyások parti sávjának védelme, felszín alatti vízbázisok védelme
- Táj-rekonstrukció
- Élőhely-rekonstrukció és fenntartás, egyes fajok élőhelyének fejlesztése
- Őshonos állatok külterjes tartása
- Extenzív, védelmi célú termelési módok alkalmazása
- Biotóp hálózat kialakítása
- Szántó-gyep konverzió
- Talajvédelmi módszerek alkalmazása

Mindezekon túlmenően, figyelembe kell venni a vonatkozó jogszabályi előírásokat, nevezetesen a 49/2001 (IV.3.) Korm. Rendeletben, továbbá a 219/2004 Korm. rendeletben – A felszín alatti vizek minőségét érintő tevékenységekkel összefüggő egyes feladatokról –, a 123/1997. (VII.18.) Korm. rendeletben – Vízbázisok, távlati vízbázisok vízi létesítmények védelméről –, valamint az 1994.évi LV.tv.-ben megfogalmazott rendelkezéseket.

A Tatai Öreg-tó közvetett, az Által-ér és a talajvíz közvetlen védelme, környező természetvédelmi területekkel összhangban lévő természet és tájvédelmi zóna lehatárolása szükséges és indokolt. A szomszédos, magasabban fekvő homokszövetű erdőtalajokon a szél és vízerózió elleni védelemre kell helyezni a hangsúlyt.

A Tatai kistérségben olyan gazdálkodási forma megtalálása a feladat, amelynek intenzitási foka a fenti környezetvédelmi elvárásoknak megfelel.

A kistérség településein, különös tekintettel Tata és Kocs közigazgatási területeire, kiemelkedő nagyságú a szántók, kertek, gyümölcsösök, szőlők és halastavak kiterjedése. A kistérségben elsősorban Tata és Kocs határában húzódó szántóterületek aranykorona értéke közepes, de a kistérség többi szántóterületeinek átlagos aranykorona értéke alacsony.

Az Által-ér menti öntéstalajok, az enyhe domborzat, a Gerecse északi oldalán, Dunaalmásnál és Neszmélynél lévő löszfalak, az itt fakadó karsztforrások vízbősége mindig is jó feltételeket biztosítottak a mezőgazdasági tevékenységek számára.

Szántóföldi növénytermesztésre és feldolgozásra elsősorban Tata és Kocs területei alkalmasak. Legnagyobb vetésterületei a kukoricának és az őszi búzának vannak számos szántóföldi növények mellett. A szántók aránya magas a kistérségben – tekintettel alacsony minőségi osztályuk miatt- indokolt lenne ezen területek kiterjedésének csökkentése és energia erdőkkel, gyeppelel való felváltása.

A *gyepgazdálkodásnak* itt nincsenek nagy hagyományai, de a jövőben nagyobb szerepet kell kapnia az ugaroltatás rendszere és a külterjes állattartás térhódítása miatt.

A *halászat* számára Tatán és Naszályon kedvező feltételek vannak. Az 1980-as évek végén a Fényes patakot övező egykori rétek helyén a Ferencmajori halastavak II. ütemének kiépítésével Észak-Dunántúl legnagyobb kiterjedésű halastórendszere jött létre, amely egyúttal az ország egyik leggazdagabb madárvilágú tórendszere is.

Erdőgazdálkodás, vadgazdálkodás Vértestolna, Tardos, Tata településeken ajánlott. Az erdőgazdálkodás helyzetét a tulajdonviszonyok meghatározzák. A kistérség erdőállományának több, mint 80 %-a állami tulajdonban, a magánerdők egyéni, vagy szövetkezeti erdők, erdő birtokossági társulások kezelésében pedig a kistérségi erdők mintegy 17 %-a van. Természetvédelmi oltalomból adódóan az erdők meghatározó része védelmi rendeltetésű és parkerdő, míg csupán kisebb hányada gazdasági rendeltetésű.

Újfajta erdőművelési forma az *energiaerdő*, amelynek igen nagy jövője van. Az energiaerdők célültetvényei a speciális nyár-klónok, akácok, kínai nád a kistérségben is megjelentek. A biomasszára, mint megújuló energiaforrásra alapozott tüzelési mód elterjedése várható a jövőben.

A *vadgazdálkodásban* a hazai és európai piaci keresletre alapozva érdemes az állomány-gazdálkodást és a húsfeldolgozást fejleszteni.

Szőlőtermelés, borászat fejlett és igen jó elismerést szerzett a kistérségnek, ezért Kocs, Szomód, Neszmély, Tata területein tovább virágozhat, célszerű a termelt fajták letisztítása és népszerűsítése a jövőben is.

A *kiskerti növénytermesztésben*, családi gazdaságok számára új piacokat, megélhetési lehetőséget jelentene, a biogazdálkodás elterjesztése, az egykor hagyományos, mára azonban megszűnőben lévő mezőgazdasági termékek termesztése. Ilyen termékek lehetnének a *ribizli, egres*, különböző *gyógynövények*: pl. kamilla, levendula. Ezekhez a termékekhez kapcsolódó feldolgozóipar kiépítése, a táj jellegzetes mezőgazdasági arculatának kialakításában kapna szerepet.

A mezőgazdasági növénytermesztés és állattenyésztés fejlesztése, modernizálása, a lakosság – viszonylag olcsó és jó minőségű - élelmiszerekkel történő jobb ellátását célozza. Az ágazat jövedelemtermelő képessége jelenleg alacsony, ha figyelembe vesszük, hogy a munkaképes lakosság jövedelmének alig több, mint 10 % -a származik mezőgazdaságból és ez az arány tovább csökken.

A hosszú távú trendek azt jelzik, hogy az *élelmiszer feldolgozás és a mezőgazdasági szolgáltatások* aránya viszont növekszik az ágazaton belül. A Tatai Kistérség adottságai kiválóak ahhoz, hogy e két terület fejlesztése intenzívebb legyen a következő időszakban.

Esztergom-nyergesújfalui kistérség:

A *környezetállapot, a tájhasználat helyzete és konfliktusai megoldásához szükséges beavatkozási területek*: nagyfokú túlterheltség jellemzi, valamint nagyfokú beépítettség és negatív környezeti hatások. Ugyanakkor a terület a Dunakanyar nyugati kapuja, ami jobb környezetállapotot feltételez, azonban a többmillió vendégforgalom miatt hátrányos környezeti folyamatok is indukálódnak (a leginkább túlhasznált táj). Jelentős a közlekedési eredetű környezetszennyezés mindenekelőtt a 10-es és 11-es utak, valamint az Esztergom-Párkány határátkelőhely miatt. Ellenpólushat alkot a Duna-Ipoly Nemzeti Park mintegy 10 ezer hektáros tömbje. Csökkentendők az ipar és a közlekedés általi területhasználatok és növelhető a rekreációs jellegű használat.

A kistérség művelési ág szerinti megoszlása jól jellemzi a térség domborzati viszonyait:

A szántó művelési ág (6,246 ha) aránya az összterület 21 %-a, ami a Komárom-Esztergom Megyei 48 %-os aránytól jelentős mértékben elmarad.

Az erdő művelési ág (12.651 ha) aránya az összterülethez képest 43 %.

A gyepek művelési ág (3.038 ha) aránya az összterület 10,2 %-a.

Az összes mezőgazdasági terület több mint 50 %-a természetvédelmi terület, a Duna-Ipoly Nemzeti Park része.

A mezőgazdasági területek művelési ágankénti megoszlása

Települések	Művelési ágak								
	Szántó	Erdő	Kert	Szőlő	Gyep	Nádas	Halast.	Kivett	
Esztergom	1974	2449	118	83	889	4	5	3838	9360
Pilismarót	550	2908	55	20	650	2	3	270	4458
Dömös	260	1800	15	3	52			260	2390
Mogyorósbánya	447	120	13	22	51	2		520	1175

Nyergesújfalu	270	206	11	14	118			109	728
Lábatlan	1019	1620	55	72	362	4		796	3924
Süttő	370	925	7	38	490			800	2634
Bajót	800	1900	24	15	280			460	3479
Tát	556	723	12	52	146			154	1643
Kistérség összesen:	6246	12651	310	319	3038	12	8	7207	29791
Összterület %-ában	22	41,5	1,1	1,1	9,9	0,1	0,1	23,6	100

A kistérség gazdálkodási szerkezete (Forrás: ÁMÖ, 2000)

Település	Gazdaságok száma (db)	Állatot tartó gazdaságok (db)	Állatot tartó gazdaságok aránya (%)	Állatot tartó gazdaságok aránya a kistérséghez viszonyítva (%)	Egyéni gazdaságok száma (db)	Egyéni gazdaságok aránya (%)	Egyéni gazdaságok aránya a lakossághoz viszonyítva (%)
Bajót	165	117	70,9	10,8	165	100,0	10,9
Dömös	71	63	88,7	5,8	70	98,6	6,3
Esztergom	236	123	52,1	11,3	225	95,3	0,8
Lábatlan	370	223	60,3	20,5	370	100,0	6,7
Mogyorósbánya	90	62	68,9	5,7	90	100,0	10,1
Nyergesújfalu	243	104	42,8	9,6	242	99,6	3,1
Pilismarót	68	52	76,5	4,8	66	97,1	3,4
Süttő	232	145	62,5	13,3	231	99,6	11,0
Tát	322	199	61,8	18,3	319	99,1	5,7
Kistérség összesen	1 797	1 088	60,5	100,0	1 778	98,9	3,2
Megye összesen	19 233	14 820	77,1	-	18 990	98,7	5,7

A kistérség állatállománya fajonként (Forrás: ÁMÖ, 2000.)

Település	Gazdaságok száma (db)	Egyéni gazdaságok száma (db)	Állatot tartó gazdaságok (db)	Szarvasmarha (db)	Sertés (db)	Ló (db)	Juh (db)	Tyúkfélék (db)
Bajót	165	165	117	25	232	10	20	1 168
Dömös	71	70	63	4	145	0	1	582
Esztergom	236	225	123	191	314	47	129	6 311
Lábatlan	370	370	223	42	307	6	7	2 960
Mogyorósbánya	90	90	62	14	67	9	0	939
Nyergesújfalu	243	242	104	32	92	19	18	5 335
Pilismarót	68	66	52	45	106	39	4	530
Süttő	232	231	145	11	191	2	13	31 251
Tát	322	319	199	29	328	22	18	8 231
Kistérség összesen	1 797	1 778	1 088	393	1 782	154	210	57 307
Megye összesen	19 233	18 990	14 820	16 953	281 891	2 170	33 533	5 397 661

Kisbéri kistérség:

A környezetállapot, a tájhasználat helyzete és konfliktusai megoldásához szükséges beavatkozási területek: a megyében itt adott leginkább a csendes, vidéki környezet, a tiszta levegő és a természetközeli táj. A települések többségét nagyterjedésű erdők veszik körül. A tájra gyér gépjárműforgalom jellemző és ipari üzem alig található. A térség tájpotenciálja kiaknázatlan, területei alul használtak, tovább fejleszthető turisztikai és mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik. Kisbér, Réde, Aka, Bakonybánk és Vérteskethely határában számos homok-, kavics- és agyagbánya jelent csak kisebb tájsebet. A tájon az erózió viszont jelentős nagyságú, annak csökkentése fontos feladat.

A mezőgazdasági terület aránya a régióban 80 százalék az összes termőterülethez képest, ez az országos átlag felett van (77 %). Az összes termőterület 19 százaléka erdő, ami viszont alacsonyabb az országos átlagnál (22 %). A szántóterületek átlagos aranykorona értéke a kistérségben 16

A kistérség földhasználati megoszlása

NEV	mg-i terület az összterület %- ában	szántó a mg-i ter. %-ában	szőlő a mg- i ter. %- ában	gyümölcsös a mg-i ter. %- ában	rét, legelő a mg-i ter. %- ában	Szántó átl. AK értéke
ETE	93,1	99,3				13,27
AKA	81,5	74,6				11,22
BÁRSONYOS	86,9	64,6	2,5		9,7	14,24
KERÉKTELEKI	91,7	92,8	2,3		4,2	16,02
CSÁSZÁR	54,7	80,1	7,6		4,1	15,26
KISBÉR	65,4	85,1	1,8		3,6	15,29
ÁCSZESZÉR	65,1	79,8		10,0	0,1	14,41
CSÉP	91,2	88,7	5,0		6,3	17,59
TÁRKÁNY	78,8	96,6			0,6	19,03
Bakonyszombathely						17,7
BAKONYBÁNK	91,2	72,5		0,3	3,8	16,53
BAKONYSÁRKÁNY	91,2	96,7				15,17
RÉDE	34,5	77,6			18,3	14,52
SÚR	65,5	80,4			15,3	14,08
VÉRTESEKTHELY	55,1	85,4		6,5		16,82
CSATKA	75,2	58,2			31,5	15,38
Kisbéri térség	69,6	84,3	1,7	0,6	5,5	15,71
Társulás együtt	59,7	79,6	2,1	0,8	9,2	16,43

Forrás: GATE KTI

Dorogi kistérség:

A környezetállapot, a tájhasználat helyzete és konfliktusai megoldásához szükséges beavatkozási területek: a térségre erősen rányomta bélyegét az évszázados szénbányászat és az ipar, de a városon kívül Sárísáp, Tokod és Csolnok is magán viseli az iparosítás nyomait. A térség medence-jellegéből adódóan a kritikus levegőminőség fokozott problémát jelent, amit tetőz a közlekedésből adódó környezetszennyezés is, főként a 10-es út mentén.

Oroszlányi kistérség

A környezetállapot, a tájhasználat helyzete és konfliktusai megoldásához szükséges beavatkozási területek: az emberi hatásokhoz itt is sokszínű, értékes természeti környezet párosul. A térség legjelentősebb szennyezőforrásának számító levegőszennyező és tájroncsoló erőmű és a szénbányászatra települt iparváros jelentős ellenpontja a Vértes természetközeli tömbje. Főközlekedési út nem szeli át a térséget, csupán egy kisforgalmú vasútvonal, ami zaj, rezgés és levegőszennyezési, valamint átmenő turisztikai szempontból kimondottan előnyös, viszont elérhetőségi problémákat okoz. A szénbányászat jövője véges, így az erre települt ipar

is a szerkezetváltás, vagy a megszűnés válaszútja előtt áll. A korábbi időszakban kialakult tájsebek, a részben jelenleg is fennálló talaj-, víz- és levegőszennyezések kedvezőtlenül teszik a természetközeli turizmus és alternatív irányú tájhasználat (üdülés, rekreáció, tiszta technológiák) egyébként kiváló lehetőségeit.

Az ipari termelés visszaesése ellenére Komárom-Esztergom megye és Oroszlány is az ország legszennyezettebb térségei közé tartozik. Az ipari és bányaterületek, valamint erőművek környezetében rendezetlen alábányászott és roncsolt területek, meddő- és salakhányók, pernye és iszaptárolók, illegális hulladéklerakók találhatók. A légszennyezettség többszörösen meghaladja az egészségügyi szempontból kritikus határértékeket, annak ellenére, hogy a Vértesi Erőmű Rt. retrofit fejlesztése ezen a területen jelentős csökkenést ért el.

A gyenge minőségű mezőgazdasági területeken a szántóföldi művelés helyett az erdőtelepítést kell erősíteni, amelynek sajnos nem megfelelő a támogatottsága. Továbbá biztosítani kell, hogy a megmaradt mezőgazdasági területeket az ipar a jelenleginél jóval kisebb mértékben, vagy ha lehetséges egyáltalán ne károsítsa. Oroszlányon és térségében a külszíni fejtések rekultivációja is jelentős területeket adhat vissza, amelyek erdősítése és későbbi hasznosítása fontos szempont lenne.

Komárom-Esztergom megye 2002-ben elfogadott, korábbi **Fejlesztési tervéből** az alábbi megállapítások emelhetők ki:

A megye művelési áganként megoszló földhasznosítása követi a területi – domborzati viszonyok „változatosságát”, jelentős a szántóterület aránya a termőterületből. A megye adottságai főként a kalászosok és a kukoricatermelés számára kedvezőek. A konyhakert-, a gyepek, a nádas részaránya alacsonyabb, az erdő, a gyümölcsös, a szőlő, és a halastó területek hányada nagyobb az országosnál.

Újra kell gondolni a megye erdősítési, legelőgazdálkodási lehetőségeit, feladatait, gondoskodva az ott élő lakosság megélhetésének forrásairól is; különös figyelmet kell fordítani a már erózióval és/vagy deflációval sújtott területek helyreállítására; elengedhetetlenül szükséges figyelemmel lenni a hulladéktárolás- és feldolgozás, a szennyvíz-gyűjtés és -kezelés problémakörére.

A megye mezőgazdasági termelésében jelenleg is a nagyüzemi gazdálkodás dominál. A gazdaságok kétharmad része keresi stabilitását. Az agrárgazdaság fejlesztése során az agrár környezetvédelmi programot kell előtérbe helyezni, annak érdekében, hogy a megye táji-, természeti értékei fennmaradjanak, a környezet kihasználása csökkenjen.

Összegző helyzetértékelés:

A megyében még nem fejeződtek be véglegesen a tulajdonosi átrendeződések, jelenleg is jelentős mértékű állami területeken folyik a gazdálkodás, különösen igaz ez az erdőterületek vonatkozásában. A 27 %-os erdőszültség, elsősorban a hegyvidéki területekre koncentrálódva alapvetően meghatározza a tájhasználatot, ill. a tájgazdálkodást. A kiemelten magas erózió érzékeny mezőgazdasági területarány, az EU csatlakozás miatt várhatóan jelentkező szántóterület-csökkentési igény elővetíti a megye mezőgazdálkodásának átstrukturálódását, a rét (legelő) területek és ezáltal az állattartás ismételt emelkedését, s elsősorban a magán szférában az fásítások és erdősítések növekedését.

A megyei területfejlesztési koncepció „Agrár-vidékfejlesztés, agrár-környezetgazdálkodás, tájgazdálkodás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
-----------	-------------

- Infrastrukturális-, gép- és eszközellátottság szempontjából jelentős fejlődés történt (a rendszerváltoztatás utáni kezdeti leépülés után) - A termelők között megszűnt a negatív diszkrimináció - A szakmai leépülést is sikerült megállítani a felnőttképzés (pl. Aranykoszorús gazda, stb.) biztosításával - A kisebb gazdaságoknál megkezdődött az egészséges birtoknövekedés	- A megyében még nem fejeződtek be véglegesen a tulajdonosi átrendeződések - Sok a roncsolt terület, a tájseb - Támogatások csökkenése - Központi agrárstratégia hiánya (az EU-csatlakozást követően előállt helyzetre)
Lehetőségek	Veszélyek
- A szántóterületek csökkentése miatt át kell strukturálni a megye mezőgazdaságát; a rét- és legelőterületek növelésével az állattartás erősödhet meg - Áttérés az agrárkörnyezetet kímélő gazdálkodási formákra - Nemzeti Vidékfejlesztési Terv forrásainak igénybevétele	- Az Egységes Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap a hazai beidegződöttségek okán a tömegtermelő, for-profit mezőgazdálkodás pótlólagos forrásává válhat a kívánt agrárszerkezet-váltás ösztönzése helyett - Az életszínvonalra tartósan is kedvezőtlenül ható gazdasági intézkedések a tudatos, igényes (élelmiszer)vásárlói magatartásformák (pl. bio-élelmiszerek fogyasztása) ellen dolgoznak

3.7.3. TANYÁK, „PUSZTÁK”, MAJORSÁGOK JÖVŐJE

Komárom-Esztergom megyében külterületi lakott helyek nagyobb számban a megye nyugati oldalán fordulnak elő. Ritkábban találunk a Gerecsében is ilyen helységeket.

Ezeket a külterületi lakott területeket a megyében „puszták”-nak vagy majorságoknak nevezzük, nem azonosak az alföldi tanyavilág elemeivel. Minden tudományos körülírásnál többet ír a két világháború közötti dunántúli pusztákról Illyés Gyula: A puszták népe c. művében és számos más, részben önéletrajzi ihletésű írásában.

Jórészt mezőgazdasági üzemközpontok, állattartással foglalkozó telepek környezetében alakultak ki. A 2. világháború előtti időkig kastélyok, udvarházak, tiszttartói, gazdasági lakok épültek e helyeken, de túlnyomórészt az istállók, magtárak, egyéb mezőgazdasági üzemi épületek alkották e kistelepüléseket. Lakóik a „cselédék” voltak, nem összetévesztendőek a városi szolgálóleányokkal. A lakóépületek kiskertes házak, vagy többlakásos majorok.

A majorságok, puszták népessége változó, néhány főtől több mint száz főt is meghaladó lehet a népessége. Néhány korábbi pusztá időközben településsé vált, mint pl. Csém(pusztá), sőt várossá is, mint Bábolna. A megyében a 2001. évi népszámlálás idején 4808 fő, azaz a megye teljes népességének mindössze 1,5 %-a élt pusztán, majorságban.

Kistérségenkénti megoszlás szerint :
Kisbéri kistérség 1017 fő, a kistérség népességének 4,7 %-a

Komáromi kistérség 980 fő a kistérség népességének 2, 4%-a

Tatai kistérség 940 fő a kistérség 2,4 %-a

Tatabányai kistérség 808 fő a kistérség népességének 0,9 %-a

Ezek közül a Kisbéri kistérségben külterületen lakók száma haladja meg az országos 3 %-os átlagot. A Komáromi kistérség külterületi népességének kisebb aránya azzal magyarázható, hogy a korábban pusztaként funkcionáló helyek, mint Bábolna – Bana pusztájából, Csém pedig Csém-pusztából alakult át belterületi településsé.

Mivel a jelenlegi külterületi lakott helyek népessége kicsi, nem várható a továbbiakban e területen jelentős változás. A más országrészek, ill. egyes szomszédos országok kistelepülési pusztulási folyamatait leíró tanulmányok arra mutatnak rá, hogy ritkaságszámba megy, ha egy (akár külterületi) lakotthely a teljes népességvesztés állapotába jut, azaz fizikailag meg-semmisül. Ilyenre általában csak háborúk, tömeges kitelepítések során került sor – de ekkor is jellemzőbb, hogy a felhagyott, sok esetben romossá vált lakóépületeket (köztük az egykori kastélyokat) a szegényebb néposztályok, esetleg más etnikumúak veszik / vették birtokukba. A létező szocializmus 40 éve felért e téren egy újabb háborúval: ennek ellenére, mint a fenti létszámadatok is mutatják, nem jutottak a teljes népességvesztés állapotába pusztáink.

A hazai tanyák többsége azonban elveszítette lényegi funkcióját, ezért válságos helyzetbe került, hiszen a tanyák többsége súlyos társadalmi problémák (súlyosbodó életszínvonal, szegregáció, bűnözés) színtere lett. A tanyás térségek jelentős részének épületállománya általában elavult, lakosságuk elöregedő, infrastruktúrájuk fejletlen, ezen belül is az út és elektromos hálózat rendkívül elmaradott. A szegregáltabb, a városoktól távolabbi térségekben, a szegény fiatal bevándorlók által lakott tanyák száma jelentős. A megmaradt, illetve a megújuló tanyáknak kisebb hányada folytat érdemi mezőgazdasági termelő tevékenységet. Fontos probléma ugyanakkor, hogy a tanyák szociális elven történő felzárkóztatása állami támogatással aránytalanul nagy költséget jelent.

A tanyák számos gondja részben:

- adódik az elszigeteltségből, a főutaktól, közművezetésektől távoli helyzetből,
- adódik a háborús pusztításból, majd az állóeszközök feléléséből a 40 év alatt,
- adódhat a szocializmus éveiben is termelőegységként működött majorságok környezeti terheltségéből (műtrágyák, növényvédőszeresek stb).
- végül: a vadkapitalista privatizáció körülményeiből (pl. közutak eladása).

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Tanyák, puszták, majorságok jövője” altéma-területének SWOT-elemzése:

A Komárom-Ezstergom megyei majorságok-puszták felsorolása függelékben (84. oldal)

Erősségek	Gyengeségek
- Néhol kevésbé terhelt a természeti környezet - Nagy számban megtalálhatóak pusztáinkon az egykori birtokosok kastélyai (igaz, több-nyire romos állapotban ill. nagyon átalakítva)	- Elszigetelt helyzetűek - Állóeszközök felélése a 40(+16) év alatt - Magánkézbe került közellátási funkciók, utak, közterületek - Torz társadalmi struktúrájuk
Lehetőségek	Veszélyek

- Az elérhetőségük és közmű-feltételeik javítása a köz- és magánszféra összefogásával - Környezeti kártételek felszámolása - Az érzékeny, egyedi kultúrtáji értékek (melléképületek, hidak, emlékhelyek,) megőrzése fenntartása. - A tanyás térségek adottságaihoz ,változóban lévő természeti adottságokhoz igazodó versenyképes agrártermék struktúra. - A tanyai, majorsági rekreációs turizmus , idegenforgalmi vállalkozások támogatása. - Új művelési ágak, művelési módok alkalmazása. - Az információs technológiák klmazásával a távmunkába történő bekapcsolás.	- Szegregációs folyamatok elmélyülése - Agrár-munkanélküliség
--	--

3.7.4. APRÓFALVAK (500 FŐIG) ILL. 500-1000 ÉS 1000-2000 FŐS FALVAK JÖVŐJE

Komárom-Esztergom megye agrárstruktúra és vidékfejlesztési – SAPARD – stratégiai programja (1999) kiterjedt statisztikai elemzésekre alapozva a megye településeit az elnéptelenedés veszélye szempontjából is megvizsgálta. Eszerint a megye kistelepüléseit az alábbiak szerint fenyegeti e problémakör: a Dorogi kistérség 15 településéből 2-t, a Kisbéri kistérség 17 településéből 10-et, a Komáromi kistérségből 3-at, az Oroszlányiból 1-et, a Tataiból és Tatabányai Kistérségből 1-1-et.

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Fejlesztési Programja** (2001) szerint Komárom–Esztergom megye az ország egyik legkisebb megyéje. Sűrűn lakottnak mondható, bár a települések a megyével arányosan kicsik. A megyeszékhely is csak 72 ezres, és vannak 400 fő alatti kistelepülések is. Az ezer lakosnál kisebb települések részben Kisbér környékét jellemzik, részben a Gerecse- és a Visegrádi hegység közti igen tagolt domborzatú területet. A legjellemzőbb az 1.000 és 3.000 fő közti település, kevés a 3.000 feletti lakosú község és azok között sem érezni a városiasodás tendenciáit.

Komárom-Esztergom megye Területrendezési Terve (2005) alapján Komárom-Esztergom megye 76 településének lakossága 316 ezer fő (2001). A folyamatosan csökkenő népesség 56 %-a a 10 ezer főnél népesebb városokban él. Kétezer fősnél kisebb település 46 van a megyében, ebből 15 db 1000-nél is kevesebb lakossal, míg 6 aprófalvunk népessége az 500 főt sem éri el (Aka, Csátka, Csém, Csép, Dunaszentmiklós, Várgesztes).

A megye kistelepüléseinek nagy része a Kisbéri és Dorogi kistérségbe koncentrálódik, ugyanakkor néhány kistelepülés szórtan is előfordul. A Dorogi és Esztergomi kistérségekben 500 főnél kisebb település nincs és az itt található kistelepülések (6 község) mindegyike a szuburbanizáció által érintett növekvő népességű település. A Kisbéri kistérség kistelepülései és aprófalvai (10 község) leépülő, csökkenő népességű települések. Itt a leépülés sok települést viszonylag nagy területen érint és Veszprém / Győr-Moson-Sopron megyék területén is folytatódik. A 10.000 főnél népesebb város hiánya és a mezőgazdaság válsága e

térségben együttesen fejti ki negatív hatását. E települések egy részén ugyanakkor az Ászár-Neszmélyi történelmi borvidékhez tartozó I. és II. osztályú szőlőterületek találhatók (Báronyos, Csép, Ete, Kerékteleki, Vérteskethely).

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Aprófalvak (500 fő alatt), ill. az 500-1000 és az 1000-2000 fős falvak jövője” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Szép természeti környezet - Létező faluközösségek, hagyományörző egyesületek	- A lakosság kor- és képzettségi struktúrája - Önkormányzati vagyon és adóbevételek hiánya ill. csekély volta - Központi koncepciók hiánya ill. ellentmondásossága (durván: arról, hogy hány főtől úgymond életképes egy falu)
Lehetőségek	Veszélyek
- Falusi turizmus - Eredetvédett élelmiszerek, bor, más helyi termékek - Intézményfenntartó társulások alakítása - Helyi munkalehetőségek új formái (pl. távmunka)	- A népesség-csökkenésből adódóan az intézmény-fenntartás ellehetetlenülése - Saját erő hiánya miatt is meghiúsuló fejlesztések - Növekvő üzemanyagköltségek miatt a városi munkalehetőségek is egyre inkább „távolodnak”

3.7.5. A TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL ELMARADOTT KISTÉRSÉG ÉS MIKOROTÉRSÉGEINK FELZÁRKÓZTATÁSA; LEADER-TÍPUSÚ FEJLESZTÉSEK A MEGYÉBEN

Komárom-Esztergom megye korábbi **Területfejlesztési Programja** a társadalmi, gazdasági szempontból elmaradott kistérség fejlesztési prioritásként a következőket határozta meg:

- a munkahelyteremtő beruházások, a külső tőke bevonásának ösztönzése;
- a gazdaság fejlődését elősegítő infrastruktúra fejlesztése;
- a térség belső fejlődési lehetőségeit elősegítő programok ösztönzése;
- a humán erőforrások fejlődését elősegítő fejlesztések, programok;
- a szociális és egészségügyi alapellátás feltételeinek javítása;
- az üdülés-idegenforgalmi adottságokra, vonzerőre alapozott komplex fejlesztések támogatása;

Az **Országos Területfejlesztési Koncepció** a Kisbéri kistérséget társadalmi mutatók alapján a kistérségek legrosszabb helyzetű harmadába sorolja. Súlyosbítja a helyzetet, hogy e kistérség a gyorsforgalmú utaktól és megyeszékhelytől egyaránt távol (min. 30 km) helyezkedik el.

Az elmaradott területek, térségek felzárkóztatásában kiemelkedő jelentősége van az ágazatközi, integrált szemléletnek. Éppen ezért fontos, hogy a legelmaradottabb térségekbe irányuló fejlesztéspolitikai beavatkozások a térség adottságaihoz igazodjanak, és kiemelten a

térség stratégiájában megfogalmazott kitörési pontok szolgálatában valósuljanak meg (LEADER-elv)

2005-ben megyénk két, erre a célra alakult, kizárólag vidékies települések részvételével szerveződött társulása nyert 90 ill. 100 Mft-ot a Leader+ AVOP-pályázati kiíráson. A helyi vidékfejlesztési tervben, mely a pályázat gerincét képezte, mindkét kistérségünknek meg kellett neveznie azokat az intézkedéseket, amelyekre vonatkozóan (2006-ban) helyi pályáztatást fog levezényelni, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalal együttműködve. Mind az Által-ér Szövetség gesztorságával megalakult, mind a Bakonyaljai Leader-kistérség hangsúlyt fektet a multiszektorális, összehangolt ágazatközi fejlesztéspolitika „kicsiben” történő megvalósítására: azaz termelők, gazdák, kisvállalkozások éppúgy a helyi pályáztatás kedvezményezettjei lehetnek, mint a kulturális örökség, kulturális javak őrzői, a civil szervezetek stb.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Társadalmi szempontból elmaradott kistérség, mikrotérségek felzárkóztatása; Leader-típusú fejl-ek” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Megyénkben kistérségi méretben csak a Bakonyalja halmozottan hátrányos helyzetű; máshol 1-2 településre (mikrotérségekre) korlátozódik - A hazai területfejlesztési támogatási rendszer preferálja a hátrányos helyzetű településeket és kistérségeket	- Gyorsforgalmi utaktól, megyeszékhelytől való távolság - Tőkebefektetések alacsony szintje - Helyi munkalehetőségek kis száma
Lehetőségek	Veszélyek
- A kevésbé terhelte természeti táj megóvása - A kulturális örökség, kulturális javak megőrzése - A sajátos agro-ökopotenciál kihasználása - A Leader-program (és továbbélése a 2007- - 2013 uniós tervezési időszakban is)	- Fejlettebb kistérségek és központjaik elszívó hatása - Hátrányos egészségügyi és szociális helyzet

A megyében működik hét (többcélú) Kistérségi Területfejlesztési Tanács is, akik az adott kistérség fejlesztésével foglalkoznak jellemzően. Ugyancsak valamennyi kistérségben dolgozik kistérségi (NFT II.) menedzser és kistérségi megbízott ill. 1 vagy 2 fő vidékfejlesztési menedzser.

A települési Önkormányzatok, illetve Polgármesteri Hivatalok terén megállapítható, hogy több település esetében nemzeti kisebbségi önkormányzat is található, amelyek feladata a kisebbség érdekeinek érvényesítése. E falvakban a kulturális és nyelvi hagyományörzés, ápolás feladatait részben e szervezetek látják el. A több önkormányzati ciklus során a képviselő-testületekben is több, a polgármesteri tisztségeket illetően kevesebb változás történt. A községi polgármesteri hivatalok fejlesztési szakember ellátása általában szerény, bár a kép differenciált. A települések fejlesztését, igazgatását viszont a helyi önkormányzatok végzik, sok esetben külső támogatás nélkül.

A megye és kistérségei, a Területfejlesztési törvény szerint kiemelt térségei, valamint a megyei jogú város, a határvárosok és más sajátos szerepű, adottságú mikrokörzeteinek sajátos térhasználati szerepük biztosítása, összehangolása, elsődlegesen a területrendezési tervezés eszközeivel lehetséges.

A megyében a hatékonyabb együttműködés érdekében ki kell építeni rövid időn belül a TeIR rendszert oly módon, hogy legalább minden kistérségi központban legyen a rendszernek egy felhasználói végpontja.

Térségfejlesztési részfunkciók gyakorlására alkalmas kislétszámú munkaszervezetek felállítása, együttműködő települési-kistérségi (illetve az egyes „DEKO-kban” tevékenykedő) köztisztviselői „hálóval” is fontos feladat.

Hiányzó (humán, illetve vezetékes) infrastruktúra elemek, infrastruktúrával (pl.: közúthálózattal) összefüggő program-alkotásában, tervezésében és megvalósításában való közös részvételük is a megye fejlődését szolgálja.

Fontos célkitűzés a kistérségek szakember-ellátottságának növelése, a kistérségi intézmény-rendszerek fejlesztése.

Cél a területfejlesztés és területrendezés törvényi feladatainak ellátásában résztvevő szervezetek támogatása. Az ágazatok meglévő, országos adatgyűjtésének támogatása. Települési szintű adatok felmérése, rendelkezésre bocsátása. Az adatok tetszőleges aggregálási lehetősége különböző területi szintekre (ország, régió, megye, kistérség). Egységes (elosztott) adatbázis létrehozása a megyei rendszerekkel. Hálózaton keresztül legyen elérhető minden területfejlesztésben érintett szervezet. Biztosítani kell, hogy csak regisztrált felhasználók férhessenek a rendszerhez.

További célok:

A megyei szintű területfejlesztési szereplők intézményfejlesztési igényeinek (beruházási, dologi, személyi) felmérése az alapján, hogy melyik szervezet milyen feladatot tud és kíván ellátni a megyei térségfejlesztés terén.

Az igények alapján kell meghatározni a szükséges források feltárását, a források biztosítását. Ezt követheti a források „lehívása” és a fejlesztések megvalósítása, pl.:

- Megyei szakmai monitoring szereppel felruházott szervezetek felállítása;
- A szervezetek személyi és tárgyi feltételeinek kiépítése;
- Regionális monitoring funkciók megyei elhelyezése;
- Szervezetfejlesztési és ösztönzési rendszer kimunkálása;
- Gyakornoki rendszer kiépítése;
- Képzési-továbbképzési programok megvalósítása;
- A megye érdekérvényesítő képességének javítása;
- Kistérségi térségfejlesztési partnerek közötti koordináció és kommunikáció fejlesztése;
- Kistérségek szakember ellátottságának növelése;
- A megye és a kistérségek közötti kapcsolatok fejlesztése;
- A megye belső kohéziójának növelése.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Decentralizáció és intézményrendszere (régió, megye, kistérségi szint)” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Az erősödő határon túlnyúló együttműködés intézményrendszerének létrejötte (pl. Vág-Duna-Ipoly, Ister-Granum, Duna eurorégiók) - Szakember ellátottság kedvező - Csak egy kistérség hátrányos helyzetű	- Többcélú kistérségi társulások működése még nem kiforrott - Regionális szervezetek központjai nem a megyénkben vannak - A megye fejlesztésében résztvevő szervezetek együttműködése nem megfelelő
Lehetőségek	Veszélyek
- Térségfejlesztés területén dolgozók közötti koordináció és kommunikáció fejlesztése - TEIR rendszer végpontjainak telepítése legalább a kistérségi központokba - A kistérségi munkaszervezetek és a különböző menedzserek munkájának szabályozása, racionalizálása, koordinálása	- A kellő mértékű források hiánya esetén a szükséges intézményrendszer finanszírozása nem megoldható - Elhúzódó, egyre bürokratikusabb döntés-előkészítés ill. döntések esetén a kistérségi társulások együttműködése megromlik, a társulások szétesnek

3.8.2. SZABÁLYOZÁS, HELYI JOGALKOTÁS

A 2.8.2. részben jeleztük a megye szereplőire ható külső környezeti tényezők sorában azt a 16 év óta tartó „küzdelmet”, melyet a helyi életviszonyok mind szabadabb alakítására törekvő helyi aktorok az állam (az ágazatok összességéként jellemezhető mindenkori központi kormányzat) által megszabott – egyre szűkülő – mozgástérben, e mozgástér megnövelését is célozva, folytatnak.

Koncepciónk tervezői változatának készítésekor javában zajlik a hazai területigazgatási rendszer „kapkodó jogalkotás” formájában történő nagyívű átalakítási kísérlete. 2006. júliusában a „kétharmados” törvények már elbuktak; a kormányzat „feles” jogszabályokban megtenni szándékozott lépései még csak részben ismertek. Nem az „állam lebontásának”, azaz a valódi decentralizáció kibontakozásának, ellenkezőleg: az alsóbb területi szintekről való feladat-, hatáskör- és forráskoncentrációnak vagyunk a tanúi, hatékonyság-kényszerre és takarékosagra hivatkozva. Korszakunk jogszabályai, ill. a helyi szintek jogalkotásra történő felhatalmazásai is ezt tükrözik.

A helyi jogalkotásnak, szintjei szerint, megyei és települési, ágazati „bontását” illetően pedig az egyes ágazatokat lefedő tématerületei vannak (pl. szociális igazgatás, helyi építési igazgatás, környezetvédelem, hulladékgazdálkodás, vízrendezés stb). Utóbbiak csaknem kivétel nélkül központi ágazati jogszabályok keretei között, azok felhatalmazásai alapján hozhatnak csak rendelkezéseket az illetékességi területükre kiterjedően. Egyre több a klaszrikus helyi jogszabály (azaz a kikényszeríthető jogi norma) helyett a régiós, térségi, megyei, kistérségi ill. települési szinten elfogadandó koncepció, program, terv stb. megnevezésű dokumentum is. (A Jogalkotási tv. szerint klasszikus helyi jogszabályt – rendeletet – csak vá-

lasztott testületek fogadhatnak el: a megyei ill. a települési önkormányzatok; a régiós, térségi ill. kistérségi szinteken az ilyen testületek hiányoznak.)

A 3.8.5. pontban a régiós, térségi, megyei szintű (azaz „területi”) tervezésről írunk röviden, míg e helyütt a települési jogalkotás koncepciónk szempontjából legrelevánsabb területéről, a településrendezésről essék szó:

A **településrendezés** célja a települések területfelhasználásának és infrastruktúra-hálózatának kialakítása, az építés helyi rendjének szabályozása, a környezet természeti és táji, az épített értékek fejlesztése és védelme. Mindezt az országos, a térségi, a települési és a magánérdekek összhangjának megteremtésével, az érdek-ütközések feloldásával kell biztosítani, valamint figyelembe kell venni a szükséges erőhasznosítás elősegítését.

A településrendezés feladata, hogy a település területén telkeinek felhasználására, a beépítésére vonatkozó helyi szabályok kialakításával

- meghatározza a település összehangolt, rendezett fejlődésének térbeli-fizikai kereteit,
- a település adottságait és lehetőségeit hatékonyan kihasználva elősegítse annak működő-képességét, a környezeti ártalmak legkisebbre történő csökkentése mellett,
- biztosítsa a település megőrzésre érdemes jellegzetes, értékes szerkezetének, beépítésének építészeti, és természeti arculatának védelmét.

A településrendezés eszközei:

- településfejlesztési koncepció, amelyet a települési önkormányzat képviselő-testülete határozattal állapít meg;
- településszerkezeti terv, amelyet az önkormányzati településfejlesztési döntés figyelembe-vételével települési önkormányzat képviselő-testülete dolgoztat ki, és határozattal állapít meg;
- helyi építési szabályzat és szabályozási terv, amelyet a településszerkezeti terv alapján a települési önkormányzat képviselő testülete dolgoztat ki, és rendelettel állapít meg.

A megye települései szabályozási, rendezési tervkészítésének az Országos Területrendezési Terv felhatalmazásai között a térségi rendezési tervek (Velencei-tó – Vértes, Dunakanyar), illetve **Komárom-Esztergom megye 2005-ben elfogadott korszerű rendezési terve** jelentenek keretfeltételeket. Érvényesítésükre ugyanakkor a megye jelenleg nem igazán rendelkezik kikényszerítő erővel – ezért is nagyon fontos a jó munkakapcsolat a hatósági eszközzel is bíró (állami) Közép-dunántúli Területi Főépítési irodával. Kíváncsú lenné, hogy e szerv – ill. az általuk működtetett Tervtanács – Komárom-Esztergom megyei ügyekben ne a távoli Veszprémben ülésezzen.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Szabályozás, helyi jogalkotás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- 2005-ben elfogadott korszerű Megyei Területrendezési Terv - Csaknem minden megyei település már OTÉK-alapú településrendezési tervvel rendelkezik	- A felhatalmazáson alapuló helyi jogalkotás túlsúlyba kerülése az életviszonyok valódi helyi szabályozásának rovására

Lehetőségek	Veszélyek
- Akár megyei, akár régiós szinten egy megnövelt legitimitású választott közép szint a helyi viszonyokra vonatkozóan életszerűbb és összehangoltabb keretjogszabályokat alkothatna a jelenlegi ágazati szemléletüknél	- A félreértelmezett regionalizáció az „állam lebontása”, azaz a decentralizáció helyett a helyi szintről történő jogalkotási hatáskör elvonást eredményezhet

3.8.3. EGYÜTTMŰKÖDÉSEK: DUNAKANYAR, VVTFT, EURO-RÉGIÓK, STB.

A Velencei-tó – Vértes Kiemelt Üdülőkörzet területfejlesztési koncepciója megállapította a kiemelt térség határait, a mely szerint megyénkből Bokod, Oroszlány, Várgesztes és Vértessomló települések teljes közigazgatási területére, továbbá Szárliget község és Tatabánya Megyei Jogú Város közigazgatási területeinek a Vértes hegységben kijelölt helyi természetvédelmi területeire terjed ki a fejlesztési koncepció.

A kiemelt üdülőkörzet legnagyobb vonzerejét a természeti, táji és kulturális értékek adják, melyek megóvása, fennmaradásának biztosítása országos és nemzetközi érdek. A megcélzott infrastruktúra-fejlesztések a vízminőség-, talajvédelmet, a lakossági és az idegenforgalmi érdekeket is szolgálják. Megyénket a prioritásra javasolt Vértesi Tájvédelmi Körzet bővítése és a Vértes Natúrpark (2005. őszén realizálódott) megalapítása érinti kiemelten.

A Dunakanyar Térségi fejlesztési Tanács által elészítettett fejlesztési program a Duna-parti településeink közül az Esztergom-nyergesújfalui kistérségbe tartozókat érinti.

Nyitra kerülete, Komárom-Esztergom megye és Pest megye önkormányzata alapította meg a Vág-Duna-Ipoly Eurorégiót. Az együttműködés főbb céljai:

- a régió vonzóbbá tétele,
- a gazdaság és az idegenforgalom összehangolt fejlesztés,
- oktatási, tudományos, innovációs bázisaink közötti kapcsolat-fejlesztés,
- területfejlesztés,
- közös projektek.

A megye földrajzi elhelyezkedéséből adódóan különböző fejlesztési programok biztosíthatnak fejlesztési célú forrásokat. Ki kell használni a térségi, határon átnyúló együttműködésekben származtatható lehetőségeket.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Együttműködések: Dunakanyar, VVTFT, Eurorégiók, stb.” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Kedvező földrajzi fekvés, - Gazdasági háttér megléte, - Fejlesztési koncepciók, programok elkészültek	- Szűkös fejlesztési források, - Hiányos kapcsolati infrastruktúra (utak, hidak), - Nem elég hatékony a kommunikáció

Lehetőségek	Veszélyek
- Közúthálózat, hidak fejlesztése, - Az együttműködés eszközeinek a fejlesztése, - Határátkelők számának a bővítése	- A határon átnyúló együttműködések koor-dináció hiányában csak tervek maradhatnak, - Hatékony kommunikáció hiányában el-sorvadhatnak a fejlesztési kezdeményezések

3.8.4. CIVIL SZFÉRE SZEREPE, LEHETŐSÉGEI

Komárom-Esztergom megyében a bejegyzett non-profit szervezetek száma 2005-ben 2038 volt (2004-ben 2027, évről-évre kismértékben növekvő tendenciájú), míg az általuk foglalkoztatottak száma 1228 fő. A többségük az oktatási és kulturális ill. sport területén tevékenykedik, őket követik településvédő egyesületek és viszonylag szolid a környezetvédelemmel, érdekvédelemmel, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokkal foglalkozók száma. Arányaikat tekintve hasonlóak az országos adatok is, de érdekességként kell megemlíteni, hogy a környezetvédelemmel foglalkozó szervezetek száma arányosan kisebb, annak ellenére, hogy a megye az egyik legsűrűbben lakott térsége hazánkban, jelentős az ipari területek száma illetve a tranzit közlekedés miatt a környezeti szennyezés is átlagon felüli.

A civil szervezetek többségének tevékenysége gyakran kapcsolódik valamilyen, önkormányzat által is ellátandó feladathoz. Ezért ezek a szervezetek érthető módon számítanak az adott önkormányzat anyagi támogatására. Általánosságban megállapítható, hogy az érdekérvényesítő képességük nem elég hatékony, a térségi szintű együttműködésük gyenge, rossz az egymás közötti kommunikáció, így a térség életét befolyásoló döntéshozatalban alig-alig vesznek részt. Ezen hiányosságokon kívánnak változtatni az elsősorban a városokban létrejövő civil szervezeteket segítő intézmények pl. Tatabányán a Civil Fórum, Esztergomban a Civil Kerekasztal, Oroszlányban szintén a Civil Fórum stb. Ezek a város, a térség civil szervezeteit tömörítik, nem önálló jogi személyek, de fontos feladatuk, hogy segítsék a civil szervezetek működését. Integráló, projektgeneráló szerepet töltenek be. Segítik a szervezetek közötti kommunikációt, kiadványokat jelentetnek meg, pályázatfigyelést és tanácsadást tartanak.

Feltétlen meg kell említeni a United Way Vértess Vidéke Alapítvány civil szervezeteket segítő tevékenységét, melyet a Civil Szolgáltató Központ keretében lát el. Nyilvántartásába 73 db Tatabánya és térsége, 15 db Oroszlány és térsége, 22 db Tata és térsége valamint 6 db Kisdér és térségében működő civil szervezet regisztráltatta magát.

A United Way által regisztrált civil szervezetek működési forma szerinti megoszlása kistérségenként (2006.)

Térség	Alapítvány	Közalapítvány	Egyesület	Egyéb	Összesen
Tatabánya	28	1	43	1	73
Komárom	4	1	9	-	14
Esztergom	13	-	8	1	22
Oroszlány	7	-	8	-	15
Tata	6	1	14	1	22
Kisdér	3	-	3	-	6
Összesen	58	3	85	3	152

A területfejlesztési tanácsok mellett létrejött Civil Egyeztető Fórumok – melyek egy képviselőt delegálhatnak tanácskozási és véleménynyilvánítási joggal a Tanácsba – lehetőséget biztosítanak a civil szervezeteknek a területfejlesztési ügyekben való beleszólásra. Az alig 2 éves tapasztalat azt mutatja, hogy a civil szervezetek nem tudtak még eddig igazán élni ezzel a joggal. Nehézkesen működnek az Érdekegyeztető Fórumok (egyik-másik csak névlegesen létezik), nehézkes a kapcsolattartás, a munkaidőben tartott ülésekre a civil képviselők nem tudtak elmenni, kevés előzetes információval rendelkeznek ezért a megküldött anyagokat nem tudják értelmezni. A civil szervezetek működéséhez jelentős segítséget adnak a Nemzeti Civil Alap pályázati lehetőségei is.

Bár a bejegyzett civil szervezetek száma 2004-ben 2027 volt Komárom-Esztergom megyében, a működők száma a KSH adatai szerint mindössze 895.

Civil szerveződések Komárom-Esztergom megyében (KSH adat, 2003)

Működő non-profit szervezetek a tevékenység célja szerinti csoportosításban:

Komárom-Esztergom megye 2003	Szervezetek száma
Kultúra	85
Vallás	24
Sport	121
Szabadidő, hobbi	150
Oktatás	161
Kutatás	1
Egészségügy	28
Szociális ellátás	86
Polgárvédelem, tűzoltás	25
Környezetvédelem	18
Településfejlesztés	80
Gazdaságfejlesztés	11
Jogvédelem	2
Közbiztonság védelme	31
Többcélú adományoztatás, non-profit szövetségek	8
Nemzetközi kapcsolatok	7
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	56
Politika	1
Összesen	895

Működő non-profit szervezetek működési forma szerinti megoszlása:

Komárom-Esztergom megye 2003	Szervezetek száma
Sportegyesület	96
Vadászegyesület	26
Horgászegyesület	36
Önkéntes tűzoltó-egyesület	21
Egyéb egyesület	238
Szakszervezet	20
Egyéb munkavállalói érdekképviselő	4
Kamara	6
Egyéb köztestület	26
Közalapítvány	46
Közalapítvány intézménye	2

Egyéb alapítvány	352
Közhasznú társaság	22
Összesen	895

Működő non-profit szervezetek megoszlása kistérségenként:

Komárom-Esztergom megye 2003	város	község	összesen
Dorogi kistérség	39	53	92
Esztergom kistérség	137	18	155
Kisbéri kistérség	27	31	58
Komáromi kistérség	77	40	117
Oroszlányi kistérség	54	20	74
Tatai kistérség	91	42	133
Tatabányai kistérség	206	60	266
Összesen	631	264	895

Az adatokból kitűnik, hogy a kistérségek közül a tatabányaiban a legnagyobb a civil szervezetek száma, ezt követi az esztergomi és a tatai és a legalacsonyabb a kisbéri kistérségben. Itt jellemző, hogy több szervezet működik a térség községeiben, mint Kisbér városban. (Ez egyébként a dorogi kistérségre is jellemző.)

A kistérségek területfejlesztési koncepcióiban kivétel nélkül mindenhol szerepel a

- Társadalmi aktivitás növelése, melynek eszközei
 - rendszeres, folyamatos lakossági tájékoztatás,
 - képvisleti, érdekeltségi rendszerek működtetése,
 - civil szerveződések támogatása,
 - nemzeti, kisebbségi hagyományörző szervezetek létrehozásának támogatása,
 - önkormányzatok és a civil szervezetek közötti kapcsolatok erősítése,
 - különböző érdeklődésű és különböző helyzetben lévő társadalmi csoportok támogatása
- A civil szféra támogatása, a civil társadalom fejlesztése
- Kulturális hagyományok őrzése, kultúra fejlesztése

Egyesületek:

Ez a működési forma mutatja a legszínesebb képet a non-profit szervezeteken belül. Itt érzékelhető a legnagyobb növekedés az egyesületek számát illetően is. A korábban is már működő sport, tűzoltó és az értelmiséget szervező TIT, MTESZ mellett megjelentek különböző politikai és más szakmai egyesületek is.

Alapítványok:

Az alapítványok a rendszerváltást követően egyre növekvő számban jöttek létre. Működésüket az állam és az önkormányzatok is számos kedvezményrel preferálja (adó 1%-ának adományozhatósága, iparűzési adó egy részének átadása stb.). Számukat tekintve a legtöbb alapítvány a közoktatás területén van, de a kultúra területén létrehozott alapítványok jelentősége is óriási.

Teleházak:

Az utóbbi évtizedben honosodtak meg elsősorban a kisebb településeken. Szerepük amellet, hogy közösségi színterek, hogy közhasznú szolgáltatásokat nyújtanak a lakosságnak,

amelyek lehetnek pl. irodai szolgáltatás (fax, másolás), Internet, közhasznú tájékoztatás, elektronikus levelezés, ügyintézési segítségnyújtás stb.

Komárom-Esztergom megyében teleház működik Neszmélyen, Únyon, Bakonysárkányban, Csatkán.

Összegző helyzetértékelés:

A Komárom-Esztergom megyében működő 2027 non-profit szervezet szerepe meghatározó, hiszen a társadalmi munkamegosztásban kezdeményezőként, szolgáltatóként, finanszírozóként vagy nyomásgyakorló csoportként szinte minden közszolgáltatáshoz aktívan hozzájárulnak. A társadalom szükségletei rendkívül heterogének, melyek beleütköznek a piac és az állam korlátaiba, önszerveződéssel igyekeznek megteremteni kielégítésük módját és feltételrendszerét. Ezen szükségleteket elégítik ki a civil szervezetek. Napjainkban számos nehézséggel kell megküzdeniük, ami hátrányosan befolyásolja hatékonyságukat.

A Kormány illetve az önkormányzatok érzékelik ezt és ez a szándék motiválta a Nemzeti Civil Alap létrehozását, a területfejlesztési tanácsok mellett működő Civil Egyeztető Fórumok felállítását illetve a városi, térségi civil szövetségek megalakítását.

A Komárom-Esztergom megyei területfejlesztési koncepció „Civil szféra szerepe, lehetőségei” altéma-terület SWOT elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A lakosság részéről a civil szervezetek iránti bizalom - Számos nagy hagyománnyal rendelkező szervezet a sport, a tudomány, kultúra, népi hagyományok stb. terén - A meglévő lokálpatriotizmus	- A civil szervezetek társadalmi aktivitása, működési hatékonysága gyenge - Civil összefogás hiánya, információcsere hiánya, integráció hiánya - Alacsony színvonalú lobbitevékenység - Finanszírozási problémák - Eszközellátottság nem megfelelő volta
Lehetőségek	Veszélyek
- Az alakuló civil szövetségek, fórumok megerősödése - A térségi összefogás eredményeként hatékony érdekérvényesítés, közös projektek	- Nem megfelelő kommunikáció a civil szervezet, az önkormányzat és a gazdaság között, emiatt elszigetelődés - A civil kezdeményezések koordináció hiányában kiolthatják egymást - Nem érvényesül a civil szervezetek társadalmi kontroll szerepe

3.8.5. TERÜLETI TERVEZÉS

A területi tervezésnek, szintjei szerint: régiós, (kiemelt) térségi és megyei, ágazati „bontását” illetően pedig az egyes ágazatokat lefedő tématerületei vannak (pl. szociális igazgatás, területrendezés, környezetvédelem, hulladékgazdálkodás, vízrendezés stb). Egyre több a klasszikus helyi jogszabály (azaz a kikényszeríthető jogi norma) helyett a régiós, térségi, megyei, kistérségi ill. települési szinten elfogadandó koncepció, program, terv stb. megnevezésű dokumentum is. A Jogalkotási tv. szerint klasszikus helyi jogszabályt (rendeletet) csak választott testületek fogadhatnak el: a megyei ill. a települési önkormányzatok; a régiós, térségi ill. kistérségi szinteken az ilyen testületek hiányoznak. A koncepciónk

szempontjából legrelevánsabb megyei szintű területi tervek (az egyes ágazati tématerületek tekintetében még releváns dokumentumok a megfelelő részeknél – a 2. ill. a 3. fejezetben – részleteikben is ismertetésre kerültek):

1998-ban elkészült **Komárom-Esztergom megye hosszútávú területfejlesztési koncepciója**, melyet többek között

- az európai regionális folyamatok irányai,
- a technológiai váltás,
- az Európai Unió regionális politikájának alapelvei,
- az országhatáron túli szomszédos régiók fejlődési irányai,
- a megyei térségek, települések jövőképei

befolyásolták.

1999-ben készült el **Komárom-Esztergom megye Agrár- és vidékfejlesztési (SAPARD) stratégiai programja**, melyben meghatározott feladatokra, intézkedésekre az Unió előcsatlakozási forrást biztosított (volna) a 2000. jan. 01. - 2004. ápr. 30. közötti időszakra.

Ugyancsak az 1999-2000. évek fordulójára készült el az **Átfogó Fejlesztési Terv megyei komponense**, melyben széleskörű kutatómunka eredményeként összegyűjtésre került a megye valamennyi szakterületének 7 éves fejlesztési feladat-terve, projektjeik.

2000-2001. években kidolgoztatta a Megyei Területfejlesztési Tanács a megye hosszútávú területfejlesztési koncepcióján alapuló **középtávú Stratégiai Programját**, majd ebből kiemelve **a 3 éven belül tervezett fejlesztéseket összefoglaló Fejlesztési Tervét** (2002-2004-re, ill. az n+2 finanszírozási elv miatt 2006. évig terjedően).

2004. évi tervkezddéssel, 2005. őszi elfogadással megszületett a megye mindaddig legkorszerűbb területi terve, az OTRT szűk felhatalmazásai mellett is alapos vizsgálati, helyzet-elemző részre épülő **Megyei Területrendezési Terv**. Bár rendeleti erővel csak az OTRT-ben más léptékben már szereplő elhatározásokat erősíthette meg, ajánlásaival és intézkedési javaslataival mégis hatékonyan segíti úgy a terület- és településrendezési, mint a további területfejlesztési tervezőmunkát. Anyagunk összeállításakor mi is többször támaszkodtunk rá.

Összefoglaló helyzetértékelés:

A Komárom-Esztergom megyei területfejlesztési koncepció „Területi tervezés” altéma-terület SWOT elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- A megye mindig élen járt a jogszabályoknak megfelelő területi tervek elkészíttetésében - Megyénkben általánosan elfogadottá vált a területi tervezésben a nyílt tervezési gyakorlat	- Központi források hiánya a programozásra, projekt-előkészítésre - Országos keretjogszabályok merevsége (pl. OTRT)
Lehetőségek	Veszélyek
- A régió területi tervezésének szellemi bázisává válás - Civil és érdekképviselői szervezetek fokozottabb bevonása a programozásba	- A nem-megvalósuló program-elemek, egyes több évtizede húzódozó projektek csalódottá és passzívvá teszik a megye térségfejlesztési szereplőit

3.8.6. FINANSZÍROZÁS

Komárom-Esztergom megye korábbi **Fejlesztési Terve** az alábbiak alapján képzelte el a fejlesztések finanszírozását:

„*Finanszírozási terv:*

A Komárom-Esztergom Megyei Fejlesztési Terv 2002-2004 időtávra vonatkozik, ezért nagy valószínűséggel a finanszírozási csatornák miatt két részre osztható. Az első rész az előcsatlakozási periódusra esik, amely várhatóan 2002-2003-ra tehető, míg a második rész 2004 utánra, amikor már elérhetőek lesznek az EU Strukturális Alapjai.

Az első részben a megye fejlesztésére nagy források nem fognak várhatóan rendelkezésre állni, miután Komárom-Esztergom megye vidék- és területfejlesztésre fordítható forrása minimális. Forrásként vehető számításba a Közép-dunántúli Régió vidék-fejlesztésre fordítható pénzüsségeinek egy részét.

Lehetőséget biztosít forrás biztosításra továbbá a Magyar-Szlovák Phare CBC program. Ez évi 2 millió euróval gazdálkodik, azonban ez a forrás négy régió hat megyéjét érinti, ezért nagy valószínűséggel a program időszaka alatt egyszer lehet egy nagy projekt megvalósításához igénybe venni. Az évi 400 ezer eurós Kis Projekt Alap-ból már futnak a megyében projektek, de ezek kisebb költségigényűek. Várhatóan évi mintegy 50-100 ezer euró Phare CBC kisprojekt forrással számolhatunk.

Miután egyes programok megvalósítását olyan források is segíthetik, amelyek felhasználásáról nem a Megyei és Régiós Területfejlesztési Tanács dönt. Ezek a források a megyei vagy regionális dekoncentrált szervezetek keretei. Ezek közül az egyik legjelentősebb a Komárom-Esztergom megyei Munkaügyi Központ által felhasznált dekoncentrált Munkaerő-piaci Alap. A másik jelentős forrás lehet a Komárom – Esztergom megyei Közútkezelő Kht.-hoz rendelt forrás. A sorban a harmadik – de szintén jelentős – a Turisztikai célú irányzat Közép-dunántúli RIB-hez dekoncentrált része.

A második részben az Európai unióhoz való csatlakozás esetén lehetőség nyílik az EU Strukturális Alapokhoz való forrásbiztosításra. Az e periódusban finanszírozott programok legfontosabb jellemzője a valamennyi Területfejlesztési Programhoz való EU hozzájárulás több évet átfogó allokációja és elkötelezettsége, valamint a pénzügyi homogenitás.

A finanszírozás szintje progresszíven fog növekedni és az összeg országos szinten várhatóan tízszer nagyobb lesz, mint az első részben. Jelenleg ezen a szinten nincs értelme, és realitása, hogy előrejelzéseket készítsünk, mivel a támogatás nagysága nagyon sok tényezőtől függ.”

A korábbi Komárom-Esztergom Megyei Fejlesztési Terv megvalósításához szükséges forrásigény összesített bemutatása (a Terv alapján):

Ssz.	Program megnevezése	Forrás igény (MFt.)
1. PRIORÍTÁS – VERSENYKÉPES GAZDASÁGI TÉR KIALAKÍTÁSA		
1.	Ipari integrációk fejlesztése	3.000,-
2.	Beszállítói ügynökség szervezése	250,-
3.	Logisztikai központ létrehozása	3.000,-
4.	„Kockázati tőkebefektetés” jellegű pótlólagos forrásbiztosítás	3.000,-
5.	A kis- és középvállalkozások információs gazdaságba való bekapcsolása	1.500,-
6.	Környezetkímélő mezőgazdasági termelés elősegítése	1.500,-
7.	Környezetnek megfelelő termelési módszerek alkalmazása	3.000,-
8.	Az állattenyésztés súlyának növelése	2.500,-

9.	Komárom – Esztergom megye gyógyturizmusának fejlesztése	6.000,-
10.	Komárom – Esztergom megye lovasturizmusának fejlesztése	4.000,-
11.	Turisztikai kiadványok, turisztikai kapcsolatok fejlesztése	700,-
12.	Esztergom-Tbánya-Szfvár közötti főúti szolgáltatási színvonalú közúti kapcsolat kialakítása	8.100,-
13.	Tatabánya-Mór közötti vasúti kapcsolat kiépítése	10.000,-
14.	Duna-menti és Által-ér völgyi kerékpárút megépítése	3.000,-
15.	Az állami és társulati kezelésű vízfolyások rendezése	8.000,-
16.	Tát-esztergomi öblözet árvízvédelmének rendezése	20.000,-
17.	Az informatikai ellátottság és hozzáférés biztosítása	85,-
18.	Információs alkalmazások támogatása	1.260,-
19.	Intézmények informatikai fejlesztése	1.260,-
20.	Települési energiaszolgáltatás racionalizálása	400,-
21.	Távhőszolgáltatás fejlesztése	240,-
22.	A megújuló energiahordozók felhasználásának támogatása	300,-
23.	„Energiatudat” kialakításának támogatása	30,-
	Rész összesen:	81.125,-

2. PRIORITÁS – HUMÁN ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE, ÉLETMINŐSÉG JAVÍTÁSA

1.	Idegen nyelvi oktatás fejlesztése	1.000,-
2.	Informatikai oktatás fejlesztése	2.000,-
3.	Munkahely teremtés támogatása	500,-
4.	Foglalkoztatási szint növelése	1.000,-
5.	Munkaerő-piaci képzések, munkaerő állomány fejlesztése	2.500,-
6.	Az épített kulturális örökségek rekonstrukciója	5.000,-
7.	A kulturális szolgáltatások fejlesztése	1.000,-
8.	Szociális alapellátás korszerűsítése	300,-
9.	A napközbeni ellátások fejlesztése	500,-
10.	Az átmeneti ellátások infrastruktúrájának kiépítése	600,-
11.	Szociális intézmények rekonstrukciója	2.000,-
12.	Lakóterületek fejlesztése	7.000,-
13.	Szociális bérlakás állomány fejlesztése	3.000,-
14.	Lakótelepek rehabilitációs terveinek elkészítése	1.000,-
15.	A panelépületek felújítása, lakhatóságának fenntartása	4.000,-
	Rész összesen:	31.400,-²

3. PRIORITÁS – FENNTARTHATÓ KÖRNYEZET, HARMONIKUS TÁJHASZNÁLAT

1.	Szennyvíztisztítás és csatornázás fejlesztése az Által-ér vízgyűjtő területen	2.800,-
2.	Biológiai szűrőmező rendszerek kiépítése	250,-
3.	A tatai Öreg-tó tápanyagterhelésének csökkentése	1.007,-
4.	Retrofit és rekultivációs program	11.000,-
5.	Vízbázisok védelme	200,-
6.	Ipari eredetű légszennyezés csökkentése	800,-
7.	Közlekedési légszennyezés csökkentése	3.300,-
8.	Kommunális hulladékok kezelése	5.000,-
9.	Zaj- és rezgésterhelés csökkentése	2.000,-
10.	Zöldturizmus Komárom – Esztergom megyei megvalósítása	100,-

² A Prioritás forrásigénye még nem volt végleges, miután az Egészségügyi fejezet később készült el

11.	Tárgazdálkodás és természetvédelmi kezelési modellterület működtetése	60,-
	Rész összesen:	26.517,-
4. PRIORITÁS – INTÉZMÉNYRENDSZER FEJLESZTÉSE		
1.	A Területi Információs Rendszer megyei szintjének fejlesztése	105,-
2.	Térségfejlesztési munkaszervezetek és ezek hálózatának kiépítése	840,-
3.	Monitoring szervezetek felállítása, fejlesztése	475,-
4.	Területfejlesztési szakmai hálózatok megszervezése, szakember utánpótlás megoldása	150,-
5.	Kistérségi intézményrendszer fejlesztése	750,-
	Rész összesen:	2.320,-
	MINDÖSSZESEN	141.362,-

Komárom-Esztergom megye korábbi **Stratégiai Programja** is bemutatott egy finanszírozási tervet:

„Finanszírozási terv:

A Komárom-Esztergom Megyei Stratégiai Program 2001-2007 időtávra vonatkozik, ezért nagy valószínűséggel a finanszírozási csatornák miatt két részre osztható. Az első rész az előcsatlakozási periódusra esik, amely várhatóan 2001-2003-ra tehető, míg a második rész 2004 utánra, amikor már elérhetőek lesznek az EU Strukturális Alapjai.

Az első részben a megye fejlesztésére nagy források nem fognak várhatóan rendelkezésre állni, miután Komárom – Esztergom megye vidék- és területfejlesztésre fordítható forrása minimális. Forrásként vehető számításba a Közép-dunántúli Régió vidék-fejlesztésre fordítható pénzüsszegeinek egy részét.

Lehetőséget biztosít forrás biztosításra továbbá a Magyar-Szlovák Phare CBC program. Ez évi 2 millió euróval gazdálkodik, azonban ez a forrás négy régió hat megyéjét érinti, ezért nagy valószínűséggel a program időszaka alatt egyszer lehet egy nagy projekt megvalósításához igénybe venni. Az évi 400 ezer eurós Kis Projekt Alap-ból már futnak a megyében projektek, de ezek kisebb költségigényűek. Várhatóan évi mintegy 50-100 ezer euró Phare CBC kisprojekt forrással számolhatunk.

Miután egyes programok megvalósítását olyan források is segíthetik, amelyek felhasználásáról nem a Megyei és Régiós Területfejlesztési Tanács dönt. Ezek a források a megyei vagy regionális dekoncentrált szervezetek keretei. Ezek közül az egyik legjelentősebb a Komárom-Esztergom megyei Munkaügyi Központ által felhasznált dekoncentrált Munkaerő-piaci Alap. A másik jelentős forrás lehet a Komárom – Esztergom megyei Közútkezelő Kht.-hoz rendelt forrás. A sorban a harmadik – de szintén jelentős – a Turisztikai célleírányzat Közép-dunántúli RIB-hez dekoncentrált része.

A második részben az Európai unióhoz való csatlakozás esetén lehetőség nyílik az EU Strukturális Alapokhoz való forrásbiztosításra. Az e periódusban finanszírozott programok legfontosabb jellemzője a valamennyi Területfejlesztési Programhoz való EU hozzájárulás több évet átfogó allokációja és elkötelezettsége, valamint a pénzügyi homogenitás.

A finanszírozás szintje progresszíven fog növekedni és az összeg országos szinten várhatóan tízszer nagyobb lesz, mint az első részben. Jelenleg ezen a szinten nincs értelme, és realitása, hogy előrejelzéseket készítsünk, mivel a támogatás nagysága nagyon sok tényezőtől függ.”

Komárom-Esztergom Megye korábbi Stratégiai Programja megvalósításához szükséges forrásigény összesített bemutatása (a Program alapján):

Ssz.	Program megnevezése	Forrás igény (MFt.)
1. PRIORITÁS – VERSENYKÉPES GAZDASÁGI TÉR KIALAKÍTÁSA		
1.	Integrált iparfejlesztése	6.500,-
2.	Gazdasági infrastruktúra fejlesztése	7.500,-
3.	Kis- és középvállalkozások fejlesztési programja	11.000,-
4.	Kis- és középvállalkozások hídképző programja	3.000,-
5.	Agrár környezetvédelmi program	3.500,-
6.	Mezőgazdasági növénytermesztés fejlesztése, korszerűsítése	9.000,-
7.	Állattenyésztés fejlesztése, korszerűsítése	7.000,-
8.	A megye turisztikai termékkínálatának fejlesztése	28.000,-
9.	A megye turizmus marketingjének fejlesztése	1.000,-
10.	A megyei közúthálózat fejlesztése	97.000,-
11.	A megyei vasútvonalak fejlesztése	20.000,-
12.	Megyei kerékpárút-hálózat kialakítása	5.000,-
13.	Dombvidéki vízrendezés	13.000,-
14.	Árvízvédelmi fejlesztése	4.000,-
15.	Szennyvízkezelés fejlesztése	9.000,-
16.	Telekommunikációs és informatikai infrastruktúra fejlesztése	157,-
17.	Információs alkalmazások fejlesztése	2.940,-
18.	Informatikai „monitoring” rendszer kialakítása	175,-
19.	Települési energiastratégia kialakítása	~740,- ³
20.	Versenyképes távhőszolgáltatás kialakítása	~600,-
21.	Megújuló energiahordozók hasznosításának ösztönzése	~500,-
22.	Energiatakarékosság, „energiatudat” kialakítása	~210,-
	Rész összesen:	~229.822,-
2. PRIORITÁS – HUMÁN ERŐFORRÁS FEJLESZTÉSE, ÉLETMINŐSÉG JAVÍTÁSA		
1.	Kreatív tudást biztosító képzés fejlesztése	6.000,-
2.	Foglalkoztatáspolitikai fejlesztése	7.717,-
3.	A kultúra és közösségfejlesztés magas szintre emelése	17.000,-
4.	Szociális alapellátás fejlesztése	500,-
5.	Szociális nappali ellátást nyújtó intézmények kiépítése, fejlesztése	1.000,-
6.	Átmeneti elhelyezést biztosító intézmények kiépítése, fejlesztése	1.100,-
7.	Tartós elhelyezést nyújtó bentlakásos intézményi struktúra fejlesztése	2.400,-
8.	Lakásállomány korszerűsítése	⁴
9.	Lakótelepek lakhatóbbá tétele	
10.	Panelházak felújítása	
	Rész összesen:	35.717,-
3. PRIORITÁS – FENNTARTHATÓ KÖRNYEZET, HARMONIKUS TÁJHASZNÁLAT		
1.	Kiemelt környezeti programok	38.487,-
2.	Környezetvédelmi elemek védelme	23.500,-
3.	Természetvédelem	265,-

³ Az Energetikai fejlesztések forrásigénye függ a megvalósult stratégiák, illetve tanácsadó központok számától

⁴ A program költségigénye nehezen volt megbecsülhető. A finanszírozás tervezett forrásai voltak:

- kormányzati: GM, Széchenyi terv
- helyi forrás: regionális, önkormányzati, hitel

4.	Környezetkultúra fejlesztése	110,-
	<i>Rész összesen:</i>	62.362,-
4. PRIORITÁS – INTÉZMÉNYRENDSZER FEJLESZTÉSE		
1.	A középszintű választott-testületi legitimációt igénylő intézményrendszer fejlesztése	735,-
2.	A megyei szintű területfejlesztési szereplők hatáskörébe utalt területfejlesztési, területi információs feladatok ellátásához szükséges intézményfejlesztés	1.960,-
3.	A megyei szintű térségfejlesztési monitoring-szereppel felruházott szervezetek kiépítése, intézményfejlesztése	800,-
4.	A megyei szint szerepvállalása a térségi, a régiós, a nemzeti és az EU-s terület- és vidékfejlesztési programokban: a programozáshoz, a projekt menedzseléshez, illetve a monitoring ellátásához szükséges intézményfejlesztés	710,-
5.	A megye kistérségi- és vidékfejlesztési szereplőinek intézményrendszer-fejlesztése és a koordináció-kooperáció fórumainak biztosítása	1.750,-
	<i>Rész összesen:</i>	5.955,-
	MINDÖSSZESEN	333.856,-

Összegző helyzetértékelés:

A megyei területfejlesztési koncepció „Finanszírozás” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Jól működő finanszírozási gyakorlat	- A megyei szintre decentralizált források csekély mértéke - A hazai (nem EU-s társfinanszírozású) programok forrásainak elapadása
Lehetőségek	Veszélyek
- Az idáig kellően ki nem használt Interreg források megszerzése - Régióon belül, ill. kormányzati szerveinknél történő hatékonyabb érdekérvényesítés a forrásszerzésben is.	- A programozási dokumentumok, a források megszerzésének a hiányában, csak „asztalfióknak készülő” dokumentumok maradnak - A szükséges fejlesztések elmaradása, finanszírozás hiányában

3.8.7. MONITOROZÁS

A Területfejlesztésről szóló törvény gyakorlatilag kijelöli a monitoringhoz kapcsolódó feladatokat. A kiindulás mindenképp ez kell, hogy legyen. A megyét érintő minden egyes térségi koncepció foglalkozik a kérdéssel, de egységes megoldást nem tud kínálni.

A fejlesztéspolitikai monitoring- és értékelési rendszer a fejlesztéspolitika eszközrendszerének egyik eleme. Célja a fejlesztési célú beavatkozások végrehajtásáról, eredményességéről történő visszacsatolás. Ebből következően a döntés-előkészítés egyik

legfontosabb eszköze, mely a hazai fejlesztéspolitika hatékonyságának javítását, átláthatóságának fokozását szolgálja. Alapvetően három elemből épül fel:

- Fejlesztéspolitikai eszközök és programok monitoringja,
- A területi (társadalmi, gazdasági, környezeti) folyamatok monitoringja,
- Értékelések készítése a monitoring alapján

Valószínű, hogy a hazai (az EU-val is kommunikáció-köteles !) rendszer kialakítása *központi lesz*, amelyet adaptálni kell majd a helyi – megyei – viszonyainkra.

A következő lépés az lehet, hogy a most készülő koncepció alapján egy olyan helyi modell-tervet alakítsunk ki a stratégiai programozás időszakában, amely a már említett törvényből levezethető, továbbá a meghatározott indikátorok mérését garantálni tudja.

A kistérségi területfejlesztési programokról:

Esztergom -Nyergesújfalu Kistérség Területfejlesztési Koncepciója:

A monitoring rendszer igénye megjelenik, de létrehozását a programban nem részletezi.

Kisbéri Kistérségi Területfejlesztési Koncepció és Program:

Stratégiai bizottság és munkaszervezetének létrehozása kapcsán említi. E szervek feladatai:

- a védjegy használati és követelmény rendszerének, eljárásrend kidolgozása,
- a védjeggyel szemben támasztott követelmények ellenőrzése, az ellenőrzés felügyelete,
- *monitoring-, ellenőrzési rendszer kidolgozása,*
- minőségbiztosítási rendszerek kidolgozása,
- jogosultság megállapítása és kiadása, visszavonása,
- nyilvántartás a védjeggyel rendelkezőkről,
- közös képviselő, megjelenés szervezése és lebonyolítása,
- külső, belső kommunikáció.

Komárom –Bábolna Kistérségi Társulás Környezetvédelmi Koncepció:

A „Felszíni és felszín alatti vízminőségi monitoring rendszerek kiépítése, fejlesztése” program keretében a Concót is nevesíti, mint *a megyei környezetvédelmi monitoring rendszer* egyik integrálandó területét.

Oroszlány Városkörnyéki Területfejlesztési Társulás Területfejlesztési Programja:

Folyamatorientáltság, monitoring és értékelés. A területi politikai tervezés-végrehajtás nem epizodikus tevékenységek együttese, hanem egy állandó folyamat, mely a térségek gazdasági, társadalmi környezeti rendszereiben spontán és a beavatkozások vagy a globális trendek eredményeiként jelentkező változásokhoz idomul. A folyamat visszacsatolásokkal ciklusokba rendeződik, ahol a tervezési, a végrehajtási, az annak nyomon követésére irányuló és az értékelési tevékenységek szünet nélkül, átfedésekkel követik egymást.

A Tatabányai Kistérségi Területfejlesztési Társulás Területfejlesztési Programja:

„Indikátorok:

1. Környezetvédelmi és infrastrukturális fejlesztések:
 - szennyezés mértékének csökkenése
 - környezetvédelemre fordított források összege
 - illegális lerakóhelyek csökkenése, rehabilitált területek nagysága
 - szelektív hulladéklerakók létesítése (db)
 - zajártalom csökkenése

- levegőszennyezés csökkenése
 - környezetbarát energiagazdálkodásra fordított források összege
 - megépített utak hossza (km)
 - megépített infrastruktúra hálózatok hossza (m)
 - infrastruktúra hálózatok kapacitásbővülése.
2. Helyi szolgáltatások és közigazgatási potenciál hatékonyabb kiaknázása:
- az e-közigazgatás folytán megnövekedett kapacitások (felmérés)
 - az e-közigazgatás folytán megtakarított összegek (felmérés)
 - energiaracionalizálás folytán megtakarított összegek (felmérés)
 - akadálymentesített épületek száma
 - informatikai fejlesztések által megnövekedett kapacitások (felmérés)
 - át- és kiszervezések által megtakarított összegek (felmérés)
 - épület-felújítások által a rezsiköltségek csökkenése (felmérés).
3. Versenyképesebb gazdaság:
- az egy főre jutó GDP fokozatos növekedése, az EU átlag megközelítése (KSH)
 - a megtermelt hozzáadott érték növekedése (KSH)
 - a GDP-ből a kkv-k hozzájárulásának növekedése
 - a kkv beszállítások volumenének növekedése (felmérés)
 - a minőségbiztosítási rendszereket bevezető vállalkozások száma
 - a bér munkában foglalkoztatottak arányának csökkenése (KSH)
 - kkv-k piaci részesedésének növekedése (KSH)
 - az ipari K+F ráfordítások emelkedése (OMKFHÁ)
 - K+F ráfordítások GDP-hez viszonyított arányának növekedése
 - a mezőgazdasági hozzáadott érték növekedése (KSH)
 - betelepült vállalkozások számának növekedése, beruházási értékük (felmérés)
 - létrejött vállalati központok száma
 - barnamezős beruházással hasznosított épületek száma, nagysága (db, m²).
4. A turizmus fenntartható fejlesztése és versenyképessé tétele:
- a turizmus GDP-hez viszonyított arányának növekedése (KSH)
 - a turisztikai jellegű létesítmények látogatottságának növekedése (felmérés)
 - szálláshelyek férőszámainak növekedése
 - a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatók / szolgáltatások számának növekedése
 - szálláshelyek kihasználtságának növekedése (felmérés)
 - turisztikához kapcsolódó szolgáltatások igénybevételének növekedése
 - a turizmusból származó jövedelmek növekedése
 - kiépített kerékpárutak hossza (km)
 - szervezett rendezvények száma (db)
 - megépített turisztikai jelentőségű létesítmények száma (db) és nagysága (m²)
 - kiadott marketing eszközök száma / példányszáma.
5. Életminőséget javító beruházások:
- épített új lakások száma, nagysága (db, m²)
 - első lakáshoz jutók számának növekedése
 - panelházak élettartamának növekedése (felmérés)
 - odaköltözések számának növekedése, lakosság szám növekedése (KSH)
 - sport- és szabadidős rendezvények számának növekedése
 - sport- és szabadidős létesítmények férőhelyeinek, kapacitásának növekedése

- megépített közvilágítási szakaszok hossza
- megépített buszvárók, buszfordulók száma
- megépített járdák, burkolt parkolók száma
- kihelyezett információs és útbaigazító táblák száma.

6. Humán erőforrás fejlesztések:

- a bér munkában foglalkoztatottak arányának csökkenése (KSH)
- a lakosság és a munkavállalók képzettségi szintjének növekedése (KSH)
- új képzési tartalmak, új képzési formák megjelenése (tájékoztatók)
- a közép- és felsőfokú végzettségűek aránya a népesség %-ában (KSH)
- pályakezdő munkanélküliek aránya (KSH)
- újból munkába állók aránya (Munkaügyi Központ)
- kórházi ágyszám változások
- megbetegedések illetve halálokok arányának csökkenése
- beszerzett egészségügyi gépek, eszközök száma, értéke
- egészségügyi infrastruktúra-fejlesztéssel összefüggő beruházási érték
- férőhely-szám növekedés az idősok otthonában
- munkanélküliségi ráták és egyéb mutatókban bekövetkezett változások
- változás a nők munkaerő-piaci részvételében, foglalkoztatottságuk feltételeiben bekövetkező változások
- hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatottságának növekedése (Munkaügyi Kp.)
- országhatáron átnyúló megvalósuló együttműködések és projektek száma
- külkapcsolatok számának növekedése.

A monitoring rendszerhez tartozó indikátorok adatait évente gyűjti össze a Tatabánya és Környéke Területfejlesztési Társulás által felállítandó Munkaszervezet. Az adatokat az illetékes szervektől, felmérés útján vagy becsléssel szerzik meg.”

Tatai Kistérségi Többcélú Társulás Területfejlesztési koncepciója:

Az egyes területfejlesztési programok akkor jók, ha képesek rugalmasan reagálni a stratégiai környezet változásaira és újabb stratégiai célok kitűzésére adnak lehetőséget.

Folyamatosan vizsgálni kell, hogy mely stratégiai célok, vagy azok rész céljai számára érnek meg a megvalósítás konkrét feltételei. Ebben az esetben a stratégiai programot újabb operatív programokkal lehet kiegészíteni.

Minden fejlesztési program folyamatos karbantartást, aktualizálást igényel.

A területfejlesztési program karbantartásának három, rendszeres monitoring tevékenységet igénylő eleme van:

- *Társadalmi, gazdasági és környezeti tényezők folyamatos elemzése:* erre azért van szükség, mert környezetünk állandóan változik és ezek a változások hatással vannak a gazdasági, társadalmi, természeti folyamatokra. Amennyiben ezeket a változásokat és hatásaikat figyelmen kívül hagyjuk, a fejlődési irányok meghatározásánál nem lesznek reális kiindulópontok.
- *Források, pályázati lehetőségek nyomon követése:* nagyívű elképzelések, fejlesztések megvalósításához különböző erőforrásokra van szükség. Célszerű ezeket az erőforrásokat- a fejlesztésekhez igazodva- felmérni és minden bevonható forrást számba venni, hatékony felhasználását megtervezni.
- *Projektötletek, projekt- kezdeményezések nyilvántartása, aktualizálása:* különösen fontos a projektek folyamatos felülvizsgálása, pénzügyi terveinek aktualizálása, ha hosszú távú fejlesztések projektjeiről van szó, hiszen ebben az esetben a projekt költségvetése, forrásösszetétele 2-3 év után jelentősen megváltozhat.

A monitoring tevékenység figyelemmel kísérés, értékelés és javaslattevési tevékenységet foglal magába. Célja az, hogy a programok eredményesen, szabályszerűen és hatékonyan valósuljanak meg. A programok tervezésétől a végrehajtás minden fázisán keresztül azok lezárásáig azt is vizsgálja, hogy a programok megvalósítása megfelelt-e azoknak a célkitűzéseknek, amelyeket a program megfogalmazott, vagy amelyeket országos fejlesztési programok elvárnak.

Összegző helyzetértékelés:

A megyei – éppúgy mint a kistérségi – fejlesztési programok részei a regionális és országos fejlesztési programoknak és szervesen illeszkednek az Európai Unió pénzügyi alapjainak felhasználását szabályozó rendszerbe.

Ez a rendszer átfogó területi monitoring tevékenységet feltételez, amelynek elemei:

- a program megvalósulásának figyelemmel kísérése
- az egyes célkitűzések megvalósításának rögzítése
- a terv-tény adatok összehasonlítása alapján kiszűrt eltérések elemzése
- szükség esetén módosító javaslatok és intézkedések kezdeményezése a meghatározott célok elérése érdekében
- átláthatóság, dokumentálás, információ áramlás és megfelelő tájékoztatás biztosítása
- a végrehajtást befolyásoló belső és külső tényezők vizsgálata
- előre meghatározott, számszerűsített teljesítménymutatók használata
- egységes formátumú jelentések, statisztikai adatok, előrehaladási jelentések készítése a mindenkorai szabályoknak megfelelően
- helyszíni látogatások rendszere
- célvizsgálat-külső szakértői értékelés elvégzése szükség szerint

Ezeket a feladatokat csak egy jól működő, adatfeldolgozó és dokumentációs rendszerrel, valamint megfelelő változás-kezelő stratégia, ill. taktika kialakításával lehet jól ellátni. Mivel a monitoringot adminisztratív jellege mellett komoly döntéshozatali folyamatoknak is kell támogatniuk, elengedhetetlen megfelelő monitoring-bizottsági intézményrendszer kialakítása és működtetése.

A fentiekből következik, ha a megyei közép-távú területfejlesztési program elkészül, ki kell jelölni azt a személyt/ szervezetet/ intézményt, amely a monitoring tevékenységet elvégzi.

A megyei területfejlesztési koncepció „Monitoring” altéma-területének SWOT-elemzése:

Erősségek	Gyengeségek
- Továbbfejleszthető monitorozási gyakorlat	- Eltérő monitoring-rendszerek ágazatonként ill. a különböző területi szinteken
Lehetőségek	Veszélyek
- TEIR továbbfejlesztése - Monitoring rendszer egységesítése - Képzés, a humán erőforrás fejlesztése a monitoring területén is	- A hiányos monitoring-rendszer még a csekély megszerzett források visszafizetése-sével is fenyegethet

4. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE FEJLESZTÉSÉNEK MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI, ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

4.1. ÖSSZEGZETT SWOT-ANALÍZIS

4.1.1. ERŐSSÉGEK

4.1.1.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:

- Budapest, mint főváros vonzereje
- A kedvező kelet-nyugati irányú közúti, vasúti kapcsolat és a fejleszthető dunai víziút
- A két társközpont város: Székesfehérvár, kisebb mértékben Veszprém vonzereje
- A Székesfehérvár-Veszprém tengely stratégiája azokat a klasztereket preferálja, melyekhez megyénk is erőteljesen kapcsolódhat: gépjármű-ipar, elektronika, műanyagipar, környezetipar, logisztika stb.
- Az „ipari háromszög”: Bp. – Székesfehérvár – Győr, melyen belül megyénk „húz”
- Győr elsődleges (É-Dunántúlra kiható), Sopron tradicionális (Selmeci Akadémia stb.) vonzereje
- Megyénk tradicionálisan a legfőbb Ny. Európa-irányú közlek. és szellemi folyosón helyezkedik el
- A legközelebbi Ny. Európai nyelvterülettel, a némettel kedvezőek a kapcsolattartás lehetőségei a hagyományos, ill. nemzetiségi gyökerű német nyelvi kötődések okán
- Megyénk előd-vármegyéinek Duna-balparti területei, Komárom ill. Párkány központtal természetes határontúli partnereink
- A 2. világháború előtt már jelenlévő külföldi tőkebefektetés 1990-től új és minden korábbinál meghatározóbb erősségű kapocs Európa felé; termékeink piaca is döntően az EU
- A megyei gazdaság jövedelemtermelő képessége az országosnál dinamikusabban nőtt; a GDP 1998 és 2003 között a legnagyobb fejlődést mutatva több mint duplájára emelkedett (131%),
- A külföldi tőkebefektetések növekedése
- Kiépített közúti (2), vasúti (1) határátkelőhely
- Ipari beruházásokhoz előkészített területek megléte (zöldmezősek, barnamezősek), jól működő ipari parkok megléte, további bővítési lehetőségekkel
- A nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák letelepedése
- A munkanélküliség csökkenése
- Jól működő ipari parkok megléte
- Klaszterek kialakításához adott a lehetőség, a megfelelő környezet
- A népesség általános műszaki kultúrájának magas foka; a képzett, korszerű ismeretek befogadására alkalmas ipari szakembergárda jelenléte, a szakképzési program elindítása
- A vállalkozások száma 1998-2004 között növekvő tendenciát mutat
- A megye gazdasági, üzleti infrastruktúra fejlett; jelen vannak az innovációs központ szerepét felvállalni tudó, a vállalkozások számára innovációs szolgáltatást

nyújtani képes intézmények (ipari parkok, inkubátorok, vállalkozás-fejlesztési alapítványok, műszaki és tudományos szervezetek, pénzügyi intézmények stb.)

- Falusi turizmus, nemzetiségi kultúrák
- Lovas-, vadász-, horgász hagyományok
- Termárvíz kincs
- Egyházközpontok és zarándokhelyek a megyében

4.1.1.2. A kulturális és természeti örökség, a humánerőforrás-fejlesztés terén:

- A legkisebb területű Komárom-Esztergom megye a műemlékekben, helyileg védett épületekben, régészeti területekben egyik leggazdagabb térsége hazánkban, „Magyar-ország bölcsője”, a római katolikus egyház központja
- Kastélyok, udvarházak nagy száma
- Tatai malmok együttese; Tatán általában is a vizek, a természeti elemek és az épített környezet kultúrtáji együttélése
- Komárom – Esztergom megye kedvező táji- és természeti adottságokkal rendelkezik
- Több védett növény, növénytársulás, valamint állatfaj gazdagítja a megye természeti értékeit
- Értékes vizes élőhelyek találhatók a Concó felső vízgyűjtőjén, az Által-ér és a Duna mentén
- A megyében 7 országos jelentőségű védett természeti terület, illetve érték található
- A hazai németiség, szlovákság egyik meghatározó településterülete a megye; botrányoktól mentes kisebbségi önkormányzati gyakorlat; nemzetiségi képzés
- Már a rendszerváltoztatás előttről számos nemzetiségi kötődésű partnerkapcsolat
- Két városunkban is jelentős kiterjedésű védett városközpont található, mely az uniós források fogadására elsősorban esélyes
- Egy történelmi (Esztergom) és egy kevésbé történelmi (Dorog) városrész megújul (ROP)
- A település(rész)-rehabilitációkat megalapozó közmű-adottságok általában kedvezőek
- Sikeres gazdasági szerkezetváltás 1990-től (multinacionális cégek által teremtett nagyszámú munkahely)
- Foglalkoztatáspolitikai intézményrendszere kiépült és hatékonyan működik
- Megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása
- Egyes nagy múltú oktatási intézmények (pl: Esztergom – ferences, Tata – piarista)
- Felnőttképzés, munkaerőpiaci kényszer
- TISZK létrejött Tatabányán
- Budapest közelsége összehasonlítási alapot teremt (a megyei szolgáltatások színvonala felértékelődhet)
- Több kulturális szervezet működik a megyében; az iskolák is bevonhatók; a lokálpatriotizmus, a hagyományok tisztelete újra kezd felerősödni (az iparvárosokban is)
- Az idősek számára viszonylag jól kiépített alapszolgáltatási formák; nem zárkoznak el fogyatékos, illetve pszichiátriai és szenvedélybeteg személyek gondozásától sem
- Innovatív szociális ellátási formák bevezetésének pozitív tendenciája (támogató szolgálat, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás)
- Több (nem kötelezett) települési önkormányzat is fenntart időskorúak klubját és ápoló-gondozó otthonát

- A szociális szakképzés különböző szintjei jól elérhetőek a megyében
- A foglalkoztatási szolgálat partner a munkahelyteremtő- és megtartó képzések támogatásában
- Alapellátó (háziiorvosi) szolgálat a teljes megyét jól lefedi
- A legtöbb célcsoport foglalkoztatás-egészségügyi ellátása megfelelő
- Mind a járó, mind a fekvőbeteg szakellátás megfelelő területi lefedettségű

4.1.1.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:

- Erősödő környezettudatosság, a civil környezetvédő szervezetek jelenléte
- Komárom – Esztergom megye, ezen belül a Duna-térség összetett táji- és természeti adottságokkal rendelkezik
- A Dunakanyar a teljes Duna-mente egyik leginkább kultúrtáji, világörökségi rangra érdemes területe
- Erőművi lehetőségek és fejlesztési szándékok a megújuló energiahordozók általi energiatermelésre
- Erdőgazdálkodásra építhető megújuló energiahasznosítási fejlesztések
- Kedvező regionális feltételek, adottságok a szélenergia hasznosításához
- Komárom – Esztergom megye a tájrendezések, kárelhárítások tervezésére, megvalósítására alkalmas szakember-állománnyal rendelkezik
- Nemzetközileg is elismert eredményesség a bűnüldöző munka egyes szakterületein, a közlekedésbiztonság javítása terén
- Egyre több kreatív, változtatni akaró felső- és középszintű rendvédelmi vezető
- Emelkedő katasztrófaelhárítás-technikai színvonal
- A katasztrófa-elhárítás szervezete képes megfelelni a változó kockázati tényezők által megjelenő követelményeknek, a katasztrófák hatásainak, illetve az új típusú kihívásoknak; a szervezet rendelkezik a működéséhez szükséges jogszabályi környezettel, az EU-s jogharmonizáció megtörtént
- Tűzvédelmi lefedettség szintje az országos átlagon felüli, rövidebbek a vonulási idők
- Meghatározó info-kommunikációs ipar a megyében (Nokia, Sanmina-SCI)
- A megyében 13 teleház működik
- Gyakorlatilag minden nagy internet-szolgáltató jelen van a megyében
- Több ECDL vizsgaközpont működik; MÜTF EU Megfelelési Pont jött létre
- Az önkormányzatok kommunikációja folyamatosan javul, a honlapokon egyre több minden elérhető
- Több európai jelentőségű közlekedési folyosó is keresztül szeli a megyét
- A megye állami közúthálózata sűrűbb az országos átlagnál
- Magas a tömegközlekedési hálózat területi lefedettsége
- A tömegközlekedés az egyéni közlekedéssel szemben kevésbé környezetszennyező
- A tömegközlekedés szociálpolitikailag támogatott

4.1.1.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:

- A megye agrárökológiai potenciálja kiemelkedő

- A megyei szükségleteket meghaladó kapacitásokkal rendelkezünk a szántóföldi gabona- és takarmánytermesztés, az erdő-, vad- és halgazdálkodás területén
- Nagyüzemi szőlészet-borászat sikerei
- Családi gazdaságok létrejötte
- Infrastrukturális-, gép- és eszközellátottság szempontjából jelentős fejlődés történt (a rendszerváltoztatás utáni kezdeti leépülés után)
- A termelők között megszűnt a negatív diszkrimináció
- A szakmai leépülést is sikerült megállítani a felnőttképzés (pl. Aranykoszorús gazda, stb.) biztosításával
- A kisebb gazdaságoknál megkezdődött az egészséges birtoknövekedés
- Létező faluközösségek, hagyományörző egyesületek
- Megyénkben kistérségi méretben csak a Bakonyalja halmozottan hátrányos helyzetű; máshol 1-2 településre (mikrotérségekre) korlátozódik
- A hazai területfejlesztési támogatási rendszer preferálja a hátrányos helyzetű településeket és kistérségeket
- Az erősödő határon túlnyúló együttműködés intézményrendszerének létrejötte (pl. Vág-Duna-Ipoly, Ister-Granum, Duna eurorégiók)
- Területfejlesztési szakember-ellátottság kedvező
- 2005-ben elfogadott korszerű Megyei Területrendezési Terv
- Csaknem minden megyei település már OTÉK-alapú településrendezési tervvel rendelkezik
- Fejlesztési koncepciók, programok (kistérségi, több ágazati stb.) elkészültek
- A lakosság részéről a civil szervezetek iránti bizalom
- Számos nagy hagyománnyal rendelkező szervezet a sport, a tudomány, kultúra, népi hagyományok stb. terén
- Megyénkben általánosan elfogadottá vált a területi tervezésben a nyílt tervezési gyakorlat
- A tíz éves területfejlesztési tv. óta a megye térségfejlesztésben érintett szereplői közt sokrétű együttműködés alakult ki, jók a további összhang érdekében fontos személyes kapcsolatok is
- Néhány év óta korszerű civil-jogszabályi háttér, begyakorolt civil-támogatási rendszer
- Jól működő finanszírozási gyakorlat
- Továbbfejleszthető monitorozási gyakorlat

4.1.2. GYENGESÉGEK

4.1.2.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:

- Kedvezőtlen 10-es úti szűk keresztmetszet; kedvezőtlen Budapest – Esztergom közúti kapcsolat
- Kevés és gyenge Duna-híd
- Kedvezőtlen közúti, lehetetlen vasúti elérése a Közép-dunántúli régió fejlesztési tengelyének (Székesfehérvár-Veszprém) Komárom-Esztergom megye felől
- K+F potenciál gyenge, a felsőoktatásban résztvevők száma relatíve alacsony
- Közigazgatási, ill. területfejlesztési értelmű „leválasztása” a megyének Győrtől, Győr-Moson-Sopron megyétől

- Általános gyengeség az idegennyelv-tudás alacsony szintje
- Gyenge D-i irányú (így gyenge Ny-Balkán felé irányuló) közlek. lehetőség (csak Bp-n át lehet)
- A képzett munkaerő számának csökkenése
- A pályázati feltételek csak a tőkeerős cégek számára kedvezőek
- A belső közúthálózat jelentős fejlesztésre szorul, vannak nehezen elérhető térségek
- A vállalkozók közötti együttműködés hiányos
- Sem a megyei, sem a települési önkormányzatok nem rendelkeznek általuk szabályozható befektetés-ösztönzési eszközökkel
- Kevés a befektetés-szervezéssel foglalkozó szervezet
- A munkanélküliek összetétele
- Ipari Parkok közötti információ-áramlás hiányos
- Bizalmatlanság a vállalkozók között
- Tulajdonviszonyok rendezetlensége
- Helyi befektetés-ösztönző eszközök hiánya
- Sok a kényszervállalkozás
- KKV-k nagy része tőkehiányos, ezért a pályázati lehetőségeket sem tudja kihasználni
- Befektetések katalizátor hatása csak kevésbé érvényesül
- A mikro- és kisvállalkozások száma magas, az integrátori funkciót ellátni képes közép vállalatok aránya alacsony
- A vállalkozások tőkeellátottsága erősen koncentrált, az ösztőke döntő része a nagyvállalatokra koncentrálódik.
- A vállalati K+F tevékenység a rendszerváltás után erősen leépült
- A kis- és közepes vállalkozások technológiai színvonala általában alacsony
- Felsőfokú műszaki oktatási intézmény hiánya
- Az elmúlt 16 év gazdaságát elsősorban a bémunka túlsúlya jellemezte
- A kereskedelem, ill. általában a szolgáltatások területi ellátottsága nem egyenletes
- A kis kereskedelmi, ill. szolgáltató egységek tőkehiánya
- Kerékpárutak, kikötők hiánya, hiányosságai
- Roncsolt ipari területek, illegális szeméttlerakók a települések, kirándulóhelyek közelében
- A kiszolgáló turisztikai infrastruktúra hiányos

4.1.2.2. A kulturális és természeti örökség, a humánerőforrás-fejlesztés terén:

- Az egyik történeti vármegyeszékhely, Komárom határon túlra kerülése; az új megyeszékhely Tatabánya „csinált város”
- Az ipari félmúlt, de egyes legújabb ipari fejlesztéspolitikai döntések hatása is a te-leépülés- és tájképre, a tájsebekre
- Néhány kiváló műemlékünk igen rossz állapota (pl. tatai piarista rendház, kastély; számos egykori pusztánk kastélyai stb.)
- A lakosság építészeti, környezetkultúra iránti, általában is alacsony fogékonysága
- Az ipari félmúltból adódó számos tájseb, meddőhányó stb. jelenléte
- Több potenciális veszélyforrás veszélyezteteti a megye természeti értékeit
- Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások vagy egyáltalán nem történtek még meg (pl. tatai Öreg-tó kotrása) vagy rossz minőségben ill. csak részlegesen (egyes bányakáros területeké)
- A relatív jómód, az urbanizáltság magas foka korán feloldotta a zártabb nemzetiségi közösségeket; vegyes-házasságok többségben

- Cigány lakosság átlagosnál magasabb munkanélkülisége, gyengébb eu. állapota és képzettsége
- Telepszerű, többszintes (panel, blokkos) lakásállomány nagy aránya a megyében
- Műemlékeink, helyileg védett épületeink általában rossz műszaki állapota, méltatlan tulajdoni viszonyaik (ez esetek egy részében)
- Számos esetben a rendezetlen ingatlan-nyilvántartási, tulajdoni viszonyok; a társasházi tulajdonforma dominanciája
- Szolgáltató és kvaterner szektor gyenge, munkahelyeik szezonálisak és rosszul fizetettek
- Közlekedési gyengeségek okán nehezen elérhető városi munkahelyek
- Regionális központi szereplők (pl: egyetemi, kórházi) hiányában a közszektor foglalkoztatási aránya alacsony
- Részmunkaidős, ill. más atipikus foglalkoztatási formák hiánya
- Csökkenő gyereklétszám és ebből fakadó forráshiány
- A kiterjedt oktatási, képzési intézményrendszer rugalmatlansága
- Egyetemi (master) szint hiánya, műszaki (bachelor) képzés gyengesége
- Szakképző rendszerünk még nem megfelelő mértékben szolgálja ki a munkaerő-piaci igényeket
- A kulturális életben nincs igazi információs kapcsolat, max. helyben hangolhatók össze a programok, a távlati tervek
- A kultúra a központi politika által anyagilag nem támogatott terület, ugyanakkor általában non-profit
- A szociális ellátási formák területi egyenlőtlensége
- Az előírtnál alacsonyabb szakképzettségi mutató
- A civil szféra alacsony részvétele a szociális ellátás rendszerében
- Kedvezőtlen szociális-intézményi infrastruktúra, korszerűtlen munkakörülmények, rekonstrukcióra szoruló épületek
- Hiányoznak egyes nappali, átmeneti és ápoló-gondozó otthoni ellátási formák,
- A lakosság gyenge egészség-tudatossága, életmódja
- Nehézipari félmúlt öröksége: egészségügyi ártalmak
- Orvos- és ápolóhiány
- Egészségügyi gép- és műszerszínvonal, -ellátottság gyengeségei

4.1.2.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:

- Az ipari félmúltból adódó számos tájseb, meddőhányó stb. jelenléte
- Több potenciális veszélyforrás veszélyezteteti a megye környezetét, lakosságát
- Hajózási feltételek elégtelensége; szakmai megosztottság a helyes irány kiválasztása terén is
- Kikötők, révek, (teher)kompok hiánya
- Energiahatékonysági törvény hiánya
- Az energiafelhasználási szokások
- Települések energiastratégiája nem kialakított.
- A mezőgazdasági hulladék szervezett formában még nem kerül energetikailag hasznosításra
- Alacsony fokú és mértékű a régióban képződött hulladékok energetikai célú hasznosítása
- Több potenciális veszélyforrás veszélyezteteti a megye környezetét, lakosságát;

- A megfelelő társadalmi megbecsülés és bizalom hiánya érződik a rendvédelmi területen belül; elszívó hatás a speciális, kvalifikáltabb és idegen-nyelvtudással rendelkezők tekintetében; gyengülő közösségi szellem
- A katasztrófa-elhárítás gazdálkodási nehézségei, folyamatos takarékosági kény-szer; egyes fejlesztések elmaradása
- A megyében az otthoni Internet-hozzáféréssel rendelkezők száma alacsony (drága)
- Kistelepülések Internet elérhetősége (különösen széles sávon) gyenge
- Az E-közigazgatás helyzete megyénkben
- Interregionális és kistérségi közlekedési kapcsolatok hiányosak
- É – D-i közlekedési kapcsolatok gyengesége
- A közúti átkelési szakaszok aránya 41,7 %; az országban a legmagasabb
- Az autópálya csomópontok ritkábbak a területhasználat által indokoltnál, egyesek telepítése nem kedvező, és fejletlen a csomópontokhoz kapcsolódó kereszt- irányú feltárási-elosztó úthálózat is
- A főútvonalak túlterheltek
- Valamennyi város belső úthálózat-szerkezeti hiányosságokkal küszködik
- A burkolat felületállapotát tekintve jelentős elmaradások tapasztalhatók
- Az út- és városhálózat aszinkronitása miatt több mellékút is visel főúti jellegű forgalmat
- Az önkormányzati utak nyilvántartása, karbantartása és üzemeltetése sok kívánnivalót hagy maga után
- A megye vasúthálózatát a szélsőségesesség jellemzi: a korszerűen átépített hegyes-halmi vonal mellett a többiek erősen leromlottak
- A Duna térségünkben szállítási kapacitás és a rákapcsolódó kikötők tekintetében egyaránt kihasználatlan
- A megyében kiépített kerékpáros létesítmények csak belterületen, kizárólag a városokban találhatók
- Elavult a tömegközlekedési közpark
- A tömegközlekedési ágazatok közötti kapcsolat nem minden területen felel meg az elvárásoknak

4.1.2.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:

- A hagyományos állattartó telepek környezeti állapota sok kívánnivalót hagy maga után
- Az állattenyésztés mélyponton: a megye állatsűrűsége alacsonyabb, mint a 2. Világháborút követően volt
- Piacaink és azok külső hatásoktól való védelme gyenge
- Csökkenő EU-s agrártámogatások
- A jelenlegi agrárszerkezet kedvezőtlen
- A megyében még nem fejeződtek be véglegesen a tulajdonosi átrendeződések
- Központi agrárstratégia hiánya (az EU-csatlakozást követően előállt helyzetre)
- Magánkézbe került közellátási funkciók, utak, közterületek a majorságok területén
- A tanyai, majorsági, ill. aprófalvas lakosság kor- és képzettségi struktúrája
- A kistelepülési önkormányzati vagyon és adóbevételek hiánya ill. csekély volta
- Központi „falukonceptiók” hiánya ill. ellentmondásossága (durván: arról, hogy hány főtől úgymond életképes egy falu...)
- Többcélú kistérségi társulások működése még nem kiforrott

- Regionális szervezetek központjai nem a megyénkben vannak
- A megye fejlesztésében résztvevő szervezetek együttműködése nem megfelelő
- A felhatalmazáson alapuló helyi jogalkotás túlsúlyba kerülése az életviszonyok valódi helyi szabályozásának rovására
- A civil szervezetek társadalmi aktivitása, működési hatékonysága gyenge
- Civil összefogás hiánya, információcsere hiánya, integráció hiánya
- Alacsony színvonalú lobbitevékenység
- Központi források hiánya a programozásra, projekt-előkészítésre
- Országos keretjogszabályok merevsége (pl. OTRT)
- A három irányba gravitáló egyes kistérségek (közülük 2 irány a régió kívüli: Bp., Győr)
- A regionális szerepkör hiánya a ter.fejtl. intézményrendszerében is megmutatkozik (pl. VÁTI Kht. képviselő, Területi főépítész)
- A politika beavatkozása a szakmai kérdésekbe
- A kamarák elfogadottsága a társadalom részéről még nem megfelelő
- „Hiteles emberek”, véleményvezérek kis száma (akiket szakmai, politikai véleménykülönbségre való tekintet nélkül akár települési, akár kistérségi, akár megyei szinten fenntartások nélkül elfogadnak)
- A megyei szintre decentralizált források csekély mértéke
- A hazai (nem EU-s társfinanszírozású) programok forrásainak elapadása
- Eltérő monitoring-rendszerek ágazatonként ill. a különböző területi szinteken

4.1.3. LEHETŐSÉGEK

4.1.3.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:

- Az elővárosi forgalom infrastruktúrájának megteremtése (P+R)
- V0-ás Komárom-Kisbér—Mór-Székesfehérvár-Pusztaszabolcs-Szolnok összekötés kialakítása, a meglévő szakaszok korszerűsítése
- Duna menti vasútvonal korszerűsítése
- A Duna folyami hajózása, kikötők létesítése
- Közúti kapcsolat több igényszinten: gyorsforgalmi út: Sz.f.vár – Mór – Oroszlány – Tata – Komárom; személyforgalomra a Zámoly-Gánt-Környe út mint alternatíva
- A közvetlen vasúti összeköttetés lehetősége: Tb.- Oroszlány – Mór – Székesfehérvár (- Veszprém)
- Duna-térség közös fejlesztése Nyugat-dunántúllal (pl. Szigetköz Térségi Fejlt. Tanács)
- Együttműködésekben (pl. a klaszterekben) rejlő, még kiaknázatlan lehetőségek
- Eu-integrációs intézményeinkben rejlő tartalékok (pl. Eu-inform. irodák, Eurorégiók)
- Transznacionális integrációk a gazdaság, a szellemi élet stb. területein
- További befektetők számára kedvező befektetési helyszínek és lehetőségek előkészítése, barnamezős területek rekultivációja
- Közúthálózat fejlesztésre
- A szakképzési program megyei összehangolása
- Határ menti együttműködés erősítése a befektetés-ösztönzés területén is
- Marketing kommunikáció fejlesztése, összehangolása

- Ipari parkok integrációja
- Együttműködés a közeli fejlesztési pólusokkal, a Győr – Bp. – Székesfehérvár ipari háromszöggel
- Kapcsolódás a régióban elindult tudományos- és technológia park-fejlesztőkel (Talentis program a Zsámbéki-medencében és Technopolis projekt Székesfehérváron)
- Felértékelődik a hálózati együttműködésen, innováción, és tudáson alapuló fejlesztés; s a különböző szintű politikák (nemzeti, EU) és a támogatási rendszerek is kiemelten preferálják ezeket.
- Az innováció „húzóágazatainak” (pl. járműgyártás, járműalkatrész gyártás, elektronika) dominanciája a megye gazdaságában; ezekben az ágazatokban a régió is kimagasló termelési hagyományokkal rendelkezik.
- A már itt működő fejlett, magas termelékenységű iparágak elősegítői lehetnek az innováció-orientált fejlesztésnek és a felsőoktatás intézményrendszere bővülésének. Az FDI szempontjából a korábban megtelepedett és sikeresen tevékenykedő beruházások kedvező visszhangja és pozitív marketing hatása.
- A multinacionális vállalatok jelenléte tovább erősítheti a helyi gazdaság integrálódását a globális gazdaságba, a fejlett technológiák meghonosítását, a korszerű menedzsment és vezetési mód-szerek elterjedését, emelve mindezzel a régió technológiai színvonalát.
- Kereskedelemfejlesztéssel foglalkozó szervezetek hatékonyabb együttműködése
- Nemzetközi kapcsolatok (testvérvárosi, települési kapcsolatok) kihasználása, fejlesztése
- Turisztikai adottságokból eredő lehetőségek tematikus kihasználása

4.1.3.2. A kulturális és természeti örökség, a humánerőforrás-fejlesztés terén:

- A megye történelmi múltjában, műemlék-értékeiben gyökerező adottságok, a „Magyarország bölcsője” gondolat kihasználása
- Nemzetiségi, nemzetközi kapcsolatok kihasználása, fejlesztése
- Két potenciális Világörökség-helyszínünk: a Komáromi Erődrendszer; Dunakanyar
- További potenciális kultúrtáj-helyszín: Tata (akár az Európa Kulturális Főváros-program-ra, akár más füzérre - „Királyi városok”- felfűzve jelentős uniós támogatásra esélyes)
- Esztergom centrum-szerepének erősödése (pl. az Alkotmánybíróság végre elfogadja központjaként; a római katolikus egyház szerepe)
- A megalakuló, megalakítandó naturparkok
- Több állami természetvédelmi szervezet fokozottabb helyi, közösségi szerepvállalása
- Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége az EU-s joganyag átvétele révén
- Unión belülre kerültek a főbb nemzetiségek anyaországai; a kapcsolattartás már „csak” szándék és pénz kérdése
- További történelmi és kevésbé történelmi városközpontok és városrész-központok felújítása több szakág együttműködésével, uniós és hazai kormányzati támogatással
- Panel-rehabilitáció, jelentősebb forrásokkal
- Energiatakarékosági célú épület(homlokzat) felújítások, városképre is (szerencsés esetben kedvezően) kiható vízszigetelést-megoldó magastető-ráépítések
- A társasházinál kedvezőbb (pl. lakásszövetkezeti) tulajdonformára váltás

- A régióban is jelentős számú új munkahely jött létre; közös a munkaerőpiacunk Székesfehérvárral, Mórral, Bicskével
- Vidéki munkahelyek, bedolgozási lehetőségek bővítése; táv- és részmunka
- Különböző oktatási, (szak)képzési intézményfenntartók fokozottabb együttműködése
- Szakképző rendszerünk felkészít a magasabb hozzáadott értékű munkát elvállalni képes munkaerő képzésére
- Kis oktatási, (szak)képzési intézmények integrációja
- A kiépült szociális alap- és szakellátás jó kiindulópont a speciális ellátási formák megteremtéséhez, a meglévő ellátási formák bázist jelenthetnek a fejlesztéshez
- A lakosság, az önkormányzatok, és a „harmadik szektor” számára folyamatos információ-áramlás biztosítása a szociális ellátórendszer fejlesztései lehetőségeiről, a források igénybevételeiről
- Az egyházak, civil szervezetek, vállalkozások közreműködésének növelése, a többszektorúság fejlesztése a szociális ellátórendszerben
- A kistérségi (illetve mikrotérségi) együttműködés szociális ellátásban; a rendszer-jellegű struktúrák létrehozásában valamennyi ellátotti típusra
- Ügyeleti egészségügyi ellátás és a mentőszolgálat együttes működtetése
- Egészségügyi szűrővizsgálatok bővítése
- Egészséges életmódra történő nevelés
- Kórházaink korszerűsítése

4.1.3.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:

- A hulladékgazdálkodás teljes értékű reformja a két társulás (Duna-Vértes-köze és Közép-Dunavidéki) révén, Kohéziós Alap-forrásból – ezáltal a települési felhagyott lerakók rekultivációja is
- A megalakuló, megalakítandó naturparkok: gerecsei, pilisi stb.
- A két állam környezetvédelmi szervezetei közti fokozottabb együttműködés; a víz-ügyi (-pótlási, -szint) kérdések lezárása
- Az előírt tájrendezések, környezeti kár-elhárítások kikényszeríthetősége (Neszmély, Almásfüzitő)
- Az energiateljesítmény felhasználás racionalizálására biztosított EU támogatások jobb kihasználása
- Összefogás az energiatermelőkkel-, szolgáltatókkal, az energia-hatékony berendezéseket gyártókkal, forgalmazókkal
- Oktatási-, nevelési intézményekkel való együttműködés; az ifjúság támogatásának megnyerése a természet- és környezetvédelem ügyének
- Az Országos Területrendezési Tervben szereplő országos jelentőségű, ill. a Megyei Rendezési Tervben szereplő térségi jelentőségű rekultiválandó területek elsőbbsége az uniós forrásoknál
- Nagyarányú (további tűzoltó-technikai és más katasztrófa-elhárítási) eszközfejlesztés
- E –közigazgatásból adódó feladatok áttekintése, a lehető leggyorsabb megoldása
- Térinformatikai rendszerek áttekintése, bevezetésének támogatása
- A tartalomszolgáltatások áttekintése a civil és üzleti szférával, az új lehetőségek feltárása érdekében

- Információs Társadalom stratégia készítése
- Közúti átkelési szakaszok csökkentése
- Oroszlány – Mór vasúti összeköttetés kiépítése
- A Duna nagyobb kihasználása közlekedési és szállítmányozási szempontból
- Tata – Tatabánya közötti és a Duna-menti kerékpárutak kiépítése
- RO-LA terminál(ok) kiépítése
- Eljutási idő és körülmények javítása a tömegközlekedésben
- Közlekedési zajterhelés csökkentése
- Fajlagos energia felhasználás csökkentése a közlekedésben
- Teljesítmény arányos tarifarendszer alkalmazása a tömegközlekedésben
- A tömegközlekedési eszközök közúti forgalomban való prioritása

4.1.3.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:

- Az őstermelők, családi gazdaságok, nagyüzemek együttműködése
- Integrátori rendszerek kialakítása mezőgazdasági alágazatonként
- A termelési szerkezet átalakítása (pl. energianövények térhódítása)
- A szántóterületek csökkentése miatt át kell strukturálni a megye mezőgazdaságát; a rét- és legelőterületek növelésével az állattartás erősödhet meg
- Áttérés az agrárkörnyezetet kímélő gazdálkodási formákra
- Nemzeti Vidékfejlesztési Terv forrásainak igénybevétele
- Az elérhetőségük és közmű-feltételeik javítása a köz- és magánszféra összefogásával
- Környezeti kártételek felszámolása
- Egyedi kultúrtáji értékek megőrzése, fenntartása
- Falusi turizmus
- Eredetvédett élelmiszerek, bor, más helyi termékek
- Intézményfenntartó társulások alakítása
- Helyi munkalehetőségek új formái (pl. távmunka)
- A kevésbé terhelte természeti táj megóvása
- A kulturális örökség, kulturális javak megőrzése
- A sajátos agroökopotenciál kihasználása
- A Leader-program (és továbbélése a 2007-2013 uniós tervezési időszakban is)
- A hivatalos regionális beosztás tiszteletben tartása mellett a lehető legtöbb ter.fejl., térségi együttműködés nyitva tartása Győr ill. a központi régió (ill. egyes térségeik: a Szigetköz, a Dunakanyar, a Zsámbéki-medence stb.) felé
- Térségi Fejlesztési Tanácsokban való aktív részvétel
- A statisztikai kistérségi lehatárolásoktól eltérő egyes célra orientált ill. nagy múltú ter.fejl. célú együttműködések ösztönzése (pl. BÖSZ, Által-ér Szövetség stb.)
- Az érdekegyeztetés új intézményeinek létrehozása, s ezáltal a civil szektor lehetőségeinek kibővülése
- Térségfejlesztés területén dolgozók közötti koordináció és kommunikáció fejlesztése
- TEIR rendszer végpontjainak telepítése legalább a kistérségi központokba
- A kistérségi munkaszervezetek és a különböző menedzserek munkájának szabályozása, racionalizálása, koordinálása

- Akár megyei, akár régiós szinten egy megnövelt legitimitású választott középszint a helyi viszonyokra vonatkozóan életszerűbb és összehangoltabb keretjogszabályokat alkothatna a jelenlegi ágazati szemléletűeknél
- Az alakuló civil szövetségek, fórumok megerősödése
- A térségi összefogás eredményeként hatékony érdekérvényesítés, közös projektek
- A régió területi tervezésének szellemi bázisává válás
- Civil és érdekképviselői szervezetek fokozottabb bevonása a programozásba
- Az idáig kellően ki nem használt Interreg források megszerzése
- Régió belüli, ill. kormányzati szerveinknél történő hatékonyabb érdekérvényesítés a forrásszerzésben is.
- Monitoring rendszer egységesítése
- Képzés, a humán erőforrás fejlesztése a monitoring területén is

4.1.4. VESZÉLYEK

4.1.4.1. Az elhelyezkedésből, gazdaságföldrajzi, -fejlesztési adottságokból adódóan:

- Közlekedésfejlesztés nélküli gépjármű-forgalom növekedés Budapest és az agglomerálódó megyei térségeink között
- Körültekintő településrendezés nélkül indokolatlan urbanizáció kezdődik a megyében
- A Veszprém-Székesfehérvár tengely „önjáróvá” válása Komárom-Esztergom megye bekapcsolódása nélkül
- A tévesen értelmezett „regionalizáció” koncentrációt jelent (a Veszprém-Székesfehérvár tengelyre szorítkozva)
- Az informális kapcsolati hálók (melyek a Veszprém-Székesfehérvár tengelyen belül jóval erősebbek az átlagos régiósnál) „kiszorító hatása” megyénk fejlesztési elképzeléseire nézve
- Megyénk Ny-i felére gyakorolt húzó-elszívó hatása miatt Győr oka lehet a „szétesés” szcenárió nemkívánatos bekövetkezésének
- Az EU esetleges általános válsága
- A forint esetleges megrendülése, az euró-bevezetés további jelentős csúszása
- Ny-Európai tartós dekonjunktúra
- A szomszédos Szlovákia versenyelőnyének növekedése
- A megyén belüli egyenetlen fejlődés
- Nagy élőlomka igényes iparágak (elektronika) nem jönnek a megyébe, vagy elmennek a megyéből
- A klaszterek működési kereteinek kialakulatlansága, a finanszírozási problémák, a támogatás csökkenése vagy megszűnése következtében a már meglévő kezdeményezések elhalnak.
- A megye gazdasági potenciálja és fejlődése, a termelés hatékonysága területileg és ágazatilag is egyenetlen lehet
- Tőkéhez jutás terén a KKV-k a nagyvállalatokkal szemben továbbra is versenyhátrányban vannak
- K+F tevékenységgel együttműködni képes felsőfokú műszaki oktatási intézmény hiánya miatt növekvő lemaradás a közeli fejlesztési pólusoktól (Bp., Győr, a Veszprém-Székesfehérvár tengely)

- EU csatlakozásból adódó verseny erősödése a kereskedelmi-szolgáltató szektorban is
- A nagy áruházláncok térhódítása veszélyezteti a kisvállalkozások működőképességét
- Átutazó turizmus célterületévé válhatunk
- Nem következetes gazdaság-, ill. turizmusfejlesztési stratégiák

4.1.4.2. A kulturális és természeti örökség, a humánerőforrás-fejlesztés terén:

- A műemlékeket, egyes helyileg védett épületeket (pl. tatabányai volt Tiszti Kaszinó) az állami, önkormányzati szféra pénztelensége és a (mecénás-szereptől tartózkodó) vállalkozói szféra együttesen vagy külön-külön a rom-sorsra és bontásra juttat
- A tartósan leromlott állagú történeti épületek városképpromboló hatásúak; a közvélemény előbb-utóbb „eltakarításukat” pártolja
- Az ivóvíz-bázis veszélyeztetettsége
- Az árvízi veszélyeztetettség a természeti értékekre, vizes élőhelyekre is kihat; ugyanakkor az időszakonkénti vízhiány is gond
- A felszíni vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége
- Fokozódó „környezeti stresszhatás” éri a természetet: pl. közlekedési és más eredetű zaj-, rezgés-, fény- stb. szennyezés
- Az átalakuló kisebbségi önkormányzati, regisztrációs rendszertől való félelem a történelmi tapasztalatok okán
- A zöldmezős fejlesztések (továbbra is) elvonják a tőkét, a figyelmet a már beépített településterületek felújításától
- Parkolási, mozgáskorlátozottak bejutására vonatkozó és egyes más jogszabályok merev alkalmazása
- A közlekedés, gépkocsi-tartás terén bekövetkezett nagyságrendi változásra a városias települések nincsenek felkészülve
- Zöldterületek csökkenése a településeken belül
- Egyes oktatási, képző intézmények demográfiai okokra visszavezethető megszűnése
- A túlkínálat miatt kialakuló egészségtelen verseny a képző intézmények között
- A nem iskolarendszerű képzés térnyerése munkahelyek száma csökken
- Divatirányzatok erősödése, „az az érték, ami drága” szemlélet, az olcsó vagy ingyenes kulturális szolgáltatások elértéktelenedése
- Az aktív korú népesség arányának csökkenése
- A nyugdíjasok számának emelkedése
- Szociális célú források hiánya, alacsony állami normatívák
- A szociális ellátást igénylők számának magas aránya
- Közlekedési eredetű egészségügyi ártalmak
- Az EU orvos- és ápoló-elszívó hatása
- A rosszul értelmezett regionalizáció megyénk kórházaira nézve

4.1.4.3. A környezetvédelem, katasztrófa-elhárítás, infrastruktúra-fejlesztés terén:

- Az árvízi veszélyeztetettség; ugyanakkor az időszakonkénti vízhiány is gond;
- Az igen erős gazdasági potenciál, amely elsősorban a „feltartóztathatatlan növekedés” scenárióban érdekelt (rövid távon) – ez ellentétes a térségi érdekekkel
- A felszíni és a karszt-vizek minőségvédelmi veszélyeztetettsége

- Cementgyári problémakör: a régi gyár Lábatlanon a legrosszabb megoldás; kérdés, hogy az új helyszín a legjobb-e ?
- Az energia-felhasználók energiatudatossága alacsony színvonalú
- A megcélzott réteg szűkös anyagi helyzete nem teremt jó feltételeket az energia-takarékos termékek és technológiák gyors elterjesztéséhez; érdektelenné válhatnak
- Korruptációs veszélyeztetés a rendvédelemben
- A nagyarányú eszközfejlesztést késve követő létszám-, képzettség- és szervezet-fejlesztés a rendvédelemben és a katasztrófa-elhárítás terén
- Az információ erőforrás, ha nem vagy rosszul menedzseljük, lemaradunk
- A megyében maradnak elérhetetlen területek a korszerű IT szolgáltatások vonatkozásában
- Az közút és kerékpárút hálózati fejlesztések elmaradása
- A MÁV a megye területén nem kíván fejleszteni
- A tömegközlekedés üzemeltetési támogatásának hiánya
- Csökken a tömegközlekedés iránti igény
- Az egyéni közlekedés erősödése terheli a városokat, tovább rontja a tömegközlekedés gyorsaságát

4.1.4.4. Az agrár- és vidékfejlesztés, ill. a területfejlesztés intézményrendszere terén:

- Nőhet a művelés alól kivett területek aránya
- A gyümölcsstermelés leépül, nem tudja felvenni a versenyt az olcsó importtal
- A piaci hatások és a globális verseny sok esetben a természeti adottságok determinációját kiotlják, és nem az ökológia és az ökonómia kedvező ötvözése valósul meg
- Az Egységes Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap a hazai beidegződöttségek okán a tömegtermelő, for-profit mezőgazdálkodás pótlólagos forrásává válhat a kívánt agrárszerkezet-váltás ösztönzése helyett
- Az életszínvonalra tartósan is kedvezőtlenül ható gazdasági intézkedések a tudatos, igényes (élelmiszer)vásárlói magatartásformák (pl. bioélelmiszerek fogyasztása) ellen hatnak
- Szegregációs folyamatok elmélyülése a kistelepüléseken
- Agrár-munkanélküliség
- A népesség-csökkenésből adódóan az intézmény-fenntartás ellehetetlenülése a kistelepüléseken
- Saját erő hiánya miatt is meghíúsuló fejlesztések a kistelepüléseken
- Növekvő üzemanyagköltségek miatt a városi munkalehetőségek is egyre inkább „távolodnak” a kistelepüléseken élőkől
- Fejlettebb kistérségek és központjaik elszívó hatása a hátrányos helyzetű kistérségre
- Kedvezőtlen egészségügyi és szociális helyzet a kistelepüléseken és a hátrányos helyzetű kistérségben
- A kellő mértékű források hiánya esetén a szükséges intézményrendszer finanszírozása nem megoldható a kistelepüléseken és a hátrányos helyzetű kistérségben
- A félreértelmezett regionalizáció az állam részleges „lebontása” helyett a megyei ter. fejl. szereplőktől való hatáskör-elvonásban, megyén kívülre történő koncentrációjában valósul meg
- A politikum túlsúlya a ter.fejl., közig. és más szakértők rovására a ter. fejl. int. rendszer teljes vertikumában

- A gazdasági, ill. civil szereplők valós befolyásának gyengülése a ter. fejl. döntésekre, az uniós források feletti kontrollra nézve
- A politikai döntések áldozatává válnak a kamarák, az érdekérvényesítő képességük tovább romlik
- A politikai döntések áldozatává válnak a civil szervezetek, az érdekérvényesítő képességük tovább romlik
- Elhúzódó, egyre bürokratikusabb döntés-előkészítés ill. döntések esetén a kistérségi társulások együttműködése megromlik, a társulások szétesnek
- A határon átnyúló együttműködések koordináció hiányában csak tervek maradhatnak
- Hatékony kommunikáció hiányában elsorvadhatnak a fejlesztési kezdeményezések
- Nem megfelelő kommunikáció a civil szervezetek, az önkormányzatok és a gazdaság között, emiatt elszigetelődés
- A civil kezdeményezések koordináció hiányában kiolthatják egymást
- Nem érvényesül a civil szervezetek társadalmi kontroll szerepe
- A nem-megvalósuló program-elemek, egyes több évtizede húzódó projektek csalódottá és passzívvá teszik a megye térségfejlesztési szereplőit
- A programozási dokumentumok, a források megszerzésének a hiányában, csak „asztalfióknak készülő” dokumentumok maradnak
- A szükséges fejlesztések elmaradása, finanszírozás hiányában
- A hiányos monitoring-rendszer még a csekély megszerzett források visszafizetésével is fenyegethet

4.2. ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELÉS

A megye fejlődését, fejlesztését meghatározó tényezők elemzése a fenti összegzett SWOT-analízis alapján a területfejlesztési koncepció-készítés sarkalatos pontja, melyet a tervezők a társadalmasított, nyílt tervezési módszertan szerint a munkacsoportok aktív bevonásával szándékoznak megfogalmazni. Várjuk a jelen egyeztetési anyagot kézbe vevő valamennyi Tisztelt Véleményezőnk észrevételét, a szakterületét vagy lakóhelyét, kistérségét érintő **leginkább hangsúlyosnak vélt** megállapításokat illetően (akár valamely hiányzó téma-területi értékelésre kívánják a figyelmünket felhívni, akár egyetértenek-megerősítenek, akár ellenvéleményüket fogalmazzák meg bármely leírt résszel kapcsolatban) !

5. KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYE LEHETSÉGES FEJLŐDÉSI PÁLYÁI, A JÖVŐ „FORGATÓKÖNYVEI”

A Komárom-Esztergom Megyei Területfejlesztési Konceptió helyzetelemző fázisának zárásaként, a 2-3. fejezetekben részletezett külső hatás-, illetve belső adottság-elemzésekre és a 4. fejezetként csatolt összesített SWOT-elemzésre, -helyzetértékelésre alapozva, három fejlődési-fejlesztési változat, „forgatókönyv” (szcenárió) felvázolása a tervezők célja. Hangsúlyozni kell, hogy nem a megye, mint közigazgatási és/vagy területfejlesztési középszint jövőjéről szól e rész, hanem a Komárom-Esztergom megye területén élők, illetve az itt tevékenykedők életének, munkafeltételeinek, környezeti-társadalmi-gazdasági körülményeinek prognosztizálható változásairól. A 4.1. ill. 4.2. pont alatti „rossz irányú” forgatókönyvek az ezekhez vezető utak elkerülésére, azaz a megye területfejlesztési szereplői „védekező típusú” intézkedéseinek a megalapozására szolgálnak; míg a kívánatos 4.3. pont alatti scenárióra a **jövőkép**, a megye „küldetésének” megfogalmazása és a megteendő lépések fő irányának ismerete végett van szükség. Ezeken kell ugyanis alapulnia a Területfejlesztési Konceptió javaslattevő fázisában felvázolandó célok piramisának, melyek a stratégiai programozás során majd a középtávú területfejlesztési intézkedéseket is meghatározzák.

5.1. A „FELTARTÓZTATHATATLAN NÖVEKEDÉS” FORGATÓKÖNYVE

A megye továbbra is intenzíven részt vesz a globalizációs folyamatokban, az externális hatásokra kevésbé ügyelve; cél az anyagi jólét fokozása, ennek érdekében a befektetések ösztönzése, a munkahelyteremtés akár külső munkaerő importja árán is. Elmaradnak az ipari félműült környezetet terhelő kártételeinek rehabilitációi, folytatódnak a belterületek (lakóterületek, ipari parkok) terület-növekedései. Feltartóztathatatlannul nő a forgalom.

Komárom-Esztergom megye példaértékű gazdasági fejlődése tovább folytatódik. Folyamatosan telepednek le a munkahelyteremtő beruházások, melyek a szakképzett munkaerő foglalkoztatását biztosítják. A beruházások elsősorban a kedvező közlekedéshálójai, logisztikai helyzetű területeken – elsősorban a Tatai medencében, az M1 autópálya és a 10-es sz. főút térségében, ill. a Duna-menti agglomerációs sávban – valósulnak meg. Az ipari beruházások maguk után vonják a kereskedelmi létesítmények további bővülését is. Ennek eredményeként a meglévő területi különbségek tovább növekednek, a kialakult település-hálózati, térségi aránytalanságok, feszültségek tovább erősödnek.

A nagy ütemű tőkebefektetések elsősorban zöldmezős beruházásokat eredményeznek, mivel ezek gyorsabban és olcsóbban valósíthatók meg, mint a barnamezősek. A zöldmezős fejlesztésekhez viszont újabb mezőgazdasági területek művelés alóli kivonása szükséges. A gazdasági növekedés és a megteremtett munkahelyek a megyénkbe vonzzák a munkavállalókat nemcsak az ország keleti és más részeiből (elsősorban Északkelet-Magyarországról és az Alföldről), de a határon túlról – Szlovákia magyar lakta területeiről – is nagy számban fog a szakképzett munkaerő ideérkezni. Közülük kevesen telepednek le tartósan, jellemző lesz

a heti, sőt a napi ingázás is, jelentős közlekedési többletterhelést okozva (különösen pontszerűen: az ipari területek bevezető útsatlakozásainál, a határátkelőhelyeken stb). A munkaerő akár ideiglenes elhelyezéséhez is viszont szükséges lesz a lakóterületek „mennyiség-centrikus” fejlesztése, az építészeti színvonal és a helyi hagyományok rovására.

A gazdasági növekedésnek megfelelően átalakul a szakképzési rendszer. A megyében elsősorban a nagyobb hozzáadott értéket előállító technológiák fognak letelepedni, ezért a szakképző rendszernek jelentős változáson kell átesnie és alkalmazkodnia kell a munkaerő-piac igényeihez. Ez a fejlődés jelentős hatással lesz az egészségügyi ellátásra is. A környezet-terhelés megnő, bár környezetszennyező beruházások letelepedése ezen szcenárió szerint sem várható. Ugyanakkor a nagy ütemű tökebefektetés folyamányaként (és a nagymértékben karcsúsodó közigazgatási rendszerből adódóan) szinte kontroll nélkül kerül sor érzékeny természeti területek és ökológiai folyosók igénybevételeivel újabb és újabb ipari parkok és telephelyek létesítésére. A települések határában egyre több helyszínen kerül sor lakóparkok és üdülőövezetek kialakítására, nemegyszer NATURA 2000-es területek rovására.

Az intenzív, iparszerű, tömegtermelő mezőgazdasági termelés ismételt térnyerésével olyan védelem alatt nem álló, de értékes területek sérülnek, amelyeken sokkal inkább az ökológiai gazdálkodásnak és az extenzív, tájfenntartó agráriumnak lenne létjogosultsága. Eközben a mezőgazdasági telephelyek környezetszennyezése (trágyaelhelyezés, vegyszertárolás stb.) nem csökken. A turizmus jelentős fejlődése a környezet nagyfokú igénybevételel idézi elő, miközben a zöldturisztikai fejlesztések a szervezeti és finanszírozási hiányosságok miatt csupán szerény mértékben fejlődnek. A natúrparkok kialakítására még sokáig nem kerül sor, ellenben néhány helyszín vonatkozásában az elburjánzó tömegturizmus újabb és újabb kontrollálatlan beruházási hullámot gerjeszt.

Az évtizedek óta meglévő tájsebek rekultivációjára forráshiány miatt nem kerül sor, miként a régió környezetvédelmi vonatkozású nagyprojektjeinek megvalósítására (pl. tatái Öreg-tó és Által-ér rehabilitációjára) sem. A közigazgatás korszerűsítése nem képes orvosolni a környezet- és természetvédelmi igazgatás fejlesztési igényeit és az állami, illetve önkormányzati apparátusban minimális kapacitás jut a megelőző-ellenőrző feladatokra, így a védett területek jobbára csupán papíron léteznek. Egy-két „kirakat” rekultivációra, rehabilitációra talán sor kerül; de az átfogó, programszerű tájrehabilitációk (lévén a zöldmezős fejlesztések, mint alternatíva előtt kevesebb akadály) késedelmet szenvednek. Az épített környezet értékei megóvása-helyreállítása terén a „megaprojektek” érvényesülnek, igaz többnyire csak egyre távolibb időhorizontú tervek formájában: világörökségi programok (Komárom, Esztergom), teljes belváros-rehabilitációk (Tata, Tatabánya-Óváros stb). Folytatódik, de nem válik átütő szemléletformáló vidékfejlesztési eszközzé a Leader-program. Mind a közigazgatás, mind az önkormányzati közép szint reformja során a centralizációs jegyek dominálnak; megyénk az egyre növekvő gazdasági súlyát továbbra is kevésbé tudja komplex centrum-szereppé átváltani. A növekvő K+F szektor mellett is csak kevésbé válik megyénk a tudásipar, a kvaterner szektor, a személyes és gazdasági szolgáltatások, a „sokcsillagos” turizmus bázisává. Egyes szigetszerű, kellemes lakóterületeken jó lesz élni, de a térségi összkép diszszonáns lesz. Bizonyos szolgáltatások (pl. igényes, állandó társulatot felmutató színházak) továbbra is csak másutt lesznek elérhetőek.

5.2. A „MEGTORPANÁS, SZÉTESÉS” FORGATÓKÖNYVE

A megye eddigi intenzív gazdaságfejlődése külső és belső okok eredményeként megtorpan. Elfordul a térségtől több meghatározó befektető. Szerepet veszít úgy a Közép-

***Dunántúli Régió* belül, mint a Budapest-Győr tengelyen értelmezve. Az eddigi intenzív növekedés negatív visszahatásainak eredőjeként a további fejlesztések elleni szélsőséges hangulat uralkodik el. Megerősödnek a befelé fordulást, bezárkózást szorgalmazó, a globalizációt általában is ellenző hangok. Nem jönnek létre a szükséges (külső és belső) közlekedési kapcsolatok, a megye a 3 pólusa mentén gyakorlatilag szétesik.**

Komárom-Esztergom megyében a gazdasági növekedés, a működőtőke-beáramlás meg-torpan. A munkaerő-igényes iparágak számára kedvezőbb helyszín az ország keleti része, valamint külföldi versenytársaink (ott jobb befektetési lehetőségeket kínálnak). A már itt mű-ködő cégek közül is többen áttelepíthetik a tevékenységüket. A szakképzés reformjának el-maradásával a fejlett technológiát letelepíteni kívánó cégek számára megyénk nem képes biztosítani a szakképzett munkaerőt. Az általános reáljövedelem-csökkenés és a lakástámoga-tási rendszer szűkülése miatt visszaesnek a lakásépítések, és a kereskedelmi beruházások is a diszkont-áruházláncok szegmensére korlátozódnak. A mezőgazdasági termékszerkezet-váltás elhúzódik. A Leader-program kezdeti eredményeit az általános depresszió visszafordítja.

Komárom-Esztergom megyében a gazdasági recesszió és az érdekképviselő, információ-áramlás hiányosságai miatt befelé fordulás kezdődik. Lanyhulnak a régiós és határon túlnyúló kapcsolatok. A közlekedési beruházások, útfelújítások üteme visszaesik, de az információ-technológiai fejlesztések üteme is elmarad a kívánatostól. A globalizációt ellenzők és a helyi gazdaság teljesítőképességével elégedetlenek köre erőteljesen bővül, amivel párhuzamosan ellentmondásos nézetek jelennek meg. Egyre többen a környezet- és természetvédelmi szemlélet erősödésében és a bürokrácia elburjánzásában látják a problémák okát, míg mások éppen ellenkezőleg: a zöld szemlélet általános gyengeségével magyarázzák a nem fenn-tartható gazdaságfejlesztést és az egészségkárosító környezeti folyamatokat. Ebből adódóan egymással ellentétes fejlesztési törekvések jelennek meg, aminek következtében számos (köztük környezeti értelemben is előremutató) beruházás – pl. a komplex hulladék-gazdálkodási rendszerek kiépülése – hiúsul meg. Az általános degradációs folyamatok felerősödnek, számos területet az elhanyagoltság jellemez és több egyedi tájérték, védett terület állapotában visszafordíthatatlan, negatív változások állnak be. Az elgyomosodó, kezeletlen tájakra az átgondolatlan hasznosítási módok és a környezetszennyezés különböző formái nyomják rá bélyegüket és csupán néhány frekvenciált helyszínen lesz lehetséges némi szintentartást elérni. Épített környezetünk megóvása az általános forráshiány miatt tovább várat magára – ennek „eredményeként” még az országosan védett emlékek közül is lesz, amelyek visszavonhatatlan állagromlást szenved, egészében ill. értékes részleteiben megsemmisül.

Megindul a megyéből kifelé történő népességmozgás (amely elsősorban a szomszédos, dinamikájukat megőrző régiók: Budapest térsége, Győr-Moson-Sopron megye felé irányul), s ezt a beköltözők kisebb száma nem lesz képes pótolni. A természetes fogyás is felerősödik. Egy ilyen helyzetben szükségszerűen megerősödnek az egyes kisebb térségek, települések ré-széről a maguk sorsát a fejlődőképesebb régiókhoz kötni kívánók kiválási törekvései is.

5.3. A „HARMONIKUS, KIEGYENSÚLYOZOTT FEJLŐDÉS” FORGATÓKÖNYVE – A MEGYE KÍVÁNATOS JÖVŐKÉPE

A megye továbbra is intenzíven részt vesz a globalizációs folyamatokban, azonban az externális hatásokra fokozottan ügyelve. Cél nem csupán az anyagi jólét fokozása, hanem a társadalmi és környezeti értékek megóvása, sőt kiteljesítése. Megyénk a határmenti helyzetét kihasználva, húzóerejévé válik régiójának és összekötő kapocs lesz Dél-Szlovákia, a Nyugat-Dunántúl északi része és a Budapest-környék pilisi, dunakanyari tájai felé is.

Az összehangolt és a megye települései által is elfogadott fejlesztési koncepció alapján kiegyensúlyozott területi fejlődés indul el. Egyre több fejlett, kevésbé környezetterhelő technológiát alkalmazó beruházás valósul meg a megyében, melyek a szakképzett munkaerőnek hosszú távra biztosítanak megélhetést. Továbbra is jelen lesz ugyanakkor a munkaerő-igényes tevékenységek többsége, melyek a kevésbé képzett munkaerő foglalkoztatását is ellátják. A gazdasági szerkezetváltást technológiai megújulás kíséri. Komárom-Esztergom megye a növekvő K+F szektor, az egyre inkább itt is megjelenő tudásipar, a kvaterner szektor, a személyes és gazdasági szolgáltatások, a „sokcsillagos” turizmus egyik észak-dunántúli bázisává válik. A mezőgazdaság termékszerkezet-váltása is elősegíti a megye harmonikus fejlődését.

A kiegyensúlyozott gazdaságfejlesztés eredményeként a megye fejlődésében optimális folyamatok indulhatnak el. Az ökológiai szemlélet erősödésével és a fenntarthatóság elvének szem előtt tartásával valamennyi természetvédelmi terület és ökológiai hálózati elem (nemzeti illetve NATURA 2000-es egyaránt) vonatkozásában megszűnik az ad-hoc jellegű beavatkozások okozta nyomás. A természeti értékek tiszteletben tartásával csak azon területeken indulnak meg társadalmilag nagymértékben támogatott fejlesztések, amelyek valóban „elbírják” az intenzívebb területhasználatot, környezetterhelést. Mindez találkozik a zöldek szimpátiájával és a nemzetközi elvárásokkal, ami széleskörű elismerést adhat Komárom-Esztergom megyének. Ez lesz az a megye, ahol a gazdasági recessziós folyamatokat sikerül az egyébként is védendő tájakra korlátozni, miközben az ipari, mezőgazdasági, idegenforgalmi és egyéb fejlesztésekre alkalmas térségeinkben országos viszonylatban is kiemelkedő növekedést sikerül elérni. Mindez a táj- és természetvédelem tekintetében is a konfliktushelyzetek minimális szintre esését eredményezheti és az ágazat anyagi eszközeit a védett értékek zöldszturisztikai szemléletű fejlesztésére lehet fordítani. A megyében a Vértesi mellett létrejön a Bakonyaljai Natúrpark és a Gerecsei Natúrpark is.

A közlekedési hálózatban egyaránt erősödnek a megyén belüli és kívüli kapcsolatok. Növekszik a lakosság környezet-tudatossága. A megyében megnövekszik a környezetvédelmi beruházások száma, létrejön két korszerű regionális hulladékgazdálkodási rendszer. Mivel a zöldmezős fejlesztések elé a hatékony helyi közigazgatás korlátot tud állítani, a beruházók rá lesznek kényszerítve a barnamezős, rekultiválandó területek igénybevételeire, hasznosítására. A megerősödő mecénás-tudat a meghatározó állami, EU-s források mellett magántőkét is bevon a kulturális javak, köztük a műemlékek megóvásába, új méltó funkcióval való ellátásába.

A kistérségek adottságait kihasználó fejlesztésekkel sikerül munkahelyeket teremteni a kistelepüléseken is (pl. falusi turizmus, agrár-munkahelyek, távmunka stb.), melyek elősegítik a meglévő területi különbségek minimalizálását. Sikeresen folytatódnak a Leader-programok.